ספרים נוספים · הדרך לתורה

התכלית

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

התכלית

מקור הטקסט: אור ברסלב

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/התכלית/
הקובץ נוצר ב־19 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

השער לתכלית 5
אסור להיות 'זקן' בעבודת ה' 5
החטאת המטרה 8
הנתיב 10
'התכלית' - הגדרתה 13
הקדמה ומושגים 15
'השוואת הצורה'-'התדמות' 15
עצמותו יתברך 20
'אין עוד מלבדו' 22
הנברא 25
'משפיע' ו'מקבל' 27
סדר העבודה 30
התפתחות הדרגתית 30
שורש ה'נהמא דכיסופא' 34
'הרצון לקבל' - הרחבה 36
עמוד החסד 41
'קונטרס החסד' 41
'רצון לקבל' כבוד 44
"גדול הנהנה..." 45
הנתינה מולידה אהבה 47
אחרי הפעולות 50
'ואהבת לרעך כמוך' 52
אהבת איש ואשה 54
השאיפה לחומריות 57
הדשא של השכן 58
האדם השלם 60
שמח בחלקו ברוחניות 61
חזית המלחמה 62
דברים היוצאים מן הלב 65
זכות אבות 67
מדת האמת 73
'ותשלך אמת ארצה' 79
מצוות ו'נתינה' 81
הכרת הטוב 82
הכרת הטוב פועלת נתינה 82
החברה המתוקנת 85
מקבל על מנת להשפיע 86
ענוה והכרת הטוב 87
הכרת הטוב זרע המצמיח 88
עד היכן הכרת הטוב 89
לא תתעב מצרי 91
גדר ושורש כל הברכות 92
הכרת הטוב וייסורים 94
'מודים אנחנו לך' 95
הקשר בין הנתינה לאמונה 96
יראה קודמת לאהבה 98
אהבת ה' 99
עמוד העבודה - תפילה 101
הורדת השפעות 102
'תכף לגאולה תפילה' 107
קפיצת הדרך 108
למעלה מהבחירה 110
הֶרגש 111
קשר אישי 112
ישוב הדעת 113
הודאה 114
חשבון נפש 115
בקשה 117
תורה ותפילה 118
עמוד התורה 120
דרך ארץ קדמה לתורה 120
עמוד התורה 123

התורה בדורנו 126
מתוך ש'לא לשמה' 127
השתדלות 132
עצות בעבודה 133
בכל דרכיך דעהו 133
עבודת הַ'מַּרְאֶה' 134
'מראים' לו התרחקות 136
עבודת 'ימין' ו'שמאל' 143
'עבודת השמאל' 145
שעת הכושר 146
'אזמרה' 147
'חוט השערה' 152
השמחה 153
אמונה 156
מצות אחדות השם 156
אמונה ו'השוואת צורה' 157
בזעת אפיך 160
ה' המדרגות בכללות 161
הדאגה 165
שרה אמנו 165
מקרה - אותיות רק מה' 166
הכל לטובה 167
'בדרך שאדם רוצה לילך..' 169
גלגול נשמות 172
ידיעה ובחירה 174
קונטרס 178
כוונת ברכת האבות (נספח חשוב לספר 'התכלית') 178

מבוסס על תורתו של מרן הרב דסלר זצוק"ל
בעל ה"מכתב מאליהו"
שנת ה-תשפ"ד
עצות וחיזוקים בענייני השקפה, אמונה ובטחון
כל תגובה, התייחסות, הערות, הארות התקבלו בשמחה לכתובת:
Mbk47806@gmail.com

השער לתכלית

אסור להיות 'זקן' בעבודת ה'

התעוררתי בסייעתא דשמיא לכתוב מספר עצות ומעט חידושים שראיתי בספרים, אשר עזרו לי מאוד, ועוזרים עד היום בעבודת ה', והַשְׁערתי היא שיועילו גם לאחרים הרוצים להתחדש, להתעלות ולהתחזק[1].

[1] שמעתי מרבנים חשובים, **שבדורנו** כל אדם יכול לדבר ולכתוב חיזוקים בעבודת ה', אפילו במדרגות הגבוהות ממדרגתו, בתנאי שהוא בתוך עבודה, מתאמץ ושייך באותו עניין, וכל שכן בחיבור זה ש'רובו ככולו' ציטוטים ומראה מקומות מגדולי הצדיקים.

אומרים חז"ל: "...כְּשֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת עוֹלָמוֹ, הָיְתָה שִׂמְחָה גְּדוֹלָה לְפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: יְהִי כְבוֹד ה' לְעוֹלָם, **יִשְׂמַח ה' בְּמַעֲשָׂיו** (תהלים קד' לא'), וְכֵן הוּא אוֹמֵר, וַיַּרְא אֱלֹקִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה **טוֹב מְאוֹד** (בראשית א' לא'), לְלַמֶּדְךָ, שֶׁהָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְנָאֶה וּמִשְׂתַּבֵּחַ בְּמַעֲשָׂיו מאוד..." (תנחומא ויקרא).

ה' יתברך מכונה 'הטוב והמיטיב' ולא חסרה לו חכמה, יכולת או רצון. לפיכך **בודאי שהעולם שברא הוא היותר טוב שהיה אפשר לו להמציא, ונאים ומשובחים הן** לכל צרכי האדם **ותכליתו** (מלבי"ם בראשית א' לא').

אולם אפשר שהאדם מכח בחירתו יבחר לקלקל **ו'לצאת'** מהעולם הנאה והנפלא שברא ה' יתברך, כדברי המשנה: "הקנאה והתַּאֲוָה והכבוד **מוציאין את האדם מן העולם**", מדות לא מתוקנות, והמכנה המשותף שלהם הוא, הרדיפה אחרי הנאות של עולם חולף, בציפייה שיביאו לו **אושר אמִתי** ומילוי לריקנותו.

מהו אם כן האושר האמִתי?

על פי חז"ל הקדושים, האושר האמִתי הוא אושר רוחני השייך לתורה ולנצח, שאינו תלוי בזמן ומקום מוגבל, ומי שהוא עשיר ברוחניות, הוא ורק הוא המאושר[2].

[2] הדברים מפורסמים, ואין כאן המקום להאריך.

"כַּךְ הִיא דַּרְכָּהּ שֶׁל תּוֹרָה, פַּת בַּמֶּלַח תֹּאכֵל וּמַיִם בַּמְּשׂוּרָה תִּשְׁתֶּה וְעַל הָאָרֶץ תִּישָׁן וְחַיֵּי צַעַר תִּחְיֶה **וּבַתּוֹרָה אַתָּה עָמֵל**, אִם אַתָּה עֹשֶׂה כֵּן, (תהלים קכח') אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ. **אַשְׁרֶיךָ בָּעוֹלָם הַזֶּה** וְטוֹב לְךָ לָעוֹלָם הַבָּא" (פרקי אבות ו' ד').

פירוש: **אם מוכן אתה גם לזה מרוב חשקך להדבק באמת**, אז על כל פנים, בין אם תהיה עשיר בממון או עני, בכל מצב, "**אשריך**" - תהיה **מאושר** גם בעולם הזה (עיין ב'מכתב מאליהו' א', מעמ' 2 באריכות).

אולם לדאבון לב, המציאות כיום היא (בדור 'עקבתא דמשיחא'), שאפילו שומרי התורה, החרדים לדבר ה', לא אוחזים "**ממש**" במדרגה שבה הגשמיות בטלה ומבוטלת והתורה היא כל חייהם, בבחינת "וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלָיְלָה..." (יהושע א, ח), ומשום כך, גם האושר המצופה אינו תמיד מצוי, ובפרט כאשר מרחף איום תדירי מעל כל עולם התורה הנקרא, '**מצוות אנשים מלומדה**', המכונה: '**זקנה**' **בעבודת ה'**.

בשלב מסוים בדרכו של האדם, אפילו בקרב בני העליה, יש שמוצאים עצמם במסלול של שיגרה המלווה בהרגשה חזקה של כבדות ו'יבשות', חוסר סיפוק בכל הקשור לתורה ומצוות, ומאידך בענייני העולם הזה מגלים זריזות והתעניינות יתר, **ואפילו** אלו שהיו רגילים לעבוד את ה' בחיות והתרגשות יום יומית בהשגחה פרטית ודבקות, אפשר שימצאו את עצמם ביום מן הימים חשופים להנהגה של חושך, יובש ושיגרה קרה בכל הקשור לרוחניות, ובשלב מסוים גם תתגנב ללבם הרגשה של יאוש והשלמה עם המצב. בשלב זה, נדלקת נורת אזהרה, והתייחסות מיוחדת מתבקשת בדחיפות[3].

[3] ישנם בחורים, אברכים ו'בעלי תשובה' ותיקים שעדיין לא התעוררו להבין את מצבם, כי עדיין לא בדקו את עצמם באמת, היכן **עיקר התעניינותם**, האם בענייני העולם הזה או בענייני תורה ומצוות.

האמת היא, **שבדרך כלל** עובדי ה' **הָאֲמִתִּיִּים** לא יכנעו וישלימו עם הרגשת חוסר הרגש ה' וה'יבשות' הנ"ל, בפרט לאחר שעמדו בהצלחה פעמים אין מספר כנגד התקפות היצר המאיים תדיר לנתק אותם מחי החיים, ובמסירות נפש כל פעם מחדש התרוממו וחידשו את הקשר עם בורא עולם.

לפיכך לא ינום ולא ישן 'מבקש' ה', עד שימצא רפואה ומזור לנפשו.

'אין חדש תחת השמש' אמר שלמה המלך. 'מחלת הזקנה', חוסר הסיפוק והיבשות בקיום תורה ומצוות היא תופעה מוכרת עוד מדורי דורות, ונחשבת לאחד הנסיונות הקשים ביותר של **כל עולם התורה** מאז ומעולם, ועליה התריע הנביא ישעיה: "וַיֹּאמֶר אֲ-דֹנָי יַעַן כִּי נִגַּשׁ הָעָם הַזֶּה בְּפִיו וּבִשְׂפָתָיו כִּבְּדוּנִי וְלִבּוֹ רִחַק מִמֶּנִּי וַתְּהִי יִרְאָתָם אֹתִי **מִצְוַת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדָה**".

נגע זה בולט בפרט בדורנו, היות והקושי להגיע לפנים הלב ואל '**ההרגש**', קשה עשרות מונים מדורות עברו (עיין ב'מכתב מאליהו' ה' 223 'ליבן של ראשונים'), וככל שמתרחקים ממעמד הר סיני ומבית המקדש, מתרחק גם ה"וידעת", דהיינו ידיעת רצון ה' וחכמת התורה, מה"והשבות אל לבבך", דהיינו לעשות בשמחה, בהרגשת הלב פנימית את רצון ה' בכוונה לשם שמים (עיין 'מכתב מאליהו' ב' 77), כדברי הגמרא (ערובין נג.): "אמר ר' יוחנן, ליבן של ראשונים כפתחו של אולם, ושל אחרונים כפתחו של היכל, ואנו כמלא נקב מחט סידקית".

למשל, בדורות עברו היה קל יותר לעובדי ה' להגיע לאמונה ובטחון, למִדות טובות ולמדרגת 'לשמה'[4], אולם בדורנו, בדור 'עקבתא דמשיחא', דור 'העקב' המתחכך תדיר בעפר וכמעט נטול הרגשה רוחנית, עבודת הַפְּנָמַת הידיעות קשה שבעתיים, ואם כבר רואים תוצאות, מזעריות הן. לא לחינם מתאר הנביא יחזקאל את "לֵב" הדור האחרון, "לב האבן": "וְנָתַתִּי לָהֶם לֵב אֶחָד וְרוּחַ חֲדָשָׁה אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וַהֲסִרֹתִי **לֵב הָאֶבֶן** מִבְּשָׂרָם וְנָתַתִּי לָהֶם לֵב בָּשָׂר" (יחזקאל יא' יט').

[4] דור מקבלי התורה - 'דור דעה' מכונה מבחינה רוחנית 'ראש'..

בדרך כלל בפני המתמודדים במחלת ה'זקנה בעבודת השם' עומדים שני המסלולים: **מסלול 'עליה'** או **מסלול 'ירידה'**:

מסלול 'ירידה' פירושו, כניעה והשלמה עם מציאות רוחנית של 'מצות אנשים מלומדה', ואת כל המרץ, הכוחות והכישרונות מפנים בדר"כ לחיפוש אתגרים, אושר והנאות בתחומים הקשורים יותר לענייני העולם הזה. ואם מדובר באדם שזכה להיות אַבְרֵךְ, **אפשר** שיפרוש מחיי 'אַבְרֵךְ' לחפש אתגרים וסיפוקים חילופיים - כגון להיות 'מלמד', 'מרצה' או עסקן, לאחר שהשקיט את מצפונו בטענה של זיכוי הרבים או קשיי פרנסה[5].

[5] אין הכוונה ח"ו להטיל דופי במלמד, מרצה או 'עסקן' שראה לנכון, לאחר התייעצות עם רבו, שזהו תפקידו בעולם, אלא הכוונה היא להדגיש שעובד ה' צריך לשאוף לקבל את המילוי והסיפוק הרוחני שלו, בדבר שהגדירו אותו חז"ל שהוא 'כנגד כולם' - לימוד התורה הקדושה שאין קץ למעלתה.

מסלול 'עליה' פירושו, להבין ולהכיר 'במחלת הזקנה', לדרוש ברופאים וברפואות, ולהאמין שאכן יש פתרון גם למצב שלי.

רבים, ללא הדרכה והכוונה נכונה, בוחרים את 'מסלול הירידה', כי באמת קשה לאדם להאמין שיש רפואה למכתו.

אמנם אלה המחוברים למדריכים אמִתיים ול'דעת תורה' יבחרו את 'מסלול העלייה' וימסרו נפשם **לחפש עצות** איך לצאת ממצב 'מיתה' למצב 'חיים', וכמו כן צריך זהירות רבה להתחבר לדעת תורה אמִתית, והחשוב ביותר, **להרבות בתפילה על הדבר**.

שמעתי עצה מעניינת מרב חשוב, שכל 'חולה' יחפש לעצמו, **על פי נטיותיו**, תחום התעניינות תורני מסוים **להתמחות בו בצורה שלמה**, ובכח אותה התמחות להחיות אצלו את כל עבודת ה'. כגון: להיות בקי בנביא, או ברש"י על התורה, או בהלכה פסוקה, בענייני מוסר, פנימיות וכד', בבחינת 'תל-פיות' - שכל הפיות פונות אליו.

אמנם הרב דסלר זצ"ל חדר לשורש הדבר, וכך הוא אומר ('מכתב מאליהו' ג' 138): "גדולי **המוסר והחסידות** בדורות האחרונים גילו צורך מיוחד בלימודים **של עבודת הלב שמביאים לידי פנימיות**: לימוד המוסר, עבודת התפילה והתעמקות בדרכי העבודה. **כי בדורנו, כאשר נתמעטו הלבבות, אין עצה אחרת, אלא מוכרחים להתחיל מבפנים - לעמול בהתבוננות מוסרית ובתפילה עם פנימיות**. כי הסכנה גדולה שנטבע בחיצוניות, נטעה את עצמנו במעשים חיצוניים גרידא ללא תקנה ח"ו **אם לא נשתדל בכל כוחותינו בדרכי קניין הפנימיות**. ה' יתברך יסייענו ויפתח את לבבנו לעבדו באמת".

ועל דרך זה מוסיף הזוהר הקדוש ומגלה לנו **שהרפואה המיוחדת לדורנו** להירפא ממחלת 'היובש' בדור 'עקבתא דמשיחא' היא: **לימוד פנימיות התורה**, כל אחד לפי ערכו ומדרגתו[6].

[6] "וזה שאמרו בתיקונים (תיקון ל' נתיב תנינא): "... וי לון מאן דגרמין דיזיל ליה מן עלמא, ולא יתוב לעלמא, דאילין אינון דעבדי לאורייתא יבשה, ולא בעאן לאשתדלא בחכמה דקבלה - [**אוי להם לאותם אנשים הגורמים, שרוחו של משיח יסתלק וילך לו מהעולם, ולא יוכל לשוב לעולם, שהמה, הם העושים את התורה ליבשה, כלומר, בלי משהו לחלוחית של שכל ודעת, כי מצטמצמים רק בחלק המעשי של התורה. ואינם רוצים להשתדל ולהבין בחכמת הקבלה, לידע ולהשכיל בסודות התורה וטעמי מצוה**]... (עיין 'בהקדמה לספר הזוהר' של בעל 'הסולם' זצ"ל סעיף סט').

ואולי זוהי הסיבה שבדורנו התחזקה המודעות וההתקרבות לתורת החסידות וכן לכתבי הרמח"ל ול'חכמת האמת' המרווים כל נפש צמאה ועייפה, אשר בכוחם וסגולתם להחזיר לאדם את החיות בעבודת ה', לחדש את הקשר עם בורא עולם ולהביא את האדם **להשתוקק** למדרגת 'לשמה'.

שאיפתי ותקוותי בחיבור זה לגבש בסייעתא דשמיא **מספר יסודות הכרחיים ל'עבודת הלב השלמה'** - שורשים הכוללים גם 'רפואות' אמִתיות למחלת ה'זיקנה בעבודת ה'', **עצות לכל המדרגות**, ע"פ גדולי ה'רופאים' - צדיקי הדורות. וכל אחד **ממקומו האישי** וממדרגתו, ייקח עצות, חיזוקים ורפואות ואיתם יגיע ל'**תכלית**'.

החטאת המטרה

תחילה, חשוב לדעת שהנשק המסוכן ביותר של היצר הרע הוא 'כֹּח הַמְּדַמֶּה', אפילו אדם '**ירא שמים**' עם כוונות אמִתיות להתחזקות, אם אינו מחובר לדעת תורה אמִתית,

רוב הסיכויים שילך שולל אחר 'כֹּח הַמְּדֻמֶּה' לתכלית ולמטרות כוזבות שליליות, שידמו לו כאמִתיות.

הנה משל נחמד ומסר נפלא להמחשה: מעשה בעגלון האישי של הסוחר העשיר אשר הוזעק באחד מן הימים בדחיפות לטירת העשיר, למשימה והסעה חשאית. המטרה - 'הזמיר'. העשיר שמע על ציפור נדירה הנקראת 'זמיר', אשר נמצאה במרחק כשלושת ימי נסיעה מהארמון, ומוצעת למכירה באחת החנויות לבעלי חיים בעיר הסמוכה.

מיד יצאו העגלון והעשיר למסע, ולאחר שלושה ימי נסיעה בדרך עקלקלה וקשה, הגיעו ליעדם, רכשו את הציפור הנדירה בסכום עתק, ושמחת העשיר הרקיעה שחקים. העגלון התמים, שאינו מבין כלל בציפורים, חשב לתומו, שאם העשיר החשוב השקיע הון רב ומאמץ גדול כל כך להביא את הציפור לשולחנו אין שום ספק **שטעמה** של הציפור כטעם גן עדן. חזר העגלון לביתו וסיפר לאשתו על הציפור הנדירה, והחליטו שכדאי ומשתלם לחסוך פרוטה לפרוטה, כדי **לטעום** את טעמה המיוחד של ציפור 'הזמיר', ולפחות פעם אחת בחיים להנות כמו אנשים עשירים וחשובים... וכך התחילו העגלון ובת זוגתו לחסוך פרוטה לפרוטה, וכעבור שנים של עמל ויגיעה, הגיעו לסכום הנדרש. העגלון חזר על אותו מסע מפרך ולאותה חנות, רכש גם הוא את ציפור 'הזמיר' והזדרז חזרה לביתו, אשתו מיהרה להסיק את התנור, תיבלה את הציפור, ולאחר שנראה שהמאכל מוכן, הגישה את 'מעדן המלכים' לבעלה. העגלון, כולו התרגשות, ניגש לאכול את המעדן, ובטעימה הראשונה, הקיא את נשמתו...

מבולבל וכועס רץ לטירת העשיר להתריס על ה'שקר הגדול', הסוחר העשיר שמע את כל הסיפור, ולא ידע אם לבכות או לצחוק, בעדינות ניסה לגלות לעגלון את טעותו, שהייחודיות של 'הזמיר' הוא **קולה הערב והנדיר ולא טעם בשרה**. כעסו של העגלון הומר **לצער החמצה**, ורק אז הבין שכל טרחתו ויגיעתו הרבה היו לריק ושהוא בעצם '**פיספס**' **את התכלית**.

כל אדם צריך לברר לעצמו, כמובן על פי התורה הקדושה והחכמים - מהו היעד הסופי, תכלית הכל, והדרך אליה.

בעיקר בדורנו, רב הבלבול והספק היכן להשקיע את היגיעה ואת הזמן היקר של חיינו, ומאחר שזמננו בעולם הזה מוגבל, לא שייך שנעמול לשווא ליעדים מדומים, הרי 'אם בגבורות שמונים שנה'. על כן מדגיש הרמח"ל, מיד בתחילת ספרו 'מסילת ישרים':

"יסוד החסידות ושורש העבודה התמימה הוא שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו ולמה צריך שישים מבטו ומגמתו בכל אשר הוא עמל כל ימי חייו".

דורנו מאופיין כדור 'עקבתא דמשיחא'. דור, שבירור האמת בו קשה שבעתיים מדורות קודמים. לדוגמא: באחת הנבואות המיוחסות לדורנו נאמר הפסוק "וַתְּהִי הָאֱמֶת נֶעְדֶּרֶת..." (ישעיה נט' טו').

מבארת הגמרא (סנהדרין צז'): "אמרי דבי רב (אמרו בבית מדרשו של רב), מלמד שנעשית עדרים עדרים, והולכת לה".

מפרש ה'אורח מישרים': אין להבין שלא תהיה אמת בעולם, אלא שיהיו בעולם הרבה כְּתוֹת, **שכל אחת תאמר, שרק אצלה האמת וכל השאר** שקר, ולכן לא ידעו מהי אכן האמת (ועיין עוד ב'לקוטי הלכות', קריאת התורה, ו'-יח').

זאת ועוד, שאי אפשר להתעלם מפירוש רבינו חיים בן עטר זצוק"ל על התורה בספרו 'אור החיים' בדבריו המפורסמים על דורות הגאולה, ועל המציאות של חמישים שערי טומאה, מציאות של הסתר וטומאה שמעולם לא היתה, ואפילו בגלות מצרים שהיתה טומאה נוראה, לא עברו ישראל את שער הארבעים ותשעה. וכך לשונו. "כי **עיקר הגלות הוא לברר הניצוצות שנטמעו בחמישים שערי טומאה...**" (שמות ג, ח).

המציאות היום מאופיינת בהתגשמות נבואת 'קיבוץ הגלויות' - קיבוץ 'הזרמים' השונים ביהדות, קיבוץ העדות השונות מכל קצוות תבל, ובמרכזה תנועת התשובה ההמונית, ומיעוט ההדרכה.

הנתיב

כדי להינצל מתעתועי כח המדמה ומה'זקנה' בעבודת ה' בחרתי לי '**נתיב**' ודרך בעבודת ה' המתאימה לדורנו, המתבססת על אדם גדול לכל הדעות, בעל כתפיים רחבות להישען עליו - הרב אליהו אליעזר דסלר זצ"ל, שהיה בקי גדול בפרד"ס התורה, ומקובל על כל הזרמים השונים, והיה מגדולי ה'משגיחים' של ישיבת פוניבז' המפורסמת.

השקפתו הטהורה והייחודית מובאת במאמרים רבים, ובפרט במאמר המובא ב'מכתב מאליהו' (חלק ה' עמ' 35-39), המאמר מתאר באופן כללי את היתרונות והחסרונות שבכל אחת מהדרכים העיקריות היום בעבודת ה', הדרך הליטאית - בעלי המוסר, והדרך החסידית, ולאחר הגדרת שתי השיטות בצורה כֵּנָה ואמִתית הגיע למסקנה ברורה:

"...**לעידן של היום לא נשארה כמעט, אלא דרך אחת, לקחת כל מה שיכול לעזור ליהדות, החכמה של החסידות ומוסר ביחד**..."[7] הלוואי וישפיעו (עולם הליטאי) ביאורים והארות גדולים, הלוואי שיפתחו בנו הערצה והכרה לתורה הקדושה. הלוואי שהתעוררות המוסר יביא היום לקצת התלהבות חסידית. והלוואי שההתלהבות תתאמץ

בקצת חשבון נפש. הלוואי שע"י כל אלה **ביחד** נזכה לעלות ברוחניות ולהחזיק מעמד כבני תורה ביהדות מחוזקת, יסייענו ה' יתברך לזה" עכ"ל.

[7] 'חסידות' מצד **החסד** ו'מוסר' מצד **הגבורה** (מכתב מאליהו ה' 215). וידוע ש**תפארת** ממזגת אותן יחד ליצור שלמות.

מבואר שם בדברי הרב, שכל אחת מ'השיטות' במקורה ובשורשה - **אמת**, ודרכה היה אפשר להגיע ל'תכלית' לרוב ככל העם, אלא שבדורנו, דור ש'ירידת הדורות' ניכרת בו במיוחד, כמעט ואין מנוס, אלא לשלב בצורה חכמה בין השיטות ולקבל **השלמה** אחת מרעותה, בין מיחידים ובין מהזרמים והקהילות השונות.

למעשה, זה מה שעשה הרב דסלר זצ"ל, הוא **יצר מיזוג חדש** לחלוטין **בין תורת המוסר ל'אש החסידות'**... ('מחנך לדורות' ב' 199).

מספר חתנו של הרב דסלר זצ"ל[8]: "...שם פגשתי (את) הגאון רבי גדליה הערץ זצ"ל, והוא סיפר לי שמר (שכבוד) חמי (הרב דסלר זצ"ל) היה בדעתו לייסד בלונדון ישיבה על דרך "בית מדרש העליון" - **מזיגה**, '**לומדות**' **עם חסידות** (דהיינו שילוב ומיזוג חסידות עם הדרך הליטאית), והמדובר היה כי הוא, רבי גדליה הערץ זצ"ל יהיה הראש ישיבה... ולא איסתעיא מילתא, כי מר חמי נפטר לבית עולמו פתאום...

[8] הרב יהושע גלדצהלר זצ"ל בספרו 'קדשי יהושע' חלק ה' 'אחרית דבר' מעמ' א'תשנ.:

ובאמת כל ספרי גדולי החסידים הראשונים הם פירושים לספר עץ חיים... וכל הספרים האלו היה מורי וחמי בקי בהם ובמשנתם, והוסיף עליהם ביאור אחר ביאור, בסוד כוחות הנפש ומדותיו... עניין ה"**מיזוג**", היה בנפשו עד כדי כך שנקרא לאסיפה שהשתתפו בה בעיקר משגיחים בעלי מוסר, זקנים מהדור הישן וטענו לפניו על כך שלקח לו דרך חדשה שהיתה ניכרת בשיחותיו, ובקשו ממנו שיחזור למהלך המקובל בישיבות, והשיב להם שאי אפשר, שזו היא דרכו: 'היהפוך כושי עורו'?!"

בדורנו סדרת הספרים "מכתב מאליהו" מאוד נחשבת בעולם הישיבות ובין האברכים, וגדולי המשגיחים וכן גדולי הדור נְמָנִים מתלמידיו.

על כן העצה היעוצה לדורנו להגיע לעבודה פנימית והרגשת ה' היא, ללמוד ולקבל מכל זרם אמִתי ביהדות את תחום 'התמחותו', להתעלות ולהתחזק על ידו[9].

[9] ידוע שבדורנו "בטלו אנשי אשכולות", וכמעט מן הנמנע לקבל הכל מרב אחד, למרות זאת, חובה היא **שבמרכז** חייו יעמוד רב אחד בלבד, להדרכה פרטנית ואישית, בבחינת עשה לך רב...

וכך גם התבטא הרב הצדיק שריה דבליצקי זצ"ל (פאר יעקב עמ' שטו): "...כי הנה כבר הרבה מאות שנים, ואולי משעת חורבן הבית, שעם ישראל נפרד לְכִתּוֹת ופלגים בתורה ועבודה, לא ראי זה כראי זה, ולא ראי זה כראי זה, הצד השווה שבהן, שכולם אהובים,

ברורים וקדושים ורוצים להגיע למעלות השלימות ולהתקרב ליוצר כל. **ומי שרוצה וחפץ באמת להיות עבד ה' האמִתי בתכלית השלימות, צריך לנקוט בשיטה לקבל על עצמו, עד כמה שבאפשרותו, את הדברים הטובים והמועילים שנמצאים בכל כִּתָּה ובכל זרם וזרם של עבדי ה'**. אם ינקוט בשיטה זו ממילא לא תהיינה לו שום קושיות ותמיהות על אף אחד, ודבר זה יסיר ממנו גם את השנאה והסלידה החבויה במעמקי הלב, כידוע, לַכִּתָּה ולזרם האחר. **בזמננו כמעט שאי אפשר לו לאדם המשתוקק לעלות בדרך העולה בית אל, אלא לנקוט בשיטה זו**, ואז יוכל לקוות שבהגיעו בעזרת ה' לבן מאה לא יהיה כבן עשרים במעמדו הרוחני בכל הפרטים".

עובד ה' אמִתי, צריך להתאמץ לחפש את ה'מומחה' הגדול בכל תחום ותחום, וכמובן 'מומחה' שהרשים אותו, כמאמר הגמרא (מועד קטן יז.): "א"ר יוחנן מאי דכתיב: (מלאכי ב' ז') "כִּי שִׂפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ דַעַת וְתוֹרָה יְבַקְּשׁוּ מִפִּיהוּ כִּי מַלְאַךְ ה' צְבָאוֹת הוּא", אם דומה הרב למלאך ה', יבקשו תורה מפיו, ואם לאו - אל יבקשו תורה מפיו", כיון שזוכה לבחינת הדעת שהוא על ידי חיבור מֹחַ ולב כמו שנאמר (משלי ב', י'): " כִּי תָבוֹא חָכְמָה בְלִבֶּךָ וְדַעַת לְנַפְשְׁךָ יִנְעָם" אז ותורה יבקשו מפיהו **שדבריו נכנסין ללב השומע** (ר' צדוק הכהן מלובלין - פרי צדיק פרשת שמות). כלומר רב **ש'תוכו כְּבָרוֹ'**, ודברי התורה היוצאים מפיו הם בבחינת 'דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב'. מפיו נוכל לקבל 'הדרכה מקצועית', בבחינת ה'מומחה', אם בתפילה, הלכה, חסידות, מוסר, חכמת האמת וכו'. היום, בחסדי ה', הלימוד וההדרכה מכל סוגי 'המומחים' מאוד זמין ומצוי, אם בדרך הרצאות, שיעורים מפי הרבנים עצמם, ספרים שהוציאו לאור או הקלטות משיעורים שלימדו וכד'.

אשר על כן חיבור זה **מבוסס ברובו** על דברי הרב דסלר זצ"ל, **הממזג והמאחד הגדול**, וכן על 'קונטרס החסד' המפורסם שלו, **בצורתו הפנימית והמורחבת**, המלוקט מכל חלקי סדרת הספרים של 'מכתב מאליהו', ועוד עצות מכתביו באותו עניין, **וכן מצדיקי הדורות המבארים ומרחיבים את אותם העניינים**[10], **ו'נקבל האמת ממי שאמרה'** (שמונה פרקים לרמב"ם, הקדמה).

[10] בפרט בעל 'הסולם' זצ"ל, שהיה היחיד שביאר את היסודות שעליהם דיבר הרב דסלר זצ"ל **בביאור פנימי** השווה לכל נפש, **ובפרט לאחר שהרב דסלר עצמו התבסס על ביאוריו** (עיין לקמן בנושא 'הנברא' ובהערות שם).

מספר כללים למעיין בספר זה: ראשית, הדרך הנכונה היא, ללמוד את הדברים **במתינות, בהבנה ובעיון** כולל ההערות בסוגריים ובשולי הדף, שאם לא כן - חלק מהנושאים

יישארו מעורפלים ולא יבואו לידי מעשה. לכן כדאי ואף רצוי, לחזור מספר פעמים על הדברים, **וחשוב מאוד לא 'להירתע' ממושגים כלליים השייכים לפנימיות התורה שנלקטו בעיקר מספרי 'הקדמות', ומאוד רצוי להתאמץ להבין, משום שהתועלת מרובה.**

והחשוב מכל, להתפלל תדיר על אותו לימוד, לפני ואחרי, לצורך הבנתו והפנמתו **למעשה**, כי זה העיקר.

יהי רצון שיתברכו הדברים בלב המעיינים לחדש מתוך הדברים חידושים אחרים להבין דבר מתוך דבר, בבחינת דברי תורה 'פרין ורבין'.

'התכלית' - הגדרתה

חשוב לדעת שמשלב זה של הגדרת 'התכלית' עד סוף הספר הלימוד יהיה בצורה הדרגתית בבניין העבודה 'השלמה', אריח על גבי לבנה, כל אדם לפי ערכו ומדרגתו יְלַקֵּט ידיעות, חיזוקים ועצות, אשר המטרה העיקרית היא לשאוף ולהתקדם לכיוון התכלית', וממילא יעלמו כל הרגשות היבשות ו'תופעות לוואי' של קיום תורה מצוות באופן חיצוני ורדוד, ויתחזק אצלנו עניין הרגשת ה' וְחָוָיַת ההשגחה בכל רגע נתון. **וכל זאת בתנאי שהלימוד יהיה בעיון, מלווה בתפילה, התבוננות וחזרות, עד שיהיו הדברים כמונחים בקופסה**. יהי רצון שה' יהיה בעזרינו.

לצורך הגדרת 'התכלית' נפתח בדבריו המפורסמים של הרמח"ל הקדוש מספרו 'מסילת ישרים': "יסוד החסידות ושורש העבודה התמימה הוא, שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו ולמה צריך שישים מבטו ומגמתו בכל אשר הוא עמל כל ימי חייו. והנה מה שהורונו חכמינו ז"ל הוא, **שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה' ולהנות מזיו שכינתו** שזהו התענוג האמִתי והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להימצא... וכשתסתכל בדבר תראה כי **השלמות האמִתי הוא רק הדביקות בו יתברך**... כי רק זה הוא הטוב. וכל זולת זה שיחשבוהו בני האדם לטוב, אינו, אלא הבל ושווא נתעה. אמנם לכשיזכה האדם לטובה הזאת, ראוי שיעמול ראשונה וישתדל ביגיעו לקנותה, **והיינו שישתדל לְהִדָּבֵק בו יתברך בכח מעשים, שתולדתם זה העניין, והם הם המצוות**".

ומוסיף בספרו 'דעת תבונות': "כי האל יתברך שמו הוא תכלית הטוב ודאי. ואמנם, מחוק הטוב הוא להטיב, וזה הוא מה שרצה הוא יתברך שמו - לברוא נבראים כדי שיוכל להטיב להם, כי אם אין מקבל הטוב אין הטבה. ואמנם, **כדי שתהיה ההטבה הטבה שלמה, ידע בחכמתו הנשגבה שראוי שיהיו המקבלים אותה מקבלים אותה ביגיע כפם**, כי אז יהיו הם בעלי הטוב ההוא, ולא ישאר להם בושת פנים בקבלם הטוב,

כמי שמקבל צדקה מאחר. ועל זה אמרו (ירושלמי ערלה פרק א, הלכה ג): "מאן דאכיל דלאו דיליה בהית לאסתכולי באפיה (מי שאוכל מדבר שאינו שלו - ממתנת חינם, מתבייש[11])".

[11] ביאור העניין בהרחבה בנושא - שורש ה'נהמא דכיסופא'.

ובספרו 'דרך השם' (א' ב') כתב: "**הנה התכלית בבריאה היה להיטיב מטובו יתברך** לזולתו... ועל כן בהיות חפצו יתברך להיטיב לזולתו, לא יספיק לו בהיותו מיטיב קצת טוב, אלא מיטיב תכלית הטוב שאפשר לברואים שיקבלו. ובהיותו הוא לבדו יתברך הטוב האמִתי, לא יסתפק חפצו הטוב אלא בהיותו מְהַנֶּה לזולתו בטוב ההוא עצמו **שהוא בו יתברך מצד עצמו**... על כן גזרה חכמתו שמציאות ההטבה האמִתית הזאת יהיה במה שינתן מקום לברואים **לשיתדבקו בו יתברך**... **ותהיה ראויה לידבק בו ולהנות בטובו**... **הנה ע"י קנותה השלמות לה, נמצאת מתדבקת והולכת בו**, עד שסוף (לבסוף) **קנותה השלמות, והימצאה מתדבקת בו, יהיה הכל עניין אחד**".

"והנה שורש כל ענין העבודה הוא, היות האדם פונה תמיד לבוראו. והוא **שידע ויבין שהוא לא נברא אלא להיות מִתְדבק בבוראו**, ולא הושם בזה העולם אלא להיות כובש את יצרו ומשעבד עצמו לבוראו בכח השכל, היפך תאוות החומר ונטייתו, **ויהיה מנהיג את כל פעולותיו להשגת התכלית הזה ולא יטה ממנו**" ('דרך השם' א' ד').

ובלשונו של האר"י הקדוש: "כשעלה ברצונו יתברך שמו לברוא את העולם **כדי להיטיב לברואיו** ויכירו גדולתו ויזכו להיות מרכבה למעלה **לְהִדַּבֵּק בו יתברך**..." (שער הכללים פרק א).

נמצא, שתכלית האדם להגיע לדבקות בו יתברך, וזאת ע"י תורה ומצוות, ובכך יוכל הבורא יתברך להיטיב הטבה שלמה לנבראיו כרצונו - ללא בושת הנברא, כי הדבקות בו יתברך היא עצם ההטבה השלמה.

לאור הגדרת ה'תכלית', אומר הזוהר הקדוש (זוהר חדש בראשית כב ע"ב):

"...ראה כמה יש לו לאדם להרהר ולדקדק בְּלִבּוֹ בכל יום ויום, ולפשפש במעשיו ולדקדק בכל ענייניו, ויהרהר בְּלִבּוֹ שלא בָּרָאוֹ הקדוש ברוך הוא ונתן בו נשמה עליונה ומעלה על שאר בריותיו, אלא להרהר בעבודתו, **ולהדבק בו**, ולא ילך אחר ההבל".

מוסיף רבי נתן ב'לקוטי הלכות' (שבת הלכה ו, אות ה): "...**כי כל אדם שבעולם** יכול לבטל עצמו ולזכור **בהתכלית**, שהוא **להכלל** (בדבקות) באור האין סוף יתברך... כל ישראל מאמינים (בפנימיותם) שזה עיקר תכליתם ותקוותם לנצח, **וכל אחד כפי מה שהוא**, בכל מה שעובר עליו, יכול לבטל עצמו בתוך כל הבלבולים והטרדות... **ויזכה לעשות כל עסקיו בשביל התכלית**...".

הקדמה ומושגים

'השוואת הצורה'-'התדמות'

נמצא על פי הגדרת 'התכלית' שעיקר השתדלותנו בעבודת ה' בקיום תורה ומצוות צריכה להיות מכוונת למטרת **הדבקות בו יתברך** שהיא **עצם** ההטבה שהבורא יתברך רוצה להיטיב לנבראיו בזה ובבא.

"...והנה מתוך גלגולה של מלה זו ('דבקות') בפיות ההמון כמעט שאיבדה כל תוכן, אולם אם תשהה את רעיונך על המִלה הזאת רגע קט, תשאר עומד ומשתומם על גובהה המפליא, כי תצייר לך העניין האלקי וחן ערכו של הנברא השפל, **אז תוכל לערוך יחס הדביקות מזה לזה**, ואז תבין, למה אנו שָׂמִים את המִלה הזאת לתכלית כל הבריאה הגדולה הזאת" ('מתן תורה' - בעל ה'סולם').

אמנם על פניו, הדברים נראים מאוד רחוקים מהשגתנו, כיצד נברא קרוץ חומר, מוגבל במקום ובזמן, יכול לְהִדָּבֵק בבורא עולם ונצח, וכמו שכתוב במדרש (ויקרא רבה קדושים כה'):

"וכי אפשר לבשר ודם לעלות בשמים ולהדבק באש, אותו שכתוב בו "כי ה' א-להיך אש אכלה הוא..." (דברים ד כד)?!

והדברים צריכים ביאור, אומרת התורה הקדושה:

"...אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ אֶתְכֶם לַעֲשׂתָהּ לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלוקיכֶם לָלֶכֶת בְּכָל דְּרָכָיו **וּלְדָבְקָה בו**" (דברים יא' כב').

פסוק זה טומן בתוכו מספר מצוות, אמנם לענייננו נתמקד במצות ה'דבקות' בלבד.

מבאר רש"י הקדוש את מצות ה'דבקות', וכך לשונו: "**וּלְדָבְקָה בו** - אפשר לומר כן? והלא אש אוכלה הוא! אלא **הדבק בתלמידים ובחכמים**, ומעלה אני עליך כאילו נדבקת בו" (דברים יא, כב).

וכך גם פוסק הרמב"ם בספר המצוות (מצוה ו'): "והמצוה השישית היא שצוונו **להדבק עם החכמים**, ולהתייחד עמהם, ולהתמיד בישיבתם, ולהשתתף עמהם בכל אופן מאופני החברה במאכל ובמשתה ובעסק, כדי שיגיע לנו בזה **להִדמות במעשיהם ולהאמין הדעות האמתיות מדבריהם**, והוא אמרו יתעלה: (עקב י') "**ובו תדבק**...".

נמצא, שהדרך להגיע לדבקות בו יתברך היא, לְהִדַּבֵּק בתלמידי חכמים[12]!

[12] מובא בליקוטי מוהר"ן (קעג') ובספרים נוספים, שניתן להתחבר ולהִדבק בתלמידי חכמים גם ע"י ספריהם (ועיין עוד לקמן בנושא 'זכות אבות').

אמנם קצת קשה, הרי בפסוק אחר המדבר מעניין מצות ה'דבקות' מבאר רש"י, לכאורה פירוש אחר.

אומרת התורה: "אַחֲרֵי ה' אֱ-להיכֶם תֵּלֵכוּ וְאותוֹ תִירָאוּ וְאֶת מִצְוֹתָיו תִּשְׁמרוּ וּבְקולוֹ תִשְׁמָעוּ וְאותוֹ תַעֲבֹדוּ **וּבוֹ תִדָּבָקוּן**" (דברים יג, ה).

מפרש רש"י במקום: "**וּבוֹ תִדָּבָקוּן - הדבק בדרכיו** (ולא פירש "הדבק בתלמידי חכמים"). גמול חסדים, קבור מתים, בקר חולים, כמו שעשה הקדוש ברוך הוא"[13].

[13] "...להלך אחר מדותיו של הקדוש ברוך הוא, מה הוא מלביש ערומים, דכתיב: "ויעש ה' אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם", אף אתה הלבש ערומים; הקדוש ברוך הוא ביקר חולים, דכתיב: "וירא אליו ה' באלוני ממרא, אף אתה בקר חולים"; הקדוש ברוך הוא ניחם אבלים, דכתיב: ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו", אף אתה נחם אבלים; הקדוש ברוך הוא קבר מתים, דכתיב: "ויקבר אותו בגיא", אף אתה קבור מתים... (מסכת סוטה יד.).

לכאורה פירוש זה סותר את פירושו הנ"ל, עם כן מה האמת?

התשובה לכך מובאת בפירוש 'עיקר שפתי חכמים' על התורה (דברים יא' כב' ברש"י אות כ') שבאמת אין סתירה בין הפירושים, שאלו ואלו דברי א-לוהים חיים, ומצות ה'דבקות' היא **להתדמות אליו יתברך**, **וכשיעור ההתדמות שיעור הדבקות**, ומה שציוותה התורה את מצות הדבקות בתלמידי חכמים היא, "**כי מהם ילמד להיות רחום וגומל חסד**", בבחינת **ללכת בכל דרכיו** 'ו**לדבקה בו**'.

'החפץ חיים' בספרו 'אהבת חסד' בפתיחה, מבאר מהפסוקים המדברים על מצוות 'והלכת בדרכיו', ומחדש **שההתדמות לבורא יתברך** היא הדרך לכל התקדמות רוחנית, ממדרגת **היראה למדרגת האהבה**, **עד הדבקות הגמורה**, כלומר **באותו שיעור עלייה בזיכוך מדת החסד וההתדמות למידותיו יתברך**, **כך שיעור הדבקות**.

והנה מקצת מלשונו הזכה: "...דהתורה מלמדנו שהאדם **אינו זוכה לשום מדריגה** עד שירגיל נפשו מתחילה ללכת בדרכי טובו של הקדוש ברוך הוא, להיות רחום וחנון וגומל חסד...". עיין שם באריכות.

נמצא, **שההתדמות והדבקות הם דבר אחד**, **וכשיעור ההתדמות כך שיעור הדבקות**.

גם בדברי ה'ספורנו' ('כוונת התורה') רואים את הקשר הישיר בין ההתדמות לדבקות וכך לשונו: "...ומזה החלק העיוני הוא להתבונן בדרכי טובו ורחמיו על כל מעשיו, ובפרט על המין האנושי אשר ברא בצלמו בדמותו, למען **ישתדל המעיין בבחירתו להתדמות לבוראו כפי האפשר לדבקה בו** לרצון לפניו כי חפץ חסד הוא... ישתדל המתבונן ללכת בדרכי טובו יתברך **להתדמות** אליו בפרט, להיטיב אל הזולת כפי האפשר לרצון לפניו 'ו**לדבקה בו**' כאמרו יתברך 'והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני' ואמרו ז"ל זה 'אלי

ואנוהו' מה הוא חנון וכו' וזה שהבינו ממלת 'ואנוהו' **'אני והוא'** כלומר **אהיה כמותו** ובזה יאושר לחיי עולם יותר מכל זולתו כאמרו הן לה' אלוקיך השמים כו' באבותיך חשק. ובכן אמרו ז"ל גדולים צדיקים יותר ממלאכי השרת **ובזה יושג התכלית המכוון מאתו יתברך במין האנושי**...".

וכך גם רואים בפירוש המלבי"ם על הפסוק (דברים פרק ז' ח'): "**כִּי מֵאַהֲבַת ה' אֶתְכֶם** וּמִשָּׁמְרוֹ אֶת הַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֵיכֶם הוֹצִיא ה' אֶתְכֶם בְּיָד חֲזָקָה וַיִּפְדְּךָ מִבֵּית עֲבָדִים מִיַּד פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרָיִם" - "...ומה שהוציא אתכם היה **מאהבת ה' אתכם**, **שהאהבה לא תהיה אלא בשווים** (התדמות כנ"ל, אך קשה) ואיך יצוייר אהבה שיאהב ה' אתכם (היכן ההתדמות? תירוץ), הלא זה מצד שיש בכם אלהות, היא נפשכם, שהיא חלק אלוה ממעל, שמצדה **יאהב דומה לדומה**" (בבחינת "בנים אתם לה' א-להיכם")[14].

[14] ועיין עוד בהרחבה ב'שיח יצחק' בדרוש 'תוכחת מוסר' מאת **ר' יצחק אייזיק חבר זצ"ל**, תלמיד ר' מנחם מנדל משקלוב זצ"ל, תלמיד הגר"א זצוק"ל.

אמנם צריך להבין בעומק העניין, לקרב לשכלנו, את הקשר בין **ה'התדמות' לדבקות**? מבאר בעל ה'סולם': "...והעניין הוא כי בגשמיים (במציאות החומרית) התופשים מקום - מובנת לנו הדביקות בקירוב מקום, והפירוד מובן לנו בריחוק מקום. אבל ברוחניים שאינם תופשים מקום כלל, אין 'הדביקות' ו'הפירוד' מובנים בהם בקירוב מקום ובריחוק מקום, שהרי אין תופשים מקום כלל, אלא **'השוואת הצורה'** (ה'התדמות') **שיש בין שני רוחניים מובנת לנו כ'דביקות'**, **'שינוי הצורה' בין שני רוחניים מובן לנו כ'פירוד'**.

וכמו שהגרזן מחתך ומבדיל בדבר גשמי לחלקו לשנים ע"י שמרחיק החלקים זה מזה, כך 'שינוי הצורה' מבדיל את הרוחני ומחלק אותו לשנים... כששני אנשים שונאים זה לזה - נאמר עליהם, שהם **נפרדים** זה מזה כרחוק מזרח למערב. ואם אוהבים זה לזה - נאמר עליהם, שהם **דבוקים** זה בזה כגוף אחד. אין המדובר כאן בקרבת מקום או ריחוק מקום, אלא המדובר הוא **ב'השוואת הצורה' או ב'שינוי הצורה'**. כי בהיות בני אדם אוהבים זה לזה, הוא משום שיש ביניהם 'השוואת הצורה' (דמיון ומכנה משותף, תכונות, רצונות או מדות זהות), כי מפני שהאחד אוהב כל מה שחברו אוהב, ושונא כל מה שחברו שונא, נמצאים (הם) דבוקים זה בזה ואוהבים זה את זה, אבל אם יש ביניהם איזה 'שינוי צורה', דהיינו שאחד אוהב דבר אף על פי שחברו שונא את הדבר ההוא וכד', הרי בשיעור שינוי צורה זו, הם שנואים זה על זה ונפרדים ורחוקים זה מזה... ומדת הדביקות שביניהם תלויה במדת 'השוואת הצורה' שביניהם[15].

[15] למשל: אדם ירגיש יותר 'חיבור' ו'דבקות', באופן טבעי, לאדם מ'הזרם' שלו, מהעדה שלו, וכן אם יש להם רב משותף, או אותן מטרות או תחביבים, וכן אם הם אוהבים דברים זהים. ובשיעור ה'השוואה' והדמיון ביניהם, כך שיעור 'הדבקות', ובשיעור 'השינוי' ביניהם, כך יהיו מפורדים ומרוחקים מבחינה רוחנית.

ובזה אנו מבינים מה צדקו דברי חז"ל, שפירשו (את) הכתוב "**ולדבקה בו**" שהוא הדביקות **במדותיו**: מה הוא רחום אף אתה רחום, מה הוא חנון אף אתה חנון. כי לא הוציאו הכתוב מפשוטו, אלא להיפך, שפירשו הכתוב לפי פשוטו בתכלית, **כי הדביקות הרוחנית לא תצויר כלל בדרך אחרת, אלא ב'השוואת הצורה'**. ולפיכך ע"י זה שאנו משווים צורתנו לצורת מדותיו יתברך, אנו נמצאים דבוקים בו. וזה שאמרו מה הוא רחום וכו' כלומר, **מה הוא יתברך כל מעשיו הם להשפיע ולהועיל לזולתו ולא לתועלת עצמו כלל**, שהרי הוא יתברך אינו בעל חסרון שיהיה צריך להשלימו, וכן אין לו ממי לקבל. אף אתה **כל מעשיך יהיו להשפיע ולהועיל לזולתך** (בבחינת "והלכת בדרכיו"), ובזה תשווה צורתך לצורת מדות הבורא יתברך שזו הדביקות הרוחנית ב'השוואת הצורה' האמורה..." (בעל 'הסולם' זצ"ל בספרו 'מתן תורה')[16].

[16] עיין עוד לקמן בנושא 'והלכת בדרכיו' ועניין 'הדבקות'.

מוסיף הרב מקלנבורג בפירושו על הפסוק: "...וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ **כִּדְמוּתֵנוּ**" (בראשית א' כו'): "...כערך שיטהר האדם את עצמו בעיונו ובמעשיו לעלות מעלה מעלה, **להתדמות ולהשתוות במדותיו אל מדות הרוחניות, ככה נשפיע אליו פעם ופעם צלם ונפש מטוהרה ומצחצחה יותר עליונה במדרגה**; כי אצילות הנפש אינה נפסקת מן האדם לעולם בעודו בחיי גשמיותו, ויותר שיתעלה האדם בנפשו בטהרת מחשבתו השגתו ומעשיו על פי התורה והמצוה, ככה תרומם צלמו ותתעלה נפשו לבקש יותר שפעת עליונים בהשגה וטהרה, וכעדות הכתוב והתקדשתם והייתם קדושים, כשם שמקדש האדם את עצמו מלמטה כך מקדשין אותו מלמעלה, וכמאמר קדמונינו בצח לשונם, הצדיקים מדמין צורתם ליוצרם..." ('הכתב והקבלה').

התברר, כי הבורא יתברך חקק בבריאה חוק רוחני מופלא שעל ידו ניתן להגיע לדבקות בו יתברך, והוא עניין ה'התדמות' ו'השוואת הצורה'!

אמנם תדע, שאין אפשרות בכח הנברא לשנות את טבעו 'המקבל' ולהיות משפיע באמת, בפנימיותו ולהתדמות לבוראו, אלא אם כן ידבק בלימוד התורה הקדושה וקיום מצוותיה, כמו שאמרו חז"ל (קידושין ל:): "בראתי יצר הרע (המידות האנוכיות) - בראתי לו תורה תבלין" (לתקנו ולהשפיע לזולתו. והדברים יתבארו יותר בהמשך).

עד כאן ביארנו את מושג 'השוואת הצורה' **באופן החיובי**, כלומר על דרך 'ההשפעה', בבחינת 'עשה טוב'. אם כי גם 'אי קבלה', בבחינת 'סור מרע' היא 'השוואת הצורה' לבורא יתברך - שלא שייך בו כלל עניין ה'קבלה', כי ממי יקבל? 'אין עוד מלבדו' כתיב, ולכן לצורך העבודה השלמה אנו נשתמש בשתי הבחינות: 'עשה טוב' ו'סור מרע', כל דבר בְּעִתּוֹ ובזמנו.

תדע, קיום תורה ומצוות עם כוונה ל'שם שמים' בכל דיבור, מעשה ומחשבה מוגדרת 'כנתינה' לבורא יתברך, שהיא 'השוואת הצורה', התדמות ודבקות בו יתברך, וכמו שה' יתברך רק נותן ולא מקבל, כך העושה 'לשם שמים' רק נותן ולא מקבל[17].

[17] '**מכתב מאליהו**' ד', **עמ'** 80. בהמשך יתבארו הדברים יותר.

בהגדרה זו מקופלת כל עבודת ה' והשורש הפנימי של כל קיום תורה ומצוות וזו היא הדרך ל'תכלית הבריאה' - עצם קבלת ההטבה בשלמות, הדבקות בו יתברך.

היסוד הנ"ל, **שההתדמות ו'השוואת הצורה' מוגדרת כדבקות, ו'שינוי הצורה' כפירוד**, הוא מפתח נפלא להבנת פנימיות הנהגת ה' עם בריותיו **ושורש** חשוב מאוד בעבודת ה' בכלל ועבודת המדות בפרט. יסוד זה ילווה אותנו בחיבור זה לאורך כל שלבי סולם עבודת העליה עד ל'תכלית'.

מובא 'בראשית חכמה' (שער הענוה א'): "שמעתי משם הגאונים, כי על כוונה זו אמרו במסכת ראש השנה (יז ע"ב) על "וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל פָּנָיו וַיִּקְרָא..." (שמות לד' ו') אמר רבי יוחנן: אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו. מלמד, שנתעטף הקדוש ברוך הוא כשליח ציבור [ל"לא נאמר אלא לשבר את האוזן" - מהרש"א], והראהו למשה ואמר לו: כל זמן שישראל **יעשו** לפני כסדר הזה, אני מוחל להם, ע"כ הגמרא. והדבר קשה, שהרי אנו רואים שכמה פעמים אנו מזכירים שלש עשרה מדות ואיננו נענים? אלא אומרים הגאונים, כי כוונת **'יעשו לפני כסדר הזה' - אין הכוונה לבד על עטיפת טלית** (ואמירת הדברים), **אלא שיעשו סדר המדות שלימד הקדוש ברוך הוא למשה** (דהיינו שיקיימו בפועל), **שהוא: 'אל רחום וחנון', דהיינו: מה הוא רחום, אף אתה תהיה רחום וכו', וכן לכל שלש עשרה מדות". ע"כ לשון ה'ראשית חכמה'**[18].

[18] לעניין עבודת המדות וההדמות למדותיו יתברך במדרגה הגבוהה, מבוארים הדברים בספר 'תומר דבורה' לרמ"ק.

הרוצה להדבק בבורא יתברך צריך להדבק **בשורש מדותיו יתברך שהיא מדת 'החסד'** (י-ה-ו-ה), **ההשפעה הנקיה מה'רצון לקבל' ומהנגיעות**, לכן מצוה מן התורה לכוון בכל פעולותינו על דרך החסד והנתינה, בין '**בדיבור**', '**במעשה**' ו'**במחשבה**', בכדי

לקנות טבע חדש של 'משפיע' ו'נותן' ללא פניות ונגיעות, בין במצוות בין אדם לחבירו, ובין במצוות בין אדם למקום, לדוגמא:

בדיבור - כגון, לימוד התורה, תפילה, תמיכה ועידוד לזולתו וכו'.

מעשה - קיום המצוות וגמילות חסדים בגופו וכו'.

מחשבה - כוונה לשם שמים בכל העניינים, דהיינו לעשות נחת רוח ליוצרנו ולעשות רצון בוראנו ולא את רצון עצמנו, כמו שכתוב: (משלי ג' ו') "**בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָעֵהוּ**...", 'בְּכָל דְּרָכֶיךָ', אפילו בדברי הרשות 'דָעֵהוּ', כדברי הספורנו (דברים יא' כב') בביאורו "ולדבקה בו" - "שיהיו כל מעשיכם מכוונים לעשות רצונו, כאמרו 'בכל דרכיך דעהו' ".

עצמותו יתברך

"הנה, התכלית בבריאה היה להיטיב מטובו יתברך שמו לזולתו. והנה תראה, כי **הוא לבדו יתברך שמו השלמות האמִתי המשולל מכל החסרונות, ואין שלמות אחר כמוהו כלל**" (רמח"ל 'דרך השם' פרק ב').

[19]"...הקב"ה רצה שיהיה בינו ובין הנבראים קשר מסוים. הקשר הזה מוגדר בשם: 'רצונו להיטיב לנבראיו'. יותר מזה אין אנו יודעים דבר לגבי הבורא... כל מה שאנו מדברים הוא רק מן הנקודה הזו ואילך... ומה שלא נתגלה אצל הנבראים - הוא עדיין בגדר 'עצמותו יתברך', ולגבי עצמותו חל הכלל של 'לית מחשבה תפיסה ביה כלל וכלל'[20]. נמצא, אנו דנים רק במה שנתגלה כבר לנשמות... בודאי יש בבורא עוד אינספור עניינים, אלא שמבחינתנו איננו יכולים לדעת, אלא רק את העניין הזה של 'רצונו להיטיב לנבראיו' בלבד, שהוא המקשר בינינו לבין הבורא, ואילו כל מה שמחוץ לזה - הינו בגדר 'עצמותו יתברך'... המושג 'רצונו להיטיב לנבראיו' - הינו רק מה שהושג ע"י הנבראים. ועל זה נאמר: 'ממעשיך הכרנוך'. מהמעשה נודע העושה.

[19] 'תמצית החכמה' של הרב גוטליב שליט"א (תלמידו המובהק של הרב"ש - בנו וממשיך דרכו של בעל 'הסולם' זצ"ל).

[20] דהיינו שאין אפשרות לשום נברא להשיגו, ואפילו המלאכים אומרים "איה מקום כבודו להעריצו" (קדושת כתר במוסף של שבת).

משל לדבר: פעם הגיעה המחאה שבה נקוב סכום גבוה בעילום שם למוסד תורני. תלמיד אחד אמר שהוא יכול לומר על התורם שהוא 'רחמן', ויש לו לב טוב כי הוא מחלק צדקה. תלמיד שני אמר - שהתורם הינו 'דתי', כי שלח צדקה למוסד תורני. השלישי אמר: התורם 'עשיר' - אחרת לא היה יכול להפריש סכום כה גדול.

נמשל: אין לנו השגה בתורם עצמו, איננו יודעים מי הוא, אך מהמעשה נודע העושה. התבוננות בפעולות המתגלות אצל התחתונים, הנכרות בבריאה יש השגה מסוימת לגבי המשפיע (הבורא יתברך)".

הנה, כל השמות המיוחסים אליו יתברך הכתובים בכתבי הקודש, הינם כינויים בלבד לצורות הנהגותיו השונות הנכרות בבריאה.

למשל: השם י-ה-ו-ה בדרך-כלל מגלה הנהגה של חסד ורחמים, ניסים מעל הטבע, ושם א-להים בדרך-כלל מגלה הנהגה של טבע, חרון אף, דינים וייסורים, או בלשון חז"ל (שמות רבה): "...אמר ליה הקדוש ברוך הוא למשה, שמי (מהותי ועצמותי) אתה מבקש לידע? לפי מעשי אני נקרא... וכשאני עושה מלחמה ברשעים, אני נקרא '**צ-באות**'. וכשאני תולה על חטאיו של אדם (מאריך אף), אני נקרא '**א-ל ש-די**', וכשאני מרחם על עולמי, אני נקרא **י-ה-ו-ה**, שאין ה' אלא מדת רחמים, שנאמר (שמות לד, ו): ה' ה' אל רחום וחנון. **אהיה אשר אהיה**, אני נקרא לפי מעשי...".

נמצא, שאין לשום נברא בעליונים או בתחתונים השגה בעצמותו יתברך, אלא רק בהנהגותיו, באופן התחברותו לעולם. אם כן נשאלת השאלה, לאיזה צורך נחוצה לנו הידיעה, שיש בחינה כזו שנקראת עצמותו יתברך?

בהקדים מה שכתבנו לעיל בהגדרת 'התכלית', שכל הבריאה בכללותה נבראה לצורך האדם למטרת ה'**תכלית**', דהיינו שתהיה לאדם אפשרות **לעבוד** בעולם הזה ולקבל שכר נצחי בעולם הבא, ללא בושה של מתנת חינם.

לצורך תכלית זו הכין הבורא יתברך לאדם **בכללות** מצע של שתי אופני השגה: '**חיובית**' ו'**שלילית**'. כלומר, כאשר אנו מכנים את הקב"ה בתואר חסיד, רחמן, גיבור, בעל חֵמה, איש מלחמה ושאר תארים אנושיים - מסתכלים אנו בו יתברך בבחינת ה'**השגה החיובית**' - **מושגים הנתפסים בתוך הבריאה בהשגת בני האדם**, וכך נאה לנו להתבונן ולצייר לעצמנו את הנהגתו יתברך, **כי הנפש לא תתפעל אלא ע"י ציורים חיוביים מוחשיים של יראה ואהבה**, וכן הוא העניין מצד השגתנו והנהגתנו על פי יסודות וחוקי תורתנו הקדושה שנבנו כולם על פי הבחינה הזו, למרות שמבחינת עצמותו יתברך, **האחדות הפשוטה**, **טרם התחברותו לבריאה** - לא שייך שם תואר כזה או אחר, שינוי או תמורה "כִּי אֲנִי י-ה-ו-ה לֹא שָׁנִיתִי..."

ומאחר שהשגת **האחדות הפשוטה** אינה נתפסת בשכל אנושי, הכבול בכבלי זמן ומקום, לכן גילו לנו חז"ל שיש בחינה נוספת של השגה הנצרכת לעבודתנו והיא ה'**השגה השלילית**', שעניינה **יישור השכל האנושי אל הידיעה הברורה שאחרי הכל אין**

המחשבה תופסת בו כלל ועיקר, מעוצם שלימותו ואחדותו, וכל העולמות הם כאילו אינם במציאות כלל.

למשל: כאשר אומרים שהוא 'נמצא' - ה'השגה השלילית' מתרגמת שהוא 'איננו נעדר', וכשאומרים שהוא 'אחד' - הכוונה ל'הרחקת הריבוי', וכדו'.

לכן **אנו זקוקים לשתי בחינות ההשגה גם יחד לצורך העבודה השלמה**, כי אם נשתמש בתארים 'חיוביים' בלבד יש מקום לטעות בהגשמת הבורא ח"ו ושנמצאים בו יתברך ח"ו ההרכבה, ההשתנות, הריבוי וחסרון השלמות.

לדוגמא, בהתייחסות לעוברי רצונו, אומרת התורה: "וַיִּחַר אַף השם", על פי ה'השגה החיובית' הנרגשת הדבר מעורר יראה ופחד המציל מן החטא, אולם מאידך, במושגי בני האדם חרון אף וכעס מבטא חסרון ופגם. לכן בזמן מצות קריאת שמע שחרית וערבית, בתיבת 'אחד' אנו צריכים לזכור שהוא יתברך שמו לבדו השלמות האמִתי המשולל מכל החסרונות (כגון: כעס, קנאה, נקמה וכד'), **ואין שלמות אחר כמוהו כלל**, ושהוא אחד באחדות פשוטה, ואין עוד מלבדו כלל, וכל העולמות כאילו אינם במציאות כלל. וכן כשאנו לומדים שהמעשים הרעים הינם נגד רצונו יתברך וגורמים קלקול בכל העולמות וצער נורא לשכינה, המטרה היא **שנרגיש ונפנים** כמה גדלה רעתנו. אולם אם יטעה אותנו יִצְרֵנוּ להתבונן דרך ההשגה השלילית, בבחינת "אִם חָטָאתָ מַה תִּפְעָל בּוֹ וְרַבּוּ פְּשָׁעֶיךָ מַה תַּעֲשֶׂה לּוֹ" (איוב לה, ו) התוצאה תהיה **התקררות וריפיון**, היפך רצון ה', לכן דרושה התבוננות **ומאמץ אמִתי** לא לערב ולהחליף בזמן העבודה בין תחומי ההשגות, כי כל דבר בְּעִתּוֹ ובזמנו וה' יעזרנו על דבר כבוד שמו.

נמצא, ששני אופני ההשגה נצרכים במקומם ומתאחדים בתכליתם לצורך העבודה השלמה[21].

[21] עיין עוד ב'מכתב מאליהו' ג' מעמ' 254.

'אין עוד מלבדו'

משפט זה, השגור בפי כל, מקורו בפסוק בספר דברים (ד', לה'): "**אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת כִּי ה' הוּא הָאֱ-לֹהִים אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ**".

פירושים רבים ברבדים שונים נאמרו על פסוק זה, אם כי לענייננו, הפירוש המתאים הוא:

"**אַתָּה**" - נשמת כל יהודי.

"**הָרְאֵתָ לָדַעַת**" - במעמד הר סיני, בנבואה (רש"י).

"**כִּי י-ה-ו-ה**" - הנהגת הטוב ומיטיב, ה'מהווה' כל רגע ורגע את כל הבריאה כולה.

"**הוּא הָאֱ-לֹהִים**" - הוא בעל הכוחות כולם הניכרים בבריאה.
"**אֵין עוֹד מִלְבַדּוֹ**" - שלא נטעה ח"ו, שיש חוקי טבע הפועלים מעצמם, או כח אחר של דין ורע, או 'כחי ועוצם ידי' של אדם כזה או אחר, אלא האמת לאמיתה, שאין שום כח אחר בכל הבריאה כולה מלבד ה' יתברך והנהגת הטוב והמיטיב[22], המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, היינו תמיד ממש כל עת ורגע (נפש החיים א' ב').

[22] "...פירוש כי עיקר האמונה באחדות האמִתי, ולא יתכן ח"ו לחשוב כי החסד והדין הם שני הפכים... שאין באחדות האמִתי שני בחינות ח"ו רע וטוב אלא הוא נשתנה כפי המקבלים... אבל אין 'אלהים', שהוא דין, "עמדי". ולכך נִתנה התורה ע"י הבחירה והרצון (חסד) שאמרו ישראל 'נעשה ונשמע'. וע"י כפיפת ההר בוער באש וקולות וברקים **שהוא דין** להורות להם **שהדין והחסד הם בשורש אחדות האמִתי**..." (פנים יפות דברים פרק ד).

תדע, כי ה' הוא הטוב השלם ו"מְטֻבַּע הטוב להיטיב"[23], **ואין שינוי** או הפסק כלשהו בפעולת ההשפעה וההטבה (י-ה-ו-ה), שנאמר: "**כִּי אֲנִי ה'** (י-ה-ו-ה) **לֹא שָׁנִיתִי**...". **ובהימצאות הכלים המתאימים, תורגש ההטבה**.

[23] תניא - שער היחוד והאמונה, פרק ד'. ויש שכתבו: "כי **מדרך** הטוב להטיב לבריותיו" ('שם משמואל' ויקרא פרשת בחקותי, ועוד).

ניתן להמשיל זאת לתדרים לוויינים או לגלי רדיו בלתי פוסקים הממלאים את אויר העולם ה'מחכים' למקלט אלחוטי שיקבל את שִׁדרם ומסרם, ובהימצא המקלט והתדר הראוי, ממילא ייקלט המסר. כך גם להשפעת טובו יתברך אין הפסק וגבול, וכשיעור הכנת הכלים, פירוש **רצונות** להתדמות לבורא, כך גם תורגש קרבתו וטובו יתברך[24].

[24] עיין 'מכתב מאליהו' ג' 66 ע"פ הרמח"ל הקדוש בספרו 'קל"ח פתחי חוכמה' וכן ב'מבוא לספר הזהר' של בעל 'הסולם' זצ"ל, סעיף ז'.

"...והתורה, זכה נעשה לו סם חיים, לא זכה נעשה לו סם המוות... וכמו שכתוב (הושע יד, י): "...כִּי יְשָׁרִים דַּרְכֵי ה' וְצַדִּקִים יֵלְכוּ בָם וּפֹשְׁעִים יִכָּשְׁלוּ בָם", **לכל אחד ואחד כפי שמקבל, אבל מאִתו לא תצא הרעות**, כמו שכתוב (איכה ג'): "מִפִּי עֶלְיוֹן לֹא תֵצֵא הָרָעוֹת..." . **והברכה והקללה נעשה אצל האדם, כפי הכלי שיש לו** כמו שכתוב: "ראה אנכי נותן לפניכם ברכה וקללה", "לפניכם" דייקא, כי מלפני הקדוש ברוך הוא **יוצא אור פשוט**, היינו אותיות פשוטים[25], ולפי האדם כן נעשה הצרוף, **אם הוא אדם טוב, נעשה צרוף של ברכה ואם לאו, להפך**. וזה "לפניכם ברכה וקללה" דייקא כי לפני ה' עדיין אין ציור לצרוף הזה אם הוא ברכה אם לאו..." (ליקוטי מוהר"ן לו)[26].

[25] עיין באריכות עניין ה'אותיות' בספר ה'תניא' (שער היחוד והאמונה, פרק א').

[26] ע"פ הנ"ל אפשר לפרש פשט ברש"י הקדוש בפרשת 'כי תבוא' (דברים כו' טו') בעניין מצוות בכורים. לאחר ש"עשינו מה שגזרת עלינו (הכנת כלים), עשה אתה מה שעליך לעשות (להשפיע), שאמרת (ויקרא כו' ג', ד'): "אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם:{ד}וְנָתַתִּי גִּשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם...". כלומר, רק לאחר הכנת הכלים, ניתן לקבל את השפע וההטבה, בבחינת "אָנֹכִי ה' אֱלוֹקֶיךָ הַמַּעֲלְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הַרְחֶב פִּיךָ וַאֲמַלְאֵהוּ" (תהלים פא' יא'). ולא קשה מפשט התורה הקדושה, במקומות מסוימים, שנראה לכאורה, שגם הרע והעונשים מה' יתברך ממש. שהרי ידוע שהתורה הקדושה מדברת ע"פ המושגים והתפיסה של בני אדם. (עיין עוד לקמן בנושא 'בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו').

ואם ישאל השואל, הרי לפעמים נראית מציאות שהיא היפך הנהגת "הטוב והמיטיב"? משל למה הדבר דומה? לאדם מכפר נידח באפריקה שהגיע למדינה מתקדמת, ובדרכו נכנס בטעות לחדר ניתוח בבית החולים, לנגד עיניו התגלה מחזה מחריד: מספר אנשים לבושים בחלוקים משונים ובידיהם סכינים קטנים וחדים, ובהם הם משתמשים כדי לחתוך ילד קטן ומסכן השוכב על המיטה...

ע"פ חז"ל, **העיניים הם רק כלי לראיית המציאות, אם כי לב האדם, על פי מדרגתו ושיעור נגיעתו, נותן את הפרשנות לאותה מציאות**, לכן למרות שהמציאות לפעמים **נראית** היפך הטוב והמיטיב, היא **באמת** מציאות הטובה ביותר עבורנו.

דוגמא טובה לכך מדברי חז"ל מעניין חטא המרגלים. אומרת הגמרא (סוטה לה ע"א): "דרש רבא, אמר הקדוש ברוך הוא: אני חשבתיה לטובה, והם חשבוה לרעה!"

אני חשבתיה לטובה - לכל מקום שבאו המרגלים, מת החשוב שבתושבי המקום, כדי שיהיו טרודים בקבורתו, ולא יבחינו במרגלים. ואילו הם חשבו לרעה - ואמרו על הארץ: "אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא".

משמעות הדברים, מאחר שהיה לִבם של המרגלים נגוע בעניינים שונים, כמו שאומר הזוהר הקדוש (שלח, קנח ע"א), שידעו הנשיאים שאם יכנסו לארץ יעבירו אותם מתפקידם, והרי כתיב ש"השוחד יעוור" וכו' לכן פירשו את המציאות בצורה מעוותת, ואמרו (במדבר יג, לב): "...אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִוא..." ('מכתב מאליהו' ג' 142)[27].

[27] אגב, חשוב לדעת שגם **רגשותינו ומצב רוחנו** נקבע ע"פ **פרשנותנו** את המציאות. לדוגמא, אורח טוב **מפרש** ואומר: "כל מה שטרח ועשה בעל הבית עשה בשבילי". תוצאה רגשית - מצב רוח מרומם, מאידך אורח רע **מפרש** ואומר: "ודאי שיש לבעל בית זה חשבון אֲנוֹכִי כל שהוא". תוצאה רגשית - מצב רוח חשדני ולחוץ. ועל דרך זה גם '**הפרשנות**' במערכת היחסים בינינו ובין הבורא יתברך תשפיע על רגשותינו ומצב רוחנו.

מבואר כי אין רע בעצם, וכל המציאות הנראית כ'רע' בעולם נבראה באמת, אך ורק לשמש ולהכשיר את האדם לבחירה ואמונה בדרך ל'תכלית'.

והכלל הוא: "**מִפִּי עֶלְיוֹן לֹא תֵצֵא הָרָעוֹת**..." (איכה ג', לח').

תדע, כי גם אחרי בחירת האדם לטוב ולמוטב, הכל נכלל בבחינת הטוב והמיטיב הכולל, המוליך אותנו בדרך לתכלית הבריאה, בבחינת, **הנהגת היחוד** "...וְחָשַׁב מַחֲשָׁבוֹת לְבִלְתִּי יִדַּח מִמֶּנּוּ נִדָּח" (שמואל ב' יד). מבאר הרב דסלר זצ"ל (מכתב מאליהו ג' 235-231): לכאורה, כאשר האדם בוחר ברע, הוא הולך נגד רצונו יתברך, מרבה חושך ומונע מהעולם להגיע לתכליתו. אך האמת היא, שלמרות שהאדם הבוחר ברע ישא בתוצאות, אין ביכולתו למנוע מהעולם ומהטוב להגיע לתכלית. כי מובא בספרים הקדושים[28], ש**רצונו יתברך מתקיים על כל פנים**, פירוש, ה' יתברך ברא את עולמו לתכלית ההטבה עם ברואיו, שיזכו לראות בגילוי כבודו יתברך, דהיינו שיקבלו את ההטבה הגדולה ללא בושה[29], וזה על ידי שנתן לאדם את האפשרות שהוא בעצמו, בבחירתו יגלה את כבוד ה', דהיינו את גילוי חסדו יתברך על ידי קיום תורה מצוות.

[28] עיין בספרו של הרמח"ל 'דעת תבונות' שמבאר את שתי הבחינות של ההנהגה האלוקית: 'הנהגת המשפט' - שהכל פועל על פי בחירת האדם. ו'הנהגת היחוד' - רצונו יתברך יתקיים על כל פנים.

[29] כנ"ל בנושא 'התכלית - הגדרתה'.

אמנם תדע, שגם הבחירה הרעה פועלת רק לפי שעה, כי לבסוף יתגלה כבודו יתברך על ידי האדם, על כל פנים.

ישנם שני אופני גילוי: גילוי הבא על ידי האדם עצמו בבחירתו הטובה, והגילוי המתגלה על גביו, בעל כרחו, על ידי משפטו יתברך אִתּוֹ, וכל מה שהצדיק יכול לגלות בבחירתו הטובה, ממש אותה המדה של גילוי מתגלה על ידי עונש הרשע. רצונו יתברך להיטיב לנבראיו, היינו 'התכלית' אינה נתונה לשינוי, רק שהרשע מריע לעצמו, והצדיק מיטיב לעצמו לנצח נצחים.

הנברא

הרב דסלר זצ"ל ('מכתב מאליהו' ג' 270) פותח בשאלה יסודית ושורשית ומסודות הבריאה, הנה תמצית מדבריו: ידוע על פי חז"ל הקדושים, שה' יתברך ברא את העולם 'יש מֵאַיִן', אך מושג זה צריך עיון, היות וטרם הבריאה היה **רצונו להטיב לנבראיו**, וגם לאחר הבריאה נשאר אך **רצונו להטיב לנבראיו**, רק שקיבל צורת לבוש חיצונית של טבע והסתר לצורך התכלית, ואם כך הרי זו ממש בחינה של "**יש מיש**", כמו למשל בעשיית שולחן, שהעצים קיימים במציאות, והנגר רק נתן להם צורת שולחן?

מבאר שם הרב: "אולם מצאתי שמתרצים[30], שדבר אחד נתחדש חידוש גמור בבריאה, והוא **בחינת 'מקבל'**[31]. אפשרות 'הקבלה' תתכן רק במי שיש לו **חסרון** שצריך להשלימו ע"י הקבלה. והרי ה' יתברך, בהיותו שלם בתכלית השלמות, לא שייכת אצלו לא בחינת חסרון ולא בחינת קבלה. אך בהיותו יתברך, 'רב חסד' **שרצונו להטיב**, ומאחר שהשמחה והעונג אותם רצה יתברך להנחיל לברואיו אינם אפשריים, אלא בהימצא מקבל שישמח ויתענג במילוי מה שחסר לו, לכן ברא ה' יתברך **בחינת 'מקבל'**, (ש)**הוא עצם החידוש שיש בבריאה**. כי הרי אצלו יתברך לא שייכת בחינה זו, כי לא שייך בו חסרון כלל. זהו ה'אַיִן' שלפני הבריאה. אך בעולמנו נעשה 'יש', מציאות של מקבל"[32].

[30] הערה בסוגריים מפנה לספר ה'הקדמות' של בעל 'הסולם' זצ"ל, המקור מובא בהערה הבאה.

[31] פירוש, הבורא יתברך הוא 'הטוב והמיטיב', לכן עצם השפעת ההטבה היא בחינה של 'יש מיש', אך דבר אחד אינו קיים בו יתברך, ואותו צריך הוא לברוא 'יש מאין' והוא, "רצון לקבל הנאה ותענוג" - כלי רוחני שיקבל את ההטבה ממנו יתברך.

[32] לאחר העיון, כל עבודת ה' בכלל המובאת בספריו הקדושים של הרב דסלר זצ"ל ובפרט 'קונטרס החסד' הנפלא שלו, - הכל מיוסד על זה החידוש המובא בשם בעל 'הסולם' זצ"ל ודו"ק. (שוב ראיתי שחתנו של הרב דסלר זצ"ל כתב בספרו 'אמונת יהושע' - ח"ו עמ' א' תתיח, שהרב דסלר זצ"ל למד את הזוהר הקדוש עם פירוש 'הסולם' יחד עם בן דודו הרה"ג ר' שמחה זיסל דסלר זצ"ל). ועיין עוד לקמן בנושא "ה'רצון לקבל' - הרחבה".

בפשטות הביאור בזה, שכדי שתהיה אפשרות לבורא יתברך להיטיב כרצונו, נצרכת בחינה של חסרון וקבלה, ומאחר שהבורא יתברך לא שייך כלל בחסרון וקבלה, לכן צריך הוא לברוא בחינה של 'מקבל' 'יש מאין'.

ובלשונו של בעל ה'סולם': "וכבר הורונו חז"ל, שלא ברא הקב"ה את העולם, אלא בכדי להַנות לנבראיו. וכאן אנו צריכים להשים את עינינו וכל מחשבותינו, כי הוא סוף הכוונה והמעשה של בריאת העולם. ויש להתבונן, כיון **שמחשבת הבריאה היתה בכדי להַנות לנבראיו, הרי הכרח הוא, שברא בנשמות מדת רצון גדול עד מאוד, 'לקבל' את אשר חשב ליתן להן**, שהרי מדת גודלו של כל תענוג וכל הנאה, מדודה במדת גודלו של **הרצון לקבל** אותו. עד שכל שהרצון לקבל גדול יותר, הנה בשיעור הזה מדת התענוג גדולה ביותר. וכל שהרצון לקבלו פחות יותר, הרי באותה המדה נפחת שיעור התענוג מהקבלה. הרי שמחשבת הבריאה בעצמה, מחייבת בהכרח לברוא בנשמות **'רצון לקבל'** בשיעור מופרז ביותר, המתאים למדת התענוג הגדול, שכל יכולתו חשב לענג את הנשמות. כי התענוג הגדול והרצון לקבל הגדול עולים בקנה אחד... **ועתה, שידענו בבירור, שמחשבת הבריאה, שהיא בכדי להַנות לנבראיו, בראה בהכרח מדת**

'**רצון**' **לקבל ממנו יתברך את כל הנועם והטוב הזה, שחשב בעדם, הנה ה'רצון לקבל' הזה ודאי שלא היה כלול בעצמותו יתברך מטרם שבראו בנשמות, כי ממי יקבל? הרי שברא דבר מחודש, שאינו בו יתברך**. ויחד עם זה, מובן על פי מחשבת הבריאה, שלא היה צריך כלל לברוא משהו יותר מה'רצון לקבל' הזה, שהרי בריאה מחודשת זו כבר מספקת לו יתברך למלאות כל מחשבת הבריאה, שחשב עלינו להַנות אותנו. אבל כל המילוי שבמחשבת הבריאה, דהיינו כל מיני הטבות שחשב בעדנו, כבר הן נמשכות בהמשכה ישרה מעצמותו יתברך. ואין לו עניין לברוא אותן מחדש, בעת שכבר הן נמשכות 'יש מיש' אל ה'רצון לקבל' הגדול שבנשמות. **והנה נתברר לנו בהחלט, שכל החומר כולו מתחילתו עד סופו שבבריאה המחודשת הוא רק הרצון לקבל**" (הקדמה לספר הזוהר של בעל 'הסולם')[33].

[33] עיין עוד לקמן בנושא 'רצון לקבל - הרחבה'. **בפנימיות** העניין, מבאר בעל 'הסולם' זצ"ל: "ה'רצון לקבל', הוא צורה ראשונה של כל מהות, וצורה ראשונה אנו מגדירים בשם חומר, משום שאין לנו השגה במהות. **אע"פ שבחינת "הרצון לקבל" מובן לכאורה למקרה ולצורה במהות**, ואיך תופסים אותו **לחומר המהות**? אמנם כן הוא גם במהויות הסמוכות לנו, **שדרכינו לכנות** הצורה הראשונה שבמהות בשם החומר הראשון שבמהות, משום **שאין לנו השגה ותפיסה כלל וכלל בשום חומר**..." (הסתכלות פנימית א' של בעל 'הסולם' זצ"ל).

'**משפיע**' **ו'מקבל'**

"כאשר ברא אלוקים את האדם, עשהו ל'**נותן**' **ו'נוטל**'. כח הנתינה הוא כח עליון ממדות יוצר הכל ברוך הוא, שהוא **מרחם ומיטיב ונותן**, מבלי לקבל דבר תמורה... ככתוב "בצלם אלוקים עשה את האדם"... (באדם יש בחינה אלוקית והיא מדת הנתינה) אבל '**כח הנטילה**', הוא אשר יתאווה האדם למשוך אליו את כל הבא בתחומו... והוא שורש הרעות" ('מכתב מאליהו' א, עמ' 32).

ישנן ארבע מדרגות עיקריות בעבודת 'הנתינה' ו'הנטילה':

א - 'מקבל על מנת לקבל':

כוונת האדם, רצונו **ופעולותיו**, בכל דיבורו, מעשיו ומחשבתו לתועלתו האנוכית בלבד[34].

[34] מדרגה זו כוללת גם 'משפיע על מנת לקבל' במדרגתו הנמוכה, כי בשני המצבים הללו החשבון הוא אנוכי גמור, ללא שום קשר לברוא יתברך, הכל טבע ומקרה.

ב - 'משפיע על מנת לקבל':

פעולות הנתינה וכוונתו בקיום תורה ומצוות לבורא יתברך, אם כי **כוונתו** ומטרתו **גם לתועלת עצמו**, לשם שכר או משום יראת העונש בעולם הזה ובבא.

ג - '**משפיע על מנת להשפיע**': **כל פעולותיו וכוונתו** בקיום תורה ומצוות, רק לבורא יתברך. ואינו חפץ כלל 'לקבל' לעצמו, בבחינת 'שלי שלך ושלך שלך' (פרקי אבות).

ד - '**מקבל על מנת להשפיע**':

בפועל חפץ **לקבל** הנאה ותענוג, אולם **כל כוונתו רק לעשות נחת רוח** ולשמח את הרוצה להיטיב עמו.

וזו הרביעית - '**מקבל על מנת להשפיע**', פסגת העבודה ו'**התכלית**' **הסופית - הדבקות השלמה בו יתברך**[35].

[35] לקמן יתבארו הדברים בהרחבה.

בלימוד שטחי נראה שהמדרגה השלישית - 'משפיע על מנת להשפיע' היא מדרגת 'התכלית', כיוון שהיא התכונה הדומה ביותר לתכונת הבורא יתברך, שהוא רק משפיע, ולא שייך כלל בקבלה.

אמנם, כדי שלא נטעה, חשוב לשנן שוב את 'התכלית' (עיין לעיל בנושא 'התכלית - הגדרתה) : דרך הטוב להיטיב כנ"ל, ומשום כך ברא נבראים **שיקבלו את ההטבה**, ואם יגיעו הנבראים רק למדרגת 'משפיע על מנת להשפיע', דהיינו למדרגה **שאינם חפצים כלל לקבל**, רצונו יתברך 'להיטיב' לא יתגלה בנבראים.

על כן האדם **שהגיע לשלמות הנתינה**, **ללא קבלה כלל**, בבחינת 'שלי שלך ושלך שלך' (פרקי אבות), שאינו מוכן להכניס לרשותו שום מותרות מחשש 'שינוי הצורה' ופירוד רוחני, שמא לא יצליח לקבל את ההנאה לשם שמים, מהמקום הזה חייב הוא **להתגבר מאוד ולהתעלות**, ולהסכים 'לקבל' מותרות של הנאה ותענוג, אמנם לשם שמים, דהיינו במטרה טהורה, לעשות נחת רוח ליוצרו החפץ להטיב לו הטבה שלמה, ובכך יקנה **תכונה של השפעה לבורא יתברך בדרגה גבוהה יותר**, דהיינו 'מקבל על מנת למשפיע'[36], כי יותר קשה להתגבר ו'**לקבל**' הנאה **לשם שמים** - 'מקבל על מנת להשפיע', מ'**לא לקבל**' לשם שמים - 'משפיע על מנת להשפיע'.

[36] עיין עוד לקמן בנושא 'מקבל על מנת להשפיע בהרחבה'.

מובא בספרים הקדושים שכל יהודי נולד עם נקודה פנימית קדושה בבחינת 'לשמה'[37] - דהיינו **רצון פנימי טהור לעשות את רצון ה'** להשפיע ולתת המכונה 'הניצוץ הקדוש'. אולם בחינה זו היא 'בכח', היא מכוסה בכיסויים רבים של תאוות גשמיות ורצונות אנוכיים, אמנם ע"י קיום תורה ומצוות המזככים את הנפש מ'קבלה' ל'נתינה', ניתנה לנו האפשרות לגלות את 'הניצוץ הקדוש' ולהוציאו מהכח אל הפועל, לגדלו ולהמליכו על ה'רצון לקבל' ובכך להגיע להדמות למדותיו יתברך במדת ההשפעה[38].

[37] הנפש האלוקית, חלק אלו-ה ממעל. ועיין ב'מכתב מאליהו חלק ג' עמ' 27-28 בעומק העניין.

[38] עיין עוד לקמן 'אמונה ו'השוואת הצורה'.

להבדיל - נשמת הגוי, כל מהותה ושורשה 'רצון לקבל לעצמו' - אנוכיות בטבע ללא אפשרות של נתינה נקיה מפניות ונגיעות, לכן גם לא יועילו לו תורה ומצוות להגיע לשם שמים בשלמות, והגם שמחויב בשבע מצוות בני נח, לא יוכל להגיע ל'לשמה' השלם, וכל דְבר עַבְדוּתוֹ לבורא יתברך הוא רק משום שכר והצלה בעולם הזה ורווח בעולם הבא, חשבון אנוכי בלבד של שכר ועונש, לכן אמרו חז"ל (משלי יד' לד'): "...וְחֶסֶד לְאֻמִּים חַטָּאת" ('מתן תורה' של בעל 'הסולם' זצ"ל, ועיין עוד ב'תניא' פרקים א-ב כל העניין).

מובא במדרש תנחומא (האזינו): "**העושה תשובה** נושא לו (ה') פנים, יכול לכל? תלמוד לומר 'אליך' - אליך ולא לאומה אחרת".

בתשובת הגוי יש חסרון, מאחר שמהות נשמת הגוי חיצונית גם התשובה שעושה יכולה לבוא רק מתוך התפעלות חיצונית, היות ואינם שייכים בנקודת האמת הפנימית - 'לשמה' - מאידך דבר זה עצמו גורם להם לשוב בתשובה בְּנֶקֶל (תנחומא ויקרא ח'), אמנם לא יהיה קיום לתשובתם, זולת הֶחָפֵץ להתגייר, שאז תתחלף נשמתו מנשמת גוי לנשמת ישראל[39].

[39] זוהר הרקיע - משפטים ועיין עוד במסכת ראש השנה (ד.).

ולכן אמרו רבותינו ז"ל: גוי שעסק בתורה, חייב מיתה, כי התורה מטהרת, ועכו"ם אין לו שורש במקור הטהרה למעלה, לכן לא יוכל לגשת אל התורה הקדושה והטהורה, אך ישראל, ששורשם במקור טהור יכולים לעסוק בתורה. וסימן הטהרה הוא אות ברית קודש ('בן איש חי' שנה ב, פרשת תזריע).

ע"פ זה מובנת גם הגמרא (מסכת ראש השנה ד.) שהעלתה טענה, שכל הצדקות והחסדים שדריָוֶש עשה עם עם ישראל לא היו ממקור טהור, לדוגמא, מובא בכתובים שדריָוֶש מימן את ההוצאות לבניין בית המקדש השני וכן את הוצאות הקרבנות וצרכי העבודה, למרות שכתוב בפסוק שכוונתו היתה "למען אשר יהיו מקריבים ריח ניחוח לאלקי השמים", מכל מקום הוסיף ואמר: "ויהיו מתפללים על חיי המלך ובניו" (עזרא ו' י') - דבר מוכיח שלא נתנדב לשם שמים, אלא **שיתף הנאת עצמו**.

מקשה הגמרא: "והתניא, האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיו בָּנַי, ובשביל שאזכה בה לחיי העולם הבא, הרי זה צדיק גמור? (כלומר למרות ששיתף רצון אנוכי עם מצות צדקה נחשב לצדיק, כמו שעשה דריוש? מתרצת הגמרא) - לא קשה, כאן בישראל (השייך בלשמה) כאן בעובדי כוכבים (שאינם שייכים בלשמה)".

מבאר הרב דסלר זצ"ל כנ"ל ('מכתב מאליהו' ה, עמ' 187): "... העכו"ם (הגוי) אין לו אלא הש'לא לשמה', היינו הדרישות האנוכיות שלו. נמצא מכסה ב'מצוה' החיצונית על הרע הפנימי שבליבו", אבל ישראל חלק המצוה ששיתף באותו מעשה, ממקור טהור הוא".

סדר העבודה

התפתחות הדרגתית

לאחר ביאור המושגים[40] ניתן לבאר **בכללות** את עניין ההתפתחות ההדרגתית של 'האדם' מהרצון הראשון של הבורא יתברך להטיב, עד צורתו הגשמית בעולם הזה, הכלול מגוף ונפש ואפשרות בחירה ע"י תורה ומצוות והכשרתו לתכלית הבריאה, סדר זה יעזור לנו להבין, לדעת וליישם את עבודת ה' עד התיקון השלם - 'התכלית' הסופית, בבחינת "וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ..." (דברים ד' לט').

[40] לצורך הבנת הדברים, לא ניתן לדלג על שלב ביאור המושגים, מאותה סיבה שלא ניתן לבנות קומה שניה לפני הראשונה.

טרם ההתפתחות ההדרגתית היו במציאות שתי 'צורות' (תכונות ורצונות) בלבד: **צורת 'משפיע' - הבורא יתברך**, **וצורת 'מקבל' - הנברא** (המוגדר בשלב זה כשורש לנשמות) . אומר השל"ה הקדוש[41]: "והשם יתברך הוא הטוב האמִתי, רצה להיטיב לזולתו וברא העולם", **ברא הוא יתברך מציאות חדשה - 'יש מאין'**[42], **שמהותה 'רצון לקבל הנאה ותענוג' -** נברא שיקבל את ההטבה שרצה הבורא יתברך לתת ולהיטיב.

[41] מסכת פסחים מצה עשירה - דרוש שלישי (ב) וכן בספר 'דרך השם' פרק ב' ועוד.

[42] כנ"ל בנושא 'הנברא'.

בעקבות קבלת ההטבה **ה'אין סופית'** מהבורא יתברך, התפתחה בנברא הרוחני, בחינה של **'נהמא דכיסופא'** - לחם של בושה, כאדם שמקבל לחם בתורת צדקה ומתבייש[43]. בחינה זו של בושה גרמה לנברא ל'מעט' את 'רצונו לקבל', דהיינו גרמה לו להימנע מלקבל הנאה והטבה כאשר היא מלווה בבושה, ואם אין כלי - 'רצון לקבל', אין אור - ההטבה אינה נרגשת. ומשלב זה **כל שאיפת הנברא היא להגיע ל'צורה' הנקראת 'מקבל על מנת להשפיע'**, **שהיא נחשבת ל'צורת השפעה' השווה ממש**[44] לתכונת הבורא יתברך, 'ולדבקה בו', בבחינת "והלכת בדרכיו", ובכך לקבל את הטבת הבורא ללא בושה, בזה ובבא, תכלית הבריאה.

[43] 'מגיד מישרים' להבית יוסף - פרשת בראשית ד"ה אור ליום שבת יד טבת. וכן בהקדמת יונת אלם להרמ"ע מפאנו.

[44] לקמן בנושא 'מקבל על מנת להשפיע - בהרחבה' הדבר יתבאר.

לפיכך, לצורך המטרה הנעלה החלה התפתחות הדרגתית לתכלית הרצויה - **להטבה השלמה ללא בושה, דהיינו לצורת 'התכלית' - 'מקבל על מנת להשפיע'**[45]. ההתפתחות ההדרגתית התגשמה עד עולמנו זה ולצורת אדם, הכלול מ'רצון לקבל לעצמו', המוגדר גם כ'יצר הרע', 'אהבה עצמית' או ה'אנוכיות' שבאדם. ומ'נשמה' - 'חלק א-לוה ממעל' רצון להתחסד ולהשפיע כמדת הבורא יתברך, המוגדר כ'יצר הטוב' שבאדם[46].

[45] כנ"ל בנושא 'מקבל' ו'משפיע'.

[46] "ונפש השנית בישראל היא חלק אלוה ממעל ממש, כמו שכתוב: (בראשית ב' ז'): "ויפח באפיו נשמת חיים", ו"אתה נפחת בי", וכמו שכתוב בזוהר: "מאן דנפח מתוכיה נפח", פירוש, מתוכיותו ומפנימיותו..." (תניא פרק ב').

מטרת ה'אדם', להשליט **בבחירה** את כוחות 'הנשמה' על כוחות 'הגוף' ולהתדמות לבורא יתברך בפעולותיו במדת הנתינה וההשפעה, עד שכל דיבור, מעשה ומחשבה יהיו לתועלת הזולת ולא לתועלת עצמו. עבודה זו תתכן **אך ורק בכח לימוד התורה הקדושה וקיום מצוותיה**, כמו שאמרו חז"ל (קידושין ל:): "**בראתי יצר הרע** ('רצון לקבל') - **בראתי לו תורה תבלין**" (התורה היא התבלין ליצר הרע, לתקנו 'בעל מנת להשפיע').

ובלשונו של בעל 'הסולם' זצ"ל ('מתן תורה'): "אולם כאן עמדו חכמי הקבלה ושאלו, למה לא בראנו (ברא אותנו) מתחילה בכל אותה הרוממות הרצויה להדבק בו יתברך, ומה היה לו יתברך לגלגל עלינו את כל המשא והטורח הזה של הבריאה והתורה והמצוות? והשיבו (חז"ל (בירושלמי ערלה פרק א, הלכה ג), דמאן דאכיל דלאו דיליה בהית לאסתכולא באפיה וכו'. פירוש, כי מי שאוכל ונהנה מיגיע כפיו של חבירו מפחד הוא להסתכל בתואר פניו (מבושה), כי נעשה מושפל, והולך על ידי זה עד שמאבד צורתו האנושית. **ומתוך שמה שנמשך משלמותו יתברך ויתעלה לא יתכן שימצא בו חסרון, לכן הניח לנו מקום להרוויח בעצמנו את רוממותינו הנרצית על ידי מעשה ידינו בתורה ומצוות**... כי הדבר הזה דומה, לעשיר אחד שקרא לאדם מן השוק ומאכילהו ומשקהו ומעניק לו מכסף וזהב וכל חמדה יום יום, ובכל יום מרובים מתנותיו על הקודם לו וכן מוסיף והולך, לבסוף שאלהו העשיר: "אמור לי האם כבר נתמלאו כל משאלותיך? וענהו: "עדיין לא נתמלאו כל מבוקשי, כי מה טוב ומה נעים היה לי אילו כל הרכוש והחמודות הללו הגיעוני על ידי עסקי עצמי כמו שהגיעו אליך, ולא להיות מקבל מתנת ידך בחסד" ...ודבר זה טבעי הוא, כי הגם שמצד אחד הוא טועם תענוג גדול, ומוסיף והולך כפי שיעור ריבוי מתנותיו, הנה מאידך קשה לו לסבול מבושה את ריבוי ההטבה הזו שהעשיר הולך ומרבה עליו בכל פעם. כי חוק טבעי הוא בעולם, שהמקבל מרגיש כמין בושה

ואי סבלנות בעת קבלת מתנת החינם מאת הנותן מחמת חסדיו ורחמיו עליו[47]... **וזהו שהכין לנו ע"י היגיעה והטרחה וע"י העסק בתורה ומצוות להמציא את רוממותינו בעצמנו** (להגיע לדבקות בו יתברך בבחירה והתגברות), **כי אז כל העונג והטוב המגיע לנו ממנו יתברך**..., **יהיה כל זה בבחינת קניין עצמנו, שהגיע לנו ע"י מעשה ידינו, שאז אנו מרגישים עצמנו בבחינת בעלים לדבר, שאין לנו טעם של שלימות זולתה**...".

[47] גם אדם החומרי ביותר, שבדרך כלל אינו מרגיש בושה בהיותו מקבל מתנת חינם מחמת חִספוס מידותיו, גם הוא ירגיש בושה במצבים מסוימים, שבהם **ירגיש את חסרונו ושפלותו**, כי הבושה היא **מהרגש החסרון**.

התברר, כשהאדם יגיע לתיקונו - 'מקבל על מנת להשפיע' הוא יהנה **מהטבה שלמה** ללא בושה, דבר שיעשה נחת רוח גדול לבורא יתברך החפץ להיטיב **הטבה שלמה** לנבראיו ללא בושה.

למעשה, כל שאיפת הנבראים ותכלית הבריאה היא להגיע למדרגה הנעלה, אשר נוכל לקבל את ההטבה מבוראנו על מנת לעשות לו נחת רוח - '**מקבל על מנת להשפיע**' כנ"ל[48].

[48] ספר 'הקדמות' וכן ב'מכתב מאליהו' ג, עמ' 270. ועיין עוד לקמן בנושא 'מקבל על מנת להשפיע בהרחבה'.

אמנם תדע, **ששלימות מדרגה זו** תהיה רק לאחר תחיית המתים, לרוב ככל הנבראים, מלבד יחידי סגולה בכל הדורות שכבר גמרו, או שיגמרו את התיקון הנרצה בתוך הששת אלפי שנה[49].

[49] ועיין עוד 'מכתב מאליהו' ד' 155-156 ובהערה 4 שם.

התברר, ש'ההתפתחות ההדרגתית' החלה במחשבתו יתברך להיטיב, באשר על כן ברא 'רצון לקבל' - נברא רוחני שיקבל את ההטבה. בשלב מוגדר התעוררה בנברא בחינה מסוימת של 'נהמא דכיסופא', בושה ממתנת חינם, אשר גרמה לנברא **למעט** את 'רצונו לקבל' את ההטבה הגדולה מידו של הבורא יתברך, אלא אם כן יוכל לקבל את ההטבה ב'על מנת להשפיע' - צורה השווה לצורת הבורא יתברך שרק 'משפיע'. בכך יוכל הנברא להינצל מקבלת הטבה המלווה בבושה ולהגשים את תכלית הבריאה - הדבקות השלמה בו יתברך מכח ההתדמות.

בשלב ראשוני, ההתדמות לתכונת הבורא החלה ב'**אי קבלה**' **לתועלת עצמו**, כתכונת הבורא יתברך שאינו 'מקבל', כי בשלב זה עדיין הנברא לא קנה תכונת ההשפעה. כך נמשכת ההתפתחות ההדרגתית דרך העולמות הרוחניים, עד לעולם הזה הגשמי ולמציאות הנקראת 'אדם', הכלולה **מגוף ונשמה**, וע"י עסק תורה ומצוות עם כוונה לשם

שמים, דהיינו כוונה לעשות נחת רוח לבורא יתברך, ניתן יהיה להשליט את כח **הנשמה** - מדת ההשפעה. על כח **הגוף** - מדת הקבלה לעצמו' ולהגיע ל'השוואת הצורה', דהיינו להתדמות לצורת ההשפעה של הבורא יתברך ולהגיע לתיקון הנרצה, ל'תכלית', לדבקות בו יתברך, ולקבלת טובו יתברך בשלימות.

נמצא, **שכל עמלנו בתורה ומצוות להגיע ל'השוואת הצורה'**, **להתדמות לבורא יתברך**, **בבחינת** 'והלכת בדרכיו, **שהיא הדבקות ועצם ההטבה ללא בושה**.

מבאר בעל 'הסולם' שהעולמות הרוחניים התפתחו בהדרגה עד למציאות עולם הזה הגשמי, "דהיינו למקום שתהיה בו מציאות גוף ונשמה, וכן זמן קלקול ותיקון. כי 'הגוף' שהוא הרצון 'לקבל לעצמו', נמשך משורשו שבמחשבת הבריאה (להיטיב לנבראיו, אשר על כן ברא 'רצון לקבל' את ההטבה כנ"ל), ועובר דרך המערכה של העולמות דטומאה, כמו שנאמר: "וְעַיִר פֶּרֶא אָדָם יִוָּלֵד" (איוב יא' יב'), ונשאר משועבד תחת המערכה ההיא (של יצר הרע - ה'רצון לקבל' לעצמו) עד י"ג שנה, והוא זמן הקלקול. ועל ידי עסק המצוות מי"ג שנים ואילך, שעוסק (משתוקק, משתדל ומתכוון) על מנת להשפיע נחת רוח ליוצרו, הוא מתחיל לטהר את ה'רצון לקבל לעצמו' המוטבע בו, ומהפכו לאט לאט בעל מנת להשפיע. שבזה הולך וממשיך נפש קדושה (הנקראת יצר הטוב - רצון להשפיע) משורשה במחשבת הבריאה. והיא עוברת דרך המערכה של העולמות דקדושה, והיא מתלבשת בגוף, והוא הזמן של התיקון. וכן מוסיף והולך לקנות ולהשיג מדרגות דקדושה ממחשבת הבריאה (להיטיב לנבראיו)... עד שהן **מסייעות** לו להאדם, להפוך את ה'רצון לקבל לעצמו שבו, שיהיה כולו, בבחינת 'מקבל על מנת להשפיע' נחת רוח ליוצרו, ולא כלל לתועלת עצמו, שבזה קונה האדם 'השוואת הצורה' ליוצרו, כי 'קבלה על מנת להשפיע' נחשבת לצורת השפעה טהורה. כמו שכתוב במסכת קדושין ((ראיה לכך בדף ז.) "באדם חשוב, נתנה היא ואמר הוא, הרי זו מקודשת", כי קבלתו, שהיא על מנת לֵהָנוֹת לנותנת לו, נחשבת להשפעה ונתינה גמורה אליה[50]. ואז קונה דבקות גמורה בו יתברך, כי דבקות הרוחני אינה אלא 'השוואת הצורה', שבזה נעשה האדם ראוי לקבל כל הטוב והנועם והרוך שבמחשבת הבריאה (ללא בושה)" (ספר 'ההקדמות' של בעל 'הסולם' זצ"ל).

[50] בעל 'הסולם' זצ"ל מוכיח, אפילו הלכתית, ש'מקבל על מנת להשפיע' שווה ממש 'למשפיע'. ומבאר, כי בדר"כ האשה מתקדשת בכך שהיא **מקבלת** טבעת וכד', והגמרא מחדשת שיש מציאות שהאשה **תיתן** לאדם חשוב מתנה, והדבר יחשב שהיא **קיבלה**, ובכך תתקדש, כי ה'נחת רוח' שנגרם לה מזה שהאדם החשוב התרצה לקבל ממנה מתנה נחשב לה ממש **כקבלת** טבעת. התברר, ש'**מקבל** (אדם חשוב) **על מנת להשפיע**' (נחת רוח לנותנת) **שווה להשפעה ונתינה גמורה**.

צריך **לזכור**, שאין באפשרות הנברא להגיע למדרגת 'משפיע' לבד, ללא קבלה כלל כצורת הבורא יתברך, אלא באפשרותו ובבחירתו להגיע רק לצורה **השווה ל'השפעה'** הנקראת '**מקבל על מנת להשפיע**' כנ"ל, היות ו**הנברא טבעו ומהותו** '**קבלה**'[51].

[51] כנ"ל בנושא 'הנברא'.

ועוד צריך לזכור, שהדרך היחידה לשנות את תכונתנו **הטבעית** - '**לקבל**', דהיינו להשוות את 'הצורה' לבורא יתברך ולקבל 'צורת השפעה', היא רק בכח התורה הקדושה שהיא **מעל הבריאה והטבע**, שהרי אמרו חז"ל שהתורה הקדושה קדמה לבריאת העולם, ושה' יתברך הסתכל בתורה וברא את העולם[52], לכן רק בכח התורה הקדושה, אשר ניתנה לנו מהבורא יתברך לצורך התיקון וקבלת ההטבה, נוכל להפוך את הטבע של 'מקבל לעצמו', ל'מקבל על מנת להשפיע', וכך יוכל הנברא גם לתת ולהשפיע לבורא יתברך, בבחינת "תנו עוז לאלוקים", ולהגיע ל'השוואת הצורה' ולדבקות, וממילא תתבטל הבושה הנובעת מה'רצון לקבל'[53].

[52] אַשְׁרֵיהֶם כָּל אֵלּוּ שֶׁמִּשְׁתַּדְּלִים בַּתּוֹרָה, וּבְגִלַּל שֶׁכְּשֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת הָעוֹלָם, הִתְבּוֹנֵן בַּתּוֹרָה וּבָרָא אֶת הָעוֹלָם, וּבַתּוֹרָה נִבְרָא הָעוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁבָּאָרוּהָ, שֶׁכָּתוּב (משלי ח) וָאֶהְיֶה אֶצְלוֹ אָמוֹן. אַל תִּקְרֵי אָמוֹן אֶלָּא אֻמָּן (תרגום הזוהר פר' 'תרומה').

[53] עיין עוד בנושא הבא.

שורש ה'נהמא דכיסופא'

מבואר לעיל, שהתעוררות הבושה בנברא בפועל, נבעה מעצם היותו 'מקבל בחינם', ובזה נשאלת השאלה מדוע אכן בטבענו הקבלה מולידה בושה?

בעל 'הסולם' זצ"ל מבאר: "ותשכיל זאת בידוע, אשר כל ענף יהיה טבעו שווה לשורשו, ולכן כל העניינים הנהוגים בשורש, יתרצה בו גם הענף ויאהב אותם ויחמדם, וכל העניינים שאינם נהוגים בשורשו, גם הענף מתרחק מהם, לא יסבול אותם, וישנא אותם. והנה חוק זה נוהג בכל שורש עם הענף שלו ולא יעבור... אנו אוהבים את החכמה והגבורה והעושר **וכל המעלות הטובות**, **היינו משום שהמה כלולים בו יתברך**, שהוא שורשנו, ושונאים אנו מאוד את היפוכם, כמו הסכלות, החולשה, העניות, והביזיונות, וכדומה, היינו בשביל שאינם מצויים כלל ועיקר בשורש שלנו, וע"כ הם מאוסים ושנואים עלינו עד אין לסבול... **לפי ש'הרצון לקבל**' (החסרון) **אינו נמצא בשורשנו** (בבורא יתברך), **אנו מרגישים בו בושה ואי סבלנות**..." (תע"ס הסתכלות פנימית א).

התברר, ש'רצון לקבל' נובע מחסרון, והרי ה' יתברך, בהיותו שלם בתכלית השלמות, לא שייכת אצלו לא בחינת חסרון ולא בחינת קבלה, ומאחר שבשורשנו אין מציאות

של 'קבלה', לכן הענף - הנברא ירגיש בושה בזמן הקבלה לעצמו, מחמת שינוי הצורה, וזאת בתנאי שהנברא ירגיש שאותו דבר או ערך הוא חסרון, פגם או לקות[54].

[54] שהרי למדנו שמהות הנברא 'רצון לקבל', ובכל דיבור, מעשה ומחשבה מעורב בו ה'רצון לקבל האנוכי' שהוא בשינוי צורה מהבורא, אם כן מדוע יש מצבים שאנו לא מתביישים? אלא התשובה היא, שעדיין לא הגענו למדרגה של הכרת הרע והרגש החסרון באותו הדבר! למשל, גנב לא מתבייש בגנבתו כאשר הוא בחברת גנבים, אבל בחברת צדיקים כן מתבייש.

ע"פ זה מובן מדוע אָדָם וְחַוָּה הרגישו את עניין **הבושה** רק לאחר החטא, היות וקודם חטאם כל כוונתם היתה לשם שמים - לעשות את רצון קונם ולא רצון עצמם, בבחינת השפעה והתדמות לשורשם, מה שאין כן לאחר חטאם התערב גם עניין רצונם האנוכי - 'הרצון לקבל' (הרגשת החסרון שנוצר לאחר החטא, לפי מדרגתם), שאינו שייך כלל בשורשם שהוליד 'שינוי צורה' ובושה ('מכתב מאליהו' ה' 482).

על פי היסודות שלמדנו ניתן יהיה להבין בפנימיות את דברי חז"ל שאמרו, **שע"י קיום תורה ומצוות בעולם הזה נזכה לַשכר הגדול בזכות ולא במתנת חינם**. אם נפרש בפֶּשטות שב**שְׂכַר** קיום תורה ומצוות בעולם ניתן להסיר את בחינת הבושה - התמיהה תהיה גדולה מאוד, שהרי אין מתנת חינם ובושה גדולה יותר מעבודה התלויה בזמן מוגבל של עולם גשמי של שבעים שנה, ואם בגבורות שמונים שנה, ותמורתו קבלת שכר לנצח נצחים?!

אמנם, ע"פ הנ"ל דברי חז"ל מקבלים טעם חדש, הרי למדנו שמטרת העבודה והעמל בתורה ומצוות היא להביא את האדם להיות 'מקבל על מנת להשפיע', צורה השווה לצורת השפעה של הבורא יתברך וע"י כך להדבק בו יתברך, בסוד 'השוואת הצורה' וההתדמות, נמצא שכאשר יגיע האדם בבחירתו ל'השוואת הצורה', **ממילא** תוסר הבושה בזמן ההטבה (תע"ס הסתכלות פנימית א').

קיום תורה ומצוות בכוונה לשם שמים - לעשות נחת רוח ליוצרנו ולעשות רצון בוראנו, היא הדרך לתיקון 'הרצון לקבל'. אמנם יש דרך אחרת, אשר "**אינה רצויה**" והיא קבלת ייסורים בזה[55] ובבא, והכל לצורך הבאת כל נשמות ישראל ל'תכלית', בסוד: "...וְחָשַׁב מַחֲשָׁבוֹת לְבִלְתִּי יִדַּח מִמֶּנּוּ נִדָּח" (שמואל ב' - יד' יד').

[55] לדוגמא, לאדם חולה ומיוסר אין כלל תאוות נשים, ממון או אכילה.

"ב' דרכים הכין לנו ה' יתברך... הא' הוא דרך קיום התורה ומצוות, ודרך הב' הוא דרך ייסורים, אשר הייסורים בעצמם ממרקין את הגוף (את ה'רצון לקבל') ויכריחו אותנו לבסוף להפוך את ה'רצון לקבל' שבנו ולקבל צורת הרצון להשפיע, ולהדבק בו יתברך. והוא על דרך שאמרו חז"ל (סנהדרין צז:) "אם אתם חוזרים למוטב, טוב. ואם לא, אני מעמיד

עליכם מלך כהמן, ובעל כרחכם הוא יחזיר אתכם למוטב". וזה שאמרו על הכתוב: 'בעתה אחישנה', אם זכו, אחישנה. ואם לאו, בעתה..." (ספר ה'הקדמות').

ועל דרך זה עונשי העולם הבא, "צריך לדעת שהגיהנום איננו מתקן, (פירוש) איננו מלמד את הטוב כלל, (אלא) הגיהנום מכלה את הרע, וכל זמן שיש עדיין בהם מן הרע שצריך לכלותו, עדיין הוא עמהם, ואם גם חלק או מקצת, אבל ישנו בתוכם... כל זמן שיש בנפש מן הרע (מה'רצון לקבל'), אשר זקוק הגיהנום לכלותו, הנה הנפש ההיא עדיין בעלמא דשקרא (בעולם השקר)... שהחיצון נפרד מהפנים ('שינוי צורה')" ('מכתב מאליהו' א 299 ועיין עוד בחלק ד 198).

התברר עד הנה, שהבורא יתברך הוא **הטוב השלם**, ודרך הטוב השלם להיטיב **הטבה שלמה**, על כן אינו חפץ ומסתפק בהטבה שיש בה בחינה של מתנת חינם, חסרון ובושה, אלא רצונו יתברך שההטבה וההנאה של הנברא יהיו בשלמות. לזו המטרה ברא הבורא יתברך את כל העולמות והנבראים לתכלית הטוב, **והדרך הטובה**, **המתוקנת והשלמה לקבלת אותה הטבה**, **היא קיום תורה ומצוות לשם שמים**, **בבחינת התדמות למדותיו יתברך במדת הנתינה והשפעה**, **שהיא הדבקות בו יתברך**.

'הרצון לקבל' - הרחבה

לאחר שבארנו[56] שהדבר **היחיד** שהבורא יתברך היה צריך לברוא זה בחינה של 'מקבל', דהיינו '**רצון לקבל הנאה ותענוג**', **בהכרח** '**הרצון לקבל**' **כלול בכל פרט ופרט בבריאה**, **הרוחנית והגשמית**, כי כאשר אנו רואים מציאות של עולמות, שלכאורה פועלים על פי חוקי טבע, ומנותקים ממקור החיים, בהכרח הדבר שיש בחינה של 'שינוי צורה', 'רצון לקבל' שיצר את הפרדה.

[56] לעיל בנושא 'הנברא' ובנושא 'התפתחות הדרגתית'.

משמעות הדברים היא, שבאופן **טבעי** כל בריה בעולמנו **שואפת ופועלת** למטרה יחידה: קבלת הנאה ותענוג, וממילא גם בריחה מכאב וייסורים, וכן מין האדם, **בטרם זיכוכו**, בכל דיבור, מעשה ומחשבה שלו מטרתו מצד אחד לברוח מייסורים, ומאידך לרדוף אחר אושר, סיפוק והנאה.

העולמות הרוחניים והעולמות הגשמים מחולקים בכלליות: לדומם, צומח, חי ומדבר (דצח"מ), והשיעורים ושינוי ערכים של 'הרצון לקבל' יוצר את השוני בין הבחינות, כי אין מציאות בכל הבריאה כולה, הפנויה מה'רצון לקבל'.

אומר בעל 'הסולם' שחכמי הסוד גילו לנו בהבחנת הדברים, שקיים יחס ישר בין שיעור ה'רצון לקבל' לבין שיעור התנועה הנבחנת במציאות, כלומר ככל ששיעור ה'רצון לקבל

הנאה ותענוג' גדול יותר כך שיעור התנועה גדול יותר, היות וה'**רצון לקבל**' **מוליד צרכים וחסרונות**, **והצרכים מולידים תנועות מספיקות עד כדי להשיג את הצורך** (הקדמה לסה"ז כא' לה').

נמצא, **שהבחנת שיעור ה'רצון לקבל'**, **הוא על פי מדד שיעור התנועה הניכר בדצח"מ** (דומם, צומח, חי, מדבר), על כן בהכרח, בכל פרט מפרטי המציאות, ללא יוצא מן הכלל, נוכל למצוא תנועה וחיות בשיעור כזה או אחר.

לדוגמא, בעולם הגשמי: ב'**דומם**' יש את שיעור ה'רצון לקבל' - הצרכים והחסרונות הקטנים ביותר לכן הוא נקרא: '**בחינה א**' של ה'רצון לקבל'. ובראיה רגילה ללא מכשירי עזר, תנועת ה'דומם' אינה ניכרת, אלא בכלליות בלבד כתנועת הירח והכוכבים וכד'.

ב'**צומח**', התנועה ניכרת יותר בפרטים, היות והצרכים גדלים, לכן הוא נקרא: **בחינה ב**' של ה'רצון לקבל'.

ב'**חי**', נוסף על התנועה בפרטים, יש גם תנועה שנובעת מ'רצון לקבל' הנאות, תאוות ושליטה וכו', לכן הוא נקרא: **בחינה ג**' של 'הרצון לקבל'.

ובאדם שהוא בחינת ה'**מדבר**', יש את ה'רצון לקבל' הגדול ביותר, כי בנוסף לתנועה בפרטים, ניכרת **תנועה נפשית** חסרת גבולות, כח דמיון להשכיל בעבר ובעתיד, וכן לשמוח או להצטער בענייני זולתו או להבדיל להתמלא קנאה וחמדה לכל השייך לזולתו. על כן ה'מדבר' נקרא **בחינה ד**' של ה'רצון לקבל'.

ותדע, **חסרונו של האדם הוא גם מעלתו**, שהרי 'תכלית' האדם לקבל את ההטבה הגדולה שהבורא יתברך רוצה להיטיב לנבראיו, ואותו 'רצון לקבל' לאחר תיקונו ב'על מנת להשפיע' יהיה הכלי לקבל את ההטבה, וכגודל הרצון וההשתוקקות לקבל את ההנאה, כך יהיה גודל התענוג והרגשת ההטבה, לכן בהכרח שה'רצון לקבל' שבאדם הוא הגדול ביותר.

וכך לשונו של בעל 'הסולם': "נוסף על כולם מין האדם, שהוא בחינה ד' של ה'רצון לקבל', והוא כבר במדתו השלמה הסופית, הרי ה'רצון לקבל' שבו, פועל בו גם הֶרגש **זולתו**. ואם תרצה לידע בדיוק נמרץ, כמה הוא ההפרש מבחינה ג' של ה'רצון לקבל', שבמין החי, עד הבחינה ד' של ה'רצון לקבל' שבמין האדם. אומר לך, שהוא כמו ערך בריה אחת של המציאות כלפי כל המציאות כולה. כי 'הרצון לקבל' שבמין החי, החסר מהרגש זולתו, לא יוכל להוליד חסרונות וצרכים אליו, רק **בשיעור המוטבע באותה הבריה**, בלבדה. מה שאין כן האדם שיש לו גם הרגש זולתו, נמצא **חסר גם בכל מה שיש לזולתו**, ומתמלא קנאה לרכוש לו כל הישות שנמצאת בזולתו. ואם יש לו מנה

(מאה) רוצה מאתים, וכן נמצאים חסרונותיו וצרכיו הולכים ומתרבים עד שהוא רוצה לבלוע כל הישות שבעולם כולו" (ספר ההקדמות).

"וכל עיקר מה שהאדם מִתְאַוֶּה לכל מיני תענוגי עולם הזה, הוא רק משום שהוא רוצה להשתיק, בדרך תחליף ודמיון, את הרגשת החסרון שהוא מוצא בעצמו - אשר באמת אינה אלא רעב רוחני, געגועי הנשמה למצב שלימותה (עיין במסילת ישרים פ"א).

ורעב זה אין ביכולת העולם הזה להשביעו, ועל כן 'אין אדם מת וחצי תַּאֲוָתו בידו', יש לו מנה רוצה מאתים - כי **הדמיון לא ישביע**" ('מכתב מאליהו' א' 100).

באדם עצמו, בפרטיות יש מספר בחינות של ה'רצון לקבל' ובשיעור שמתמזגים אלו ד' הבחינות בכל אחד ואחד יגרמו לכל השינויים בין אדם לאדם, לדוגמא:

'רצון לקבל' **הכרחי** כגון: אכילה, שתייה, שינה וכו'.

'רצון לקבל' תאוות גשמיות **יותר מההכרח**.

'רצון לקבל' כבוד ושלטון.

'רצון לקבל' מושכלות.

ובישראל נוסף גם 'רצון לקבל' הנאה מדבקות בבורא.

כך גם העולמות הרוחניים **בכללות** מחולקים כנגד ארבעת הבחינות של ה'רצון לקבל', וככל שהעולמות משתלשלים ומתגשמים עד לעולם הזה, כך גדל ומתעבה גם 'הרצון לקבל'[57].

[57] עולם **האצילות** שהוא הזך ביותר, לאחר מכן **בריאה**, **יצירה**, **עשיה** שהם עולמות רוחניים, ולבסוף עולם הזה הגשמי הנראה לעינינו.

מציאות כל העולמות **בכללות** נחלקת לארבעה עולמות והם כוללים את כל המציאות הרוחנית הנמשכת עד העולם הזה, אמנם הם כלולים זה מזה ובכל אחד מהם יש פרטים עד אין קץ, וכל הנוהג בכלל המציאות נוהג בכל עולם ואפילו בחלקים הקטנים ביותר שאך אפשר להיפרט.

נמצא, שרק מין בני האדם שייכים ל'תכלית', אחר שכבר יש בהם ההכנה של הרגש זולתם כלפי בני מינם הדומים להם, בבחינת מצוות בין אדם לחבירו, הנה אחר העבודה בתורה ומצוות, שמהפכים ה'רצון לקבל' שלהם ל'רצון להשפיע', ובאים ב'השוואת הצורה' ליוצרם, שאז מקבלים כל המדרגות שהוכנו להם בעולמות העליונים... שבזה נעשו מוכשרים לקבל את התכלית שבמחשבת הבריאה עצם ההטבה לנבראים.

('ראשית חכמה' של הרב גוטליב שליט"א ע"פ בעל 'הסולם' זצ"ל).

ובאמת, למה לו לאדם העולמות העליונים שברא השי"ת בשבילו? ואיזה צורך יש לו לאדם בהם?

כי עתה תראה, **שאי אפשר כלל לאדם להגיע לעשיית נחת רוח ליוצרו** (נתינה, דבקות ושלמות), **זולת על ידי סיועם של כל העולמות האלו**. כי בשיעור הטהרה של ה'רצון לקבל' שבו, משיג האורות והמדרגות של נשמתו... וכל מדרגה שמשיג (ע"י קיום תורה ומצוות), הרי האורות של אותה מדרגה (שקיבל בסוד 'השוואת הצורה' מהעולמות העליונים) **מסייעים לו בטהרתו**. וכן עולה במדרגותיו (ב'השוואת הצורה') עד שזוכה להגיע אל השעשועים של תכלית הכוונה שבמחשבת הבריאה, וזה שאמרו בזוהר (נח, ס"ג) על המאמר "הבא לטהר מסייעין אותו". ושואל: במה מסייעין אותו? ואומר, **שמסייעין אותו** '**בנשמתא קדישא**' (בנשמה קדושה - דהיינו, אורות המדרגה שהשיג בעבודתו). **כי אי אפשר לבא לטהרה הרצויה למחשבת הבריאה, זולת ע"י סיוע כל מדרגות הנשמה** ('ספר ההקדמות' של בעל 'הסולם' זצ"ל).

תהליך ה'זיכוך' והטהרה של 'הרצון לקבל הנאה לעצמו' הוא הדרגתי, עבודת האדם מתחילה בהתגברות וזיכוך ה'רצון לקבל הנאה' הקטן ביותר - בחינה א', עד שמגיע בס"ד לזיכוך ה'רצון לקבל הנאה' הגדול ביותר - בחינה ד'. התגברות על 'רצון לקבל הנאה' קטן 'מושכת' אור וסיוע קטן, התגברות על 'רצון לקבל הנאה' גדול מושכת אור וסיוע גדול, כמו שאמרו חז"ל: 'לפום צערא אגרא' (כגודל העמל וההתגברות כך השכר).

עבודת הזיכוך והטהרה של ה'רצון לקבל' **מתחילה בקיום תורה ומצוות באופן מעשי**, ואפילו בלי כוונה מיוחדת לשם שמים בכל מצוה ומצוה, אלא כוונה כללית, **בתנאי** שהמטרה והיעד הסופי יהיו להגיע לשם שמים, בבחינת מתוך שלא לשמה בא לשמה[58].

[58] עיין לקמן בנושא 'מתוך שלא לשמה...'.

בשיעור שמטהר את חלק 'הדומם' - בחינה א' של 'הרצון לקבל', 'התדמה' לאותה בחינה העומדת כנגדה בעולמות עליונים, ומקבל דרכה בחינה של ה'נשמתא קדישא' - הסיוע הרוחני מאותה מדרגה, הנבחן ככח דוחף לעבודת ה', בבחינת 'מצוה גוררת מצוה'.

לאחר **השלמת חלק 'הדומם' בקניין קבוע**, בקיום כל התרי"ג, עולה וממשיך האדם להזדכך בלימוד התורה וקיום המצוות, על דרך 'כמות' ו'איכות', פירוש: '**כמות'- היגיעה והעמל בתורה ומצוות. ו'איכות'- הכוונה לשם שמים, ובעיקר מוסיף כוונה ורצון לקניית רצונות אמִתיים להשפעה ואמונה 'מעל הדעת'**[59].

[59] עיין עוד לקמן בנושא 'עמוד התורה'.

ובשיעור שמטהר את חלק 'הצומח' - בחינה ב' של 'הרצון לקבל', 'התדמה' לאותה בחינה העומדת כנגדה בעולמות ומקבל דרכה בחינה של ה'נשמתא קדישא' - הסיוע הרוחני לעבודת ה' מאותה מדרגה, בבחינת כח דוחף גדול יותר.

לאחר **השלמת חלק** '**הצומח**' **בקניין קבוע**, דהיינו קיום כל התרי"ג עם כוונה כללית לשם שמים, תהליך הטהרה נמשך על הדרך הנ"ל, רק **שמוסיף** ומקיים את תרי"ג המצוות **בכוונה לשם שמים באופן פנימי ופרטי יותר ע"י רכישת קניינים בפנימיות לימוד סודות התורה וטעמי המצוות לפי ערכו**, ובאותו שיעור קונה בהדרגה 'התדמות' לעולמות שכנגד ומקבל גם את שאר המדרגות, '**חי**' ו'**מדבר**' ומוסיף בשלמות עד הדבקות הנצחית בבורא יתברך והיחוד השלם לעתיד לבוא.

התברר, שתהליך טהרת ה'רצון לקבל' הוא הדרגתי:

מדרגה א' - ע"י קיום תורה ומצוות, אפילו ללא כוונה, קונה מדרגת 'דומם' - נפש.

מדרגה ב' - ע"י קיום תורה ומצוות עם כוונה כללית לשם שמים קונה מדרגת 'צומח' - רוח.

מדרגה ג' - ע"י קיום תורה ומצוות בפנימיות עם כוונה פרטית לשם שמים קונה מדרגת 'חי' - נשמה, וכן על זה הדרך.

אחת הסכנות הגדולות בעבודת ה' היא, שהאדם לא יֵדע את מקומו בסולם העלייה ויעבוד ויתאמץ להשיג מדרגות גבוהות ממסוגלותו והתוצאה, יאוש תמידי, חוסר סיפוק ועצבות, היפך רצון ה'. לכן **חשוב להתבונן בסדר העבודה הנ"ל ובשלבי הזיכוך והכוונה לשם שמים**, וע"י כך רוב הדמיונות והבלבולים ייעלמו והאדם בנקל יוכל לדעת את מקומו, או יותר נכון, היכן **אינו מקומו**.

לדוגמא, אם האדם עדיין אינו מקיים את **כל המצוות** השייכות אליו, בחלק המעשי שלהם[60], או אפילו מקיים, רק לא **בקניין קבוע**, בבחינת 'עד שיעיד עליו יודע תעלומות...', **ידע** שהוא עדיין לא עבר את המדרגה הראשונה שבעולמות הקדושה.

[60] מלבד מצוות הכהנים והלויים וממצוות שתלויות בבית המקדש וכד', שאת ההשלמה של מצוות אלו הוא מקבל מדין 'ערבות' (אחד התירוצים).

וכן אם אדם כבר מקיים את התרי"ג בחלק המעשי **בשלמות ובקביעות**, **השייך לבחינת** '**הדומם**', רק עדיין אינו מכוון **כוונה כללית לשם שמים** בכל המצוות באופן **קבוע**, בבחינת 'בכל דרכך דעהו', עדיין לא השלים את מדרגת ה'**צומח**'. וכן על דרך זה בכל המדרגות.

דוגמאות פשוטות אלו, לכאורה מספיקות לרובנו לדעת איך לתעל את העבודה ע"פ המסוגלות שלנו בתורה ובתפילה, מבלי שניפול ליאוש ח"ו על שהתפללנו והשתדלנו על מדרגות, עניינים והשגות שאינם לפי ערכנו.

לאחר שידענו כל זאת, למדנו את היסודות האמיתיים של עבודת ה', הגדרת תכלית הבריאה וכו', חייבים אנו להיות בשמחה גדולה, שזכינו לגלות את הר ה', בבחינת

"מִי יַעֲלֶה בְהַר ה'..." (תהלים כד' ג'), שהוא היעד המיועד והמיוחל - 'תכלית הבריאה' כדברי המאמר: 'אין שמחה כ'התרת הספקות' (שו"ת הרמ"א סימן ה'), היות וחוסר הוודאות והדאגה, שמא אנו מבזבזים את הזמן היקר של חיינו 'בעסקה כושלת', מונע מֵאִתָּנוּ את השמחה והשלווה האמִתית.
משלב זה נשאר לנו רק להיכנס לפרטים ולאופן העבודה.

עמוד החסד

'קונטרס החסד'

כדי להתחיל בעבודה בדרך ל'תכלית', ראשית דרושה הדרכה והכנה נכונה מהבקיאים בעולמות הרוחניים - ולא לסמוך על סברתנו ושכלנו, והעיקר להתבטל לחז"ל הקדושים ולהדרכתם.
'על שלושה דברים העולם עומד על **התורה** ועל **העבודה** ועל **גמילות חסדים**' (פרקי אבות א' ב').
מבאר רבינו יונה: "...רצה לומר, שנברא העולם בשבילם, מפני שהם רצון הקדוש ברוך הוא. רצה לומר, שנברא העולם בשביל בריותיו שעתידין להיות רצון לפניו על ידי עשיית אלה הדברים (תורה, עבודה וגמילות חסדים). ואלו השלשה הם עמוד גדול שבשבילם יגיעו לכל הדברים שאמרו חז"ל שהעולם עומד בשבילם".
מוסיף 'תפארת ישראל': רצה לומר, הנזהר בג' אלו עולמו עומד, שיש קיום לחיי עולם הזה ועולם הבא שלו".
לפיכך נתמקד בביאורם של אלו ג' עמודים על פי דרכינו בחיבור זה והיסודות שלמדנו, אמנם לצורך רצף הדברים שעסקנו עד כה בפרקים הקודמים והפנמתם בחרתי להותיר את ביאור 'עמוד התורה' לסוף, ולהתחיל מעמוד ה'**גמילות חסדים**' ומ'קונטרס החסד' המפורסם של הרב דסלר זצ"ל, מתוך התבוננות, הכרה והתקשרות ליסודות שלמדנו, ומן הסתם עמוד ה'גמילות חסדים' יקבל מקום מרכזי בחיי עבודת ה' של כל יהודי, ממדרגת פשוטי העם ועד מדרגת הצדיקים הדבקים בה' יתברך.
ריענון קצר: למדנו שהבורא יתברך הוא הטוב השלם, ודרך הטוב השלם להיטיב הטבה שלמה, על כן אינו חפץ ומסתפק בהטבה שיש בה חסרון ובושה, אלא רצונו יתברך שההטבה וההנאה של הנברא יהיו בשלמות, ללא בושה וחסרון כלל. לזו המטרה ברא הבורא יתברך את כל העולמות והנבראים לתכלית אחת, שהיא שלמות ההטבה ע"י **הדבקות בו יתברך שהוא תכלית הטוב, מכח 'השוואת הצורה', ההתדמות למדותיו**

יתברך, בבחינת "והלכת בדרכיו" - במדת ההשפעה, כי ההתדמות ו'השוואת הצורה' היא עצם הדבקות.

הדרך לקניית מדותיו יתברך בזה העולם היא, **עסק תורה ומצוות 'לשמה', דהיינו קניית תכונת ה'השפעה' וה'נתינה' בדיבור, מעשה ומחשבה.**

הרב דסלר זצ"ל 'בקונטרס החסד' (מכתב מאליהו' א' 32) מגלה לנו את **נוסחת 'סוד הבריאה'**, שורש כל המציאות הרוחנית והגשמית בכלל[61] ושורש עבודת ה' בפרט, שהכל מורכב משתי בחינות בלבד: **'נותן' ו'נוטל'** או **'משפיע' ו'מקבל'**[62].

[61] עיין לעיל בנושא 'הנברא'.

[62] עיין לעיל בנושא ההתפתחות ההדרגתית, שה'רצון לקבל' - מדת הנטילה, היא הבריאה היחידה המחודשת, בבחינת 'יש מאין'.

'נותן' - תכונת הבורא יתברך, המשפיע לזולתו ללא קבלת תמורה, וההולכים בדרכיו, בדרכי החסד והרחמים, הקדושה והדבקות.

'נוטל' - תכונת ההולכים בדרכי האהבה העצמית, הפרוד והטומאה, היפך תכונת הבורא. ובעיקר הדגש על 'קבלת' מותרות.

לאחר כל ההקדמות בפרקים הקודמים, ולאחר שהיסודות ברורים ומוצקים, נשאר לנו רק להתבונן, לחפש ולזהות, בדיבורנו, מעשינו ומחשבתנו, האם אנו 'משפיעים' ודבקים בבורא יתברך מכח 'השוואת הצורה', או להבדיל 'נוטלים' מזולתנו ודבקים בתכונה המוגדרת כ'שינוי צורה', טומאה ומיתה רוחנית.

חזיתות רבות לפנינו הנגועות בנגע 'הנטילה' והאהבה העצמית, ומשום כך מיקום 'הנגע', ברוב המקרים, נסתר מֵאִתָּנוּ.

'קונטרס החסד' יעזור לנו לזהות ולהגדיר את מיקום הנגע ודרך תיקונו.

הרב דסלר זצ"ל מתחיל את 'קונטרס החסד' בהצהרה תקיפה: **'הרצון לקבל', מדת ה'נטילה', הוא שורש הרע בעצם** (הוא יצר הרע, הוא השטן והוא מלאך המוות - בבא בתרא טז.) וכנגדו המלחמה הגדולה.

והכלל הוא: ככל ששיעור 'כח הנטילה' יגדל, כך יגדל 'שינוי הצורה' והפירוד ממנו יתברך.

דוגמא גסה ל'נטילה' הוא הגזלן, אשר בכח ובגלוי נוטל מחברו. או הגנב - אשר נוטל בלא דעת הבעלים ובסתר.

ויש נטילה יותר מעודנת אשר במשפט בני-אדם לא נראה שנעשה שום עוול, אך במבט האמת הם מוגדרים כ'נוטלים', כגון אוהבי המתנות, הירושות ונטילת הצדקה, וכן אוהבי

הבצע והרווחים הגדולים יֵתר על יגיעם, וכן כאלה אשר יעבידו את פועליהם ושכיריהם לעבוד עבורם עבודה קשה במיעוט התשלומים.

כל אלה ודומיהם נטילתם מרובה ונתינתם מועטת. וגם המעט אשר יתנו, שורש כוונתם ליטול שבעתיים כנגדו. וכמובן שההולכים ב'כח הנטילה' לא רק שמזיקים לעצמם, אלא גם מעוררים ומגבירים קנאה, שנאה ותחרות בעולם, מדות המביאות לידי צער, מלחמות, ייסורים, חולאים רעים ומיתה קדומה בעולם.

אומרת הגמרא: "אמר אביי ואיתימא (ויש אומרים) ר' יצחק, הרוצה להנות יהנה כאלישע[63] ושאינו רוצה להנות אל יהנה כשמואל הרמתי שנאמר (שמואל א' - ז' יז): 'וּתְשֻׁבָתוֹ הָרָמָתָה כִּי שָׁם בֵּיתוֹ...' וא"ר יוחנן, שכל מקום שהלך שם ביתו עמו (כדי שלא יהנה מאחרים כלל)".

[63] מִתְרַצֶּה לקבל את ההנאה על דעת שישלם גמול, אחר שיודע בעצמו שבידו לשלם ('מאירי' ועיין עוד במלכים ב ד' יג').

ואמר החכם מכל האדם: "...וְשׁוֹנֵא מַתָּנֹת יִחְיֶה" (משלי טו' כז') - 'יחיה' ממש, חיים אמִתיים רוחניים, דהיינו אם אדם מבין ומפנים באמת שכל 'קבלה לעצמו', רק מרחיקה אותו מה' יתברך, ממקור הטוב בסוד 'שינוי הצורה', ודאי שירגיש סלידה מכל 'נטילה', וישנא כל 'קבלה' המרחיקה אותו מ'**התכלית**' - מהדבקות בטוב האמִתי.

ואומרת הגמרא (חולין מד: - מה.): "'יגיע כפיך כי תאכל, **אשריך וטוב לך**' (תהילים קכח) - רב זביד אמר: זוכה ונוחל שני עולמות - העולם הזה והעולם הבא. והכי דרשינן (וכך דורשים): '**אשריך**' - בעולם הזה, '**וטוב לך**' - בעולם הבא.

רבי אלעזר, כי הוו משדרי ליה מבי נשיאה מידי (כאשר שהיו שולחים לרבי אלעזר מתנה מבית הנשיא), לא שקיל (לא לקח)! כי הוו מזמני ליה (וכשהיו מזמינים אותו לאכול אצלם), לא אזיל (לא הלך). אמר (רבי אלעזר והסביר את טעמו לנשיא): וכי לא קא בעי מר דאיחי!? (וכי אין רצון כבודו שאחיה), דכתיב 'שונא מתנות יחיה'.

רבי זירא, כי משדרי ליה, (כאשר היו שולחים לרבי זירא מתנה), לא שקיל (לא לקח), אבל כי הוו מזמנין ליה (אבל כשהיו מזמינים אותו לאכול אצלם), אזיל (היה הולך). אמר רבי זירא (להסביר טעמו): אתייקורי הוא דמתייקרו בי (הם מתכבדים בנוכחותי בסעודתם, ואין זו מתנה עבורי, אלא הנאה עבורם, ובכך אני משפיע ולא מקבל מתנת חינם - מקבל על מנת להשפיע)".

הצדיקים, אשר דבקים במדת קונם מקפידים בכל דיבור, מעשה ומחשבה להיות 'נותנים', וכל כיסופם לעשות את רצון ה' במחשבה טהורה לתועלת הזולת.

מספרים על בעל 'החפץ חיים' זצ"ל אשר לא רצה להתפרנס מתורתו, ומשום כך פתח חנות מכולת, וכמובן כל הקונים נהרו לחנותו כי סחורתו היתה מעולה, המדה גדושה

והמשקל מכריע ללוקח תדיר. ראה הצדיק שבכך נפגעת פרנסתם של שאר החנוונים, צמצם את שעות הפתיחה לשעתיים ביום בלבד. ראה הצדיק שגם עצה זו לא הועילה, סגר חנותו לגמרי ובכך התחסד עם קונו וזולתו.

מדרכי הצדיקים להיות נתינתם רבה ונטילתם מועטת, וגם זה רק מהסיבה אשר מוכרחים המה בו למען יתאפשר להם לתת ולהשפיע, **משאת נפשם** - ההתדמות לקונם. ע"פ זה מבאר הרב דסלר זצ"ל את ההפרש בין מדרגת אברהם - איש החסד למדרגת נח - איש צדיק. נח בודאי עשה חסד מאהבה, אם כי היה זה ממדת הצדק - **עשה את חיובו**, אבל אברהם אבינו עליו השלום התחסד עם קונו, הוא הגיע למדת נתינה וחסד שנבעה משאיפה ושלמות מתוך עצם מהותו **ללא חיובים חיצוניים**, כמו שאומרים חז"ל שהיה ממתין ומצפה לאורחים, וכשאלה לא הגיעו היה מצטער שנמנעה ממנו מצוות החסד, משאת נפשו ('מכתב מאליהו' ב' 179).

'רצון לקבל' כבוד

הילד משתעשע בצעצועיו. תיבה שבורה נעשית ספינה - והוא עצמו הקברניט. ובשעה שהוא עסוק בזה, הרי **הדמיון בעיניו כמציאות**. עד שאמר הגרי"ס זצ"ל שהגוזל צעצוע מן התינוק, הריהו כמטביע ספינותיו ומחריב בתי חרושת של אדם מבוגר.

נראה לכאורה שהאדם לאחר שהתבגר כבר עזב את המשחקים והדמיונות, אך האמת היא שהוא רק החליף את המשחקים והדמיונות של הילדים במשחקים ודמיונות של מבוגרים. אם נתבונן בשאיפות שלנו נבחין כמה מן הדמיון יש בהם.

לדוגמא, בכל אדם יש '**רצון לקבל כבוד**', וגם מי שמשוכנע שאינו רודף כבוד, מכל מקום רוצה הוא כבוד, היות והוא נהנה אם אנשי סביבתו מכירים את ערכו, ומצטער אם חשיבותו בעיניהם היא פחותה ממה שראוי לו לפי דעתו, ועל כן גם עם מוכיחים אותו הוא מיד נפגע.

יש להתבונן בדברים, אם נכונים דברי המוכיחים, יעשה תשובה ויתקן. ואם אינם נכונים מדוע יפגע? מה יוסיף לו זה שהוא חשוב בעיני אחרים? הלא הכבוד האמִתי, היא החשיבות והמעלה בעצם. אם זו יש לו, מה אכפת לו אם חבריו יודעים ממנה או לו? ואם אין לו, מה הוא מרויח אם הם טועים שישנה בו? **אין זה אלא כח הדמיון**.

וכל מי שבקרב ליבו ממעט בערכו האמִתי, יותר הוא זקוק לתנחומים של כבוד בעיני זולתו, אשרי האדם המכיר את מקומו.

ויש מבני האדם שמשקיעים בפיתוח כח דמיונם ביתר שאת. והם אלו שקונים את כבודם בכסף. הכל יודעים, ולפעמים גם הם, שאין האחרים רוצים בקִרבתם אלא את כספם, ומעמידים פנים כאילו הם רואים את מעלתם.

נמצא, שמפתים הם את עצמם להתענג מן התחליף **הדמיוני** הזה שהוא כבוד חיצוני, במקום הכרת החשיבות בעצם ('מכתב מאליהו' א' 99).

"כל הבורח מן הכבוד - הכבוד רודף אחריו" (ע"פ עירובין יג ע"ב ועוד).

"יש כמה מדרגות בבורח מן הכבוד. יש בני אדם שחושבים בעצמם שמגיע להם איזה כבוד מחמת מעלתם, שהם חכמים ולומדים ושאר מעלות, רק שבורחים מפני הכבוד מחמת שהם ענווים, זה אין נקרא 'בורח מן הכבוד'.

כי צריך האדם **באמת** להיות שפל בעצמו, לידע גנות מדותיו, ולא ימצא בעצמו שום מעלה (היות ויודע בעצמו כמה רחוק הוא משלמות), הגם שרואה שבני אדם עושים לו כבוד - **צריך להיות לבו נשבר בקרבו יותר ויותר ולחשוב בעצמו שאינו כדאי לכבוד זה** (מדד לענווה). וכל שכן, קל וחומר, בן בנו של קל וחומר, שלא יחשוב בעצמו שמגיע לו איזה כבוד - זה האדם הוא באמת בורח מן הכבוד. ולזה, הקדוש ברוך הוא רוצה שיהיה לו כבוד, כמאמר הכתוב (ישעיהו נז' טו'): "אֶשְׁכּוֹן [וְ]אֶת דַּכָּא", כי מי שהוא מדוכה בעיניו, ויודע באמת בעצמו שאינו ראוי לשום כבוד - אזי הכבוד הוא נמאס בעיניו, ולזה הקדוש ברוך הוא בוחר בו שיהיה לו כבוד" ('מאור ושמש' ויקרא).

"גדול הנהנה..."

אמרו חז"ל (ברכות ח.): "גדול הנהנה מיגיע כפו יותר מירא שמים". **אם נפרש את מאמר חז"ל כפשוטו**, הדברים מעוררים תמיהה, איך יתכן ש'בעל בית' - אדם העובד לפרנסתו - "הנהנה מיגיע כפו" ואולי קובע עיתים לתורה, יהיה גדול "מירא שמים", מאברך שתורתו אומנותו?

מבאר הרב דסלר זצ"ל, ש'**הנהנה מיגיע כפו**' **שדיברו בו חז"ל מדובר באדם שהתעלה למדרגה הגבוהה ממדרגת 'ירא שמים'**, **אשר יחפוץ ויתאווה שתהיה נתינתו יתרה על נטילתו**. אדם זה, בהישמרו שלא ימשך אחר 'מדת הנטילה' ויכשל, לא יתפרנס מפרי מעלות שכלו ונפשו בחכמה או באומנות, שבכל אלה, אפשר שיקבל יותר על ערך שווי נתינתו, לכן יבחר לעבוד ביגיע כפיו ובזיעת אפו, המלאכה הפשוטה והקשה המשתלמת בקוטן התשלומים. **הוא ורק הוא**, נאמר עליו שהוא 'יותר מירא שמים' הנכלל בהבחינה הגבוהה של 'נותן', אשר הגיע למדרגת העושה 'מאהבה', מדרגה הגדולה מזו של העושה מ'יראה' ('מכתב מאליהו' א' 44).

מדרגת האמונה והבטחון של ה'גדול הנהנה מיגיע כפו' גבוהה מאוד, היות ובכח אמונתו יכול לצאת ולעסוק במשא ומתן לשם שמים, ולא ליפול בגשמיות העולם הזה - "בכחי ועוצם ידי...". ומאידך מדרגת האמונה והבטחון של 'הירא שמים' המדובר, קטנה יחסית אליו, היות ומדובר באדם שבחר להימנע ממלאכה והשתדלות גשמית, אפילו לפרנסתו, מהחשש שמא יפול ממדרגתו בהתחככותו בגשמיות העולם הזה.

הרב דסלר זצ"ל (מכתב מאליהו' א' 197) מבאר ומחלק לחמש מדרגות בכללות את עניין היחס שבין בטחון והשתדלות[64], אך לענייננו נתייחס רק לשתיים מהם: שתי המדרגות שהגיעו לפסגת סולם האמונה ובטחון הם המדרגות שדיברו עליהם ר' שמעון בר יוחאי ור' ישמעאל במחלוקתם, על איך ובאיזה מדרגה ראוי להנהיג את עם ישראל.

[64] עיין לקמן בהרחבה בנושא "ה' מדרגות באמונה ובטחון".

המדרגה אשר דיבר בה **רבי שמעון בר יוחאי**, היא הראויה לשיטתו להנהיג בה את עם ישראל והיא המדרגה הגבוהה ביותר של אמונה ובטחון, במדרגה זו הכרתו שלמה, **שהנס והטבע שניהם כאחד נסים גלויים ממש**, וידיעתו והשגתו מוחשית שאין ממש בטבע כלל וכל צרכיו יִנָּתְנוּ לו בנס. לאדם כזה אין עוד צורך, ואולי גם אסור להשתדל בענייני העולם הזה כי את כל זמנו הוא צריך לנצל אך בדבקות בה' יתברך ותורתו.

אמנם אדם שנמצא במדרגה אשר **דיבר** בה **רבי ישמעאל**, ולשיטתו היא הראויה להנהיג בה את עם ישראל, חייב בהשתדלות הכפופה לחוקי הטבע, שעדיין לא נִצַּל מקללת אדם הראשון - 'בזיעת אפך תאכל לחם', כלומר **עדיין לא הצליח לבטל במחשבתו את הטבע בקביעות ובשלמות בכח אמונתו ובטחונו**. ומשום חסרון השלמות בהכרתו, לא יתנהגו עמו משמים בדרך נס, אלא בעיקר בהנהגה טבעית, מפני שמחויב הוא עדיין לעמוד בנסיון הטבע עד שלמותו, **ועדיין שייך הוא לעסוק במעשים טבעיים וללמוד בשעת מעשה שאין בטבע ממש**.

נמצא, שמדרגת "**גדול הנהנה מיגיע כפו**", היא המדרגה שעליה דיבר **רבי ישמעאל**, שעדיין הוא חייב לצאת ולהשתדל בענייני גשמים כדי שיוכל לבטלם למעשה ולהגיע למדרגה, שהטבע והנס שווים בעיניו. ועליו נאמר "**יותר מירא שמים**", אשר במדרגה זו **ירא הוא לצאת ו"להלחם" בטבע, שמא יצא שכרו בהפסדו ועניני העולם הם יגשימו אותו**.

הנתינה מולידה אהבה

הורגלנו לחשוב, שהנתינה היא תולדה של האהבה, היות וטבע האדם לתת לאדם שהוא אוהב, וזה נכון. אמנם האם לאותה אהבה קֶדֶמָה נתינה, והנתינה היא שהולידה את האהבה בראשונה?

הרב דסלר זצ"ל (מכתב מאליהו' א' 36) הגיע למסקנה חד-משמעית, **ששורש ותולדת ה'אהבה' היא הנתינה**, פירוש שנאהב את מי שניתן ונשפיע לו טובות בפועל. כי כך כתוב בחז"ל (במסכת 'דרך ארץ' זוטא פר' ב'): "**אם חפץ אתה להדבק באהבת חברך - הוי נושא ונותן בטובתו**".

אמנם קביעה זו צריכה ביאור, לכאורה מה החידוש בדברי חז"ל, שהרי בטבע המציאות רואים שהנתינה מולידה האהבה, היות והאדם בטבעו נקשר ואוהב את פרי מעשיו?

על פי היסודות שלמדנו בספר זה[65] צריכים לחלק את הנושא לשתי מדרגות והבחנות בכללות:

[65] עיין בתחילת 'קונטרס החסד' בדיבור המתחיל "ריעננו קצר".

הראשונה, '**נתינה**' **ששורשה נובע מאהבה עצמית ואנוכיות**.

השניה, '**נתינה**' **ששורשה נובע מנתינה המיוסדת על הכוונה ורצון להדמות לבורא יתברך**.

על פי טבע, כאשר אדם עוסק בנתינה והשפעה לזולתו הוא מרגיש חיבור וקשר מיוחד לאותו אדם, ואפילו אם הנתינה תהיה לדומם, כגון בבניית בית, או לחי, כגון טיפול בחיית מחמד שבביתו, וכן לצומח, כגון טיפול בגינתו וכד', כי המשפיע יתחבר לפרי מעשיו.

מבאר הרב דסלר זצ"ל: המשפיע מרגיש כי חלק מעצמיותו נמצא בהם. זה אשר יתן לזולתו לא יאבד ממנו, אלא **זו היא התפשטות עצמותו, כי ירגיש אשר חלק לו בחבירו, זה אשר נתן לו**, והאדם אשר נראה לו זר, זה רק מפני שטרם נתן והיטיב עמו (מכתב מאליהו' א' 37).

מוסיף הרב לבאר (מכתב מאליהו' ג' 89): "שלמקום שנותן, **נותן הוא עצמו**, וממילא יאהב את המקבל כי הוא מוצא את **עצמו** כלול בו. ואם ירבה מאוד את חסדו עם רעהו, ימצא את **כל עצמו** כלול בו, ויאהבנו בבחינת 'כמוך' ממש, 'כמוך' בלי שום הפרש, כמו שכתב במסילת ישרים[66] שִׁוְיוֹן 'בלי שום הפרש'.

[66] "באה התורה וכללה כלל שהכל נכלל בו, (ויקרא יט): ואהבת לרעך כמוך, כמוך - בלי שום הפרש, כמוך - בלי חילוקים, בלי תחבולות ומזימות, כמוך - ממש" (מסילת ישרים פרק יא).

בטעם הדבר, לאחר העיון, נראה לומר, שהרב דסלר זצ"ל משתמש ביסוד הנפלא של 'השוואת הצורה', סוד ה'התדמות' שלמדנו[67] לומר, שבשיעור אותו '**חלק**' '**מעצמיותו**' שנכלל במקבל בשעת הנתינה, נוֹלֶדֶת האהבה ואחדות, בסוד 'השוואת הצורה', ה'התדמות' בין ה'נותן' ל'מקבל', היות ואותו 'חלק' כמוהו ממש.

[67] בנושא 'השוואת הצורה'-'התדמות', עיין שם בהרחבה.

על פי זה, בעומק העניין נראה שצריך לחלק ולומר, שכאשר מדובר באופן ש'**עצמותו**' של הנותן מזוהה עם אנוכיותו, עם ה'רצון לקבל' שבו, כמו נתינתם של רוב בני העולם, האנוכיות גם '**תתפשט**' ע"י אותה נתינה, ואמנם תוליד אהבה, רק שהיא תהיה 'אהבה התלויה בדבר', אהבה הבנויה על מֵנִיעַ אנוכי, כטבע הנותן, באופן שאם יתבטל המֵנִיעַ "תתפרק החבילה", בבחינת "בטל דבר בטלה האהבה" (פרקי אבות ה' טז').

והאופן השני יענה על מה ששאלנו בתחילה, מה החידוש בדברי חז"ל שאמרו: "אם חפץ אתה להדבק באהבת חברך - הוי נושא ונותן בטובתו", כי על פי היסודות שלמדנו נראה שחז"ל מדברים בנתינה במדרגה גבוהה יותר הנובעת מציווי אלוקי, נתינה עם כוונה ורצון אמִתי להדמות לבורא יתברך במטרה להגיע לדבקות ולתכלית, ובאופן זה, '**עצמיותו**' של הנותן '**חלק לו בחבירו**', תהייה מזוהה עם מדת ההשפעה שבו, בבחינת חלק א-לוה שבו, ונתינה כזו תוליד אהבה מעל הטבע, 'אהבה שאינה תלויה בדבר'[68].

[68] אמנם חייבים לדעת שכל הנאמר הוא בגדר השתדלות בלבד, והתוצאות מאיתו יתברך, וה' יתן חן להולכים בתמים.

וכשיעור 'השתוות הצורה' שיעור האהבה.

תדע, אותה נתינה שנכללה ב'מקבל', בין אם הוא אדם, חי, צומח או דומם, הולידה אהבה לנותן בלבד, **בסוד ההתדמות** כנ"ל, אמנם כשהנתינה היא אמיתית ולבעל בחירה, אותו 'חלק', אותה הטבה ורצון טוב שנכנס לרשות 'המקבל' מעורר בו את מדת הנתינה הטבועה בו (בבחינת 'חלק א-לוה ממעל' שבו), להשיב טובה ותשלום לנותן, בבחינת "כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים כֵּן לֵב הָאָדָם לָאָדָם" (משלי כז' יט'), ונמצא שגם המקבל נהפך לנותן ואוהב, והתוצאה, 'השוואת הצורה', אהבה הדדית בין ה'נותנים' הדומים[69].

[69] עיין עוד לקמן בנושא 'אהבת איש ואישה'.

שאלה נוספת, היסוד הנפלא שלימד אותנו הרב דסלר זצ"ל שלכל אהבה קדמה נתינה, כי 'הנתינה מולידה את האהבה', האם היא ברת-תוקף גם לגבי יוצאי חלצינו?

מספר הרב דסלר זצ"ל מעשה שראה, והנה הורים צעירים ראו את כל חמדת חייהם בבנם הקטן. ויהי בשעת חירום, ומלחמה פרצה במקום ההוא, ויברחו כולם משדה המלחמה, ויקר המקרה, אשר האויבים הפרידו בין הדבקים, והאב עם בנו נשארו לצד האחד,

והאם לצד השני. וכה נפרדו ביגונם וגעגועיהם כמה שנים, עד אשר שקטה המלחמה, והשלום שב אל מקומו, ויתוַעדו יחדיו בני המשפחה כולה וישמחו איש ברעהו מאוד. והנה פלא, לא יכלו לתקן את אשר חסר להם בזמנו. אהבת האב ובנו היתה יותר עמוקה ודבוקה מאהבת האם ובנה. היא הניחה אותו קטן, ותמצאהו גדול, ויהי בעיניה כאילו הוא אחר, עדיין היתה מתגעגעת אחר בנה הקטן שהניחה. אבל הן זה רק דמיון. ואיה הוא שורש הדבר? הוא, אשר האב אימן וגידל את הילד תחתיה, זהו אשר חסר, האהבה, תולדת הנתינה ('מכתב מאליהו' א' 36).

וכן החוש יעיד כיצד מתרקם קשר אהבה בין אמא ותינוקה הרך, אפילו עוד טרם שנולד, וזאת היות וכל חודשי ההיריון יחשבו כולם מסירות ונתינה אחת גדולה. ומאידך רואים שלא כך קשר האהבה של האבא עם הרך הנולד, שמכורח המציאות נתינתו קטנה מנתינת האֵמא.

נמצא, שהנתינה מולידה אהבה, וכשיעור הנתינה כך שיעור האהבה, ואפילו האהבה הטבעית ביותר תלויה במדת הנתינה[70].

[70] אלא, שעם יוצאי חלציו **הנתינה** היא **טבעית** לכן קל **לפתח ולהוליד** אהבה, אמנם להגיע לאהבה במדרגתה הגבוהה, ללא תנאים, גם עם נתינה לילדינו אנו צריכים **להתגבר ולהשפיע מחמת ציווי הבורא** שאמר: 'והלכת בדרכיו', ותתבונן בדבר על פי הנ"ל, כי ההשלכות הם טרומיות, בפרט בגיל מרד הנעורים.

במקום אחר ('מכתב מאליהו' ב' 123) מתבטא הרב דסלר זצ"ל בלשון מבוררת יותר, וכך לשונו: "**האהבה תולדת הנדיבות**". מובן הוא ש'נדיבות' ו'הכרח' הם שני דברים העומדים בסתירה, היות והנדיבות שייכת רק במקום שיש בחירה. והעניין הוא שרק הבוחר יגיע לידי אהבה, כי רק הוא יכול להתנדב ולתת כמידת בוראו.

התברר עוד, שהנתינה תוליד אהבה, רק ובתנאי שתבוא מתוך נדיבות ורצון טוב.

נמצא למעשה, שבמערכות יחסים, בין בני זוג או הורים וילדים וכד', צריך למעט בעשיה ו'נתינה' הבאה בעקבות כפיה לא נעימה, שלא רק שלא תוליד אהבה, אלא אפילו אפשר שתוליד מרירות, סלידה וריחוק, באשר על כן **טוב בכל מערכת יחסים, למעט ככל האפשר מדרישות ובקשות**, וכאשר האילוץ גובר, צריך להשתדל שיהיה בהסברה ובצורה חכמה במטרה לעורר את 'הנתינה' מתוך נדיבות.

בדומה לכך גם בקיום תורה ומצוות, שהם בחינה מסויימת של נתינה לבורא יתברך[71], חשוב מאוד שקיומם יבוא ממקום של **נדיבות ושמחה**, לפיכך מחובתנו **לעורר את האמונה המוחשית**, שהַמְצַוֶּה הוא אבינו אב הרחמן הרוצה בטובתנו הנצחית, ושכל רצונו יתברך שנקיים מצוותיו הוא רק עבור השלמתנו ותיקוננו, כדי שנוכל לקבל את

ההטבה בשלימות, כי הוא יתברך הטוב השלם, שאינו בעל חסרון ח"ו הצריך הַשְׁלָמָה, לכן כל חפצו יתברך הוא רק בבחינת: 'רצה הקדוש ברוך הוא **לזכות** את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות'.

[71] עיין לקמן בנושא 'אהבת ה'.

שואל הרב שמחה כהן זצ"ל, בראייה שִטחית, היה נראה לכאורה לומר שהמקבל יאהב את הנותן יותר מאשר הנותן את המקבל, היות ולרשותו של המקבל התווסף דבר, **ומהנותן נחסר**.

אלא מהנלמד לעיל התברר, כי הנותן **קיבל מעלה רוחנית** הנובעת מ'כח הנתינה' ו'השוואת הצורה', אשר נחרתה באישיותו, והיא **ההתדמות לבורא יתברך הטוב והמיטיב שהיא עצם הדבקות והתכלית** ('הבית היהודי' 293).

אחרי הפעולות

כל נתינה אמִתית המולידה חיבור ואהבה, דורשת התגברות משמעותית על ה'רצון לקבל' - מדת העצלות והאנוכיות שבטבענו ומהותנו.

אך נשאלת השאלה, איך באמת ניתן להגיע למציאות שהנתינה תהיה בהתנדבות ורצון טהור?

וכך לשון ספר 'החינוך' (מצווה טז): "ועתה בני, וְאִם־בִּינָה שִׁמְעָה־זֹּאת, והטה אוזנך ושמע, אלמדך להועיל בתורה ובמצוות. דע, כי **האדם נפעל כפי פעולותיו, ולבו וכל מחשבותיו תמיד אחר מעשיו שהוא עוסק בהם** אם טוב ואם רע, ואפילו רשע גמור בלבבו וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום, אם יערה רוחו וישים השתדלותו ועסקו בהתמדה בתורה ובמצוות, **ואפילו שלא לשם שמים**, מיד ינטה אל הטוב, ומתוך שלא לשמה בא לשמה, **ובכח מעשיו ימית היצר הרע, כי אחרי הפעולות נמשכים הלבבות**".

מוסיף הרמח"ל ('מסילת ישרים' שער הזריזות): "ואמנם כבר ידעת, שהנרצה יותר בעבודת הבורא, יתברך שמו, הוא **חפץ הלב ותשוקת הנשמה**. והוא מה שדוד המלך מתהלל בחלקו הטוב ואומר: 'כְּאַיָּל תַּעֲרֹג עַל אֲפִיקֵי מָיִם כֵּן נַפְשִׁי תַעֲרֹג אֵלֶיךָ אֱלֹקִים' (תהלים מב' ב'). 'צָמְאָה נַפְשִׁי לֵאלֹקִים לְאֵל חָי מָתַי אָבוֹא וְאֵרָאֶה פְּנֵי אֱלֹקִים' (שם מב' ג'). 'אֱלֹקִים אֵלִי אַתָּה אֲשַׁחֲרֶךָּ צָמְאָה לְךָ נַפְשִׁי כָּמַהּ לְךָ בְשָׂרִי...' (שם סג' ב'). ואולם האדם אשר אין החמדה הזאת לוהטת בו כראוי, **עצה טובה היא לו שיזדרז ברצונו, כדי שימשך מזה** (ש)**תִּוָּלֵד בו החמדה בטבע, כי התנועה החיצונה מעוררת הפנימית, ובודאי שיותר מסורה בידו היא החיצונה מהפנימית. אך אם ישתמש ממה שבידו, יקנה גם מה שאינו בידו בהמשך, כי תִּוָּלֵד בו השמחה הפנימית והחפץ והחמדה מכח מה שהוא מתלהט**

בתנועתו ברצון. והוא מה שהיה הנביא אומר (הושע ו' ג'): 'וְנֵדְעָה נִרְדְּפָה לָדַעַת אֶת ה'...', וכתוב (הושע יא' י'): 'אַחֲרֵי ה' יֵלֵכוּ כְּאַרְיֵה יִשְׁאָג'...".

אמנם תנאי מעכב לדבר, כמובא ב'מכתב מאליהו' (ג' 115): שביאר הגאון רבי שמחה זיסל זצ"ל מקלם (בן דודו של הרב דסלר זצ"ל), שלא כל שלא לשמה מוביל אל לשמה. באיזה שלא לשמה יעסוק האדם? בשלא לשמה כזה, **שבתוך השלא לשמה ישנה נקודת לשמה, שממנה יוכל להתפתח הלשמה**.

מבואר שבמדרגה השווה לכל נפש, גילו לנו חז"ל יסוד ועצה נפלאה: 'אחרי הפעולות נמשכים הלבבות', דהיינו מעשי נתינה בפועל, אפילו מעשים חיצוניים, **בתנאי שיהיו מלווים ברצון אמִתי להשתנות**, בכוחם להכשיר את הלבבות לנתינה בהתנדבות.

עצה נוספת המאפשרת לנו להגיע ל'נתינה' אמִתית עם לב מתנדב, או לכל דבר טוב בעבודת ה' היא להתחזק בתורה ותפילה, **במטרה להגיע לאמונה פשוטה ושמחה בעצם הנתינה**, בזכות הגדולה **שזכינו לעשות את רצון ה' ולשמח אותו**, כי הנחת רוח הגדולה של הבורא יתברך היא בכך, שאנו מתדמים אליו יתברך, בבחינת 'והלכת בדרכיו' על מנת שיוכל להטיב לנו הטבה שלמה כחפצו.

אסור לנו לשכוח, שמהותנו וטבענו הוא ה'רצון לקבל', לכן בכל מקום נמצא אותו מזדרז להיות ראשון, ובכל הנסיונות וההתמודדויות בתהליך העליה וההזדככות נמצא אותו בא לידי ביטוי ב'רצונות' אנוכיים במדה כזו או אחרת, אך זאת נזכור, כי אין יאוש, וכלל הוא בידינו: 'הרוצה לטהר מסייעין בידו' להיטהר כפי רצונו, מעל הטבע, ולאט לאט נראה כיצד ה' נותנו בידינו.

לדוגמא, נתאר לעצמנו שבזמן נסיעתנו בבוקר לכולל או לעבודה אנו מבחינים באדם העומד ליד רכבו וזוג 'כבלים' בידו ומשווע לעזרה, בדרך כלל לא כל כך קשה לעצור ולהציע את עזרתנו, למרות שתמיד אנו מאוד ממהרים ויש הרבה סיבות 'מקלות' אשר יגרמו לנו 'לוותר בשמחה' לאדם אחר אשר יקדים אותנו למצוה, אך הפעם נתאר לעצמנו שהיה זה שכנינו, אשר לא מכבר חיתן את בנו, ולא רק 'ששכח' לשלוח לנו הזמנה, אלא גם עשה מסיבה בביתו עד השעות המאוחרות של הלילה ברעש נוראי.

באופן 'טבעי', **אנוכי**, לא יהיה לנו שום קושי למצוא מיד דרך חלופית, אפילו אם היא תאריך את דרכינו בצורה משמעותית. מצד שני אפשר שפעמון קטן יצלצל במוחנו, הארה מנשמתנו הטהורה, שיאמר לנו: 'מצוה באה לידך אל תחמיצנה'.

'אנשי עבודה' במקרה כזה מיד נושאים תפילה לבורא עולם ומבקשים ממנו עזרה, כוחות להתגבר על **הטבע האנוכי** בכדי שיוכלו לקיים מצות חסד ו'נתינה' בשמחה. אך עם כל

זאת, **אל לנו להתמרמר** אם יתלוו למחשבותינו הטהורות גם מחשבות של נטירה ('אני עושה בשבילו, למרות שהוא לא עשה בשבילי'), **גאווה** ('איזה צדיק אני') **וכבוד** ('כולם ראו שעזרתי לו') או כל טובת הנאה אחרת, ואדרבה **כל זמן שמחשבות טהורות, מעורבות במעשה הנתינה צריכים אנו להיות בשמחה גדולה כי זכינו ל'טעימה' מדבר שהוא מעל הטבע ושאנו בדרך העולה בית א-ל**, בבחינת "מתוך שלא לשמה בא לשמה".

אסור לשכוח, **שעיקר** העבודה וההתגברות בזמן אמת היא, להחשיב ולהתמקד במעט המחשבות הטהורות שקיבלנו מהבורא יתברך, **להודות עליהם** ולשמוח שאבינו אב הרחמן שמח בכל התגברות, קטנה ככל שתהיה[72].

[72] עיין לקמן בנושא 'אזמרה' ו'חוט השערה'.

'ואהבת לרעך כמוך'

מהאמור לעיל נפתח לנו הפתח להבין, שבידינו ובבחירתנו **להוליד אהבה ע"י מעשים של 'נתינה'** ולהסיר את התמיהה הגדולה, כיצד שייך לצוות על אהבה. ומכאן הדרך סלולה לקיים מצות 'ואהבת לרעך כמוך' ומצות אהבת ה'.

הרב דסלר זצ"ל ('מכתב מאליהו' א' 142 וד' 33) מבאר על פי חז"ל שמצות 'ואהבת לרעך כמוך', היא **היסוד ושורש כל מצוות התורה כולן**, בין במצוות שבין אדם לחבירו ובין במצוות שבין אדם למקום, כדברי רבי עקיבא: "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ", **זֶה כְּלַל גָּדוֹל בַּתּוֹרָה**.

אפשר להבין את הקשר בין מצות 'אהבת לרעך כמוך' לבין מצוות בין אדם לחבירו, אך אינו מובן מה הקשר בין מצות 'ואהבת לרעך כמוך' למצוות שבין אדם למקום? והדבר צריך ביאור.

מאחר שהמטרה הראשונה[73] של כל קיום תורה ומצוות, בין מצוות הנוהגות בין אדם למקום ובין מצוות הנוהגות בין אדם לחבירו מטרתם לתקן את היצר הרע, את 'הרצון לקבל האנוכי' בעל מנת להשפיע, דהיינו לבנות בנו טבע חדש של אהבת הזולת ללא פניות כלל, ולהגיע למדרגת 'לשמה' ואהבת ה', כמו שאמרו חז"ל (קידושין ל:): "בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין"[74].

[73] לקמן בנושא 'עמוד התורה' הדבר יתבאר בהרחבה.

[74] עיין לקמן בנושא 'עמוד התורה' שבעומק העניין התורה לא רק אמצעי, אלא מטרה.

וכיון שכן אומר בעל 'הסולם' ('מתן תורה'): "הנה הסברה נותנת אשר אותו חלק התורה הנוהג בין אדם לחבירו, הוא היותר מסוגל להביא את האדם למטרה הנרצית, משום שהעבודה במצוות שבין אדם למקום יתברך, היא קבועה ומסוימת (וקל יותר להיכשל

ב'מצות אנשים מלומדה') ואין לה תובעים (בגלוי) והאדם מתרגל אליה בנקל, וכל שעושה מחמת הרגל כבר אינו מסוגל להביא לו תועלת כנודע.

מה שאין כן חלק המצוות שבין אדם לחבירו הוא בלתי קבוע ובלתי מסוים והתובעים (בקורת חברתית) מסבבים אותו בכל אשר יפנה, וע"כ סגולתם יותר בטוחה ומטרתם יותר קרובה (להגיע ללשמה).

נמצא, שהבורא יתברך נתן לנו מצוה אחת עיקרית מעשית, לתרגל בפועל מעשי נתינה, עד שעניין הנתינה יפעל בנפשנו ויהפוך לנו **לטבע שני**, וממילא כל מעשה, דיבור ומחשבה יהיו לשם שמים, אפילו במצוות שבין אדם למקום. אף-על-פי שכל המצוות זה עניינם (שעשייתן בפועל מזככת את ה'רצון לקבל'), מצות "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ" היא המוכשרת ביותר לדבר, ומכאן הדרך סלולה להגיע לתכלית.

אמנם, מוסיף בעל הסולם באותו המאמר ורומז, שלא נבין בטעות שמצות 'ואהבת לרעך כמוך' באה להחליף איזו מצוה ממצוות התורה, חס ושלום, אלא אדרבה, מצות 'ואהבת לרעך כמוך' זקוקה לצורך שלמותה לכל תרי"ב המצוות, וכך לשונו: "הנה עלינו להבין ששאר תרי"ב המצוות שבתורה עם כל המקראות שבתוכה אינן לא פחות ולא יותר מאשר סכום הפרטים המוכנסים ומותנים במצוה האחת הזאת של 'ואהבת לרעך כמוך' ...דהיינו שכל שאר התורה הם פירוש של המצוה האחת הזאת **שאי אפשר לגמור מצות 'ואהבת לרעך כמוך' זולתם**"[75].

[75] "אין חירות לאדם להחליף או לשנות שום מצוה מן התורה או מדרבנן, או אפילו קצה קצהו של מנהג שיסדו גדולי ישראל, כי כל המסכת הזו יחד (כל התרי"ג) אמורה לשנות את האדם... בכדי להגיע למצב הנישא הזה של ההתעלות מעל בית האסורים של ה'רצון לקבל' " (הרב גוטליב שליט"א בביאור המאמר).

תרגול מעשים של 'נתינה' בפועל מתבטא גם בכך:

א - שנוכל ללמוד מאנוכיותנו את צרכי זולתנו כדי שנוכל להשלימם.

ב - שנרצה בעד חברינו כל מה שנרצה עבורנו.

ג - שמרגשות עצמנו נלמד להימנע מלפגוע ברגשות חברינו, בבחינת "מה ששנוא עליך אל תעשה לחברך".

נמצא על פי היסודות שלמדנו, **ששורש** המצוות כולן הוא '**כח הנתינה**', אשר במדרגתה הגבוהה **היא כוונת ה'לשמה' בכל מצוה ומצוה, שהיא כביכול 'נתינה' לבורא יתברך**, '**השוואת הצורה**', **הדבקות בו יתברך ומדרגת ה'תכלית**', **ודרך העבודה בתחילה היא ע"י מצות 'ואהבת לרעך כמוך'**.

בספר 'אורחות צדיקים' (שער האהבה) מצאנו מספר עצות נפלאות כיצד להגיע לאהבת כל אדם, וראוי לעיין ולהתבונן בדברים הללו, בבחינת 'הלומד על מנת לעשות' כי התועלת מרובה! וכך לשונו:

"ובאיזה דרך יגיע האדם לאהבת כל אדם?

אשכילך ואורך: הדרך הוא, שייעזר (שיעזור) **בנפשו ובממונו** כפי יכולתו.

העזר **בנפשו** הוא, שישרת לכל אדם, הן עני הן עשיר, ויטרח עבורם.

העזר **בממונו** הוא, שילווה לעשיר בעת הצטרכו למעות, וכן לעני ילווה בשעת דחקו, וכן יפקדהו במתנה כפי כחו, ולקצת עתים ישלח מנות ודורונות גם לעשירים. ויהא ותרן בשלו. אם יהיה לו עסק עם בני-אדם, יהיה כל משא ומתן שלו בנאמנות, ואל יקפיד בדבר מועט על חבירו.

לעולם יהיה חפץ שחבירו יהנה ממנו, ואל ישתדל הוא להנות מחבירו, ויהיו דבריו בנחת עם בני-אדם. בְּיִשהו, אל יבייש, הִטְעָהוּ אדם, אל יטעהו. יסבול על צווארו עול העולם, והוא אל יכביד עליהם. ולא יתקוטט עם בני-אדם, ויקבל כל אדם בשמחה ובסבר פנים יפות, כי הסברת פנים תחזק האהבה, וישא ויתן עם חבירו בטובתו, וְיִנָּחֵם כל אדם מעצבו ומדאגתו. אם גילה לו אדם סוד, אל יגלהו, אף אם יכעיסהו. ולא ידבר על בני אדם רע, ולא ישמע שידברו רעות על אדם, ולעולם ישתדל למצוא זכות על בני-אדם במקום שאפשר להיות, וביותר יזהר בזה, ואז יהיה אהוב לכל. ויכבד כל אדם במעשיו ובדבריו. ולא יתגאה על שום אדם, אך יכנע תחת כל אדם. **ובכל יכוון לשם שמים**".

אהבת איש ואשה

אותו יסוד נפלא שלימד אותנו הרב דסלר זצ"ל, ש'הנתינה מולידה אהבה'[76], עוזר לנו גם להבין וליישם את העבודה השלמה בחיי הנישואין והקשר הזוגי.

[76] בסוד 'השוואת הצורה' כנ"ל בנושא 'הנתינה מולידה אהבה' עיין שם.

'הנתינה' ההדדית בין בעל לאשתו המולידה אהבה היא בעיקר בהיותם **נותנים השלמה זה לזה**, היות וידוע שאין האדם שלם ללא אִשה, כדברי הגמרא (יבמות דף סג.) אמר רבי אלעזר: כל אדם שאין לו אִשה **אינו אדם** (שלם), שנאמר: "זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָאָם וַיְבָרֶךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת שְׁמָם אָדָם..." (בראשית ה' ב'). "ורמז עוד בפסוק הזה כי הנשמות נבראו זוגות זוגות זכר ונקבה, ובאים לעולם השפל איש ואשתו, **ובחיבורן נקראים אדם**, שנאמר: זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָאָם" (ריקאנטי).

ואומר הזוהר הקדוש (פ' בהר): "אדם בלי אישה הוא **חצי גוף**, ואין השכינה שורה עליו".

עיקר השלמות נבחנת בהיותם 'נותנים', מעניקים וממלאים את החסר לבן הזוג בין בענייני החומר ובין בענייני הרוח, **ואם זו היא שאיפתם באמת**, בהכרח שהתוצאה תהיה **דבקות ואהבה אמִתית בסוד ההתדמות בין** '**הנותן**' **ל'נותנת**', וזהו שדרש רבי עקיבא: איש ואשה, זכו - **שכינה ביניהן**... (מסכת סוטה יז.).

כאשר הנתינה וההשפעה של אחד מבני הזוג היא אמִתית - לשם שמים, היא פועלת ומעוררת בקרב רעהו את מדת **הנתינה הטבעית שבו**, שבעצם קיימת בכל יהודי, בבחינת החלק אלו-ה ממעל שבו, **להשיב טובה לנותן**. חידוש נפלא זה פועל אפילו שהנתינה היא חד צדדית, באופן שבן הזוג נשאר באנוכיותו, אך זאת בתנאי שהנתינה תהיה כל כולה לשם שמים, בכוונה טהורה לשמח את בן הזוג במילוי חסרונותיו ולקיים את מצות ה' 'והלכת בדרכיו'.

על פי זה, ראה עומק דברי שלמה המלך שאמר: "כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים כֵּן לֵב הָאָדָם לָאָדָם" (משלי פרק כז' יט'), כי מעשה נתינה עם לב טהור גורם לכך שגם ה'מקבל' האנוכי ירצה לתת ולהשיב לנותן, כי אור ה'נתינה' חודר דרך מסכי האנוכיות עד עמקי נשמתו הטהורה של המקבל, וע"י כך נוצרת נתינה הדדית, אהבה ודבקות בין הדומים בסוד 'השוואת הצורה' (יסוד זה מובא במאמרו של האדמו"ר הזקן 'חייב איניש לבסומי' בספרו 'תורה אור' - חסידות מבוארת, מועדים ב').

בתחילת עבודה נפלאה זו כמעט ואי אפשר יהיה להימנע מכך שהנתינה תהיה בלולה בנגיעה אנוכית כל שהיא, **ואפשר** שמשום כך גם הנתינה החד צדדית לא תפעל את פעולתה בצורה שלמה, ואפילו **אפשר** שמשמים תיוצר התנגדות גדולה יותר ויתרבו החיכוכים בין בני הזוג, אך גם זו לטובה, כי אפשר שמשמים רוצים שנשאף לנתינה שלמה במסירות נפש[77].

[77] לא מעט עובדי ה' בתחילת העבודה 'לשמה' עומדים בנסיונות דומים, שאינם רואים תוצאות, ואפילו רואים התרחקות, ועקב כך מתייאשים.

חשוב לדעת, שאם לא נהיה מספיק ערניים לחסרונות של בן או בת הזוג ונבחר לתת ולהעניק ע"פ 'אַמַּת המִדָּה' שלנו או ע"פ הדברים האהובים עלינו, הנתינה לא תוליד אהבה ודבקות, כי סוף סוף האנוכיות שלנו היתה מעורבת באותה נתינה. לכן חשוב להשקיע מעט התבוננות על **צרכי המקבל** והתגברות על **אנוכיותנו**, כדי שהנתינה תהיה **בהזדהות עם חסרון ה'מקבל' ורצונותיו**.

בעומק העניין, גילו לנו חכמים **שעיקר** ה'רצון לקבל', החסרון של כל אִשה הוא: "**תסכים איתי שקשה לי**"! לכן עיקר עבודת הנתינה של הבעל לאפשר לאשתו לפרוק את אשר

בליבה, להאזין לה בסבלנות **ולהזדהות עימה באמת** מתוך התבוננות על מקומה, ובכך להתחבר ולהתאחד עימה בסגולת הנתינה המולידה אהבה[78].

[78] "כידוע, פסק רבינו החפץ חיים זיע"א (כלל ו' סעיף ד', עיין שם) **שמותר לשמוע לשון הרע מאדם קשה יום** שסובל הרבה וצריך לשפוך את ליבו. ואף שבתוך הדברים מזכיר שמות של אנשים ומדבר עליהם, אין בכך כלום, כי ישמע לו ויחזק את רוחו **ולא יאמין**. וכשמסיים לשמוע אותו יכול לומר לו שמבין אותו וכו', וכמובן לא יצדיק אותו. אלא יאמר שמבין אותו..." ('הנהגות יום יום' של הרב חיים רבי). הגרש"ז אויערבך אומר ('אום אני חומה ח"ב חידותם משתעשת ס' פז), שמהשיעבודים המוטלים על הבעל הוא להרגיע את אשתו מדאגותיה ומהדברים המציקים לה (כי נחשב הדבר לתועלת המתירה את סיפור הדברים, בהצטרף שאר הפרטים המובאים בהלכות לשון הרע של החפץ חיים פרק י).

מצד שני, ה'רצון לקבל הנאה' הגדול ביותר של הבעל הוא: "**תספרי לי שטוב לך**"! לכן עיקר עבודת הנתינה של האִשה להתנהג בחכמה, מצד אחד להשתדל למעט בתלונות, ומאידך ולהכיר טובה לבעלה על קטן כגדול, אפילו על דברים שנתפסים אצלה שהם מחובתו, וע"י אלה תנוח דעתו שטוב לה (הרב שמחה כהן שליט"א).

הרב דסלר זצ"ל תמיד היה אומר לזוג בעת שמחת כלולותיהם: "היזהרו יקרים, שתמיד תשאפו להשביע נחת זה לזה, כאשר תרגישו בכם בשעה זו. ודעו אשר **ברגע שתתחילו לדרוש דרישות זה מזה, הנה כבר אושרכם מכם והלאה**" ('רצון לקבל' = 'שינוי צורה' - פירוד).

יש אנשים הקמים ומצהירים, בשם ה'קידמה' שאינם חפצים בנישואין כלל! האם הדבר נובע מעקרונות וערכים אמִתיים?

אומר הרב דסלר זצ"ל, האמת היא, שכל אלו תיאוריות שפותחו ונולדו מהמדות הרעות שהתגברו משורש 'כח הנטילה', 'האנוכיות' ואהבה עצמית, עד אשר אפילו להשפיע לבן זוג לא יחפצו.

עוד תופעה דומה מצויה בדורנו[79], שאנשים ונשים חפצים במיעוט ילדים, ובאמתחתם תירוצים מאוד משכנעים להשקיט את מצפונם, אם כי האמת היא, שלא יחפצו בריבוי ילדים מתוקף 'כח הנטילה' המונע מהם אפילו להשפיע ולתת מעצמם לילדיהם.

[79] וזה היה בדורו, ק"ו בדורנו.

ברוך א-לוהינו שהבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת.

השאיפה לחומריות

חז"ל (סנהדרין קז) לימדו אותנו יסוד בכוחות הנפש: '**משביעו - רעב ומרעיבו - שבע**'. **ככל שירבה במילוי תַּאֲוָתו כך תרבה תַּאֲוָתו**, 'אוהב כסף לא ישבע כסף', 'יש לו מנה רוצה מאתיים', ועוד רבות כאלה[80].

[80] כאשר מטרת האדם רדיפה אחר תאוות ומותרות גשמיות, אפילו אם יגיע אליהן, הרגשת השובע תהיה זמנית, בסוד 'שנוי הצורה', עד הופעת תַּאֲוָה חדשה, וכך חוזר חלילה. נמצא, שרוב ימיו חסרונות ודאגות.

הנה כי כן אדם 'רעב', המשתוקק להשביע את יצרו ע"י תאוות ומותרות, התַּאֲוָה אשר ישאף אליה תרחק ממנו **ותגדל מאוד**, ואפילו אם ילחם במרץ רב, לא יגיע אפילו למקצת שאיפתו הכפולה ומכופלת, 'שאין אדם יוצא מן העולם וחצי תַּאֲוָתו בידו' (קהלת רבה פ"א יג), "ומנהגו כמנהג האש, שכל מה שתוסיף עצים על האש תוסיף המדורה ותרבה שלהבת" ('כד הקמח').

ורעה מזו, שלא רק ש'ירעב' מחסרון אותה שעה בלבד, אלא 'ירעב' אפילו מחשש חסרון העתיד, ועתיד כזה, אשר ספק גדול אם הוא יהיה אז בין החיים, וכן 'ירעב' לחשש חסרון ילדיו נכדיו וניניו, עד שיכריחנו יצרו לעבודות ויגיעות גדולות להכנת כל זאת, וגם אם יגיע לעושר גדול, ידאג ויחשוש לגניבה או אבידה של כל זאת ויקוים בו 'מרבה נכסים מרבה דאגה', עד שימות 'רעב' ויגע. וכל זאת ועוד, תוצאות 'כח הנטילה', הרצון האנוכי שבאדם, המכונה 'יצר הרע'.

הרב דסלר זצ"ל התבונן רבות בעניין ה'רעב' והשאיפה לחומריות, והעלה בזיכרונו זה המעשה וכך אמר: "לפני שנים הרבה, בנדודי דרך ארצות הצפון ראיתי עדת זאבים רעבים רצים ומחפשים מזונות, וימצאו נבלת חיה קטנה מושלכת על הדרך ויקפצו כולם עליה מבוהלים ודחופים, אבל לא יכלו לאכול טרף, כי כל אחד קפץ על גבי חבירו, וידחפנו מבלי השאיר לו מקום, וכה נשכו זה את זה וילחמו זה בזה עד אשר כולם היו פצועים ויזוב דמם לרוב, וכה נלחמו עד אשר כולם נשארו מוטלים על גבי השלג, חסרי אונים, ורק אחדים, הגיבורים בהם, המה שמו את שיניהם בנבלה. ותעבור רגע והנה גם אלה התחרו זה בזה וישובו ויכו וינשכו אחד את השני עד האחד גבר ויחטוף את הנבלה וינוס.

התבוננתי למראה וראיתי את המנצח רץ למרחוק, והנה כל דרכו מלאה דם מדמו אשר זב, מפצעיו הרבים, אשר פצעוהו חבריו.

אמרתי לליבי: עליו נאמר 'בנפשו יביא לחמו'. והנשארים, פצעיהם עוד רבים מפצעיו, דמם אבד וכוחם סר מהם ללא תועלת ממלחמתם, וירגישו חרפת מנוצחים, ורעבונם עודנו בחוזקו כבראשונה".

כך בני העולם, המנצחים - ניצחונם זמני וקצוב, עד אשר ירעבו שוב למטרה מדומה המלווה ביגיעות חדשות. ואם כך המנצחים - מה יגידו המנוצחים! לדאבון לב, רובנו מנוצחים במרוץ החיים החומריים האנוכיים במידה כזו או אחרת.

לא כן הצדיקים, וכמו שנאמר על אברהם אבינו עליו השלום: "זקן **ושבע** - שראה כל משאלות לבו וְשָׂבַע כל טובה... והוא ספור חסדֵי השם בצדיקים, ומדה טובה בהם שלא יתאוו במותרות" (רמב"ן בראשית כה), ולכן ההטבה שקיבלו היא הטבה מצד הקדושה, הטבה רוחנית שלמה השייכת לנצח, בסוד 'השוואת הצורה' בין הבורא ה'נותן', והצדיק ה'נותן', העושה את כל מעשיו לשם שמים.

הדשא של השכן

ה'רצון לקבל', כח הנטילה, מתחלק בעיקר לשניים: 'רצון לקבל הכרחי' שיש לו קצבה, ו'רצון לקבל מותרות' שאין לו שיעור וקצבה, והיא רעה גדולה, כגון: תַּאֲוָה לממון ולקניינים חומריים, תַּאֲוָה לנשים, כבוד וכד'. **התַּאֲוָה ל'מותרות' מושלת על האדם בתַּאֲוָה מתחדשת, דמיונית מלאכותית, במטרה להרחיב את תחומו עד בלי די ולקחת לעצמו דבר שהוא חוצה לו, מפני שהוא 'חוצה לו'!** כדוגמת הביטוי 'הדשא של השכן ירוק יותר'.

כלל גדול הוא בכוחות הנפש, **שלא מפני צורך או חשיבות עצם העניין ישאף אליהם השואף, אלא אך ורק מפני הסיבה שהוא 'חוצה לו'** ועדיין לא נכנס לרשות 'המקבל' שבו.

בהשיג האדם את אשר שאף אליו שוב לא ישווה בעיניו כבתחילה, ולא ישביע תַּאֲוָתו, היות ואיננו 'חוצה לו' והתברר למפרע שהיה זה צורך דמיוני בלבד.

'כח הנטילה' מוליד ומפתח באדם צרכים דמיוניים מתחדשים אשר בכוחם 'להוליך את האדם שולל' כל ימי חייו, מבלי שיתעורר לשאול על 'התכלית'.

הגמרא (סוף נדרים) מביאה מעשה באדם שנחשד בניאוף עם אשת איש, אותו אדם היה נחבא מאימת הבעל ששב לביתו במפתיע וממקום מִסתרו הבחין שהבעל שולח ידו לאכול מתבשיל אשר נחש הטיל בו את ארסו, צעק אותו אדם והצילו, למרות שבכך נתגלתה תרמיתו.

רבא סבר שהחשוד בפועל לא נאף, שאם היה נואף היה חפץ במות הבעל, וכך היה יכול לשאת את האשה בהיתר.

מקשה הגמרא פשיטא? כלומר, פשוט הוא שאנו משערים שלא נאף מטעם זה, ומה חידש רבא? מתרצת הגמרא שבאמת זה לא פשוט, שהרי אפשר היה לטעות ולומר, שאכן בפועל נאף, והסיבה שמנע את מיתת הבעל היתה, כדי שתהיה האשה בעיניו, בבחינת "מַיִם גְּנוּבִים יִמְתָּקוּ וְלֶחֶם סְתָרִים יִנְעָם" (משלי ט' יז'), דהיינו שהנואף יעדיף את מתיקות איסור אשת איש יותר מאשר תהיה מזומנת לו תדיר. עד כאן הגמרא.

'תוספות' במקום שואלים: מדוע באמת הגמרא אינה נוקטת שאכן נואף היה, מהטעם של "מַיִם גְּנוּבִים יִמְתָּקוּ וְלֶחֶם סְתָרִים יִנְעָם", הרי הטענה היא אמִתית, ואפשר שהיה רצונו שיחיה הבעל כדי להגדיל תַּאֲוָתו?

מתרצים בעלי ה'תוספות', שסברת "מַיִם גְּנוּבִים יִמְתָּקוּ" היא אמִתית, אמנם החידוש הוא, ש**בעל התַּאֲוָה אינו מודע לכך שדחיפת תַּאֲוָתו נובעת באמת מזה שמבוקשו נמנע ממנו לפי שעה, דהיינו שהדבר 'חוצה לו'** כנ"ל, ולתומו טעה לחשוב שרגשות אמִתיים מעורבים באותה מערכת יחסים. אך האמת היא שבמוקדם או במאוחר האמת תראה דרכה, ולאחר שה'רצון לקבל' ישיג את מבוקשו ומילויו בהיתר ובקלות, יקטן תענוגו, ושאיפה ומטרה דמיונית חדשה תופיע לפניו.

זהו כח יצר הרע, ה'רצון לקבל האנוכי' המשתלט על כח הדמיון, ומדמה לאדם שכל אושרו וסיפוקו תלוי בהשגת מבוקשו שנמנע ממנו.

דבר נוסף למדנו, שיש בכח עבירה ותַּאֲוָה אסורה לתת לזוג הרגשה שהם אוהבים, אך כאשר יקבלו את אותה הנאה בהיתר ובקלות, האמת תתגלה ויתברר להם למפרע, שהכל היה הבל ושווא נתעה.

נמצא, שאם אדם לא יעבוד באמת לקנות את כח ההשפעה בעמל התורה, בתפילה ובשבירת היצר, כל ימיו ירדוף אחר שאיפות גשמיות דמיוניות הניזונות מכח ה'רצון לקבל האנוכי'.

יסוד זה הוא מפלאות הנהגת הבורא יתברך בבריאה, ומתן הבחירה, כי בהתבוננות פשוטה יכול האדם ללמוד מהעבר, שזמן קצר לאחר שהשיג את מבוקשו וְשָׂבַע, תפוג ההנאה, ורעבון מטרה חדשה יניעו אותו ליגיעה חדשה, ולמרות זאת, רוב ככל העולם שבויים ביד יצרם.

קיימת תופעה מוזרה בדורנו, בחברה שאינה שומרת תורה ומצוות, שבני זוג שחיו יחדיו מספר שנים, ומסיבה כלשהי נמנעו מלהתחתן, זמן קצר לאחר שנכנסו בברית נישואין - התגרשו.

ע"פ היסוד הנ"ל אפשר לבאר בפשיטות, היות וחששם להיכנס בברית נישואין מגלה שהקשר ביניהם היה מיוסד על חוסר מחויבות כלשהו, בבחינת '**חוצה להם**' כנ"ל. ולכן הקשר ביניהם האריך ימים, כי "**הרגישו**" אוהבים, אך לאחר שהתקשרו בברית נשואים ונכנסו ביתר מחויבות, וכבר אין את בחינת ה'**חוצה להם**', הקשר הרגשי ביניהם נחלש ודמיון ה'אהבה' נמוג.

אשרי מי ששאיפתו היא לקנות קניינים רוחניים אמִתיים בנפשו, כגון קניני תורה ומצוות, מדות טובות וקשר זוגי אמִתי על פי התורה הקדושה, שאין סיבה בזה העולם החולף אשר תוכל לגזול ממנו קניינים אלו של נצח, והוא המאושר ובטוח בעולם הזה ובבא.

האדם השלם

'השוואת הצורה' לבורא יתברך, הרצון להשפיע, אשר הפך לטבע באדם השלם, נובע **משלמות**, **ולא מחסרון** כשאר השאיפות והרצונות של בני האדם אשר שורשם ב'כח הנטילה', שהרי לכאורה כל '**רצון אנושי**' נובע מחסרון, והיה אפשר לטעות שגם '**רצון** להשפיע' נובע מחסרון כלשהו. אמנם, כשם שלא שייך חסרון בבורא יתברך ח"ו, ונתינתו טהורה, כך באדם השלם, שהגיע לדבקות בו יתברך, לא שייך חסרון, ורצונו להשפיע בא ממקום טהור '**אל אנושי**', מתנה מאִתו יתברך.

אדם שביטל את ה'רצון לקבל לעצמו' בסייעתא דשמיא, וכל דבר גשמי אינו שווה בעיניו, אלא ככלי לעבודתו יתברך, הוא האדם השמח בחלקו, אשר רואה את חסדי ה' יתברך בכל צעד ושעל ומכיר טובה על קטן כגדול, זוהי ברכת ה' הגדולה, בבחינת "ואכלת ושבעת", תכונת האדם השלם, אשר קנה את מדרגת "...אֶדַמֶּה לְעֶלְיוֹן" (ישעיה יד' יד') וכל המותרות והשאיפות הגשמיות אינם חשובות בעיניו, כי מלא וגדוש הוא באמונה ובטחון שאת המציאות ה' 'תפר לו לפי מדותיו' לטובתו הנצחית.

אדם כזה נמשל לנהר אשר מימיו עולים על גדותם, כי השמח 'משפיע', וכגודל שמחתו ירחב לבבו להשפיע לכל סביבתו, וכך יבחין ויראה את חסדי ה' המופלאים, ואת טובותיו אשר אין להם קץ, ותגדל שמחתו באותן המתנות, ויהיו חייו מאושרים תמיד בעולם הזה ובבא ('מכתב מאליהו' א' 44 וה' 78).

שמח בחלקו ברוחניות

מדרגת ה'שמח בחלקו' מתחלקת לשניים:

א - התגברות על מותרות גשמיות.

ב - התגברות על שאיפות והישגים רוחניים, **ולא שתחסר לו ח"ו השאיפה לעליה רוחנית**, אלא שלא יהיה האדם רודף אחר תורה ומצוות 'כסוס שוטף במלחמה' ללא **התבוננות** כלל, באשר על כן חשוב שהעלייה הרוחנית תהיה בצורה חכמה ומבוקרת, כלומר מצד אחד ישקיע האדם את כל כוחותיו להגיע לתכלית בדרכים המקובלות ובהדרכת החכמים, ומאידך יישאר בשליטה, הסתפקות **באמונה**, שגם המניעות שבדרך הינם ממנו יתברך, הטוב ומיטיב לתכלית הטוב.

אם ניקח לדוגמא אברך ממוצע ירא שמים, החפץ בכל מאודו לשמור את זמני וסדרי הכולל ולנצלם לעלייה, שנקלע למצב שֶׁחִיֵּב אותו לקחת את אחד מילדיו לבדיקה רפואית. **בדרך כלל** ההרגשה הכללית תהיה הרגשה של חוסר סבלנות, לחץ ותסכול, על כך שהוא מתבטל מתלמוד תורה ועל סיבות כאלה ואחרות שגרמו לו להתעכב מלחזור לכולל במהרה וכן על זה הדרך, אך ההשקפה הנכונה היא לדעת שמטרתנו להגיע למדרגה **שנוכל לקיים את רצון ה' בכל המצבים**, עם הגמרא ובלעדיה, בבחינת "**בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ**..." (משלי ג' ו').

מסופר על אחד הרבנים הגדולים, שנקלע לתקופה לחוצה בביתו, ועקב כך מצא את עצמו במטבח עם אשתו מקלף תפוחי אדמה. לאחר התבוננות קצרה התעורר לשמחה עצומה על שזכה לעבוד את ה' יתברך '**גם**' בקילוף תפוחי אדמה.

מובא בספר "פרי הארץ" **ששורש** המחשבות הזרות הבאות בעת התפילה הוא, **כשאדם שואף לעלייה למעלה ממדרגתו**, דהיינו מדרגה שאיננו יכול להשיגה בכח בחירתו, שאיפה זו גורמת לו שלא יהיה שמח במצוות שהוא עושה לפי מדרגתו, והעדר שמחה הוא הגורם למחשבות זרות, **ואם ישמח ויודה לה' יתברך במה שנתן ונותן לו ועל הזכות לעשות מצוות בכל רגע ורגע בחייו, אז השמחה תשמור ערך פנימיות עבודתו**, ובזה כבר אין שייך עניין מחשבות זרות[81].

[81] 'מכתב מאליהו' כרך 'אלול - ראש השנה'.

ענף לעניין זה מובא בליקוטי מוהר"ן (תניינא מד') וכך לשונו: "...כי כל אלו החכמות של העולם שיש להנכנסין ומתחילין קצת בעבודת השם, אינם חכמות כלל והם רק דמיונות ושטותים ובלבולים גדולים, ואלו החכמות מפילין מאוד את האדם מעבודת השם, דהיינו מה שחושב וחוקר ומדקדק ביותר, אם הוא יוצא כראוי במה שעושה, כי בשר ודם אי אפשר לו שיצא ידי חובתו בשלמות ואין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא עם

בריותיו[82] (עבודה זרה ג') ולא ניתנה תורה למלאכי השרת (קדושין נד'), **ועל אלו המדקדקים ומחמירים בחומרות יתרות** (בבחינת חומרא שמביאה לידי קולא) **עליהם נאמר** (ויקרא י"ח ה'): "...וָחַי בָּהֶם אֲנִי ה' ", ולא שימות בהם (יומא פה:), **כי אין להם שום חיות כלל ותמיד הם במרה שחורה מחמת שנדמה להם שאינם יוצאים ידי חובתם בהמצוות שעושין ואין להם שום חיות משום מצוה מחמת הדקדוקים והמרה שחרות** (שחורה) **שלהם... והעיקר הוא, כי רחמנא ליבא בעי** ("כי ה' רוצה את הלב" - סנהדרין קו: זהר תצא דף רפא:)".

[82] "כֹּל אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדְךָ לַעֲשׂוֹת בְּכֹחֲךָ עֲשֵׂה..." (קהלת ט' י') והיינו, שאין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא עם בריותיו וכפי מה שיש בכח האדם לעשות - יעשה" (חפץ חיים - אגרות ומאמרים סימן ז).

עבודת '**ההסתפקות**' **המלווה בהשתדלות ראויה מצד אחד, ומאידך בשליטה רגועה באמונה שהכל מה' ולטובה**, שכרה בצידה בעולם הזה ובעולם הבא, עבודה זו בכחה לגרש את הלחץ, הכעס, העצבות והדאגות של בעל 'המרוץ', ולתת יותר מקום וחשיבות **לאיכות ופנימיות**.

העובד בלי הסתפקות ושמחה לא את ה' יתברך הוא עובד, כי אם את עצמו. היות ואין אדם אשר קנה קניין ולא ישמח בו, אלא בהכרח, בזה שאיננו שמח במצוות שזכה לעשות ובכל העובר עליו, זה האות שאיננו מרגיש שקיבל מתנות, ושהדבר עליו כעול, וכל ציפיותיו לשמוח ב'**הצלחת עצמו**'.

כאשר אנו מוכנים **לשעבד את רצוננו** לעשות את רצון הבורא יתברך **בשמחה** ללא תנאים, הרי אנו בבחינת משפיעים לו יתברך, ובכך דבקים בו יתברך, בבחינת 'השוואת הצורה'. לכן כל זמן שאין האדם שלם **ושמח במצבו בהווה**[83] עדיין חסר הוא משלמות מדרגת המשפיע ("ה' שמעתי שמעך" מועדים - מאמר פד').

[83] וכמו שידוע שעיקר מלחמת היצר ותחבולותיו הוא לגנוב לנו את עבודת ה'הווה', דהיינו תפקידו לגרום לנו להתמקד בהנאות מזיכרונות העבר או מעתיד דמיוני מזהיר, ובלבד שבהווה לא נהיה בשמחה.

חזית המלחמה

דמיוננו[84], הנובע 'מכח הנטילה', מציע לנו תדיר: "אם תמלא תאוותך - אניח לך", חז"ל הקדושים (סנהדרין קז.) אומרים: ההיפך הוא הנכון! 'משביעו רעב, ומרעיבו שבע'[85], כלומר הרעב את יִצְרְךָ, וְיִבָּדֵל ממך. רפואת הרעבון - ברעבון עצמו, דהיינו ככל שתימָנע ממילוי תאוותך, כך כוח ה'רצון לקבל' יֵחלש.

[84] למעט כח הדמיון של הצדיקים שכולו קודש.

[85] כך לשון הגמרא: "...הלכה אבר קטן יש באדם משביעו רעב ומרעיבו שבע" ומגמרא זו משמע שמדובר דווקא לעניין התשמיש, אמנם הרב דסלר זצ"ל לומד מכאן, יסוד לכל התאוות.

נמצא, שעדיף לסבול מעט 'רעב' שכחו הולך ונחלש עם הזמן, מאשר להרוס את אושר חיינו בזה ובבא ('מכתב מאליהו' א' 46).

בעל 'הסולם' זצ"ל מגדיר זאת כ'עבודת היראה' ועשיית 'מסך', כלומר העבודה היא ליצור 'מסכים' ומחיצות מכח היראה והאמונה, שימנעו מ'הרצון לקבל' למשוך לתחומו '**מותרות**'[86], בבחינת סור מרע, ובכך להתדמות לבורא יתברך, שאינו שייך בקבלה כלל[87].

[86] באופן יחסי למדרגת כל אחד ואחד, שהרי מותרות של אחד, אפשר שיהיו צורך הכרחי של האחר, כמו שנפסק בהלכות מתנות עניים - פרק שביעי הלכה ג' ברמב"ם: "...אפילו היה דרכו של זה העני לרכוב על הסוס ועבד רץ לפניו, והעני וירד מנכסיו, קונין לו סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו, שנאמר: (דברים טו' ח') "כִּי־פָתֹחַ תִּפְתַּח אֶת־יָדְךָ לוֹ וְהַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ דֵּי מַחְסֹרוֹ אֲשֶׁר יֶחְסַר לוֹ".

[87] 'אי קבלה' היא התדמות באופן שלילי. וה'נתינה' באופן החיובי (עיין לעיל 'השוואת הצורה' - 'מושגים').

בשלב ראשוני, המטרה היא לעשות 'מסך' שיחצוץ **מהנאות שמקורן דבר האסור** על פי הלכה, שלא יכנסו לתחומנו.

ובשלב מתקדם, אפשר בהדרגה לתת מקום לעבודת 'המסך' כנגד **המותרות**, בבחינת 'קדש עצמך במותר לך', ולחזק את מדת ה'**הסתפקות במועט**'.

עיקר העבודה מתרכזת בכללות בעשיית 'מסך' על תאוות הממון, תאוות אכילה ותאוות נשים, כל אחד לפי ערכו ומדרגתו[88].

[88] "כי על ידי מצות השלש רגלים (הלכות החג), על ידי זה זוכין לתקן השלש מדות הנ"ל, כי 'בפסח נתתקן תאוות ממון'... 'בשבועות נתתקן תאוות משגל'... 'בסכות נתתקן תאוות אכילה'..." (ליקוטי מוהר"ן תניינא א').

עבודת ה'מסך' צריכה להיות משולבת ברצון אמִתי להתדמות לבורא יתברך. וכן שאיפה כללית, להגיע למדרגת 'התכלית', דהיינו שכל דיבור, מעשה ומחשבה יהיו בבחינת 'השפעה'.

צריך לדעת, שכאשר באים זמנים שנפרצים 'המסכים', כלומר בשעות שבהם לא הצלחנו להתגבר על התאוות וההנאות המרחיקות אותנו מהבורא יתברך, אסור לנו לְהַמְשֵׁךְ אחר הנפילה בהרגשת יאוש, אלא לעצור את ההתדרדרות, לקום, להילחם ולהתחיל מחדש, אפילו מאה פעמים ביום, עד שהמרחם הוא ירחם ויתן יצרנו בידינו, כי 'אלמלא ה' עוזרו - אינו יכול לו'.

כתוצאה מפעולת 'המסך', דהיינו ההתגברות 'לא לקבל', ומהשאיפה להגיע לתורה ומצוות לשם שמים, נולדים בסייעתא דשמיא, בבחינת מתנת שמים, 'כלים' חדשים - רצונות טהורים להשפיע לזולתנו בפועל.

פעולות ההתגברות בכוחם למשוך למתגבר אור אלוקי קדוש, מתיקות וסיפוק בעבודת ה', בבחינת 'לפום צערא אגרא', דהיינו **כגודל הצער והקושי בהתגברות לא 'לקבל', גודל השכר - 'האור האלוקי' שיאיר בתוכנו**.

עבודה זאת נקראת גם עבודת 'שונא מתנות יחיה', עבודה שמטרתה להגיע להרגשת שנאה ל'קבלה לעצמנו', כל זמן שאין לנו בו **צורך אמִתי** המקרב אותנו לה', וכל שכן כאשר מדובר במותרות המרחיקות אותנו ממקור החיים, בסוד 'שינוי הצורה'.

לפיכך עובדי ה' שהגיעו לזו המדרגה חוֹוִים תמיד '**שנאה**' ל'קבלה לעצמם', המפרידה אותם ב'שינוי הצורה' מהבורא יתברך.

גם במדרגתנו אפשר מידי פעם להשיב אל לבנו, כי חולי 'כח הנטילה' הורס את חיינו **הגשמיים והרוחניים**, ושאנו צריכים להשתדל מאוד להימנע ממותרות מצד אחד, ומאידך לנסות לעבוד על מדת ההסתפקות[89].

[89] "אבל המתלמד במדת ההסתפקות ומסתפק במועט, כל ימיו טובים, ואותו המותר, שמוציא לבטלה והולך לאבוד, אם היה נותנו לצדקה מה טוב חלקו ומה טוב חליפתו... ונוסף גם הוא בעניין האכילה, שאמרו רבותינו זיכרונם לברכה, שכל מה שאוכל בימי החול יותר על כדי צרכו להיות בריא לעבודת השם יתברך, מוסיף כח בסיטרא אחרא וביצר הרע להחטיאו ומאבד הזמן יקר הערך להרוויח יותר, וזמן אחר לאכול יותר, וזמן אחר להוציא יותר. וכמה טורח צריך כדי להרוויח וטורח לתקן וטורח להוציא מן הגוף, וכל ההנאות ותענוגי העולם הזה הכל הבל ורעות רוח, הבל הבלים שאין בהם ממש, הטעיות היצר הרע וסמיות עיניים" ('פלא יועץ' -מותרות).

אדם אשר כל שאיפתו להגיע לפסגת ה'סולם' - לנתינה ללא פניות כלל, הוא המוגדר כעובד ה', למרות שבפועל אפשר, שרוב ככל היום יהיה נתון תחת שרביט 'כח הנטילה' המבטל כל התגברות ו'מסך', אך עם כל זאת, **כל זמן שבפועל הוא משתדל ו'לוחם', עדיין נכלל במערכת הקדושה, ובבחינה של דבקות**.

תוצאות השתדלותנו הן מתנות שמים, ועל כן אין לאדם לחשוב חשבונות כמה יבנה, יגמור ויתקן, אלא העיקר הוא **לעשות השתדלות על פי מדרגתו במטרה להדבק בה**'[90].

[90] עיין עוד בנושא 'השתדלות'.

האדם החושב לעשות - מוטב. אבל החושב לגמור מלאכתו - זו אפיקורסות. 'לא עליך המלאכה לגמור, ולא אתה בן חורין להִבטל ממנה' (פרקי אבות ב' טז' - 'מכתב מאליהו' ה' 264).

כך הוא סדר העבודה: '**לפני הנסיון**', צריך להאמין שכל המציאות תלויה בכח השתדלותנו ובחירתנו, בבחינת '**אם אין אני לי - מי לי**?' (פרקי אבות א' יד'). **ו'לאחר**

הנסיון' צריך להאמין שהכל מה' והכל לטובה, בבחינת '**כשאני לעצמי מה אני**' (ספר 'הסולם' - מאת הרב גוטליב שליט"א, כי כך מקובל מה'בעל שם טוב' זצוק"ל).

במדה והשתדלותנו הניבה פרות, נתחזק באמונה **שמה' היתה זאת**, וע"י כך ניצל **ממדת הגאווה** ומבחינת "כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה". ומאידך אם השתדלותנו נחלה כישלון, נתחזק באמונה **שגם זה מה' יתברך לטובתנו הנצחית**, וע"י כך ניצל **מיאוש ועצבות**.

אך אם לפני הנסיון נשתמש בטעות בבחינה של 'כשאני לעצמי מה אני', החלישות והרפיון ישתלטו וכח ההתגברות לעמוד בנסיון יחלש.

מצד שני אם לאחר הנסיון נשתמש בבחינה של 'אם אין אני לי מי לי', ההצלחה תְּלַוֶּה בגאווה, או שהכשלון יְלַוֶּה ביאוש והלקאה עצמית.

וכל האמור אינו עומד בסתירה לכך שצריך לפשפש ולמשמש, לנסות להבין מה ה' רומז לנו בכל שלב ושלב, ולתקן את המעוות כמו הבחינה של '**לפני הנסיון**' כנ"ל.

דברים היוצאים מן הלב

יש מדרש מעניין בנושא "והלכת בדרכיו" המלמד שאם אדם חי ודבק במדת קונו וכל שאיפתו לעבודתו יתברך, נחשב שהוא כחייל בצבאו של מקום המסולק מכל פרטיות עצמית, עד כי גם אכילתו ומשתהו אינם אלא עבודת ה' לבד, ואז ממילא יהיה 'קורא בשם השם', ועליו אומר המדרש: **והיה כל אשר יקרא בשם ה' ימלט**...

משל ליהודי שפגשוהו חיילים רומאים בדרך וביקשו להורגו והיה בסכנת מוות ממשית, אמר להם: 'אני מנתיניו של השליט הרומאי' ושחררו אותו. אומרים חז"ל: ומה אם נתלה בבשר ודם ניצל, במי שאמר והיה העולם לא כל שכן.

קריאה בשם ה' מתפרשת בשני אופנים:

א - לפרסם שם שמים ולהשפיע בפועל על סביבתו שיהיו כולם עובדי ה' ובכך לעשות נחת רוח לבורא יתברך.

ב - "קריאה" - תפילה אמִתית ומתוקנת עם כח ה'השפעה'.

החוליה המקשרת והמשותפת לשני האופנים הללו היא הבחינה של "והלכת בדרכיו", דהיינו **נתינה ושאיפה להשפעה נקייה מנגיעות**.

הרב דסלר זצ"ל מלמד ומדגיש, שלא נטעה לומר שכל 'דרשן' או 'מרצה' יכול לקבל את התואר של 'קורא בשם השם', ושכח ההשפעה על השומעים תלוי באיכות ורמת הדרשה, אלא האמת היא, שלדרשות אין כח בעצם לבקוע דרך רצונותיו המנוגדים של השומע, הלא כתוב בתורה הקדושה: "השוחד יעוור עיני חכמים...", **הרצונות והתאוות**

האנוכיות משחדות את השומע ומעוורות אותו מלראות ולקבל את דברי הדרשן, אולם מעשי חסד אמִתיים, בבחינת "והלכת בדרכיו", רצונות טהורים לקרב רחוקים הנקיים ממדת הנטילה ואהבת עצמו, באלה הוא כח ההשפעה האמִתי.

רק מי שהוא מצבא בוראו, אשר כל שאיפתו להרבות כבוד שמים ולהתחסד עם קונו, אשר יעבוד בכח הנתינה ממש וימסור נפשו לעבודתו, **מבלי להתחשב עם פרטיותו, כבודו, פרנסתו ושאר עניני העולם הזה שלו, רק הוא יכול להשפיע באמת.**

הרב דסלר זצ"ל מעיד: "בעינינו ראינו בני אדם, 'לומדים' (למדנים) גדולים ובעלי כישרון נשגבים, שומרי תורה ומצוה ובעלי מחשבה מעולה, ואף על פי כן לא ישפיעו בישיבה להכניס רוח בן-תורה בתלמידים כדבעי (כמו שצריך), והוא משום שיעסקו בישיבה לשם משרה, פרנסה וכבוד. כאלה לא יפעלו מאומה, ועניין זה הוא שגדרו חז"ל: '**דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב**', דהיינו כאשר השומע חש בהרגש פנימי, חסד אמִתי, אין בכח שום נגיעה לעמוד נגדה, כי **במקום אשר אור ה'אמת' מגיע, ירגיש החושך התבטלותו לגמרי**" ('מכתב מאליהו' א' 138).

במקום אחר משלים הרב דסלר זצ"ל את העניין, וכך לשונו: "אך לכאורה נראה בחוש סתירה לכך, שהרי הרבה זכו לחנך בני תורה מצוינים לאלפים, אף שלא זכו שיהיה עמלם של המחנכים מזוקק לשמה. ואיך הצליחו באופן מצוין כל כך?

הביאור בזה הוא כך, אם נקודת בחירתו של התלמיד נמוכה מאוד והרב צריך להעלותו בִּזְכוּתוֹ, באופן זה, בלי 'לשם שמים' ממש לא יוכל לפעול, כנ"ל. אך יש אשר נקודת בחירת התלמיד גבוהה יחסית, אם מפאת חינוכו או מפאת מדות נפשו, שיש לו בטבע קצת מעין טהרת הלב והתקרבות לרוחניות[91], אלא שלא היה לתלמיד מי שיגלה אזנו לדברי תורה... ואז אין רבו אלא כלי עבורו לבאר לְשַׂכְּלוֹ את אשר חסר לו בידיעות. אז בודאי יצליח הרב ללמדו דברי תורה, אף אם יעשה 'שלא לשמה', והרבה פעמים אנו מוצאים שהתלמיד מתעלה לבסוף הרבה למעלה מן הרב" ('מכתב מאליהו' ד' 272).

[91] או בעלי תשובה שקיבלו לזמן מסוים במתנה לב בוער לה'.

העניין השני של 'קורא בשם השם' היא התפילה המתוקנת:

תפילה של האדם ה'נוטל' בדרך כלל סובבת סביב הנאותיו ורצונותיו הפרטיים גרידא, ורחוקה מהתפילה המתוקנת להרבות כבוד שמים. אמנם התפילה המתוקנת עניינה כוונה טהורה לעשות נחת רוח ליוצרנו ולעשות רצון בוראנו, השפעה, נתינה והתחסדות עם הזולת, ובכלל זה גם נתינה לעצמו, אך למען התכלית הרוחנית להרבות כבוד שמים.

זכות אבות

המדרש אומר בעניין זכות אבות: "אם ראית **זכות אבות** שמטה, וזכות אימהות שנתמוטטה, לך **והטפל בחסדים**. הדא הוא דכתיב (ישעיה נד' י'): "כִּי הֶהָרִים (האבות) יָמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת (האימהות) תְּמוּטָנָה (ואח"כ) וְחַסְדִּי מֵאִתֵּךְ לֹא יָמוּשׁ..." וביארו חז"ל (כיצד 'חסדי מאתך לא ימוש'?) מדה כנגד מדה, **שבחסד קונים חסדו יתברך** ('מכתב מאליהו' א' 140).

מהו עניין **זכות האבות**?

מבאר הרב דסלר זצ"ל ('מכתב מאליהו' א' 8) ע"פ ר' חיים מוולאז'ין ('רוח חיים' ה' ג'): "עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו ועמד בכולם... ירצה בזה על פי מה שכתוב (משלי כ' ז'): 'מִתְהַלֵּךְ בְּתֻמּוֹ צַדִּיק אַשְׁרֵי בָנָיו אַחֲרָיו', **כי כמה מדות שהצדיק טרח ויגע להשיגם, לבניו אחריו המה כמו טבע מוטבע, ובקצת יגיעה יגיעו לזה**. כמו שנראה בחוש, שרבים מעמי הארץ מהיהודים מוסרים את עצמם על קידוש ה', והוא מוטבע בנו מאבינו אברהם שמסר נפשו לאור כשדים על אמונתו, וכן כל העשרה נסיונות היו להישיר הדרך לפנינו, וכן ההתעוררות לאדם פתאום לילך לארץ הקודש הוא מנסיון 'לך לך'. וקבלת כל דעבדין משמיא לטב (קבלת האמונה שכל מה שעושים משמים לטובה), מנסיון הרעב שלא הרהר אחר מדות ה' יתברך ...".

ידוע שבעל ה'שפת אמת' עלה לכס האדמו"רות בגיל צעיר מאוד בזכות ולא בחסד, אך היו כאלה שהתנגדו. רבי העניך מאלכסנדר זצ"ל אמר: משל למה הדבר דומה? לאדם שהיה בקי גדול בטיפוס הרים, ופעם אחת באחת הפסגות הגבוהות שכבש נדהם לראות ילד קטן משחק בחול, ניגש אליו בחרדת כבוד ושאל אותו: "ילד חמוד איך הצלחת לטפס על הר כל כך גבוה? ענה לו הילד, "אבי הוא זה שטיפס, אני נולדתי כאן".

המתנה הגדולה שאדם יכול להנחיל לילדיו זוהי 'מדרגת נקודת הבחירה' דהיינו, הנחלת אפשרות להתחיל את עבודת ה' מנקודה גבוהה יותר.

נמצא, שיש כח רוחני-סגולי הנקרא '**זכות אבות**' שבכוחו להנחיל ולהוריש תכונות רוחניות מהאבות הקדושים לעם היהודי בבחינת ב'כח' (ובמקרים מיוחדים אפילו בפועל, כמו זכות ברית המילה, יבואר לקמן), כלומר להנחיל לילדי ישראל את **קניין מידותיהם** הטובות אשר הגיעו עד שורש מחצב נשמות ישראל בעבודת ה' **במסירות נפש - לשם שמים**. כי כל הנשמות שבכל הדורות מאוחדות הן דרך פנימיותן בשלמות המצוות ובשמחתן.

לתוספת ביאור נרחיב מעט.

ישנם בכללות שני אופנים עיקריים בעניין ירושת האבות:

א - דרך השתדלות חינוכית ודוגמא אישית.
ב - דרך סגולית.
חינוך ע"י דוגמא אישית מובן ומאוד מסתבר, אך ירושת האבות בדרך הסגולית צריכה ביאור.
בהקדים תחילה, מובא בספרים הקדושים שכל נשמות ישראל שבכל הדורות מאוחדות **בשורשן**, במחצב הנשמות ודבוקות תדיר בבורא יתברך, בבחינת קודשא בריך הוא, ישראל ואורייתא חד הם (הקדוש ברוך הוא ונשמות ישראל והתורה דבוקים באחדות). אך בעולמנו הגשמי מציאות זאת נסתרת היא ולא ניכרת דבקותן בשרשן, וזאת מחמת הגוף, התאוות הגשמיות הנותנות תחושה של מציאות שלכאורה נפרדת ממנו יתברך, אמנם **לאחר זיכוך הגוף - ה'רצון לקבל', ע"י תורה ומצוות לשם שמים, עניין דבקות הנשמות בשורשן מתגלה מכח הבחירה**.
מגלה לנו הרב דסלר זצ"ל, שבכל הדורות כאשר היה חסרון במדרגתם של כלל ישראל מבחינה רוחנית, ה' יתברך עורר כנגדם עלילות ושמדות שמטרתם העיקרית הייתה לעוררם לתשובה ולתקן את הדבר, כך גם היה בזמן החשמונאים שלמדרגתם הכללית של ישראל הייתה חסרה נקודה אחת בלשמה של תורה ומצוות, בבחינת 'התרשלו בעבודה', דבר שגרם לרבים מבני ישראל להתיוון, וכנגדם התעוררה גזירת שמד רוחני - "וחשך על פני תהום - זו מלכות יָוָן שהחשיכו עיניהם של ישראל בגזרותיהם". היוונים ניסו בכל מאודם להטיל בישראל מזוהמתם ולהחשיך אור תורת ישראל על ידי חכמתם. אמנם החשמונאים **במסירות נפשם** זכו לגלות שנקודת אור התורה הפנימית אין לה ביטול לעולם, ובתשובתם השלמה עלו למדרגת לשמה גמור, וזאת הייתה הסיבה האמיתית הרוחנית שמחמתה זכו להתגבר בניסים גדולים על היוונים, מכיוון ש**הגיעו לנקודת פנים דפנים אשר שם מתחברות הנשמות בשורש** כנ"ל, ועל ידי החיבור הרוחני של כל נשמות ישראל יחד – זכות אבות, הבנים קיבלו במתנה את עניין התשובה ואת אור התורה שאין לו ביטול לעולם, ואור זה מתגלה לנבראים מזמן הנס ועד היום בזמן חג החנוכה.
זהו עומק קביעת זכר לדורות, **כי בפנים הנפש נקבעה אז התשועה ולימודה מאבותינו הקדושים, והגיעה לנקודת פנים דפנים, ועל ידי זה נתאחדה ונתעצמה באחוד כל נשמות ישראל עד סוף כל הדורות**.
נקודה אחת מהכרתם הפנימית של הדור שחיו בזמן הנס נמצאת גם עתה בתוך כל אחד מישראל, בבחינת בכח, ועל ידי מעשה מצות הדלקת נר חנוכה ומצוות החג מתעורר

אותו אור שוב להשפיע, בבחינת 'פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם' (שה"ש רבה ה' ג') **להוציא מפנים הנפש את האור שנקנה בנפש כל אחד מישראל מהדורות שחיו בזמן הנס** ('מכתב מאליהו' ב' 112).

וכך גם בעניין מצות ברית המילה, "תניא רשב"ג אומר כל מצוה שקיבלו עליהם בשמחה כגון: מילה דכתיב: 'שָׂשׂ אָנֹכִי עַל אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב' (תהילים קיט' פסוק קסב'), עדיין עושין אותה בשמחה" (שבת קל.). כלומר את מה שקיבלו עליהם (האבות) בשמחת **שלמות המצוה** "**עדיין**" עושים הם (הבנים) בשמחה.

במצות ברית המילה יש סוד נפלא, מסירות נפשם של עם ישראל בכל הדורות לקיים את מצות ברית המילה הגיע עד פנימיות כל נשמות ישראל בצורה עמוקה ביותר, שהתבטא אפילו בפועל, עד שאפילו הרחוקים מקיום תורה ומצוות, עד היום מקיימים בתמימות את ברית המילה לילדיהם **בזכות האבות**, למרות שמבחינה טבעית הגיונית אין שום סיבה לסכן תינוק בן שמונת ימים בניתוח מסוכן ללא הרדמה, ועוד במקום הכי רגיש בגוף.

אבל כבר הנביא זכריה הכין אותנו שכך יראו הדברים באחרית הימים וכמה גדולה זכות אבות לעניין הגאולה וכך לשונו: "גַּם אַתְּ בְּדַם בְּרִיתֵךְ שִׁלַּחְתִּי אֲסִירַיִךְ מִבּוֹר אֵין מַיִם בּוֹ" (זכריה ט' יא') מבאר הרמב"ן: "רמז בכאן על עקבות משיח שיהיה הדור כולו חייב **ותשתכח תורה מישראל** ותרבה החוצפה והעזות, **ולא ישאר בידם רק זכות מצות מילה**" (בפירושו לשיר השירים) וזאת בכח זכות מסירת נפשם של האבות על המצוה.

על פי הנ"ל ניתן יהיה להבין את סוד יום הכיפורים, בבחינת 'עיצומו של יום מכפר', וכך לשון הרב דסלר זצ"ל: "והנה ביום הכיפורים מתגלה בנשמות ישראל אור עליון מבחינה זו, ועל ידו מתגלה דבקות כלל נשמות ישראל אלו באלו... ומבחינת **התחברותם לאבות הקדושים שבהם נכללו כל ישראל**" דהיינו כנ"ל, אותה בחינת התאחדות עם נשמות האבות הקדושים, אך לא מכח הבחירה ועבודת האדם כבחנוכה וכו' אלא בסגולת 'עיצומו של יום מכפר'" ('מכתב מאליהו' ב' 112).

על פי ביאורנו לעיל בפרקים העוסקים במושגים ובשורש פנימיות הדברים יהיה מובן גם עניין 'זכות אבות':

היות והדבקות הרוחנית לא תצויר, אלא על ידי 'השוואת הצורה', וכאשר יהודי דבק במדת האבות, משפיע ונותן ללא פניות ומקיים תורה ומצוות לשם שמים, הרי הוא מתחבר ומידבק בדומה לו, ב'אבות' מעל למקום והזמן[92].

[92] כשיעור ה'לשמה' - ההתדמות, כך שיעור הדבקות.

ע"פ יסוד זה, מבאר הרב דסלר זצ"ל, את הגמרא (בשבת נה.) המביאה לכאורה שיש מחלוקת, האם תמה זכות אבות, ומתרץ שבאמת אין מחלוקת, אלא הביאור הוא: **שלדבקים במדת האבות, 'זכות אבות' 'לא תמה' ומתעוררת בנפשנו כפי שיעור 'השוואת הצורה' וההתדמות למדתם, ולאלה שלא דבקים במדת האבות, תמה 'זכות אבות' בסוד הפירוד ו'שינוי הצורה'**. ולא פליגי בגמרא, אלו ואלו דברי אלוקים חיים, הכל בסוד 'השוואת הצורה' וההתדמות שהיא עצם הדבקות הרוחנית[93].

[93] ועיין גם בתוס' שבת (נה).

הבה נאחוז אנו במדת האבות, שהם ירושה טבעית בנשמתנו שאינה בטלה לעולם.

מבואר, שניתן לנו הכח להדבק באבותינו הקדושים, באופן מופלא, מעל המקום והזמן, להדבק במדותיהם ובתכונות נפשם התרומיות לעבודתו יתברך, כי הקניינים הרוחניים של אבותינו נכללו בנצח, בשורש נשמות ישראל ובנשמת כל יהודי, בבחינת ב'כח', וע"י תורה ומצוות ועבודת מדות נקיה מנגיעות, בבחינת 'מדת האבות', אנו יכולים לעורר את אותם מדות מפנימיותינו ושורשנו ולדבוק בהם מכח 'השוואת הצורה' ('מכתב מאליהו' א' 14-8)[94].

[94] ועיין עוד ב'מכתב מאליהו' ב' 232 בדברי מהר"ל, מדוע אמר יוסף למצריים שימולו.

על פי היסודות הללו ניתן להבין בחינה נוספת של דבקות והתחברות לצדיקים מכח ההתדמות ו'השוואת הצורה', וכך לשון הגמרא (יבמות צו:- צז.): "...דאמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב (תהילים סא' ה') 'אָגוּרָה בְאָהֳלְךָ עוֹלָמִים...', וכי אפשר לו לאדם לגור בשני עולמים (בעולם הזה ובבא באותו זמן)? אלא אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא: ריבונו של עולם יהי רצון שיאמרו דבר שמועה מפי בעולם הזה, דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה **שפתותיו דובבות בקבר**. אמר ר' יצחק בן זעירא ואיתימא שמעון נזירא מאי קראה (שיר השירים ז' י') 'וְחִכֵּךְ כְּיֵין הַטּוֹב הוֹלֵךְ לְדוֹדִי לְמֵישָׁרִים דּוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים', ככומָר של ענבים. מה כומָר של ענבים[95] כיון שמניח אדם אצבעו עליו מיד דובב, אף תלמידי חכמים כיון שאומרים דבר שמועה מפיהם בעולם הזה **שפתותיהם דובבות בקבר**".

[95] תורה תמימה (שם סט') - כומר הוא כלי שמניחין בו ענבים עד שמתחממים, ויינו נוח לזוב, וזה כעין שפתיים רוחשות ויסודו לשון דיבור (רש"י).

ובמסכת 'שקלים' (ז:) מוסיפה הגמרא: "רב גידל אמר, האומר שמועה בשם אומרה יראה בעל שמועה **כאילו עומד לנגדו**. שנאמר (תהילים לט' ז'): 'אַךְ בְּצֶלֶם יִתְהַלֵּךְ אִישׁ'...". ועוד בליקוטי מוהר"ן (קצב'): "...ויש עצה לזה לצייר לפניו דמות דיוקנו של החכם בשעת הלימוד כשלומדין דבריו כמובא בירושלמי (שקלים פ"ב הלכה ה') שצריך לצייר בשעת

הלמוד כאלו התנא עומד לפניו, כי בהספר של החכם נרשם ונצטייר שם דמות החכם, כי אלו הדבורים והאותיות הנרשמין ומציירין בהספר הם שֵכל החכם ונשמתו ובחינות פניו, **נמצא ששכלו ונשמתו ופניו שהוא דמותו ממש הוא באלו האותיות והתיבות**...". "אפילו **צדיקים** שכבר הלכו לעולמם, וכשאנו לומדין תורותיהן, על ידי זה נתדבק(ת) רוחם ברוחנו כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה (יבמות צז.): '**שפתותיהם דובבות בקבר**' וזה על ידי בחינת נשיקה... (בחינת דבקות) כשאדם כשר לומד תורת התנא אזי התנא נושק אותו והוא נושק התנא וגורם תענוג גדול להתנא כמו שכתוב: 'שפתותיו דובבות בקבר' וכו' ...**בחינת אתדבקות רוחא ברוחא** ואז מתעורר זווגא דגופא בגופא, שהשכינה בין תרין צדיקיא יתבא (והדבקות, משום שהשכינה יושבת בין שני הצדיקים) בין **צדיק עליון** (בחינת 'לשמה' - משפיע) שהוא התנא שחידש זאת התורה ועכשיו משפיע בה, ובין **צדיק התחתון** (גם משפיע, שלומד 'לשמה' בסוד ההתדמות) הלומד להתורה ומעלה להשכינה מיין נוקבין כדי שתתדבק, וזה (שיר השירים ה' יג): 'שִׂפְתוֹתָיו שׁוֹשַׁנִּים' על ידי בחינת נשיקין 'נֹטְפוֹת מוֹר עֹבֵר' לשון מעבר לעבר, היינו שנוטף להשכינה ריח טוב משני עברים, מצדיק עליון ומצדיק תחתון וזה (שיר השירים ז' יד): 'הַדּוּדָאִים נָתְנוּ רֵיחַ...', ששני דודים, היינו שני הצדיקים נתנו ריח... (ליקוטי מוהר"ן יב')[96].

[96] ועיין עוד ב'מכתב מאליהו' ד' 368 מכתב לח'.

מוסיף ה'בן יהוידע' (בכורות לא:): "נראה הטעם, כי אותו הבל של דברי תורה שאומר החכם משמו בבית המדרש הולך ונעשה רוח חיים לשכון על עצמותיו בקבר ונעשה בו חיות לפי שעה, ומאחר והשפתיים הם הראשונים בפה והם מבחוץ, אז חונה זה הבל הנעשה רוח חיים על השפתיים ונותן בהם חיות להיות דובבות[97]. וגם עוד זוכה השפתיים לזה, כי 'שפה' בגימטריה 'שכינה', **וזה הלימוד היה 'לשמה'** - לשם (אות) ה"א, סוד השכינה[98]".

[97] ה'ערוך לנר' יבמות צו: מבאר שהכוונה לשפתיים של נפשו.

[98] התדמות לאותו צדיק. עיין לעיל בנושא 'השוואת הצורה' - התדמות.

על פי היסודות הנ"ל ניתן להבין גם את עניין הדבקות בחכמים בעולמנו כמו שמבאר בעל ה'סולם' וכך לשונו: "...יעצו לנו חז"ל 'עשה לך רב וקנה לך חבר', דהיינו שהאדם יבחר לעצמו אדם חשוב ומפורסם שיהיה לו לרב, שממנו (כשישמש אותו) יוכל לבוא לעסק תורה ומצוות על מנת להשפיע נחת רוח ליוצרו... ואחר שהתרגל בעסק ההשפעה (לשם שמים) אצל רבו הוא יכול להעבירו גם לעסק תורה ומצוות 'לשמה', כלפי הקב"ה, כי הרגל נעשה טבע (והתנהג ע"פ זה בכל התחומים)... ונמצא בכל פעם שמשווה צורתו

לרבו (משמשו לשם שמים וכד') הוא **מתדבק בו לשעתו**, ומתוך כך הוא משיג ידיעותיו ומחשבותיו של רבו, לפי מדת דביקותו, כמו שבארנו במשל האיבר הנחתך מהגוף וחזר ונתדבק בו, עיין שם היטב[99]. ועל כן התלמיד יכול להשתמש מהשגת רוממות השי"ת של רבו... ואז יוכל גם התלמיד לעסוק בתורה ומצוות 'לשמה' בכל לבבו ונפשו ומאודו, שהיא הסגולה המביאה לדביקות נצחית בהקב"ה (בסוד 'השוואת הצורה').

[99] "אמנם אם קרה ואיזה איבר נחתך מן הגוף, אז הם נעשים לשתי רשויות נפרדות וכללות הגוף כבר אינו יודע צרכיו של אותו האיבר הנפרד. והאיבר אינו יודע עוד מחשבותיו של הגוף שיוכל לשמש אותו ולהועיל לו. ואם יבוא הרופא ויחבר את האיבר לגוף כמקודם לכן, הנה חוזר האיבר לדעת מחשבותיו וצרכיו של כללות הגוף, וכללות הגוף חוזר לדעת צרכיו של האיבר".

ובזה תבין (בפנימיות) מה שאמרו חז"ל (ברכות ז:): 'גדולה שימושה של תורה יותר מלמודה, שנאמר (מלכים ב- ג' יא'): ...אֱלִישָׁע בֶּן שָׁפָט אֲשֶׁר יָצַק מַיִם עַל יְדֵי אֵלִיָּהוּ, למד לא נאמר, אלא יצק', לכאורה תמוה איך מעשים פשוטים יהיו גדולים מלימוד החכמה והדעת? ובאמור מובן היטב **כי השימוש ששימש לרבו בגופו ומאודו על מנת לעשות נחת רוח לרבו מביאהו לדביקות ברבו, דהיינו ל'השוואת הצורה' ומקבל ע"י זה ידיעותיו ומחשבותיו של רבו, בסוד 'פה אל פה' שהיא דביקות רוחא ברוחא**... אמנם כל זה אמור אם השימוש הוא על מנת להשפיע אליו נחת רוח, אבל אם השימוש הוא לתועלת עצמו, ששימוש מעין זה אינו מסוגל להביאו לדביקות ברבו (משום 'שינוי צורה'), ודאי שהלימוד אצל רבו חשוב יותר משימושו" ('מתן תורה' - בעל 'הסולם').

ע"פ אלו הדברים אפשר גם להבין מדוע באופן ייחודי נבחר יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן להמשיך את דרכו של משה רבינו ולזכות לנבואה, וכך אומר המדרש (במדבר רבה (וילנא) פרשת נשא פרשה יב') :

"נֹצֵר תְּאֵנָה יֹאכַל פִּרְיָהּ **וְשֹׁמֵר אֲדֹנָיו יְכֻבָּד**'... וכן אירע ליהושע, שלא יָרְשׁוּ בניו של משה מקומו (למרות שהיו ראויים) אלא יהושע יָרַש מקומו, כמה דתימא (במדבר כז' יח') "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ וְסָמַכְתָּ אֶת יָדְךָ עָלָיו", '**וְשֹׁמֵר אֲדֹנָיו יְכֻבָּד**' זה יהושע שהיה **משמש את משה ביום ובלילה**, כמה דתימא: (שמות לג' יא') "...וּמְשָׁרְתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן נַעַר לֹא **יָמִישׁ** מִתּוֹךְ הָאֹהֶל...", ולפי **שֶׁשִּׁמֵּשׁ אדוניו זכה לרוח הקודש** שנאמר: (יהושע א' א') "וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה עֶבֶד ה' וַיֹּאמֶר ה' אֶל יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן **מְשָׁרֵת מֹשֶׁה**". שאין תלמוד לומר "**מְשָׁרֵת מֹשֶׁה**", למה נאמר? לומר לך לפי שהיה 'מְשָׁרֵת מֹשֶׁה' זכה **לנבואה**, הוי 'יְכֻבָּד'"

לאחר החידוש הנפלא, שניתן להדבק בצדיקים מעל למקום והזמן, בסוד "השוואת הצורה' ולהתחבר למעלתם, רבי נתן מברסלב ('לקוטי הלכות' שבת ו' ג') נותן לנו עצה ודרך 'למעשה', וכך לשונו: "...כי כל אדם צריך להגיע לזה, **לתכלית הפרישות והקדושה באמת** (ביטול הרצון לקבל לעצמו), וזה עיקר תכליתו לנצח, אבל לאו כל אדם זוכה לזה, וזעירין אינון דזכין (מעטים אלו שזוכים) לזה בשלמות באמת, **על כן עיקר התיקון של שאר כל אדם הוא על ידי ההתקרבות לצדיקים אמִתיים, להם ולתלמידיהם** וכו'... כי עיקר התורה אין יודעין כי אם צדיקי אמת שפרשו את עצמם מתאוות עולם הזה לגמרי לגמרי... אבל מחמת שלאו כל אדם יודע היכן הם הצדיקים האלו, ואיך זוכין להאמין בהם ולהתקרב אליהם באמת, על כן **העצה** לזה הוא נֵדר, שידור איזה נדר ויקיים מיד, כי נדרים סייג לפרישות... ועל כן על ידי זה עולה **ומקשר את עצמו** ('השוואת הצורה' וההתדמות) להצדיקים אמִתיים שזכו לתכלית הפרישות באמת...".

גם במדרגתנו ניתן להשתמש בעצתו של רבי נתן זצ"ל ולקבל **קבלות קטנות** של פרישות (בלי נדר) בעניינים שונים, כל אחד לפי ערכו, בבחינת "יוֹדֵעַ צַדִּיק נֶפֶשׁ בְּהֶמְתּוֹ..." (משלי יב' י'), כדי שנוכל להתדמות לצדיקים ולהדבק בהם מעל למקום והזמן ויקוים בנו: "...הדבק בתלמידים ובחכמים, ומעלה אני עליך כאילו נדבקת בו" (רש"י דב' יא').

עצה נוספת למעשה נותן לנו גם הרב שריה דבליצקי זצ"ל בספרו 'לנפש תדרשנו' וכך לשונו: "כשאנחנו נוסעים כעת בס"ד למקומות קדושים כאלה של איתני ארץ ועמודי עולם, אנחנו צריכים על כל פנים להידבק במקצת במידותיהם... וע"י זה נקיים במקצת מן המקצת מה שכתבו המקובלים, דכשהולכים להשתטח על קברי הצדיקים צריך להדבק רוחא ברוחא... ע"י **הרצון של השתוות במקצת מן המקצת בדרכיהם והנהגותיהם הקדושים**, זה יהיה בערכנו בחינת הדבקות רוחא ברוחא לפי ערכנו.

מדת האמת

למדנו לעיל[100] ש'השוואת הצורה' למדותיו יתברך, בבחינת "והלכת בדרכיו" היא **עצם הדבקות** בו יתברך **ותכלית** עבודתנו, על דרך זה נבאר את מדת האמת.

[100] עיין בנושא 'השוואת הצורה - התדמות' וכן בנושא 'והלכת בדרכיו והדבקות'.

אומר רבינו יונה (פרקי אבות א' יח'): "על שלשה דברים העולם עומד: על הדין **ועל האמת** ועל השלום, שנאמר: אמת ומשפט שלום, שפטו בשעריכם".

פירוש: "**ועל האמת**" - שיש לאדם **ללכת בדרכי הקב"ה שהוא אמת ותורתו אמת**, והולך בדרכי אמת גם כן ילך באותו הדרך. שנאמר: "והלכת בדרכיו" (השוואת הצורה).

מוסיף המהר"ל ('תפארת ישראל'): "משפטי ה' **אמת**, צדקו יחדיו. דבר זה עוד יותר על הכל, שעל ידי התורה **מתדמה אל ה' יתברך**, במה שאפשר להתדמות אל בוראו, כי חותמו של הקב"ה הוא **אמת** (שבת נה.). ומשפטי התורה ודרכיה **אמת**.

את הפסוק "מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק וְנָקִי וְצַדִּיק אַל תַּהֲרֹג כִּי לֹא אַצְדִּיק רָשָׁע" (שמות כג' ז'). מבאר 'ספר החינוך' (מצוה עד'): "ידוע, כי השקר נתעב ונאלח בעיני הכל, אין דבר מאוס ממנו, והמארה והקללה בבית כל אוהביו, מפני שהשם יתברך **אל אמת** וכל אשר אִתּוֹ אמת, **ואין הברכה מצויה וחלה, אלא במתדמים אליו במעשיהם** (דבקות ו'השוואת הצורה'), **להיותם אמתיים** כמו שהוא **אל אמת**, ולהיותם מרחמים כמו שידוע שהוא 'רחום', ולהיותם גומלי חסדים כמו שהוא 'רב החסד'. אבל כל מי שמעשיו בהיפך מדותיו הטובות והם **בעלי השקר** שהם בהיפך מדותיו ממש, כמו כן תנוח עליהם לעולם מה שהוא **היפך מדותיו**, והיפך מדת הברכה שהיא בו, היא המארה והקללה, והיפך השמחה והשלום והתענוג שהם אִתּוֹ, הוא הדאגה והקטטה והצער (שינוי צורה, בבחינת רשעים בחייהם קרויים מתים). כל אלה: **זֶה חֵלֶק אָדָם רָשָׁע מֵאֱלֹהִים וְנַחֲלַת אְמָרוֹ מֵאֵל**" (איוב כ' כט'). ועל כן הזהירתנו התורה להרחיק מן השקר הרבה כמו שכתוב מדבר שקר תרחק. והנה הזכירה בו לשון רְחוּק לרוב מיאוסו מה שלא הזכירה כן בכל שאר האזהרות. ומצד הרחוק הזהירתנו שלא נטה אוזנינו כלל לשום דבר שנחשב שהוא שקר, ואף על פי שאין אנו יודעין בברור שיהא אותו הדבר שקר, וכעין מה שאמרו זיכרונם לברכה: (חולין מד:) הרחק מן הכעור ומן הדומה לו..."

ע"פ היסודות שלמדנו בעניין ההתדמות לבורא יתברך שהיא עצם הדבקות ו'התכלית', נמצא שבעל 'החינוך' קיפל דברים נשגבים בהגדרתו את עניין 'אמת ושקר' עד שדבריו נוגעים בביאור 'תכלית הבריאה'.

דבר נוסף בעניין מדת האמת, מספרת הגמרא (סנהדרין צז.) על אחד הצדיקים שלא היה משנה דיבורו לשקר, אפילו יתנו לו כל הון שבעולם, וכל כך למה?

מפני שפעם אחת הוא נקלע למקום ששמו 'קושטא' ('אמת' בארמית), ואנשי אותו מקום לא היו משנים דיבורם לשקר, ולא היה אדם מת טרם זמנו, נשא אישה מהם, והיו לו ממנה שני בנים. יום אחד היתה יושבת אשתו לחפוף ראשה ובאה שכנתה ודפקה בדלת, ומשום דרך ארץ אמר לה שאינה בבית, לאחר זה המעשה מתו שני בניו.

באו אנשי המקום לשאול איך אירע הדבר, סיפר להם המעשה שארע. אמרו לו בבקשה ממך, צא ממקומנו, ואל תגרה בנו את המוות.

ביאור העניין על פי יסודות שלמדנו, ידוע שאחת מיג' מדות הרחמים של הקב"ה היא מדת **האמת**, וכשאדם דבק במדת האמת, שעליה אומרת הגמרא בשבת (נה.) שהיא חותמו של הקב"ה, הוא דבק ב**חי החיים**[101] בסוד 'השוואת הצורה' וההתדמות לבורא יתברך, לפי ערכו ומדרגתו, ועליו נאמר: "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בה' אֱלֹקֵיכֶם **חַיִּים** כֻּלְּכֶם הַיּוֹם" (דברים ד' ד'). אולם כאשר אדם דובר שקר הוא מנתק את **הא**' - אלופו של עולם, מהמילה **אמת**, בסוד שינוי הצורה, ונשאר **מת**.

[101] "כִּי מִי כָל בָּשָׂר אֲשֶׁר שָׁמַע קוֹל **אֱלֹקִים חַיִּים** מְדַבֵּר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ כָּמֹנוּ וַיֶּחִי" (דברים ה' כב') ; וכן "וַה' אֱלֹקִים אֱמֶת הוּא **אֱלֹקִים חַיִּים** וּמֶלֶךְ עוֹלָם מִקְצְפּוֹ תִּרְעַשׁ הָאָרֶץ וְלֹא יָכְלוּ גוֹיִם זַעְמוֹ" (ירמיה י' י').

הגמרא במסכת ראש השנה (יז:) מקשה סתירה, לכאורה הרי בי"ג מדות הרחמים, במדה אחת כתוב: "**רב חסד**", דהיינו הנהגת ה' המורה על חסד לפנים משורת הדין, ועל מדה אחרת כתוב "**אמת**", דהיינו דין, אמת ללא רחמים.

מתרצת הגמרא (רש"י) בתחילה "**אמת**", דהיינו על פי הדין, ראה שאינו יכול לעמוד בדין, משתנה הנהגתו יתברך ל"**רב חסד**", דהיינו לפנים משורת הדין ורחמים.

צריך להבין, כיצד מדת האמת - **דין**, קשורה ושייכת לי"ג מדות של **רחמים**[102]?

[102] עיין 'נודע ביהודה' אהבת ציון דרוש ד'.

התורה הקדושה מתחילה בפסוק המפורסם: "בְּרֵאשִׁית **בָּרָא אֱלֹקִים** אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ" (בראשית א' א').

אומר רש"י - **ברא אלקים** (מדת הדין). ולא אמר ברא י-ה-ו-ה (מדת הרחמים), **שבתחילה** עלה במחשבה לבראותו במדת **הדין**, וראה שאין העולם מתקיים, **והקדים מדת רחמים** ושתפה למדת הדין, והיינו דכתיב: "אֵלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבָּרְאָם בְּיוֹם עֲשׂוֹת **י-ה-ו-ה אֱלֹהִים** (שיתוף רחמים ודין) אֶרֶץ וְשָׁמָיִם" (בראשית ב' ד')[103].

[103] כך מופיע אצלנו הלשון במדרש (רבה יב'): "לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ כּוֹסוֹת רֵיקִים, אָמַר הַמֶּלֶךְ אִם אֲנִי נוֹתֵן לְתוֹכָן חַמִּין, הֵם מִתְבַּקְּעִין. צוֹנָן, הֵם מַקְרִיסִין, וּמֶה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ עֵרֶב חַמִּין בְּצוֹנָן וְנָתַן בָּהֶם וְעָמְדוּ. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אִם בּוֹרֵא אֲנִי אֶת הָעוֹלָם בְּמִדַּת הָרַחֲמִים, הֲוֵי חֶטְיָיה סַגֵּיאִין (יהיו חוטאים הרבה). בְּמִדַּת הַדִּין, הֵאֵיךְ הָעוֹלָם יְכוֹל לַעֲמֹד? אֶלָּא הֲרֵי אֲנִי בּוֹרֵא אוֹתוֹ בְּמִדַּת הַדִּין וּבְמִדַּת הָרַחֲמִים, וְהַלְוַאי יַעֲמֹד.

מבאר הרב דסלר זצ"ל (מכתב מאליהו' ג' מעמ' 224) את עניין הקשר בין מדת האמת - דין ליג' מדות של רחמים:

תדע, יש **דין שנובע מרחמים**, כי עיקר הנהגת הדין אשר עלתה במחשבה תחילה לברוא בה את העולם היתה למען החסד, כמו שנאמר: "כִּי אָמַרְתִּי **עוֹלָם חֶסֶד** יִבָּנֶה..." (תהילים פט' ג').

פירוש, ה' יתברך הוא טוב ודרך הטוב להיטיב, וכדי שההטבה תהיה שלמה ללא נהמא דכיסופא - בושה, ברא את העולם הזה על מנת לתת אפשרות לאדם לזכות בהטבה השלמה ע"י עבודתו בתורה ומצוות, ולא כמקבל מתנת חינם.

נמצא ש**החסד** הגדול, הבחינה של להיטיב לנבראיו תוכל להתקיים דווקא ע"י הנהגה של דין, אמת ולא ע"י חסד ורחמים שבאלו עדיין תישאר הבחינה של נהמא דכיסופא, דהיינו בחינת הבושה הנובעת מקבלת הטבה שאינה עולה בקנה אחד עם העבודה[104].

[104] עיין לעיל באריכות בנושא 'התפתחות הדרגתית'.

מזו הסיבה מדת **האמת - דין** כלולה ביג' מדות של רחמים, היות **ובשורשה היא רחמים**. על כן גדולי עולם, בתשוקתם אל שלמות העבודה, שאפו לזכות בעבודתם על פי מדת הדין, וזה שאמר יעקב אבינו ע"ה: "... וְהָיָה ה' לִי **לֵאלֹקִים**" (בראשית כח' כא'), מבאר הספורנו: "הנני מקבל עלי מעתה שהאל יתברך **המרחם** יהיה לי לאלקים ויתנהג עמי **במדת הדין**".

ואם תקשה, והרי אמרו ז"ל שאוצר מתנת חינם, מוכן הוא רק בשביל הנשמות היותר גדולות בעולם, כמו נשמתו של משה רבינו שהוא ביקש - "ואתחנן", מאוצר מתנת חינם - ולא בדין וכו'?

מתרץ בעל הסולם זצ"ל[105] ש'התכלית' היא לקבל את הטבת הבורא יתברך ללא בושה, וכשהצדיק מקבל מאוצר מתנת חינם אינו מרגיש בושה, שכן הבושה נובעת מ'קבלה לעצמו' - מ'שינוי צורה' מתכונת הבורא יתברך (עיין לעיל בנושא 'שורש הנהמא דכיסופא'), אבל הצדיק, אשר הגיע להתדמות לבוראו במדת ההשפעה וְהָעֲנָוָה[106], שמרגיש בכל אבריו וגידיו שכל זכויותיו ומעלותיו מתנות חינם, ובזכות עצמו אין לו דבר, כי ה' עשה עושה ויעשה את כל המעשים, וכאשר צדיק כזה מתפלל לבורא יתברך להורדת השפעות, תפילתו אינה לעצמו, אלא אך ורק על מנת להשפיע, ועל כן אינו מרגיש בושה, כי בקבלה מתוקנת בהשפעה אין שינוי צורה ואין בושה.

[105] 'הסתכלות פנימית' חלק א'.

[106] עיין בנושא 'ענוה והכרת הטוב' עניין הקשר בין נתינה וענוה.

אמנם עדיין נשאר קשה, אם כן איך אנו, רוב ככול נשמות ישראל שעדיין לא הגיעו לשלמות ההשפעה, ומאידך גם איננו יכולים לעמוד בדין, נינצל מהנהמא דכיסופא?

מספר דרכים לפנינו, הדרך הראשונה והיא הרצויה היא קיום תורה ומצוות בכל כֹּחוֹתֵינוּ להגיע לשם שמים, ובמקביל להדבק באותם חכמים השלמים, בבחינת הרוצה להדבק בשכינה "הִדַּבֵּק בחכמים ותלמידיהם", דהיינו ולהתייחד עמהם, ולהתמיד בישיבתם, ולהשתתף עמהם בכל אופן מאופני החברה במאכל ובמשתה ובעסק, כדי שיגיע לנו בזה

להדמות במעשיהם ולהאמין הדעות האמתיות מדבריהם[107] **וע"י כך להדמות למדותיו יתברך, בבחינת והלכת בדרכיו לדובקה בו**[108] (כנ"ל בנושא 'השוואת הצורה' - 'התדמות'). וכן נמצא בכל פעם שמשווה צורתו לרבו (משמשו לשם שמים וכד') הוא מתדבק בו לשעתו, ומתוך כך הוא משיג ידיעותיו ומחשבותיו של רבו, לפי מדת דביקותו (עיין לעייל בנושא 'זכות אבות').

[107] רמב"ם ספר המצוות - מצוה ו'.

[108] ביאור נוסף הוא כמו שביארנו בנושא 'זכות אבות' עיין שם מספר אופנים בדבקות בצדיקים. ותדע שהמכנה המשותף לכל אופני הדבקות הוא עניין ה'התדמות' ו'השוואת הצורה'.

הדרך השנייה להגיע לתיקון, קבלת ייסורי העולם הזה והעולם הבא ובכללם סוד גלגול הנשמות ('מכתב מאליהו' ד' 120), שתפקידם לזכך את הרצון לקבל השלילי שבנו, כדי שנוכל כולנו להגיע לתיקון השלם, בבחינת "...וְחָשַׁב מַחֲשָׁבוֹת לְבִלְתִּי יִדַּח מִמֶּנּוּ נִדָּח" (שמואל ב' פרק יד').

בעניין 'מדת האמת' המיוחסת ליעקב אבינו, תחילה מבאר הרב דסלר זצ"ל ('מכתב מאליהו' ב' 160) שמדת אברהם אבינו עליו השלום - מדת 'החסד' ועבודת הימין. ומדתו של יצחק - מדת ה'גבורה' ועבודת השמאל. ומדתו של יעקב - מדת ה'תפארת' או מדת ה'**אמת**' שהיא עבודת התכללות שני הקצוות, שהיא השלמות[109].

[109] תדע, שלא רק יעקב אבינו הגיע לשלמות, אלא גם אברהם ויצחק הגיעו לשלמות עצמית ולהשלמת חלקם בבריאה, דהיינו לשיעור ולמיזוג המדויק של חסד, גבורה ותפארת, בהתייחסות ל'מדתו' העיקרית של כל אחד, ובעניין יעקב חז"ל גילו לנו, שכדי להוציא ולהוליד עם קדוש שיביא את כל הבריאה לתיקונה, הניפוי והברור חייב להיות בתכלית הדקדוק, שהרי מאברהם אבינו יצא גם ישמעאל, מיצחק יצא גם עֵשָׂו, בעוד שמיעקב יצאו שנים עשר שבטים קדושים ללא פסולת כלל.

מדת יעקב, מדת 'האמת' מאחדת את מדת 'החסד' ו'הגבורה', כאחד בשאיפה למצוא את נקודת האמת - את רצון ה', מעבר לנגיעות.

יעקב אבינו הוכתר בתורה הקדושה בתואר 'איש תם' וכבעל מדת האמת בשלימותה - "תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב..." (מיכה פרק ז' כ').

אך לכאורה הדבר תמוה, היות וכמעט כל מעשיו של יעקב אבינו ע"ה המוזכרים בתורה, לא רק שנראים היפך מדת האמת, אלא נראים אפילו שנעשו מתוך שקר ותרמית ח"ו. כמו לדוגמא, הדרך שזכה יעקב בבכורה ובברכות אביו, התנהלותו בבית לבן וכו'.

תדע, כלל גדול הוא: **כל מדה באה אל שלימותה רק כשאדם עומד בנסיון של ההפך שלה.**

פירוש, יעקב אבינו בא לידי שלמות מדת האמת, רק על ידי כך שזימנו לו משמים נסיונות שצורתם **החיצונית** היתה **נראית** כהיפך האמת, ויעקב אבינו מכח קדושתו וטהרתו הכניס בהם כוונה טהורה לעשות הטוב בעיני ה', רק למען **האמת הצרופה - רצון ה'**[110], ובכך זכה לקדש בעבודתו גם את המקומות שבתחום מדת האמת הנושקים את מידת השקר, דהיינו **שנראים כשקר**, עד שזכה לשלימות מדת האמת, ובכך הגיע ל'השוואת הצורה' ולדבקות בבורא יתברך ש'חותמו אמת' ולדבקות בשורש נשמות ישראל, ועל ידי כך הצליח להנחיל אותה לזרעו לדורותיו[111], בבחינת "שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל לֹא יַעֲשׂוּ עַוְלָה וְלֹא יְדַבְּרוּ כָזָב..." (צפניה ג' יג').

[110] כמו לדוגמא, כאשר רבקה ביקשה מיעקב להתחפש לעֵשָׂו והוא סירב, אמרה לו, כך קבלתי בנבואה (תרגום אונקלוס בראשית כז' יג'). מוכח שרצון ה' היה שיעקב יקבל את הברכות, ועיין עוד בילקוט תולדות קטו'.

[111] עיין לעיל בנושא 'זכות אבות'.

הגמרא (מסכת בבא בתרא קכג.) מספרת: אמר יעקב לרחל "האם תנשאי לי", אמרה לו: "כן", אבל אבי רמאי הוא ולא תוכל לו... אמר לה "אחיו אני ברמאות", אמרה לו "וכי מותר לצדיקים להלך ברמאות?", אמר לה כן, "עִם נָבָר תִּתְנַבָּר וְעִם עִקֵּשׁ תִּתַּפָּל" (שמואל ב - כב' כז').

מותר לצדיקים לעשות תחבולות, להזהר ולהנצל מהרמאים, אבל לרמות אותם בדבר אחר אסור (ריטב"א).

יעקב עשה ערמה, אך בעל כרחו, בוכה ואנוס על פי הדיבור, לא כיוון לרצונות עצמו כלל, רק להוציא לפועל את התכלית הנרצית מה', ושקר לשם אמת כזו, הוא **אמת**.

אמת הוא מה שמביא לטוב ולרצון הבורא, ושקר הוא מה שנותן הצלחה לעסקיו של שר השקר, הסיטרא אחרא ('מכתב מאליהו' א' 94).

מי שעיקר שאיפתו לאמת בכל העניינים, וכל שכן בלימוד התורה הקדושה ובתפילה, ומחפש ומבקש לדעת את **האמת - את רצון ה'**, בכל מצב ונסיון, **מובטח לו** לדעת את המיזוג הנכון בין החסד והגבורה - **מדת האמת** ביתר שלמות, בסיעתא דשמיא ולהדבק בבורא יתברך שחותמו אמת[112], בסוד 'השוואת הצורה'.

[112] **היה אפשר לומר, שכאשר אדם לומד 'שור שנגח את הפרה', לכאורה אין ביכולתו להגיע להרגש ה' ברמה הגבוהה, כי כל מחשבותיו אחוזות בענייני עולם העשיה**. אמנם על פי הנ"ל בהתברר, שבלימוד תורה 'עד השגת נקודת **האמת**' אפשר להגיע ל'השוואת הצורה' ולדבקות, דהיינו לתורה במדרגה הגבוהה ביותר, **אפילו בזמן הלימוד בנושא ענייני עולם הזה**, כי הדבוק במדת האמת, הרי הוא ב'השוואת הצורה', שהיא עצם הדבקות בו יתברך, בבחינת 'והלכת בדרכיו'.

'ותשלך אמת ארצה'

מובא במדרש (בראשית רבה ח' ה'): "אמר רבי סימון, בשעה שבא הקדוש ברוך הוא לברוא את אדם הראשון נעשו מלאכי השרת כתים כתים וחבורות חבורות, מהם אומרים: 'אל יברא' ומהם אומרים: 'יברא', הדא הוא דכתיב (תהלים פה' יא'): 'חֶסֶד וֶאֱמֶת נִפְגָּשׁוּ צֶדֶק וְשָׁלוֹם נָשָׁקוּ'. 'חסד' אומר יברא, שהוא גומל חסדים. **ו'אמת**' אומר אל יברא, שכולו שקרים. 'צדק' אומר יברא, שהוא עושה צדקות. 'שלום' אומר אל יברא, דכוליה קטטה. מה עשה הקדוש ברוך הוא נטל **אמת** והשליכו לארץ, הדא הוא דכתיב (דניאל ח' יב'): '...**וַתַּשְׁלֵךְ אֱמֶת אַרְצָה**...', אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, ריבון העולמים מה אתה מבזה תכסיס אלטיכסיה (חותם) שלך (שהוא 'אמת'), תעלה אמת מן הארץ, הדא הוא דכתיב (תהלים פה' יב'): '**אֱמֶת מֵאֶרֶץ תִּצְמָח**'..."

מבאר רבי נתן (הלכות רבית אות כח)[113]: "זֶה שֶׁמְּסַיְּמִין הַתּוֹרָה לְעִנְיַנֵי כָּל יִשְׂרָאֵל וּמַתְחִילִין מֵרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים וְכוּ'. כִּי רַז"ל דָּרְשׁוּ עַל פָּסוּק זֶה, "אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל", שֶׁשִּׁבֵּר אֶת הַלּוּחוֹת. וְזֶהוּ בְּחִינָה הַנַּ"ל, כִּי מֹשֶׁה רָאָה גְּדֹל הַחֶרְבָּן שֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל כָּל כָּךְ וְעָבְרוּ עַל כָּל הַתּוֹרָה וְעָבְדוּ עֲבוֹדָה זָרָה עַד שֶׁהָיְתָה מְשׁוּרַת הַדִּין, **הָאֱמֶת**, עַל-פִּי הַתּוֹרָה לְהַרְחִיק וּלְהַאֲבִיד אֶת יִשְׂרָאֵל, חַס וְשָׁלוֹם, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, הֶרֶף מִמֶּנּוּ וְאַשְׁמִידֵם וְכוּ'. עַל-כֵּן הִשְׁכִּיל מֹשֶׁה וְהִשְׁלִיךְ אֶת הַלּוּחוֹת לָאָרֶץ, זֶה בְּחִינַת 'וְתַשְׁלֵךְ אֱמֶת אַרְצָה' הַנַּ"ל, **כְּמוֹ שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ הִשְׁלִיךְ אֶת הָאֱמֶת לָאָרֶץ עַל שֶׁקִּטְרֵג עַל בְּרִיאַת הָאָדָם וְכַנַּ"ל, כְּמוֹ כֵן עָשָׂה מֹשֶׁה וְדָבַק בּוֹ יִתְבָּרַךְ וְהִשְׁלִיךְ אֶת הַלּוּחוֹת, שֶׁהֵם בְּחִינַת אֱמֶת, בְּחִינַת תּוֹרַת אֱמֶת, הִשְׁלִיכָם לָאָרֶץ, לְהוֹרוֹת שֶׁאַף-עַל-פִּי שֶׁהֵם תּוֹרַת אֱמֶת, אַף-עַל-פִּי-כֵן מֵאַחַר שֶׁעַל יָדָם עוֹלֶה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁאֶפֶס תִּקְוָה וְאִי אֶפְשָׁר לְהִתְפַּלֵּל עוֹד עַל יִשְׂרָאֵל, עַל-כֵּן הִשְׁלִיכָם אַרְצָה וְהִרְחִיקָם מֵעַל פָּנָיו וְחָזַק אֶת עַצְמוֹ לְהַאֲמִין שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהַשִּׂיג עַמְקוּת דַּעְתּוֹ כְּלָל, עַד שֶׁהֶבִין שֶׁאַף-עַל-פִּי-כֵן הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ רוֹצֶה שֶׁיִּתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם**[114] (ורצון ה' הוא ה'אמת לאמיתה'), וְעַל-יְדֵי-זֶה הִרְבָּה לְהִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם, שֶׁפָּעַל בִּתְפִלָּתוֹ שֶׁנִּתְרַצָּה הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וּמָחַל לָהֶם וְצִוָּה לוֹ לְפַסֵּל לוּחוֹת שְׁנִיּוֹת.

[113] בחרתי לצטט קטע מעט ארוך מדברי רבי נתן, מרוב נחיצותו להבנת העניין.

[114] דבר זה רמוז בפסוק זה: "וְעַתָּה הַנִּיחָה לִּי וְיִחַר אַפִּי בָהֶם וַאֲכַלֵּם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל" (שמות לב' י') - וכי משה היה תופש בהקב"ה שהוא אומר הניחה לי, אלא למאן דאמר למלך שכעס על בנו והכניסו לקיטון (חדרון) ומתחיל לבקש להכותו והיה המלך מצעק מן הקיטון הניחה לי שאכנו, והיה פדגוג עומד בחוץ, אמר הפדגוג המלך ובנו לפנים בקיטון למה הוא אומר הניחה לי אלא מפני שהמלך מבקש שאלך ואפייסנו על בנו, לכך הוא מצעק הניחה לי, כך אמר הקדוש ברוך הוא למשה 'ועתה הניחה לי' אמר משה מפני שהקב"ה רוצה שאפייס על ישראל, לפיכך הוא אומר ועתה הניחה לי, מיד

התחיל לבקש עליהם רחמים הוי "ויחל משה את פני ה' אלהיו" (שמות רבה (וילנא) פרשת כי תשא פרשה מב).

וְזֶהוּ בְּעַצְמוֹ בְּחִינָה הַנַּ"ל, בְּחִינַת וְתַשְׁלֵךְ אֱמֶת אַרְצָה, וְעַל-יְדֵי-זֶה בְּעַצְמוֹ אֱמֶת מֵאֶרֶץ תִּצְמַח וְכַנַּ"ל. וּכְמוֹ כֵן עֲשֵׂה מֹשֶׁה, כִּי אִם לֹא הָיָה מַשְׁלִיךְ הַלּוּחוֹת וְהָיָה הַקִּטְרוּג גָּדוֹל, חַס וְשָׁלוֹם, עַד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל נֶאֱבָדִין, חַס וְשָׁלוֹם, וְאָז הָיָה הָאֱמֶת מִתְעַלֵּם לְגַמְרֵי, כִּי אֵין מִי שֶׁיְּגַלֶּה הָאֱמֶת בָּעוֹלָם כִּי אִם יִשְׂרָאֵל. עַל-כֵּן הִשְׁלִיךְ הַלּוּחוֹת, שֶׁהֵם בְּחִינַת אֱמֶת, בִּבְחִינַת וְתַשְׁלֵךְ אֱמֶת אַרְצָה, וְהִתְחַזֵּק בִּתְפִלָּתוֹ כִּי הֶאֱמִין שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהַשִּׂיג אֱמִתַּת דַּעְתּוֹ כִּי מאוד עָמְקוּ מַחְשְׁבוֹתָיו, וְזָכָה שֶׁעָלְתָה בְּיָדוֹ וְנִתְרַצָּה לוֹ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וּמָחַל לוֹ **וְצִוָּה לוֹ לִפְסֹל לוּחוֹת שְׁנִיּוֹת, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת תַּעֲלֶה אֱמֶת מִן הָאָרֶץ, בְּחִינַת אֱמֶת מֵאֶרֶץ תִּצְמָח** וְכַנַּ"ל. וְעַל-כֵּן אַחַר לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל (סיום התורה), מַתְחִילִין מִיָּד בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים, שֶׁהוּא סוֹפֵי תֵּיבוֹת 'אֱ"מֶ"ת, כַּמּוּבָא. לְהוֹרוֹת שֶׁזֶּה עִקַּר הָאֱמֶת כְּשֶׁיּוֹדְעִין שֶׁאֵין יוֹדְעִין כְּלָל וְאֵין מִתְרַחֲקִין בְּשׁוּם אֹפֶן, **רַק מַתְחִילִין בְּכָל פַּעַם**, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת 'לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל' 'בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים', שֶׁמִּשֶּׁה בְּעוֹצֶם כֹּחוֹ הִמְשִׁיךְ דֶּרֶךְ זֶה עַל-יְדֵי שְׁבִירַת לוּחוֹת שֶׁהוֹדָה לוֹ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וְאָמַר לוֹ: 'יִשַּׁר כֹּחֲךָ שֶׁשִּׁבַּרְתָּ'. שֶׁעַל-יְדֵי-זֶה יוּכַל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל לְהִתְחַזֵּק אֶת עַצְמוֹ לְהַתְחִיל בְּכָל פַּעַם, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת הַתְחָלַת הַתּוֹרָה בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים, סוֹפֵי תֵּיבוֹת 'אֱ"מֶ"ת. **כִּי רַק זֶהוּ עִקַּר אֲמִתַּת הָאֱמֶת שֶׁלֹּא יִתְרַחֵק עַל-יְדֵי הָאֱמֶת, רַק יָבִין וְיֵדַע שֶׁאֵין יוֹדְעִין כְּלָל וּצְרִיכִין לְהַתְחִיל בְּכָל פַּעַם מֵחָדָשׁ**, כִּי אֲמִתַּת רַחֲמָיו שָׁגְבוּ מאוד וְכָל יְמֵי חַיֵּי הָאָדָם יוּכַל לְהַתְחִיל לְהִתְקָרֵב לַהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב, "תָּשֵׁב אֱנוֹשׁ עַד דַּכָּא" עַד דְּכְדּוּכָא שֶׁל נֶפֶשׁ. כִּי חַסְדֵי ה' לֹא תָמְנוּ וְלֹא כָלוּ רַחֲמָיו לְעוֹלָם".

נורא נוראות מה מלמדת אותנו התורה הקדושה, שהעיקר הגדול הוא לעשות את רצון ה', כי **רצון ה' הוא ה'אמת לאמיתה'**, אפילו אם צריך לשלם מחיר יקר ולשבר את הדבר היקר מכל, את לוחות הברית, סמל האמת.

מלמדים אותנו חז"ל שיש נסיונות ומצבים שונים המחייבים אותנו להשליך, אפילו את 'האמת' ארצה, כל זמן שתוצאותיה התרחקות ממנו יתברך, נזק ורפיון רוחני, , כי רצון ה' הוא שנתקרב אליו יתברך ונדבק בו באהבה, וזו היא ה'אמת לאמיתה'.

אמנם צריך לדעת שבמדרגתנו, על פי רוב, רצון ה' נסתר מאוד, וללא בירור וקבלת הדרכה מרב גדול אסור לנו לקבל החלטות בנושא.

בשלב ראשוני הדרך הנכונה היא, **להתעלם ולהסיח את הדעת מאותה 'אמת' שמרחיקה אותנו, בבחינת 'ותשלך אמת ארצה'**, ולהמתין לזמן המתאים - לזמן התחזקות, אמונה

ושמחה, ואז להתמודד עם אותה 'אמת' ולתקן את הטעון תיקון, בבחינת '**אמת מארץ תצמח**'[115].

[115] עיין עוד לקמן ב'חשבון נפש'.

נתאר לעצמנו אדם השוכב חולה בבית החולים, חלש ותשוש כח אשר בקושי רב שותה מעט מרק להשיב נפשו. לפתע ניגש אליו אדם מאוד מכובד ו'אמת' באמתחתו, ספר מעוטר בהסכמות. פותח הוא לפניו את הספר ומוכיח אותו על שאינו אוכל דברים בריאים המזינים את הגוף כמו: בשר, ירקות, פחמימות, חלבונים...

ברור לכולם ש'אמת' כזאת המזיקה לאדם אינה ה'אמת לאמיתה'.

שמעתי פעם מאחד הרבנים הגדולים, שסיפר על נסיון קשה שעבר עליו בעניין מסוים, אשר בעיצומו חווה התפרצות כעס גדולה ונדירה שלא הכיר. לאחר התאוששות ראשונית, הוא מספר: "פתאום התחילה להציף אותי הרגשה שזכרוני מתחדד ודברי התורה שלמדתי במשך כל שנות חיי האירו באור זך וברור, אמנם רק במאמרים המדברים בגנות הכעס, כגון "כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה", ושנשמתו הקדושה מסתלקת וכו'. דבר זה פגע בי קשות, וכל עבודת ה' שלי נכנסה למצב של רפיון וקיפאון. במחשבה שנייה, ברחמי ה' עלי, הבנתי שאת הזיכרון המופלא בגנות הכעס - את 'האמת' בדברי התורה, קיבלתי מהיצר הרע ה'מבקש להמית אותי', לכן החלטתי **להתעלם** מאותה 'אמת' אשר גרמה לי הרגשת עצבות, ניכור והתרחקות - בבחינת '**ותשלך אמת ארצה**'. וכעבור זמן מה של התאוששות והתחזקות, כאשר חזרה אלי רוח החיים והשמחה, חזרתי לטפל באותה 'אמת', להתבונן בה ובסיבתה ולעשות עליה תשובה, בבחינת '**אמת מארץ תצמח**'".

מצוות ו'נתינה'

כל המצוות בכלליות בין 'עשה' ובין 'לא תעשה' הם בחינה של 'נתינה' ויציאה מהאנוכיות, שהרי בכל מצוה ומצוה יש בחינה של התגברות כלשהי על הרצון האנוכי, אלא שבמצוות 'עשה' העשייה היא בפועל, ולכן ניכרת יותר צורת ה'השפעה' וה'נתינה' לבורא יתברך, ובמצוות 'לא תעשה' - סור מרע, צורת ה'השפעה' תלויה בכוונת האדם, למשל כאשר יצר תאוות הממון מתעורר לפתות את האדם להכניס לרשותו דבר השייך לחברו, והוא דוחה את ייצרו הרוצה 'לקבל' ומושך ידו מאותו דבר, בכוונה לעשות את רצון בוראו, אותה הימנעות והתגברות מקבלת צורת השפעה ונתינה, ובכך הוא '**נותן**' **לבורא יתברך את חפצו ורצונו, דהיינו עושה נחת רוח ליוצרו**.

למרות שגם 'אי קבלה' היא בחינה של ה'שוואת הצורה' והתדמות לבורא יתברך, שלא שייך בקבלה, אמנם כוונה לעשות לו יתברך נחת רוח היא 'נתינה' והשוואת הצורה במדרגה יותר גבוהה, השייכת למדרגת ה'תכלית'. כמו שכתוב (ויקרא א' ט'): "... וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה אִשֶּׁה רֵיחַ **נִיחוֹחַ לה'** ". מפרש רש"י: "**נִיחוֹחַ" - נחת רוח לפני, שאמרתי ונעשה רצוני**.

"...הזהירו (הקדמונים) לומר קודם שיעשה המצוה, שהוא מוכן לעשות מצוה זו כאשר ציוונו השי"ת בתורתו הקדושה. ויאמר גם כן בפירוש **שאני עושה מצוה זו לעשות נחת רוח ליוצרנו ולקיים כוונת בוראנו אשר ציוונו במצוה זו**, ואפילו כאשר יתפלל לפני הקדוש ברוך הוא, הן תפלת י"ח הן שאר בקשות ותפלות יכווין לקיים מצותו יתברך שצוונו להתפלל אליו בעת צרתנו להורות כי הוא אלוקינו ואנחנו עמו ועבדיו ואליו עינינו תלויות כעיני עבדים אל יד אדוניהם ואין לנו שום עזר אם לא ממנו יתברך. וישים האדם כל בטחונו עליו יתברך... " (תורה לשמה יז).

הכרת הטוב

הכרת הטוב פועלת נתינה

הרב דסלר זצ"ל בכל ספריו נותן חשיבות מיוחדת בתוך נושא עבודת 'הנתינה' למדת '**הכרת הטוב**' שתוכנה הפנימי "**נתינה**", הואיל וכך, 'הכרת הטוב' היא אבן הפינה וכלל גדול בכל המדרגות בעבודת ה', אשר מגיעה עד מדרגת הדבקות בה' יתברך, בזה ובבא, כפי שלמדנו, שההתדמות ו'השוואת הצורה' היא עצם הדבקות.

הרב דסלר זצ"ל ('מכתב מאליהו' ה' 81 82) מייסד את לימודו על דברי המהר"ל בהקדמה ל'תפארת ישראל' שגילה לנו עניין עמוק זה, סוד הכרת הטוב, שאפילו מהמלאכים נסתר שהכרת הטוב לה' יתברך היא דביקות עילאית, וזאת ע"פ הגמרא בנדרים (דף פ.): "על מה אבדה הארץ... (חורבן בית המקדש), דבר זה נשאל לחכמים, לנביאים, למלאכי השרת ולא פירשוהו (לא ידעו את הסיבה לחורבן), עד שה' יתברך פירשו: על שלא בירכו בתורה תחילה".

וכך לשונו של המהר"ל בתוספת ביאור של הרב דסלר זצ"ל: "ודבר זה מן התימה, שיהיה חורבן הארץ בשביל שלא ברכו בתורה תחילה, ולא בשביל עכו"ם, גילוי עריות ושפיכות דמים שהיו בבית ראשון. אמנם ביאור זה... אם היו מברכים על התורה, לומר, **ברוך נותן תורה לישראל** (הכרת הטוב, נתינה המולידה אהבה), והיתה **אהבה** אל ה' יתברך במה

שנתן תורה לישראל... היה ה' יתברך נותן בלב לשמור לעשות ולקיים... אבל מפני שלא ברכו... שלא היו **דבקים בו יתברך באהבה**... דבר זה גרם שאבדה הארץ.

נמצא, ש'הכרת הטוב' על חסדי ה' יתברך עמנו היא, כביכול 'נתינה' לו יתברך, וכמו כל 'נתינה' אמִתית, גם נתינה זו מולידה אהבה ודבקות והורדת השפעות בסוד 'השוואת הצורה'.

יסוד זה גם רמוז בדברי רש"י הקדוש בפרשת כי תבוא (כט' ג') וכך לשונו: "וְלֹא נָתַן ה' לָכֶם לֵב לָדַעַת וְעֵינַיִם לִרְאוֹת וְאָזְנַיִם לִשְׁמֹעַ עַד הַיּוֹם הַזֶּה". מפרש רש"י: "**להכיר את חסדי הקדוש ברוך הוא ולדבוק בו**". היינו כנ"ל, 'הכרת הטוב' שהיא 'נתינה' המולידה דבקות, שהיא אהבת ה'.

תדע, יש אפשרות בעבודת ה' **להדבק בשורש המעשים הטובים - בה' יתברך עצמו**, ואפילו אם יתרפה מהמעשים הטובים לשעה מסיבה כזו או אחרת, עצם הדבקות בהם אינה בטלה.

והעצה לכך בכללות, להשתדל להגיע לדבקות בשורש המעשים הטובים - בה' יתברך ע"י התבוננות בחסדי ה' עלינו תמיד, במטרה להגיע ל'הכרת הטוב' אמִתית.

ובפרטות, כיון שהאדם דבק בהקב"ה ב'הכרת הטוב' על זה שנתן לו את אותה מצוה, נמצא שהוא, כביכול 'נותן' להקב"ה בשורש ההשפעה של העניין ההוא. והנה ע"י גדר 'מדה כנגד מדה', הדבק בשורש ההשפעה שוב לא תיפסק ההשפעה ההיא ממנו. גם אם ירד ממנה ח"ו אי אפשר שיאבד העניין ממנו לגמרי כי ה' יתברך יחזירנו לו וישיב לו השפעתו ('מכתב מאליהו' ה' 81).

תדע, אחד הדברים המעכבים מהנתינה לעשות את פעולתה, זה שאנו לפעמים **דבקים באהבת העניין הפרטי שממנו באה לנו ההנאה ולא מכירים טובה לסיבת כל הסיבות הבורא יתברך.**

למשל, אפילו במדרגת הצדיקים יש אדם שאוהב תורה, ללמוד וגם לעשות, אך אם אהבה זו באה מחביבותה של התורה עצמה, מחכמת התורה והפלפול בה, ולא מאהבת נותן התורה, דבר זה יכול לגרום לחכם לשכוח את ה' יתברך שבתורה, לפי ערכו ומדרגתו, ולשבח את עצמו וחכמתו שגרמו לו את אותה ההנאה.

במבט האמת, דבר זה מוגדר כ'נטילה' ו'פרוד', וסתירה לעבודה השלמה - עבודת 'הנתינה' והדבקות.

שמעתי מליצה יפה בעניין זה, אחד הרבנים שאל 'למדן' ותיק: "האם חשבת היום על ה'?" ענה לו ה'למדן', "היום לא הצלחתי להתפנות כלל, הייתי כל היום שקוע בלימוד...".

מדת 'הכרת הטוב' היא בכלל מצות 'והלכת בדרכיו', ההתדמות למדותיו יתברך.
ה' יתברך מכיר טובה לאדם עבור בחירתו הטובה כמאמר הכתוב "וְיָדַעְתָּ כִּי ה' אֱלוקיךָ הוּא הָאֱלוקים הָאֵל הַנֶּאֱמָן שׁמֵר הַבְּרִית וְהַחֶסֶד לְאהֲבָיו וּלְשׁמְרֵי מִצְוֹתָיו לְאֶלֶף דּוֹר" (דברים ז' ט'). וכן "הָלוֹךְ וְקָרָאתָ בְאָזְנֵי יְרוּשָׁלַם לֵאמוֹר **כּה אָמַר ה' זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אַהֲבַת כְּלוּלֹתָיִךְ לֶכְתֵּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה**" (ירמיהו ב' ב').
כה גדלו חסדיו יתברך עמנו, עד אשר **מכיר לנו טובה כאילו הטבנו עִמו במה שבחרנו בטוב**, קל וחומר למי שמוסר נפשו לתורה ומצוות לכבודו יתברך ('מכתב מאליהו' ה' 80).
שורש 'הכרת הטוב' נובע מ'כח הנתינה' באדם, ושורש כפיות הטובה מ'כח הנטילה. וכשיעור כח הנתינה כך שיעור 'הכרת הטוב'.
האדם 'הנותן' ירגיש בליבו, כאשר יגיע אליו דבר מתנה מאת רעֵהו, את חובת התשלומים, או לכל הפחות להודות מקרב ליבו על המתנה שקיבל, שזהו גם ממדת ה'נתינה', בחינת פריעת חוב המבטל את הבושה הנובעת מה'קבלה לעצמו', לכן עבודת 'הנתינה' בפועל ונתינת דגש על מדת 'הכרת הטוב', בכחה להביא לתקון בחינת 'הנהמא דכיסופא', אשר תביא את האדם והעולם לתכליתו[116].

[116] עיין לעיל בנושא 'התכלית' - הגדרה, וכן ב'הקדמה ומושגים'.

אדם 'הנותן' יחפש בכל אשר יפנה להשפיע וליתן, ואם כבר קיבל 'לעצמו', לא יישאר 'חייב', היות וצער הבושה מ'הקבלה' נרגש ממש בגופו. לעומת זאת בקרב האדם 'הנוטל' השואף תדיר למשוך לתחומו כל שביכולתו, בדר"כ תשכון הרגשה שהכל שלו ובשבילו ובעצם 'מגיע לו', לכן לעולם לא יהיה שלֵו ומסתפק, כי ציפיותיו לקבל לעולם לא יתממשו בשלמות[117]. והוא אשר נכנהו 'כפוי טובה', הנמצא תדיר בפרוד מהבורא יתברך, מחמת 'שינוי הצורה'.

[117] עיין עוד בנושא 'השאיפה לחומריות'.

כך אנו מבקשים בברכת המזון "...ואל תצריכנו ה' אלקינו לידי מתנות בשר ודם ולא לידי הלוואתם, אלא לידך המלאה והרחבה, העשירה והפתוחה (להתפרנס בכבוד). יהי רצון, שלא נבוש בעולם הזה, ולא נכלם לעולם הבא...".
אפשר, שע"י התבוננות אמִתית בזמן ה'קבלה לעצמנו' נזכה להבחין **בהרגש הבושה ובעוצמתו** וכך לדעת את 'מקומנו' בסולם 'הכרת הטוב' ו'הנתינה', וכן נבחין בהתקדמותנו הכללית בסולם 'השוואת הצורה' לבורא יתברך.

החברה המתוקנת

הרב דסלר זצ"ל שואל שאלה מהותית על כל היסודות שלמדנו ב'קונטרס החסד', הרי למדנו שתכלית הבריאה להגיע ל'השוואת הצורה' ולדבקות בבורא יתברך ע"י קניין 'מדת הנתינה', כלומר מטרתנו להגיע למדרגה שכל אחד ואחד מישראל יהיה במדרגת 'משפיע' ו'נותן' מצד אחד, ומאידך לסלוד מכל ענייני 'הנטילה', אם כן כיצד יגיע העולם לתיקונו, לא יהיה מי שירצה לקבל, וממילא תתבטל 'התכלית'?

מתרץ הרב דסלר זצ"ל: 'הכרת הטוב' היא בעצם 'נתינה' כנ"ל **ובעולם המתוקן**, כולם באמת יהיו 'נותנים', כי גם 'קבלתם' מזולתם תהיה מתוקנת 'בהכרת הטוב' אמִתית, **כגמול** השווה לקבלתם.

אמנם צריך להבין, נאמר ב'פרקי אבות' (ה' טז'): "כל אהבה שהיא תלויה בדבר, בטל דבר בטלה אהבה. ושאינה תלויה בדבר, אינה בטלה לעולם".

ועל פי מה שלמדנו ש'הכרת הטוב' היא 'נתינה המולידה אהבה', אמנם היא מתעוררת דוקא כתוצאה מ'קבלה', אם כן לעולם 'הכרת הטוב' תהיה 'אהבה התלויה בדבר' ואיך יהיה כך בעולם התוקן?

בפנימיות העניין יש דרך להגיע גם ע"י 'הכרת הטוב' למדרגת 'אהבה שאינה תלויה בדבר'. לדוגמא, צדיק **שאינו רוצה לקבל כלל הנאה לעצמו**, וכל מה שמתרצה 'לקבל הנאה' זה רק על מנת 'להכיר טובה' על אותה הנאה, דהיינו 'מקבל על מנת להשפיע', ואפשר שיעשה מעשה בפועל ויקח פרי טעים ועסיסי **כדי לֶהֱנות**, **וכל זה**, **רק כדי** לברך את ה' יתברך **ו'להכיר לו טובה'** על אותה ההנאה, וזוהי ממדת ה'נתינה' השלמה שאינה תלויה בדבר.

מדרגה זו נקראת: '**מקבל על מנת להשפיע**', **פירוש** '**מקבל**' את ההנאה '**על מנת להשפיע**' - להכיר טובה[118].

[118] בנושא הבא 'מקבל על מנת להשפיע' יתבאר אופן נוסף.

במדרש רבה (בראשית לג' א') מובא מעשה, שיש בו **קצת רמז** לחברה העתידית המתוקנת בנתינה, והנה תמצית המעשה:

אלכסנדר מוקדון באחד ממסעותיו הגיע אל מלך קציא אשר מאחרי הרי החושך, ושם ביקש לדעת כיצד הם דנים את דיניהם. ויהי היום ויבואו השניים לדין, האחד קנה מחברו קרקע המיועדת לאשפה, ומצא בה מטמון, וטענתו בבית הדין הייתה, שלא היה בדעתו לקנות את המטמון, והרי המטמון שייך למוכר. ומאידך טוען המוכר, שדעתו הייתה למכור את הקרקע ותכולתה, והמטמון שייך לקונה. מלך קציא פסק, שבנו של בעל הקרקע וביתו של המוצא יתחתנו וייקחו את המטמון כנדוניה.

תמיהתו של אלכסנדר מוקדון מהמשפט הייתה כל כך גדולה, עד שהייתה ניכרת על פניו. שאל אותו מלך קציא, ואיך אתה היית דן דין זה?

ענה לו אלכסנדר מוקדון, אני הייתי הורג את שניהם ולוקח את המטמון לאוצר המלוכה. כשבאו שני 'נותנים', וכל אחד אינו חפץ להיות 'מקבל', ויקריבו את משפטם לפני מלך 'הנותנים', הוא דן להם: "השתתפו", כי ככה היא מדת הנותנים, **להשתתף** '**בנתינה**' ו'**בקבלה**' **מתוקנת**, וכך יהיה העולם שלם. ובלב מלך 'הנוטלים' היה משפט אחר, ויאמר לדון את 'הנותנים' הצדיקים דין מוות, כמחריבי עולם וכל ממונם יילקח למלכות.

כללו של דבר: 'הנוטלים' מרעים זה לזה, אך 'הנותנים' משלימים זה את זה, כי 'הנותן' יעשה גם את 'המקבל' ל'נותן' כי יגרום למקבל 'להכיר טובה' על קבלתו[119] ('מכתב מאליהו' א' 48).

[119] בבחינת "כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים כֵּן לֵב הָאָדָם לָאָדָם" - משלי פרק כז' יט'. (עיין עוד לעייל בנושא 'אהבת איש ואישה').

מקבל על מנת להשפיע

למדנו בנושא 'משפיע ומקבל' ובנושא 'התפתחות הדרגתית' שתכלית הבריאה וגמר התיקון להגיע למדרגת '**מקבל על מנת להשפיע**', דהיינו להגיע למדרגה הנעלה, אשר נוכל באופן מתוקן '**לקבל**' את תכלית ההטבה מבוראנו, **רק על מנת לעשות לו נחת רוח**, כי כל חפצו להיטיב לנבראיו הטבה שלמה ללא בושה הנובעת ממתנת חינם ומקבלה לעצמו (עיין שם).

משל למה הדבר דומה? לאורח עני שהוזמן לסעודה אצל אחד הגבירים. באופן טבעי, האורח התבייש לאכול, למרות שהיה מאוד רעב. הבחין בכך הגביר והתחיל להפציר בו שיאכל, והוסיף והסביר לאורח בטוב טעם ודעת שזכות מצוות החסד והכנסת האורחים שלו תלויה בהסכמתו להנות מסעודתו, לאחר הפצרות רבות זכה האורח להבין ולהשתכנע שבעצם הוא אינו 'מקבל', אלא 'נותן' - נותן נחת רוח לגביר החפץ להיטיב. על כן התרצה האורח לאכול ולהנות מאותה סעודה, רק שהפעם כבר לא התבייש כלל, מאחר שעבר לצד המשפיע - ה'נותן' נחת רוח לגביר, ולא כ'**מקבל**' מתנת חינם.

"... אחרי אשר עיקר כוונת הבריאה היא להיטיב לברואיו, ואם כן יתכן, כי **העבודה היותר חשובה ומקובלת, תהיה על מנת לקבל פרס**, כי יעבוד על מנת שיטיב לו, שיגיע מזה נחת רוח לפניו יתברך שמו ('נתינה')... **אם חסיד כזה יעבוד על מנת לקבל פרס, זו היא העבודה הגבוהה, העולה היא למעלה, כי זה הכוונה בבראיו לטוב להם**" ('רוח חיים' על פרקי אבות' א' ג')[120].

[120] עיין שם עוד על מדרגת משה רבינו ע"ה.

חשוב לדעת, שיש עניין גדול שאדם ידע את המדרגות העצומות שאליהם הוא צריך לשאוף, בבחינת "חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אברהם יצחק ויעקב" (תדא"ר כ"ה), שהגיעו לשלמות, אם כי במקביל לשאיפה לשלמות, אנו צריכים לדעת את מקומנו בסולם העלייה ואת המדרגה הבאה בעבודה.

הרב דסלר זצ"ל מזהיר בל נכשל בעבודה שאינה מתאימה למדרגתנו, בבחינת "וזר לא יקרב"[121], כי רק האדם '**הקדוש**' רואה את עצמו מוכרח לרדת לענייני העולם הזה כדי להשתמש בהם לעבודת הבורא ולהעלות את ניצוצות הקדושה לתקן את העולם הזה כרצון הבורא, אולם '**הטהור**', למרות מדרגתו הגבוהה, עדיין לא הגיע למדרגה זו בה יוכל לעשות 'שלום' עם היצר הרע, **אף שמצד האמת דרושה ההנאה לשלמות הברכה, אסור לו להתקרב אל ההנאה כדי להשתמש בה לעבודת הבורא** (מחשש שלא יצליח להנות לשם שמים - 'שינוי צורה', מיתה רוחנית), **ורק מי שהגיע למדרגה הרמה של** '**הקדוש**' - '**מקבל על מנת להשפיע**', **העושה יצר הרע לטוב יוכל לעשות כן**.

[121] 'מכתב מאליהו' ג' 153-152. ועיין בהרחבה ב'מסילת ישרים' בביאור מדת הקדושה.

אומר בעל התניא: "אך על **מעלת צדיק גמור** הוא שאמר רבי שמעון בר יוחאי: ראיתי בני עליה והם מועטים כו', שלכן נקראים בני עליה, **שמהפכין הרע ומעלים אותו לקדושה**, כדאיתא בזוהר בהקדמה, שכשרצה רבי חייא לעלות להיכל רבי שמעון בן יוחאי, שמע קלא נפיק (קול יצא) ואמר: מִי מִכֶּם שֶׁהוֹפְכִים **חֹשֶׁךְ לְאוֹר וְטוֹעֲמִים מַר לְמָתוֹק** טֶרֶם בּוֹאָם לְכָאן וכו' (פרק י').

ענוה והכרת הטוב

מדת הענוה מאופיינת בשני אופנים עיקריים, מצד אחד, לדעת את מעלותינו באמת, ומצד שני להאמין ולהפנים, שכל מה שיש לנו, וכל מה שהיה לנו, וכל מה שיהיה לנו, בגשמיות וברוחניות לא מכוחנו והשתדלותנו הוא, אלא חסד ומתנת חינם, וכל זה אינו פוגם בכך, שאנו מצווים על ההשתדלות[122].

[122] עיין לקמן בנושא 'בזיעת אפיך...'.

עבודתנו היא, להפנים שמצד האמת **אין אנו ראויים לפי מעשנו וטהרת לבבנו לאלו הטובות**, ואילו היו נותנים את אותם כישרונות וכלים שקיבלנו לאדם אחר מישראל, ודאי שהיה מנצלם טוב יותר, וככל שנכיר יותר את חסרוננו ותלותנו בבורא יתברך, כך תגדל בנו מדת 'הכרת הטוב' ו'כח הנתינה' כנ"ל, ובמקביל **תגדל השגתנו בעוצם חסדו יתברך** שהתעסק בשפלים כמונו, ושוב נכיר לה' טובה על כל החסדים שעשה, עושה, ויעשה עמנו, וכה חוזר חלילה.

נמצא שלנתינה ו'הכרת הטוב', יש קשר ישיר למדת הענוה - תכלית המדות[123], היות וְהֶעָנָו האמִתי, **למרות שהוא מודע למעלותיו**, אינו תולה את הצלחותיו במעלותיו, בכוחו, כשרונו או בחדות שכלו, אלא מאמין באמונה שלמה שכל מעלותיו ניתנו לו במתנה בחסדי ה' עִמו, ועל כן רגשי 'הכרת הטוב' והשמחה ממלאים כל רגע ורגע בחייו.

[123] 'תומר דבורה' לרמ"ק הקדוש.

אם כך נטהר את מדותינו, מכוח האמונה נעלה ונתעלה בהשגת גדולת הבורא יתברך והכרת טובו עלינו עלייה תדירית לעד ולנצח נצחים, עד הדבקות השלמה ('מכתב מאליהו' א' 286)[124].

[124] עיין גם בנושא הבא.

והרי לנו מספר עצות בעניין הענווה מהספר הקדוש 'תומר דבורה':

"**האחד** - הוא לכבד כל הנבראים כולם, אחר שיכיר מעלת הבורא אשר יצר האדם בחכמה, וכן כל הנבראים חכמת היוצר בהם, ויראה בעצמו שהרי הם נכבדים מאוד מאוד... ואִלו יבזה אותם חס ושלום נוגע בכבוד יוצרם...

השני - ירגיל עצמו להכניס אהבת בני אדם בלִבו, ואפילו הרשעים, כאילו היו אֶחיו ויותר מזה, עד שיקבע בלבו אהבת בני אדם כולם, ואפילו הרשעים יאהב אותם בלִבו, ויאמר, מי ייתן ויהיו אלו צדיקים שבִים בתשובה ויהיו כולם גדולים ורצויים למקום... ויכסה מומם ולא יסתכל בנִגעם אלא במדות הטובות אשר בהם... והרי בעיני ה' חשוב ממני, שהוא נגוע, מדוכא, עני, מיוסר ומנוקה מעון, ולמה אשנא מי שהקדוש ברוך הוא אוהב, ובזה יהיה לבבו פונה אל צד הטוב ומרגיל עצמו לחשוב בכל מדות טובות שזכרנו".

הכרת הטוב זרע המצמיח

להשלכות החיוביות של עבודת 'הנתינה' ו'הכרת הטוב' אין גבול וקץ, לא רק בעולם הזה, כי **כל עצם כח הצמיחה בעולם הבא מתפתח ומתעצם מתוך הגרעין והזרע של 'הכרת הטוב' שזרענו בעולם הזה.**

אומרת הגמרא (ברכות יז'): "...צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה...".

ההנאה בעולם הבא מתוארת כהנאה המובדלת מהשגתנו - 'נהנים מזיו השכינה'. הרב דסלר זצ"ל מבאר שה'נהנים מזיו השכינה' זוהי הארה והנאה רוחנית המאירה לנשמת האדם כאשר יתגלו לכל אחד **כפי הכנתו בקניין מדת 'הכרת הטוב'**, כל הגילויים המתגלים מהנהגת חסדו יתברך בבריאה, משׁשת ימי בראשית עד סוף כל הדורות, כספר

תורה אשר בו כתובים כל מעשי הבחירה והמאורעות של כל המון בריותיו, ואז יושג שהיו כולם חסד עצום ונורא בדקדוק מופלא לתכלית שכולה להיטיב לנבראיו.

ואומר רבי נחמן: "וימי הודאה זה בחינת שעשוע עולם הבא, כי **זה עיקר שעשוע עולם הבא להודות ולהלל לשמו הגדול יתברך** ולהכיר אותו יתברך שעל ידי זה **סמוכים וקרובים** אליו יתברך (הכרת הטוב= נתינה=השוואת הצורה= דבקות) כי כל מה שיודעין ומכירין אותו יתברך ביותר סמוכים אליו ביותר כי שאר כל הדברים יתבטלו לעתיד כולם בבחינת: 'כל הקרבנות בטלין, חוץ מקרבן תודה' (מדרש רבה, צו פרשה ט', אמור פרשה כז', עיין שם) שלא ישאר לעתיד, רק בחינת תודה והודאה להודות ולהלל ולדעת אותו יתברך כמו שכתוב (ישעיה יא' ט'): "כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת ה' כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים", שזה כל שעשוע עולם הבא (הדבקות בו יתברך)" (ליקוטי מוהר"ן תנינא ב').

האדם שעבד בעולם הזה **לקנות** את 'כח הנתינה' בכלל ו'הכרת הטוב' בפרט, יֵדע להרגיש 'הכרת הטוב' גם בעולם הבא, וע"י כך יזכה לראות בעצם תשלום שכרו בעולם הבא (בסוד 'השוואת הצורה' 'נהנים מזיו השכינה') גילוי עצום של חסדו יתברך, המצמיח התפתחות וגילויים חדשים של חסדו יתברך עמו ועם כלל הבריאה כולה, וכך תמשיך ותתגלה מדת 'הכרת הטוב' שקנה בעולם הזה גם על הגילויים החדשים, להכיר במדה גדולה יותר את טובו וחסדו יתברך, **וחוזר חלילה עד 'אין סוף', עד 'השוואת הצורה' והדבקות השלמה בין הבורא - המשפיע ו'נותן' תענוג נצחי, ובין הנברא - ה'נותן' 'הכרת הטוב'**. וזהו שהנביא אומר: "כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת אִם בִּדְרָכַי תֵּלֵךְ וְאִם אֶת מִשְׁמַרְתִּי תִּשְׁמֹר וְגַם אַתָּה תָּדִין אֶת בֵּיתִי וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת חֲצֵרַי וְנָתַתִּי לְךָ **מַהְלְכִים בֵּין הָעֹמְדִים** הָאֵלֶּה" (זכריה ג' ז').

"**מַהְלְכִים**" אלו הצדיקים שזרעו בדמעה את מדת הנתינה - 'הכרת הטוב' בעולם הזה, **ההולכים מחיל אל חיל** בעולם הבא לתענוג הנצחי הגודל והולך עד אין סוף.

"**הָעֹמְדִים**" אלו המלאכים שאין שינוי במצבם, מחמת שאינם שייכים כלל בעבודה, בבחירה ובשכר.

לא ליחידי סגולה הדברים אמורים, אלא לכלל הנבראים שבידם לרצות, לשאוף ולפתח את 'כח הנתינה', כדי שתהיה תכלית לבריאה עבורנו, ובזה יהיה לנו חלק בקיום תכלית כל הבריאה והשלמת רצון בוראנו יתברך ('מכתב מאליהו' א' 145).

עד היכן הכרת הטוב

ע"פ הנ"ל מובן מדוע חז"ל ראו ב'נתינה' 'והכרת הטוב' דבר יסודי ועיקרי מאוד, ורבו הדקדוקים בהנהגות המחנכות ל'הכרת הטוב', עד אשר הגיעו אפילו ל'הכרת הטוב'

לדומם, לא מהסיבה שהדומם מרגיש וצריך, אלא מהסיבה שאנו זקוקים תיקון לנפשנו בלהתדמות לבוראנו.

על 'מכת דם' במצרים אמרו חז"ל שהמכה הייתה צריכה להינתן ע"י משה רבנו, אך ה' ציווה למשה שיאמר לאהרן להכות את היאור, והסיבה לכך היא, היות ובזמן שהייתה הגזרה של "כָּל הַבֵּן הַיִלוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ", משה הוחבא בתיבה ביְאֹר ובתיה בת פרעה הבחינה בו והצילה אותו.

נמצא שהיאור היה מבחינה מסוימת 'שותף' להצלת משה, ומזו הסיבה ה' יתברך לא רצה שהיאור ילקה על ידו במכת דם ובמכת צפרדעים (רש"י שמות ז' יט').

ומזה עלינו ללמוד על גודל מעלת **הכרת הטוב**, **ואפילו לדומם לא להיות 'כפוי טובה'**.

וצריך להבין מדוע באמת ההכאה לא נעשתה ע"י משה, שהרי על פי מבט האמת, 'ההכאה' סיבבה את הנס שהביא לקידוש ה' לדורי דורות, כלומר אותו 'דומם' קיבל תפקיד מרכזי, להיות כלי לצדיק לקדש שם שמים ברבים וע"י כך יגיע לתיקונו?

מלמדים אותנו חז"ל יסוד גדול ומקיף בכוחות נפש האדם: **כל מדות הנפש נפעלות בעיקר ע"י הרגש**[125] **ולא ע"י השכל**, **למרות שעל פי השכל אותו דומם היה כלי לצדיק לקדש שם שמים ברבים**.

[125] בבחינת "אחרי הפעולות נמשכים הלבבות" (ספר החינוך, מצוה טז').

יסוד זה נלמד מהפסוק (מלכים א' א'): "וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַיְכַסֻּהוּ בַּבְּגָדִים וְלֹא יְחַם לוֹ" אמר ר' יוסי ב"ר חנינא כל המבזה את הבגדים אינו נהנה מהם שנאמר (שמואל א - כד' ה'): "...וַיָּקָם דָּוִד וַיִּכְרֹת אֶת כְּנַף הַמְּעִיל אֲשֶׁר לְשָׁאוּל בַּלָּט", ולפיכך "וְלֹא יְחַם לוֹ" (ברכות סב:)[126].

[126] כך היה המעשה בקצרה: תקופה ארוכה רדף שאול המלך וצבאו אחר דוד להורגו בטענת מורד במלכות. באחת התקריות הסתתר דוד במערה, ושאול וחייליו נכנסו במהלך חיפושם גם לאותה מערה, ונוצר מצב שהיה באפשרותו של דוד להרוג את שאול רודפו, אך נמנע מכך, אולם עם זאת חיפש דוד לקחת דבר שיהיה לו לאות שבא שאול לידו ולא שלח בו יד, ועל ידי כך אולי יצליח לפייסו, לכן "...וַיָּקָם דָּוִד וַיִּכְרֹת אֶת כְּנַף הַמְּעִיל אֲשֶׁר לְשָׁאוּל בַּלָּט".

לכאורה מדובר בפעולה פשוטה עם כוונה טהורה, ואעפ"כ במדרגת דוד המלך פנימיותו נפגמה, ונחשב לו הדבר לביזוי הבגדים ו'כפיות טובה', ולעת זקנותו, לצורך תיקון אותו פגם, נענש בו במדה כנגד מדה, ולמרות שהיה לבוש בגדים מחממים, "וְלֹא יְחַם לוֹ" ('מכתב מאליהו' ג' 189).

מובא עוד בחז"ל (בבא מציעא פה.): מעשה בעגל אחד שהוליכוהו לבית השחיטה, ובדרך ברח העגל והחביא את ראשו תחת כנפי מעילו של רבי יהודה הנשיא, ובכה שאינו רוצה להישחט. אמר רבי יהודה הנשיא לעגל: 'לך לשחיטה, שכן לכך נוצרת'.
מעשה זה עורר בשמים קטרוג גדול ובבית דין של מעלה פסקו: 'הואיל ואינו מרחם (לפי מדרגתו), יבואו עליו ייסורים'.
הרב דסלר זצ"ל מבאר, שעל פי האמת רבי יהודה הנשיא השיג ברוח קודשו שעגל זה, ע"י שישחֵט כהלכה ויאכל מבשרו תלמיד חכם יגיע לתיקונו ותכליתו. ואף על פי כן - נענש.
ע"פ **חשבון שְכלי קר** - מעשה של חסד נעשה, אך אומר הרב דסלר זצ"ל את היסוד החשוב הנ"ל:
מציאות היא בבריאה שהמדות נפעלות ע"י הפעולות החיצוניות והרגש, ובמדרגת רבנו הקדוש, נפגמה במדת מה, מדת החסד והרחמים ('מכתב מאליהו' 103-99)[127].

[127] וכן מצאנו ברופאים העוסקים מדי יום ביומו בטיפולים המכאיבים לחולים, למרות כוונתם החיובית, נפגמת מדת רחמנותם.

לא תתעב מצרי

התורה הקדושה מעלה אותנו מדרגה נוספת בתיקון המדות ובהכרת הטוב. כתוב בתורתנו הקדושה (דברים כג' ח' ט'): "...**לֹא תְתַעֵב מִצְרִי כִּי גֵר הָיִיתָ בְאַרְצוֹ**: בָּנִים אֲשֶׁר יִוָּלְדוּ לָהֶם **דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל ה'**".
שאע"פ שזרקו המצרים זכוריכם ליאור, אין לתעבם, מפני שהיו לישראל אכסניא בשעת הדחק.
דבר פלא הוא, מדוע התחייבנו להכיר טובה למצרים ולקבל מהם גרים לאחר הסבל והייסורים שגרמו לנו רבות בשנים, העבידו אותנו בפרך, שחטו את ילדינו, חלקם שיקעו בבניין ועוד מיתות שונות ומשונות.
לאלו חייבים אנו להכיר טובה?!
נורא נוראות! עד היכן מגיעה חשיבות העבודה על מדת 'הכרת הטוב' והסלידה מכפיות טובה.
מפסוק הנ"ל למדו גם חז"ל (בבא-קמא צב:): "בור ששתית ממנו מים, אל תזרוק בו אבן".
רש"י מפרש - "כלומר, דבר הנצרך לך פעם אחת, שוב לא תבזהו".
יסוד זה מובא להלכה בשו"ע (או"ח קפ' ב'): 'אין מעבירים על האוכלים'. המוצא מאכלים בדרך המונחים בביזיון, חייב להגביהם, ולא להיות כפוי טובה.

ומוסיף 'ענף יוסף' (ע"פ הרמב"ם) דוגמא לכך, שהמוצא דבר אחד טוב בספר, עליו להתייחס אל הספר בהכרת הטוב, ולא ללעוג עליו. ובספר 'בן יהוידע' מבאר, שאפשר ללמוד מ"**הבור**" לפה שלנו. הפה משמש אותנו גם לדברים שבקדושה, לכן צריך להיזהר שלא לזרוק לתוכו דברים המטמאים, כדיבורים אסורים ומאכלות אסורות, כדי שלא נהיה כפויי טובה.

חובת 'הכרת הטוב' והסלידה מכפיות טובה היא כ'תריס' וחוצץ בפני השחתת המידות, אשר שורשם 'מדת הנטילה'.

"כתיב (משלי יז' יג'): "מֵשִׁיב רָעָה תַּחַת טוֹבָה לֹא תָמוּשׁ רָעָה מְבֵיתוֹ". וחיובא רמיא (חיוב מוטל) על האדם שקיבל כל דהוא טובה מחבירו, שתהא חקוקה בלבו תמיד כל הימים שלא לגמול עמו שום רעה ולשלם לעושה הטובה ככל הבא מידו. אפילו אם עשה לו גם כן רעה, **הרעה ישכח והטובה לא ישכח**, כי צריך האדם שיהא בו מדעת קונו (בבחינת "והלכת בדרכיו" שלמרות מעשינו ממשיך להשפיע לנו מאור החיים)... ועל אחת כמה וכמה טובה כפולה ומכופלת אם קיבל ממנו טובת הנפש, כגון שלמדו חכמה או הדריכו בדרך טובה והפרישו מדרך רעה, שזו טובה גדולה שאין למעלה הימנה, כמה וכמה יגדל חובתו להכיר טובתו ולנהוג בו כבוד, ואם לא ינהג בו כבוד כראוי, אין לך כפוי טובה גדול מזה. **וישא ביום ההוא קל וחומר בעצמו כמה וכמה חייב אדם לבוראו, המרבה להיטיב רוב טוב לבית ישראל עד אין חקר**, כך גדלה חובתנו עד אין חקר" ('פלא יועץ' - 'כפוי טובה').

גדר ושורש כל הברכות

הרב דסלר זצ"ל ('מכתב מאליהו' ה' 368) מגלה לנו את סוד ופנימיות עניין ה'ברכות' שתיקנו לנו חז"ל וכיצד הוא מסייע לנו בעבודת ה' היום יומית.

ה' יתברך פיזר עבורנו בבריאה הנאות ב'גוונים' שונים, **על מנת שנהנה ונכיר לו יתברך טובה ע"י הברכה**. לפיכך אמרו חז"ל הנהנה בלי ברכה נקרא גזלן (ברכות לה:).

תכלית כל הנאה היא הברכה שהאדם מברך על הנאתו

ותכלית כל ברכה היא ההתבוננות עד כדי 'הכרת הטוב'.

הרגשת 'הכרת הטוב' בזמן הברכה, לא רק שמצילה אותנו מ'מדת הנטילה' וכפיות הטובה, אלא גם הופכת אותנו להיות, כביכול 'נותנים' לבורא עולם[128], בבחינת 'תנו עוז לא-להים'[129], ולהדבק בו בסוד 'השוואת הצורה', שהרי למדנו לעיל ש'הכרת הטוב' היא בעצם 'נתינה', ו'נתינה' מולידה אהבה ודבקות.

[128] עיין לקמן בנושא אהבת ה'.

[129] עיין ב'נפש החיים' שער א' פרק ג'.

את גדר יסוד כל ה'ברכות', אשר רובם ככולם מדרבנן, אנו למדים מברכת המזון שהיא מדאורייתא, שכל מהותה 'הכרת הטוב' לבורא עולם הזן ומפרנס לכל.

נמצא לפי זה שעיקר ושורש 'הברכות' הוא לאחר ההנאה, **וזאת כדי שנקבע** '**הכרת הטוב**' **במעשה**, בבחינת 'אחרי הפעולות נמשכים הלבבות, אם כי גם ברכה ראשונה, שהיא שבח, מתבססת על אותו עניין, כי כל שבח טומן בתוכו הכרת הטוב[130].

[130] "ואף על פי שהברכה הראשונה לפני ההנאה באה להתיר, מ"מ עיקר חלות דינה הוא דין ברכת השבח, ובכך שוֶה היא לברכה שלאחר ההנאה דגם היא חלה מדין **שבח והודאה** על ההנאה. יוצא שעיקר חלות הדין דשתי הברכות שווה בזו ובזו" (רשימות שיעורים - רי"ד סולובייצ'יק, מסכת סוכה דף לט.).

עבודתנו היא לשאוף ולהשתדל שהרגשת 'הכרת הטוב' בזמן הברכה תהיה בהתפעלות ומלב שמח, בהרגשה מוחשית שקיבלנו הטבה ומילוי לחסרוננו.

החידוש היותר הגדול שהרב דסלר זצ"ל מלמד אותנו הוא שחז"ל לומדים מברכת המזון ומיסוד 'הכרת הטוב', אפילו על ברכת המצוות כגון: תפילין ציצית וכד'. כי בעצם קיום המצוות אין הנאה גופנית מוחשית כמו באכילה ושתיה וכו', אשר על כן נדרשת מַאֲתָּנוּ **התבוננות שִׂכלית ואמונה** שאנו עומדים לקבל מתנות עצומות, השפעה רוחנית בעצם קיום המצוות, כי **המטרה להגיע להרגשת** '**הכרת הטוב**' **בעצם הברכה**.

ומעתה מובן בפנימיות, מדוע חז"ל קבעו שיש לברך את ברכת המצוות 'עובר לעשייתן', כלומר שה'ברכה' תמיד תבוא לפני המצוה, ולא אחריה כבברכת המזון שההנאה שם מוחשית, **כי מן הראוי שיכין האדם את עצמו לכוונתה ע"י התבוננות ואמונה**.

כמו כן צריך התבוננות בכל ברכות השבח, כגון 'ברכות השחר', ברכות 'קריאת שמע', 'תפילת העמידה' וכד', היות וכל שבח הוא בחינה של נתינה לבורא עולם, 'השוואת הצורה' והורדת השפעות **נפלאות לעולמנו**, שעל כל שבח ושבח ראוי להתחזק בהכרת הטוב[131].

[131] בפנימיות העניין מובא ש"בכל מקום **ששבחו** החבריא את רבי שמעון בן יוחאי על שגילה להם סוד נפלא, תמצא שאחר כך **אמר להם עוד חידושי תורה**" (ליקוטי מוהר"ן קכו), בבחינת 'תנו עז לאלוקים' להוסיף השפעות.

אמנם למעשה, כיצד נכין את עצמנו להרגשת 'הכרת הטוב' בזמן אמירת הברכות?

ראשית, **חיזוק האמונה** ועבודת ההתבוננות בטובות שה' עשה ועושה עמנו ברוחניות ובגשמיות ולהזכיר לנו שבעצם איננו ראויים על פי מעשינו לשפע ההנאה והברכות שאנו מקבלים כל רגע והכל בגדר מתנה, בבחינת "וְאִם תְּבַקֵּשׁ לְנַקּוֹתִי כְּמְטַהֵר וְכִמְצָרֵף

כֶּסֶף לֹא יִשָּׁאֵר מִמֶּנִּי מְאוּמָה"[132], ובנוסף צריך לעורר את השמחה על הזכות הגדולה שנפלה בחלקנו לקיים תורה ומצוות שאוכלים מפירותיהם בעולם הזה ושכרן לנצח נצחים, בבחינת "מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ..." (תהילים לא' כ').

[132] וידוי הגדול של רבינו ניסים.

באופן זה ה'ברכות' תקבלנה 'צורה' של 'הכרת הטוב'. ואם נתמיד בעבודת האמונה נקבל טעם רוחני ממש, בבחינת טעמו וראו כי טוב ה', ו'ראיית הלב' תביא אותנו ל'הכרת הטוב' אמִתית, 'נתינה' ודבקות בבורא יתברך.

בברכות שאינן כרוכות בהנאה מוחשית, כגון ברכה על המצוות, צריך **להאמין לצדיקים שגילו לנו** שעצם **הברכות והמצוות** מורידות עלינו שפע של ברכה וישועה בכל העניינים ושכרן נצחי, למרות שברוב המקרים הדבר נסתר מֵאִתָּנוּ[133].

[133] ברחמי ה' עלינו בדורנו זכינו לגילויים מדעיים נפלאים שיכולים לעזור לנו להרגיש בידיעה שהברכות והמצוות פועלות ממש, לדוגמא הוכיחו שדיבור חיובי פועל במערכת המקרוסקופית ומשפיע בפועל על החומר בצורה חיובית, כל שכן דיבורי קודש כברכת ה'. וכן הצליחו לפתח מצלמה חדישה שביכולתה להבחין בהילה סביב בני אדם. ניסו ובדקו באדם המניח תפילין וצבע ההילה השתנה, מה שלא קרה כאשר התפילין היו פסולות. ועוד רבות הדוגמאות המופיעות בספריו של הרב זמיר כהן שליט"א.

למעשה, צריך לעצור רגע קט לפני כל ברכה שיש בה שם השם (י-ה-ו-ה) ולהתבונן בהטבה שאנו עומדים לקבל על פי נוסח הברכה, או בהטבה שקיבלנו, בברכות שלאחר ההנאה. היות ושם השם (י-ה-ו-ה) מורה על הנהגה של חסד והורדת השפעות לנבראים, בבחינת להטיב לנבראיו במתנת חינם.

ומוסיף ר' צדוק הכהן מלובלין להתבונן גם במילים "אשר קדשנו": "כל המצוות מכניסות קדושה בלב איש ישראלי... **ומברכין עליהם אשר קדשנו במצוותיו וצונו... שעל ידיהם האדם מתקדש** וזהו תכלית בריאת האדם בעולם להתדמות אליו יתברך שהוא קדוש ומשרתיו קדושים ונאמר: (ויקרא י"ט, ב') קְדֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם (ישראל קדושים אות א).

הכרת הטוב וייסורים

עבודת ההתבוננות והכרת חסדי ה' עמנו מטרתה להעלות אותנו למדרגה נעלה ביותר, עד שנוכל לברך על 'הרעות' - על הקשיים והנסיונות, כשם שמברכים על הטובות, וזהו שאמרו חז"ל "חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה"[134], הוי אומר חייבים להאמין שאין רע בעצם ול'הכיר טובה' גם על הדברים ה'ניראים' כרעים.

[134] משנה סוף ברכות וכן נפסק להלכה בשו"ע אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן רכב' סעיף ג' - "חייב אדם לברך על הרעה בדעת שלמה ובנפש חפצה, כדרך שמברך בשמחה על הטובה, כי הרעה לעובדי השם היא שמחתם וטובתם, כיון שמקבל מאהבה מה שגזר עליו השם נמצא שבקבלת רעה זו הוא עובד את השם, שהיא שמחה לו".

אם כי טרם ההגעה לפסגת המדרגות, לאמונה תמימה ופשוטה שהרעות הם באמת טובות גדולות, חייבים לעבור דרך מציאות של קשיים, התמודדויות וייסורים לא עלינו, אשר **תכליתן להביא את האדם להרגשה עמוקה של 'הכרת הטוב' הבאה בעקבות הגאולה מהם**, בבחינת 'יתרון האור מהחושך', דהיינו ללא מציאות של 'חושך' לא היינו מרגישים את החסד שב'אור'.

הרב דסלר זצ"ל מחדש, **שהיא התועלת העיקרית מהייסורים**, דהיינו מהיציאה מהם מכח הכרת הטוב, מלבד מרוק הגשמיות והשאיפות האנוכיות ('מכתב מאליהו' ה' 280).

לכן אומרת הגמרא ('ברכות' ה'.): "תניא רבי שמעון בן יוחאי אומר שלש **מתנות טובות** נתן הקדוש ברוך הוא לישראל וכולן לא נתנן אלא ע"י ייסורין, אלו הן: תורה, וארץ ישראל, והעולם הבא...".

על פי זה מבואר מדוע היתה נחוצה גלות מצרים והשעבוד הארוך בעבודת פרך קשה, שהרי בגאולה מאותו שעבוד נקשרנו אליו יתברך בעבותות אהבה ו'הכרת הטוב', אשר גרמה לנו לעבוד אותו יתברך בשמחה והשתוקקות עצומה.

כל אדם בהתבוננות פשוטה יכול לראות ולהרגיש שאינה דומה חוויה טובה שחוה לאחר מניעה שהיתה לו בעניין מסוים, להנאה שהגיעה אליו ללא מניעה כלל. לדוגמא: לא דומה שמחת החקלאי בירידת גשמים לאחר שנת בצורת, לשמחתו בירידת גשמים בעתם ובזמנם. ואפילו בדברים קטנים, אינה דומה הנאה ממאכל ומשתה הבאה בעקבות רעב וצמא, להנאה בזמן שבע.

אך יש לזכור שלמרות התועלת העצומה בקבלת הייסורים באמונה, במדרגתנו, אסור לנו לבקש נסיונות ח"ו, ועל כך הזהירו אותנו חז"ל, ואפילו תיקנו לנו להתפלל על הדבר, '...ואל תביאני לידי חטא ולא לידי עוון ולא לידי **נסיון** ולא לידי בזיון...' (ברכות השחר).

'מודים אנחנו לך'

הגמרא (בבא קמא טז.) מביאה ברייתא המלמדת ש"שדרו של אדם לאחר שבע שנים נעשה נחש, והני מילי (מדובר באדם) דלא כרע במודים (של תפילת העמידה)"

ב'תורת חיים' מבואר: שה' יתברך עושה חסד תמידי עם כל אדם בכל עת ובכל רגע, והיה ראוי שיעמוד אדם מהבוקר עד הערב להודות ולברך את ה' יתברך על כל החסדים

שעושה עמו בכל עת, בבחינת 'מחדש בכל רגע תמיד מעשה בראשית', בבחינת להיטיב לנבראיו.

אך כיון שמן הנמנע לעמוד כל היום ולהודות, לשם כך תיקנו לנו חז"ל את ברכת 'מודים אנחנו לך' בתפילת העמידה. ומי שאינו כורע ב'מודים' אין הודאתו הודאה, ושדרתו נהפכת לנחש, כאותו נחש קדמוני שהיה מהלך בגאווה ובקומה זקופה וכופר בו יתברך.

הקשר בין הנתינה לאמונה

הרב דסלר זצ"ל כותב ('מכתב מאליהו' א' 141), שיש יחס ישר בין מדת ה'נתינה' ו'הכרת הטוב', למדת 'אמת ואמונה'.

לא יבוא האדם לאמונה מוחשית בליבו, אלא אם כן כבר טיהר את לבו במדה רבה מ'כח הנטילה' וממחלת הנגיעות.

הנגיעות, אלו הם הרצונות הנובעים מ'הרצון לקבל' ומאהבה אנוכית, הפועלות **לשחד ולעוור** את עינינו וליבנו מלראות אמת ואמונה, ומלראות את ה' יתברך בתוך חושך הגשמיות.

התורה הקדושה (דברים טז' יט') מזהירה, "לֹא תַטֶּה מִשְׁפָּט לֹא תַכִּיר פָּנִים וְלֹא תִקַּח שֹׁחַד כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר עֵינֵי חֲכָמִים וְיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִם", ומזה אנו לומדים שהשוחד - **הנגיעה**, בטבע המציאות מונעת מֵאִתָּנוּ לראות את האמת.

עוד אומרת התורה הקדושה (דברים א' טז'): "וָאֲצַוֶּה אֶת שֹׁפְטֵיכֶם בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר שָׁמֹעַ בֵּין אֲחֵיכֶם וּשְׁפַטְתֶּם צֶדֶק בֵּין אִישׁ וּבֵין אָחִיו וּבֵין גֵּרוֹ" וביארו חז"ל (סנהדרין ז:): "אזהרה לבית דין שלא ישמע... ולא יטעים דבריו לדיין קודם שיבוא בעל דין חבירו", כיון שבתחילה, אפילו אם לרגע אחד חשב שהצדק עם הראשון, כבר נוגע הוא מעט בדבר ולא ישנה את דעתו במהרה, וזאת משום השפעתן **הנסתרת** של מדת הגאווה ועצלות המחשבה לבחון את הדברים מחדש. וכל שכן שאינו יכול לדון דין אמת, אילו קיבל הנאה כלשהי.

והנה כל אדם הוא בחינה של דיין, כי תמיד מוטל עליו לשפוט האם צודק הוא בהנהגתו ואמיתת השקפותיו. אך כשיתבונן בערך הנגיעות המשפיעות עליו, ימצא שהן תַּקִיפוֹת לאין ערך מכל שוחד שיוכלו הדיינים לקבל. אם אפילו הנחה קדומה קטנטנה, הנובעת מגאווה ועצלות המחשבה, עלולה לעוות את דקדוק המשפט, מה יהא על ההנחות הקדומות שלנו הנובעות ממדות ותאוות רעות, ואיך נקווה אנחנו לבוא להחלטה אמִתית, רצון ה', במקום שכרוכה בזה 'ראיית חובה' לעצמנו ממש - כגון: לקבל תוכחה,

להודות על חסרונותינו, לקבל דעות שעל פיהן נתחייב במה שקשה לנו ונימנע ממה שחביב עלינו?!

- במקום שיש 'נגיעה', גם האמת הברורה היא 'סוד'.

- נתינה וחסד אמִתיים הם 'סוד' לבעל כח ה'נטילה'.

- כל גדרי העבודה 'לשם שמים' הם 'סודות' לאיש החיצוני.

לכן התקווה היחידה שנותרה לנו 'לראות' אמונה, לראות את האמת, את רצון ה' בעניינים המעורבים ב'נגיעות' היא, פיתוח 'כח הנתינה', דהיינו קיום תורה ומצוות בשאיפה להגיע ל'לשמה' - נתינה אמִתית, **'נתינה' המבטלת את 'כח הנטילה' והנגיעות הנולדות ממנה. וממילא בהסרת הנגיעות תגבר ותתעמק הכרתנו את בוראנו מכח האמונה.**

התברר, ש'הנתינה' מבטלת את הנגיעות הנולדות מה'רצון לקבל' וממילא מאירה האמת ואמונה.

אפשר היה לטעות ולומר ההיפך, שהאמונה היא שהולידה את הנתינה, היות ומכח האמונה רואים את חסדי ה' הנסתרים בבריאה ומכירים עליהם טובה, דהיינו 'נתינה'. דבר זה ודאי נכון מצד עצמו, אבל הרב דסלר זצ"ל ('מכתב מאליהו' א' 142) מגלה לנו מהו השורש הקודם.

משה רבנו במספר מקומות מזכיר לעם ישראל את הניסים אשר עשה להם ה' יתברך במצרים ואת ניסי המדבר, במטרה לעורר אותם ל'הכרת הטוב', כי **אפילו יראה האדם ניסים גלויים, לא תבוא האמונה מכח ראיית הניסים עצמם, אלא מ'הכרת הטוב' עליהם. ואם אין 'הכרת הטוב', גם הניסים הגלויים לא יביאו אמונה.**

כעין זה אמרו חז"ל (מדרש תהלים יח'): "כל מי שנעשה לו נס ואומר שירה (מכיר טובה), בידוע שמוחלין לו על כל עוונותיו, ונעשה בְּרִיָּה חדשה" כי הכרת הטוב היא נתינה, ונתינה היא התדמות לבורא יתברך ודבקות, וממילא האדם שבדבקות נמחלים לו כל עוונותיו[135].

[135] עיין בנושא 'זכות אבות' בעניין יום הכיפורים.

כללו של דבר: 'הכרת הטוב' היא 'נתינה', ו'נתינה' היא תיקון 'מדת הנטילה' והנגיעות, ובהעדר הנגיעות ממילא אפשר להגיע לאמת ואמונה, דהיינו לדבקות[136].

[136] עיין לקמן בנושא 'אמונה והשוואת הצורה'.

החידוש הנ"ל מובא גם בפירוש 'אור החיים' על התורה (בפרשת 'עקב' ח' יח') על הפסוק: "וְזָכַרְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי הוּא הַנֹּתֵן לְךָ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חָיִל..." - **"שצריך לתת לבו על טובתו, כי מה' היתה לו** (הכרת הטוב), **ודבר זה יעירהו תמיד להכיר בוראו והשגחתו עליו**

(אמונה), ותחילת תחבולות יצר האדם היא, להשכיחו דבר זה, ודרך זה יכנס לאבדו, ואולי כי לזה סמך מאמר שאחרי זה 'והיה אם **שכח תשכח**', פירוש אם **שכח** דבר זה, שה' הוא המיטיב לך וגו', סופך **שתשכח** את ה'... הא למדת שזכירה זו, גדר גדול לעבודת ה', ומחסרונה ידיחנו השטן ממדרגה, למדרגה למטה ממנה."

וכך גם משמע בנוסח סידור התפילה: "וקרבתנו מלכנו לשמך הגדול באהבה, **להודות לך** (נתינה) **וליחדך**, **ליראה ולאהבה את שמך**" (אמונה).

יראה קודמת לאהבה

הרב דסלר זצ"ל מבאר על פי הזוהר הקדוש שעיקר עבודתנו הוא רק בתחום היראה, וכך לשון הזוהר הקדוש (אחרי מות נו'): "...בכל עבודה שרוצה האדם לעבוד לפני ריבונו, בתחילה צריך לירא מפניו. **ובשביל יראת ריבונו ימצא** (ממילא) **אח"כ שיעשה בשמחה** (באהבה) **את מצוות התורה**, ועל זה כתיב (עקב י' יב'): "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה ה' אֱ-לֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ? כִּי אִם לְיִרְאָה אֶת ה' אֱ-לֹהֶיךָ..."

אומר הרב דסלר זצ"ל: למדנו מדברי הזוהר הקדוש יסוד מרכזי, לאחר עבודת ההשתדלות בתחום ה'יראה', דהיינו עבודת התחתונים. באות השמחה, 'האהבה' והדבקות, **במתנת שמים**, וכולה רק סייעתא דשמיא.

הרוצה לקנות מדרגת ה'אהבה' מבלי שתקדם לה עבודת ה'יראה' לפי ערכו, לא יועיל במעשיו כלל. ולא עוד, אלא שכוונתו נקראת 'גניבה', כי הוא חפץ להשיג בלי תשלום עבודת ה'יראה', את מדרגת ה'אהבה', והאמת היא שרק מדרגת ה'יראה' בתחום בחירתנו. ויותר מזה, שרוצה לגנוב דבר שכל המציאות לא תשווה ליקר ערכו - הלא היא הדבקות בו יתברך - האהבה. לכן תדע: '**הכל בידי שמים**' - **אפילו מדרגת האהבה והדבקות** - '**חוץ מיראת שמים**' (עיין ב'מכתב מאליהו' ג' 120 - 121).

וכך גם כתוב בספר 'אור תורה' מהמגיד ממעזריטש זצוק"ל, 'שהאדם צריך רק לראות שתהיה לו 'יראה' בשלמות **וממילא תבוא לו אהבה מן השמים**'.

"ובקריעת ים סוף נאמר (שמות יד' לא'): "וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּמִצְרַיִם **וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת ה'** וַיַּאֲמִינוּ בַּה' וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ", מדת היראה נקראת זהב כידוע. ואף שאהבה גדולה, כמו שאמרו בסוטה (לא' א') זהו מצד המעלה עצמה, שודאי מדת אהבה מעלה גדולה יותר, אבל **מצד השתדלות האדם**, **העיקר יראה**, כמו שאמרו (ברכות לג' ב') 'הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים', שנאמר (דברים י', י"ב): וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ **כִּי אִם לְיִרְאָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ** לָלֶכֶת בְּכָל דְּרָכָיו וּלְאַהֲבָה אֹתוֹ וְלַעֲבֹד

אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ", אלא אוצר של יראת שמים, כי **האהבה בא אחר כך ממילא** כידוע... (ר' צדוק הכהן מלובלין - פרי צדיק שמות פרשת שקלים).

בטרם העליה שלנו למדרגה העצומה של אהבת ה' אנו חייבים לקנות תחילה את מדרגת יראת ה', בבחינת מתוך ש'לא לשמה' בא 'לשמה'. 'סגולת היראה' היא עיקר גדול בעבודת ה', **שישים האדם לנגד עיניו שהרע והשקר רעים הם עבורו, וירא לעצמו יראה גדולה פן יאבד ח"ו בתהום 'האהבה העצמית' והטומאה**. 'היראה' היא אמצעי בטוח לקניית ביטול היש הגשמי - 'הרצון לקבל', אולם לגבי העבודה מאהבה עדיין היא בחינה חיצונית, כי העובד מיראה, לעצמו הוא ירא, ועבודתו מצומצמת בגבולות 'האהבה העצמית' וצרכיו הרוחניים הפרטיים. אך על כל פנים העובד בדרך 'היראה', בהשתדלות ויגיעה בתורה ומצוות לזכך עצמו, מסייעים אותו להתעלות למדרגת 'האהבה' - מדרגת ה'לשמה'.

ותדע, כל מהות האדם וטבעו 'רצון לקבל', וכשם שגופנו זקוק לאכילה ושתייה לתפקודו היום יומי, כך **בנפשנו לא יתעורר ה'רצון' לפעול ללא גמול ותמורה משתלמת**, לכן להגיע לנתינה אמִתית ללא גמול, מעל הטבע, חייבים לעסוק בנתינה ולהתפלל ולבקש עזרה מהבורא יתברך, שלו הכח והגבורה לשדד את חוקי הטבע והבריאה.

אהבת ה'

החידוש הנפלא של הרב דסלר זצ"ל ש'הנתינה' מלב מתנדב מולידה אהבה[137], תקפה אף לגבי מצות אהבת ה'[138].

[137] עיין בנושא 'נתינה מולידה אהבה'.

[138] אמנם אסור לשכוח שהכל רק בגדר השתדלות, כי 'מדרגת האהבה' היא מתנת שמים ועיין בנושא הקודם בהרחבה.

למדנו לעיל שכל עבודת ה' בנויה על יסוד 'הכרת הטוב'[139], ו'הכרת הטוב' היא 'נתינה' ונתינה מולידה אהבה ודבקות, באשר על כן על האדם להודות לה' יתברך על הטובות שעשה עִמו ועם עַמו, **עד שבשביל זה עליו לקיים את כל המצוות, החוקים והתורות**.

[139] עיין עוד לקמן בדעת הרמב"ן בסוף פרשת 'בא'.

לחזק את עניין זה, חוזרת התורה הקדושה חמישים פעם ומזכירה את יציאת מצרים, וזאת כדי שנתבונן ונעורר את רגשות הלב ל'הכרת הטוב' לבורא יתברך שהוציאנו ממצרים ונתן לנו את התורה הקדושה וחיי עולם נטע בתוכנו[140]. כאשר יודה האדם לבוראו וירגיש בכל לבבו ונפשו, כי הוא חייב בתשלומי כל הטובות הרבות אשר עשה עמו, אז יביע לו התודה הזאת ע"י קיום תורה ומצוות, ויגישם לפניו יתברך כמנחה

העושה ריח ניחוח אשה לה'. לפיכך עלינו להשתדל לעורר ע"י התבוננות בתיבות התפילה את הכרת הטוב לבורא יתברך הטוב והמיטיב, כמו לדוגמא מה שאומרים בכל יום לפני תפילת העמידה בערבית ובשחרית[141] בהתעוררות: "האל העושה לנו נקמה בפרעה, באותות ובמופתים באדמת בני חם... ראו בנים את גבורתו, **שיבחו והודו לשמו, ומלכותו ברצון קיבלו עליהם**...".

[140] כתוב בתורה (ויקרא יא' מה'): "כִּי אֲנִי ה' **הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹקִים וְהְיִיתֶם קְדוֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי". רש"י הקדוש מביא מדרש, ועל פי הנ"ל כך פירושו: "**על מנת שתקבלו מצוותי** (מתוך הכרת הטוב) **העליתי אתכם**"

[141] בשחרית הנוסח קצת שונה.

מובא בעניין זה במסכת ברכות (ד:): "איזהו בן העולם הבא? זה הסומך גאולה של ערבית (הברכה האחרונה לפני תפילת העמידה) לתפילה של ערבית"

שואל רבינו יונה, וכי מפני שסומך את ברכת גאולת מצרים לתפילת העמידה זוכה לשכר גדול כזה - בן העולם הבא?

ומתרץ רבינו יונה על פי המהלך הנ"ל, כי בברכת 'גאל ישראל' מזכירים את החסד העצום של יציאת מצרים, ומעוררים את הרגשת הכרת הטוב, דבר המחייב את עשיית מצוות הגואל, המתבטא בתפילה שהיא הביטוי של העבודה בכלל ועבודה שבלב בפרט, ועתה מובן, כי למדנו ש'הכרת הטוב' היא נתינה - השוואת הצורה - דבקות, ואז שייך שיהיה, בחינת בן העולם הבא.

בעשותו ככה והיה האדם כ'נותן', וה' יתברך, **כביכול**, כ'מקבל', ויזכה האדם למדרגה הנשגבה, הדבקות בו יתברך בסגולת ההתדמות ו'השוואת הצורה' לבוראו, שהיא האהבה הגמורה.

הרי התבאר בזה שורש אהבת האל ברוך הוא - 'כח הנתינה' ('מכתב מאליהו' א' 50).

לאחר כל הנאמר לעיל בעניין 'הכרת הטוב' שהוא בחינה של נתינה, התדמות, דבקות ועצם 'התכלית'[142], אולי יהיה אפשר להבין את **עומק** משמעות דברי הרמב"ן הקדוש בסוף פרשת 'בא', וזה לשונו: "...**וכוונת כל המצוות שנאמין באלוקינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת היצירה**, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין א-ל עליון חפץ בתחתונים, מלבד שידע האדם, **ויודה לאלוקיו שבראו**, וכוונת רוממות הקול בתפילות וכוונת בתי כנסיות, וזכות תפילות הרבים, זהו שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו **ויודו** לא-ל שבראם והמציאם, ויפרסמו זה ויאמרו לפניו בריותיך אנחנו..." עכ"ל.

[142] עיין בנושא 'התכלית - הגדרתה' ו'בהקדמה ומושגים'.

נסיים בדברי הנביא (ישעיה מג' כא'): "עַם זוּ יָצַרְתִּי לִי תְּהִלָּתִי יְסַפֵּרוּ". מבאר רש"י: "עם זו יצרתי לי, **למען תהלתי יספרו**".

עמוד העבודה - תפילה

בהבנה שטחית נתפס אצל המון העם, שעניין התפילה הוא **רק** דרך ומתן אפשרות - **אמצעי** להשגת מילוי חסרונותינו, כמו שתיקנו לנו חז"ל כגון: בתפילת העמידה, ששם ניכר עניין בקשת צורכי הנפש (תשובה, סליחה, גאולה וכו') וכן צורכי הגוף (רפואה, פרנסה וכו'), וכן תפילות שתיקנו הצדיקים במשך הדורות או בתפילות אישיות שאדם מתעורר אליהם בזמן מן הזמנים בעת מצוקה.

אולם על פי פנימיות הדברים, עניין התפילה אינו בא **רק** לבטא אופנים הקשורים לתועלת פרטית אנוכית כזו או אחרת המצטמצמת **ב'אני' הפרטי או ב'אני' המורחב - בני משפחתי**, אלא התפילה היא כלי עוצמתי ביותר שקיבלנו מהבורא יתברך שבעזרתו נוכל להגיע לדבקות ו'לתכלית'.

בתפילה, האדם מצליח **להפנים ללבו** שה' יתברך הוא המשפיע לו, לבני משפחתו ולכל הבריאה כולה את כל חיותם כל רגע ורגע, ושאין עוד מלבדו שום כח אחר בבריאה, או כוחות טבע למיניהם הפועלים בחוקיות עצמית.

ונוסף לכך, בתפילה אדם לומד **להכניע את עצמו** לפניו יתברך, בכל הודאה ובקשה, ולהפנים שכל מעלותיו ניתנו לו מהבורא יתברך לצורך תפקידו, עד שאמרו ז"ל שהתפילה היא במקום הקורבנות... וידוע שעבודת הקורבנות היא להורות **ביטול כל הויה אחרת** כלפי הֲוָיָתוֹ יתברך היחיד ומיוחד.

"ותדע כי כוונתנו בתפילה אינה כי אם **כלות הנפש אל האלקים וכניעתה לפניו** ('חובת הלבבות' שער חשבון הנפש ג')".

מאוד חשוב שכל תלמיד חכם יתאמץ בעניין התפילה **וההכנעה**, כי לימוד התורה ללא עבודת התפילה, נראה שעלול הוא להגדיל את אנוכיות האדם, שהריהו 'מִתגדל' בידיעותיו החדשות, וכל שכן אם זוכה לחדש חידושי תורה, הרי לכאורה לא ימלט מלהתפאר בהם בלבבו... לכן אין עצה אחרת, מוכרח 'הלומד' להוסיף ללימודו את עבודת התפילה, בכדי שירגיל את עצמו **להכנעה והתבטלות** אליו יתברך, וכן להכיר ולא לשכוח בזמן לימוד התורה ש'ה' ייתן חוכמה מפיו דעת ותבונה' ושלאדם "לית ליה מגרמיה כלום". וככל שיודה ויבקש על יותר עניינים ופרטים תופנם בליבו התבטלותו כלפיו יתברך ביתר שאת.

וכבר ידוע מכל גדולי הדורות, שביחד עם גדולתם בתורה גם תפילתם הבקיעה שחקים. ומי לנו גדול מר' עקיבא שעליו אמר משה רבינו עליו השלום (מנחות כט.) "יש לך כזה בעולמך ואתה נותן תורה על ידי?", ואמרו עליו בגמרא (ברכות לא.) "אדם מניחו בזוית זו ומוצאו בזוית אחרת... מפני כריעות והשתחויות" מעוצם דבקותו בתפילתו. **ודי בזה לבייש את אותם החכמים בעיניהם, שחושבים את עצמם כה גדולים בתורה, עד שמותר להם להקל בעבודת התפילה** ('מכתב מאליהו' ד' 34 33).

אומרת הגמרא (ברכות ו:): "...מאי 'כְּרֶם זָלוּת לִבְנֵי אָדָם' (תהילים יב' ט')? אמר ליה אלו דברים שעומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלין בהן". ופירש רש"י: "דברים שעומדים ברומו של עולם, כגון תפילה שעולה למעלה".

הזהיר רבי נחמן מברסלב, להכריח את עצמו להתפלל בכוונה גדולה, דהיינו **לקשר המחשבה אל הדיבור** בקשר אמיץ וחזק, יַטֵּה אָזְנוֹ היטב היטב וישמע מה שהוא מדבר בתפילה וזה **עיקר תפילה בכוונה**.

ועל המחשבות זרות הבאות בתוך התפילה היה מצוֶה שלא להשגיח עליהם כלל (שיחות הר"ן ס' עה').

כאשר מתייחסים לעבודת התפילה ברצינות הראויה על פי תוכנה הפנימי שהוא עניין האמונה והדבקות בו יתברך, סגולתה נפלאה וכוחה רב לבטל את ה'רצון לקבל' האנוכי, את הגאווה ו'הכחי ועוצם ידי' החוצצים מהדבקות בו יתברך, ודבר זה רמוז בלשון הפסוק "וַתֹּאמֶר רָחֵל נַפְתּוּלֵי אֱלֹהִים נִפְתַּלְתִּי עִם אֲחֹתִי גַּם יָכֹלְתִּי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ נַפְתָּלִי" (בראשית ל' ח'), שעניין התפילה הוא כ"צמיד פתיל, חיבורים מאת המקום" (רש"י), חיבור ודבקות. וכמו שכתוב בספר ה'כוזרי' (מאמר ג' אות ה'): "(התפילה) הוא מעמד להדבק בעניין האל-הי".

הורדת השפעות

פנימיות התורה מלמדת אותנו שיש רבדים נוספים בעניין כוונת התפילה הפועלים בפנימיות העולמות לחבר עליונים ותחתונים ולהוריד השפעות.

וכך אומרת הגמרא (יבמות דף סד.): "א"ר יצחק: מפני מה היו אבותינו עקורים (אינם יכולים להוליד)? מפני שהקב"ה מְתָאֲוֶה לתפלתן של צדיקים".

מבאר הזוהר הקדוש (פרשת תולדות): "בוא וראה, עשרים שנה נשתהה יצחק עם אשתו ולא ילדה, עד שהתפלל תפילתו. והוא, משום **שהקב"ה חפץ בתפלתן של צדיקים** בשעה שמבקשים מלפניו על כל צורכיהם. מהו הטעם? **כדי שיתגדל ויתוסף משחת קודש ע"י**

תפילת הצדיקים לכל מי שצריך, כי הצדיקים[143] **בתפילתן פותחים את הצינור העליון, ואז אפילו אותם שאינם כדאים להיענות, נענים**".

[143] ומפורש לקמן, דצדיקים לאו דוקא.

ביאור הדברים על פי דרכינו בספר זה[144], למדנו שה' יתברך הוא הטוב ומיטיב, ומדרך הטוב להיטיב ולהשפיע, אמנם את הכלים להמשכת השפע ולקבלתו באיכות וכמות התנה בעבודתם של ישראל בתורה ומצוות לשם שמים, בסוד השוואת הצורה וההתדמות.

[144] עיין לעיל בנושא "הקדמה ומושגים".

לדוגמא, רצונו יתברך להוריד שפע של ילודה לעולם, אך העולם חסר בזכויות, חסר **בכלים**, שהם רצונות של השפעה - 'השוואת הצורה' - תורה ומצוות 'לשמה', על כן עשה את אבותינו הקדושים עקורים כדי לעוררם להתפלל, ובכח תפילתם הטהורה, הנקייה מפניות, בבחינת 'והלכת בדרכיו', הורידו והמשיכו את אותן השפעות לעולם.

"...והמשכיל יבין מדעתו, שלא לחינם הוצרכו לתיקון תחינה קטנה ותפילה קצרה כזו (תפילת העמידה) ק"כ (120) זקנים ומהם כמה נביאים. אלא שהמה השיגו ברוח קדשם והשגת נבואתם העליונה ונהירא להו (ומאירים להם) שבילין דכל סדרי בראשית ופרקי המרכבה. לזאת יסדו ותקנו מַטְבֵּעַ ברכות והתפלות באלו התיבות דוקא. מאשר **ראו והשיגו איזה דרך ישכון אורה של כל תיבה פרטית מהם אשר היא נצרכת מאוד לתיקון רבוי עולמות וכוחות עליונים וסדור המרכבה**. וכמאמרם ז"ל העבודה צורך גבוה. וזהו עניין מאמרם ז"ל שהקב"ה מְתְאַוֶּה לתפלתן של צדיקים... וכתוב מפורש (משלי ט"ו ח'): '...וּתְפִלַּת יְשָׁרִים רְצוֹנוֹ': ולכן קראו רז"ל את עניין התפילה דברים העומדים ברומו של עולם (ברכות ו:), היינו שהדברים עצמם הם תיבות התפילה עומדים ברום העולמות..." ('נפש החיים' שער ב' י').

מוסיף 'בעל התניא' (מאמרים על פרשיות התורה) בעניין פנימיות 'תפילת העמידה': "לא נתקנה הברכה בשביל האדם להתפלל על צרכיו... אלא ודאי כמו שאמרנו **שהוא רק המשכת אלקות**... שהמשיך אלקותו על ידי אותה ברכה, כגון ברכת השנים, כשמתברכת השנה בכל טובה אזי יש **התגלות אלקות בעולם** (כלומר, יהיה **ניכר** שאותו השפע מאיתו יתברך, ולא טבע ומנהגו של עולם). וכן קיבוץ גלויות, כשמקבץ אותנו מן הגלות אזי יהא ניכר גדולתו יתברך, וכשיש לאדם חולה ח"ו בודאי צריך לאותה המשכה, **כשיתפלל אזי יהיה המשכת אלקות, אבל לא שיתפלל להנאת עצמו** ('**שינוי צורה**'),

וממילא יובן שהאדם לא נברא אלא לכבוד הבורא יתברך" (דהיינו, לעשות רצונו יתברך ולא רצון עצמו).

התברר, שכאשר השם יתברך מוריד השפעות לעולם, הן בגשמיות והן ברוחניות, ההשפעות הללו הן גילוי אלקות, ובלשונו של הרב דסלר זצ"ל (מכתב מאליהו' ג' 265), גילוי כבודו יתברך, שתכליתו **גילוי יתברך** לנבראים, בבחינת להיטיב לנבראיו. ככל שאדם קנה בעבודתו את מדת ההשפעה, הוא חושב פחות על צרכי עצמו והנאתו, ובראש מעייניו הכוונה הפנימית בכל דבר, ובהדרגתיות מטפס ועולה להיות מסור ונתון יותר לרצונו יתברך מאשר לרצונותיו האנוכיים.

מובא עוד בספר הקדוש 'שומר אמונים' (של הרב אהרן ראטה, 'מאמר פתחו שערים' בעניין ה'קדיש') דבר נפלא, כשאדם מכוין בתפילתו להורדת השפעות מקיים בכך מצוה מהתורה וכך לשונו: "...ובמילת 'יתברך' **יכוין שיומשך כל אלו מיני השפעות טובות לכל כללות ישראל**, ויקיים בזה מצות עשה "והלכת בדרכיו", שזה דרכו של ה' יתברך להשפיע וליתן שפע לכל ברואיו...".

ובספר 'נפש החיים' מוסיף (פרק א' שער כ') וכך לשונו: "...ולכן אמרו ז"ל (שבת קי"ט ב') כל העונה 'אמן, יהא שמיה רבה מברך' בכל כוחו. קורעים לו גזר דינו. ואפילו יש בו שמץ של עבודה זרה מוחלים לו"

כי עיקר כוונת זה השבח הוא, **שיתאצל ויושפע תוספת ברכה ושפעת אור עליון** לכל הד' עולמות: אצילות, בריאה, יצירה, ועשיה. וזהו 'יהא שמיה רבה מברך', היינו שיתאצל ברכה ותוספת קדושה ממנו יתברך שמו עד (המשך נוסח הקדיש) "לעלם" - הוא עולם האצילות. ומשם גם "לעלמי" (לשון רבים) - הם ב' עולמות בריאה יצירה, "עלמיא" - הוא עולם העשיה. והם (אותם עולמות) שורש הד' דרגין של האדם: שרש הנשמה – ונפש – רוח - נשמה. וכשמכוון האדם בקדושת מחשבתו באמירת זה השבח לעורר ולהשפיע על ידו תוספת קדושה וברכה על שרש נשמתו. ומשם על נשמתו ורוחו ונפשו. גורם בזה להתם ולכלה כל עוון וחטא אשר חטא באיזה בחינה מאלו הג' והיו כלא היו, וזה כל עיקר ענין התשובה האמִתית כנ"ל (דהיינו, בדומה לאותה פעולה שנפעלת ע"י הקדיש, כך נפעלת ע"י תשובה בלב שלם, דהיינו וידוי, חרטה וקבלה לעתיד). לכן מוחלין לו על כל עונותיו (כי כאשר עבודתו ותשובתו לשם שמים, אורו יתברך **ממלא** את אותם 'הכלים' שיתרוקנו מאורם, מחמת עוונותיו, וממילא נרפא הכל).

ועוד: "...הצדיק, מוטל עליו להתפלל תמיד על כללות ישראל **להשפיע להם השפעות חסדים ורחמים** וזהו מחמת שהצדיק עובד את השם יתברך מאהבה, ואהבה הוא

האחדות ('השוואת הצורה') ויחוד שמו הגדול וחפץ ה' בידו, כי השם יתברך חפץ תמיד ומְתְאַוֶּה לתפילתן של צדיקים שהם מייחדים שמו הגדול באהבה, לכן **ההשפעות נמשכין ויורדין על ידי הצדיק**..." ('נועם אלימלך' - הוספות לקוטי שושנה).

'...וְנִבָּרְכוּ בְךָ כֹּל מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה וּבְזַרְעֶךָ', ואמרו חז"ל **שכולם מתברכים בשביל ישראל**" (מלבי"ם בראשית כו').

וגם במדרגתנו יש **בחינת צדיק בכל אחד ואחד** מֵאִתָּנוּ, והוא **כשיעור ה'לשמה'** אשר בליבנו המוכשר להורדת השפעות וחסדים לנו ולעולם כולו, בסוד "השוואת הצורה".

ומוסיף בעל התניא (פרק מא, מד) ששמע קצת מעבודת הצדיקים **שייך גם לכל אחד ואחד מישראל** כי בפנימיות הנפש שוכנת אהבה הטבעית בלב כל ישראל לעשות כל מה שהוא רצון העליון ברוך הוא.

"...ואף אם נדמה לו לכאורה שהוא כח דמיוני, לא יחוש, מאחר שהוא אמת לאמיתו מצד עצמו, בבחינת אהבה מסותרת"

'"אַתָּה תִּהְיֶה עַל בֵּיתִי וְעַל פִּיךָ יִשַּׁק כָּל עַמִּי' (בְּרֵאשִׁית מ"א) - העניין הוא, כי כל מה שברא הקדוש ברוך הוא, לא ברא אלא לכבודו (פרקי אבות ו') כדי לגלות מלכותו ועל ידי זה נכפפין הקליפות תחת השכינה, ובאיזה עניין נתגלה מלכותו? כשמשפיע רוב טוב לישראל אז מודים כל אחד ואחד כי 'מַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה' (תְּהִלִּים ק"ג), **ובמה יכולים להוריד השפע? על ידי התפילות**, כי התיבות הם כלים לקבל השפע ועל כן **כל אחד** יזהר בתפילתו שיתפלל באופן שיוכל לעורר השפע בעולם על דרך שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה (סנהדרין לז'): חייב **כל אדם** לומר בשבילי נברא העולם..."[145] (ליקוטי מוהר"ן קב').

[145] ולא יאמר: "מה אני, ומי אני?" - שזוהי ענוה פסולה.

לפי ההבנה החדשה בעניין התפילה מתורצת הקושיה המפורסמת[146], מהי הסיבה שנצטווינו להתפלל על חסרונותינו, הרי ה' יתברך יודע יותר טוב מֵאִתָּנוּ מה טוב עבורנו, וכל מה שהחסיר ומנע מֵאִתָּנוּ זה הטוב ביותר עבורנו?

[146] בנוסף לביאורים הרבים המופיעים בספרים הקדושים.

אלא כנ"ל, **משום שה' יתברך חפץ חסד, חפץ להשפיע ולהיטיב לעולם שפע טוב, ותלה הדבר בידיהם של עם ישראל השייכים ב'לשמה' ובהורדת השפע, ב'השוואת הצורה' והדבקות.**

רבי חיים מוולוז'ין על פרקי אבות אומר ('רוח חיים' א' ג'), **שכל המצוות דינם כך**, בבחינת 'השפעה' (כשיעור ה'לשמה' כך שיעור הורדת ההשפעות): "...**כי בשורש כל המצוות מעוררים רוב טוב ושפע עצום בכל העולמות ומוריד מזון ורווח**, אך אם עושי המצוות מועטים ואין צינורים לשפע הטוב, רק מהמעטים, וה' יתברך שמו ברחמיו חפץ חסד, שיהיה

חיים ושפע לכל בני אדם גם לאינם ראויים, ונוטל השפע מהמעטים השרידים יראי ה', ומחלק לכל בני האדם... 'כל העולם ניזון בשביל חנינא בני...' (ברכות יז')". וכך לשון הגמרא: "שְׁמָעוּ אֵלַי אַבִּירֵי לֵב הָרְחוֹקִים מִצְּדָקָה" (ישעיהו מו' יב') "... כל העולם כולו נזונין בזכותם, והם - אפילו בזכות עצמן אין נזונין; כדרב יהודה אמר רב, דאמר רב יהודה אמר רב: בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ואומרת: כל העולם כולו נזונין בשביל חנינא בני, וחנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת".

על פי היסודות שלמדנו בפרקים הקודמים ובפנימיות הדברים, נמצא, **שמוטל על כל אחד מבני ישראל תפקיד נורא ונשגב בין בתפילה ובין בתורה ומצוות, להתדמות לבורא יתברך בכח הנתינה להוריד השפעות טובות לעולמנו, ועל ידי זה יתקיים בנו, 'והלכת בדרכיו' 'לדובקה בו' - תכלית הבריאה.**

"...וזהו הגילוי שכינה בתחתונים להשפיע אור גדול בלבבות ביניהם ולקבל גם כן מהם, כידוע דירת שכינה בתחתונים צורך גבוה וכמאמרם (זוה"ק ח"ג ז' ב) ישראל זנין כביכול לאביהם שבשמים, ובכל קרבנות נאמר: 'ריח ניחוח' וכן **כל המצוות לנחת רוח לפניו**, ונאמר (דברים לב', יח') "צוּר יְלָדְךָ תֶּשִׁי..." ושמתישין, חס ושלום, כח פמליא של מעלה בחטאיהם (ומונעים את הורדת ההשפעה), והיינו כי יותר ממה שעגל רוצה לינק פרה רוצה להניק... (היינו הבורא חפץ להשפיע לתחתונים - פסחים קיב:)" (ר' צדוק הכהן מלובלין - מחשבות חרוץ אות ט).

"...**כי אם כל מגמתו והשתדלותו בעשיית המצוות לעשות נחת רוח ליוצרו**, והכל עבור השכינה, כי '**העבודה צורך גבוה**' ולא צורך הדיוט, וכאשר נודע מספרים שכל מעשי המצוות והתורה ותפילה הכל תיקוני עולמות עליונים וכו'" (תורת המגיד שמות פרשת משפטים).

"ואנו נקראים בנים למקום, וזהו (שנאמר:) אין טובה באה לעולם אלא **בשביל** ישראל (יבמות סג.), היינו שעושים **שביל** להוריד השפע למטה וזהו (תהלים סח' לד'): 'תְּנוּ עֹז לֵאלֹקִים', ישראל מוסיפין כח בפמליא של מעלה (זח"ג פ' שמיני), ולזה נתן לנו התורה כי על ידי אמצעות התורה נוכל להוריד שפע למטה" ('מאור עינים' פ' פקודי).

"דהנה ה' יתברך ברא העולמות כולם כדי להיטיב לברואיו **והעיקר תלוי באדם**, באם הוא עושה רצונו של מקום אזי מוסיף כח בפמליא של מעלה, כדכתיב: (תהלים סח' לה') 'תְּנוּ עֹז לֵאלֹקִים'" ('מאור ושמש' חקת).

בהתברר עד כה תפקידנו הנורא והנשגב בתורה ותפילה, עלינו להתחזק ולהוסיף כוונה וגילוי דעת בכל ענייני עבודת ה', כמו שמובא בספר 'עוד יוסף חי' וכך לשונו[147]: "...ואל

אורו הגדול המתלבש בעשר ספירות דאצילות אנחנו מעלים כוונת התפילה, והברכות, וההודאות, ולימוד התורה הקדושה, וקיום המצוות האמורות בתורה ובדברי סופרים, וכל מחשבה טובה ורעותא דליבא (ורצון הלב) שבקדושה, **להוריד שפע עליון וברכה רבה**...".

[147] 'גילוי דעת' זה מופיע בסידורים של עדות המזרח לאחר ברכות השחר.

וזהו עומק דברי חז"ל (מנחות סד.) שאמרו בעניין התפילה שהיא כנגד עבודת הקרבנות: "עבודה, צורך גבוה" ('מאור ושמש' פ' נצבים).

בנוסף לכוונה הנ"ל נסיים עם עצה נפלאה המובאת בספר נפש החיים (שער ב פרק יג) וכך לשונו: "אלא העיקר בעבודת התפילה. שבעת שהאדם מוציא מפיו כל תיבה מהתפילה. **יצייר לו אז במחשבתו אותה התיבה באותיותיה כצורתה ולכוין להוסיף על ידה כח הקדושה שיעשה פרי למעלה להרבות קדושתם ואורם**. כמו שכתבתי לעיל בפרק י' שלכן נקראת התפילה 'דברים העומדים ברומו של עולם' (ברכות ו:) שכל תיבה בצורתה ממש היא העולה למעלה מעלה כל אחת למקורה ושרשה לפעול פעולות ותיקונים נפלאים. והיא סגולה נפלאה בדוק ומנוסה למרגילים עצמם בזה. לבטל ולהסיר מעליו בזה כל מחשבות ההבלים הטורדות ומניעות טהרת המחשבה והכוונה. וכל אשר יוסיף הרגלו בזה. יתוסף לו טהרה במחשבתו בתפילה, **והיא כוונה פשטית**:

'תכף לגאולה תפילה'

מובא בהלכה (שו"ע קיא א') לסמוך 'גאולה' ל'תפילה', דהיינו להסמיך את גאולת מצרים - את ברכת 'גאל ישראל' לתפילת העמידה.

כבר נודע, שהגאולה האמִתית היא הגאולה מיצר הרע - מ'הרצון לקבל' והאנוכיות שבנו ע"י קיום תורה ומצוות, כדברי חז"ל (תנחומא עקב): "אל תאמר "חָרות על הלוחות" אלא חֵירות, שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה.

נמצא, שבפנימיות עומק תקנת חז"ל, שהצריכו להסמיך את ברכת 'גאל ישראל' לתפילת העמידה (דהיינו ל"א-ד-נ-י שפתי תפתח ופי יגיד תהילתך") כוונתם היתה, שנוכל להיכנס לתפילה עם מחשבה וכוונה טהורה של 'גאולה' הנטולה אנוכיות, בבחינת 'חֵרות' **מה'רצון לקבל לעצמנו'**, תפילה המבוססת על כוונה לשם שמים, הורדת השפעות לעולם, ובשלב הבקשות, לבקש על חסרונות כלל ישראל וגם על חסרונותינו בתוכם שיקבלו את מילואם לעבודתו יתברך, וזוהי גם הסיבה שתיקנו לנו חז"ל את נוסח הבקשות והברכות בלשון רבים, רפאנו ברכנו וכו'.

צדיק בן צדיק, שהוא צדיק מיוחס, **המתפלל על עצמו**, עדיף מצדיק שאינו מיוחס, שהרי זכות אבותיו מסייעתו. אבל כשהוא (צדיק שאינו מיוחס) **מתפלל עבור אחרים אדרבה חשוב הוא יותר לפני המקום** מצדיק בן צדיק המתפלל על עצמו, **למרות שאינו מיוחס**, כי זו מעלתו שמניח עצת אבותיו (שלא היו צדיקים) והולך בדרכי השי"ת (השפעה), ועליו יכון שלום, שלום **לרחוק** ולקרוב (קודם לרחוק ואח"כ לקרוב), שהוא מזרע רחוקים ונתקרב" (תמצית דברי רש"ל בתשובה סימן כ').

"...כי אם האדם אינו משגיח, ומתפלל רק על עצמו, ושמח הוא רק בטובת עצמו, הנה זה מגונה מאוד. אבל **דרך הצדיקים והישרים הוא לחלות ולצפות על טובת חבירו** ולהתחייב את עצמו עבור חבירו, והנה זהו **בחינת הערבות של בני ישראל**, שכל ישראל ערבים זה בזה כמו הַעֲרֵב שמחייב את עצמו לשלם תחת הלווה. וכמו שאמר אליהו זכור לטוב הריני כפרתם בכל מקומות מושבותם..." ('תפארת שלמה' פרשת יתרו).

"...ואמרו חכמינו, זכרונם לברכה (ערובין כב:) מי שמשחיר פניו כעורב... היינו **שמתפלל בלי שום כוונת תועלת עצמו, ואינו חושב לכלום את עצמו, ונתבטל כל עצמותו וגשמיותו** (רצון לקבל), **ונתבטל כאילו אינו בעולם** כמו שכתוב (תהלים מד' כג'): 'כִּי עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ כָל הַיּוֹם...' וזה בחינת (שיר השירים ה' יא'): '...שְׁחֹרוֹת כָּעוֹרֵב'" (ליקוטי מוהר"ן טו').

קפיצת הדרך

הרב דסלר זצ"ל[148] מוסיף ומגלה לנו חידושים נפלאים בכח התפילה, ושהיא דרך נפלאה להגיע לדבקות, אפילו למעלה ממדרגת האדם, בבחינת 'קפיצת הדרך'.

[148] 'מכתב מאליהו' ג' מעמ' 62, ובחלק ד' מעמ' 60.

מובא בחז"ל, שכאשר אנו משתדלים בתפילה להגיע לדבקות 'וחותרים חתירה' להתקרב אליו יתברך, **ה' יתברך חותר כנגדנו**, עד שאנו נפגשים, כביכול אֹתו יתברך באמצע הדרך. הנהגה זו של רחמים מאֹתו יתברך מקצרת לנו את הדרך בצורה משמעותית מעל לכוחותינו, בבחינת **'קפיצת הדרך' לטהרת ליבנו**, וזהו חסד עצום ונפלא, ש'פתאום' חלף עבר עובי טמטום הלב. אנו מתפללים "וטהר לבנו...", וה' יתברך מטהר, דהיינו כנ"ל **מקטין את עובי הטמטום וה'רצון לקבל'** בשיעור שלמעלה ממדרגתנו.

אורך הגלות מקביל לעובי המחיצה וההסתר, ומשום כך התפילה והצעקה מקרבות את קץ הגאולה, הפרטית והכללית, כמו שמצינו בגאולת מצרים (שמות ב' כג'): "...וַיִּזְעָקוּ וַתַּעַל שַׁוְעָתָם אֶל-הָאֱלֹהִים מִן-הָעֲבֹדָה". **בתפילתנו ה' יתברך מקרבנו אליו יתברך למעלה מדרך הטבע.**

'קפיצת הדרך' מוגדרת בפי חז"ל ה'קונה עולמו בשעה אחת', כדברי הגמרא (עבודה זרה יז.) במעשה דר' אלעזר בן דורדיא, אשר ע"י חטאיו המרובים טימא את נפשו וטמטם את ליבו, ואף על פי כן כאשר זכה לתפילה אמִתית פנימית בבכייה ומרירות מעומק הלב, הגיע לתשובה עד כדי מסירות נפש בדבקות, עד שיצאה נשמתו בתשובה, "ויצאה בת קול ואמרה **רבי** אלעזר בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא".

דבר נפלא למדנו מהמעשה של ר' אלעזר בן דורדיא, שאם יתעורר האדם להתפלל **באמת** על ההתקרבות אליו יתברך, בתחינה שיבטל את טומאותיו וטמטום לבו, יזכה ל'קפיצת דרך' רוחנית, למרות שעדיין לא תיקן כלום בבחינת המעשה, ועדיין לא קיים את כל תנאי התשובה, כי **סוד קבלת התשובה טמון בכח התפילה**.

כבר אמר אדוני אבי זקני גאון ישראל מסלנט, שאף שלאחר החורבן ננעלו שערי תפילה, בדוק ומנוסה שעדיין ישנה תפילה אחת שנענית בכל עת, והיא תפילה על עזרה בעניינים רוחניים, **וזוהי העצה היחידה לבקוע את טמטום הלב**, וזהו 'הפתח כחודו של מחט' שבו אנו 'חותרים' לקראת ה' יתברך, והוא יתברך בחסדיו המרובים חותר כנגדנו ומחשיב לנו כאילו עשינו 'שווה בשווה' עמו יתברך, שנאמר (תהילים פה' ה'): "**שׁוּבֵנוּ** אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ...", שנינו כאחד[149].

[149] עיין 'מכתב מאליהו' ד' 262 ובכרך יום כיפור עמ' תקל"ה.

בתפילה ניתנה לנו רשות לפנות אליו ישירות - 'ברוך **אתה**...' וזה חידוש גדול ונורא, **שהתפילה מגיעה אל** 'ה**בחינה הנעלמת**' **מהשגתנו**, ובתפילה אפשר לכל אדם, אפילו לפשוט ביותר, להגיע ישר אליו יתברך "ולדבקה בו", **כי הלב בדבקותו יכול להגיע לגבהים שאין השכל יכול להגיע בחכמתו**.

לכן קבעו חז"ל בהלכות תפילת העמידה: "לא יתפלל בליבו לבד, אלא מחתך הדברים בשפתיו ומשמיע לאוזניו בלחש, **ולא ישמיע קולו**..." (שו"ע קא' ב').

הגמרא בברכות (לא.) מגדירה את המשמיע קולו בתפילתו מקטני אמונה. ביאר המהר"ל בעניין זה דבר עמוק: "**כי התפילה היא**, **שמאמין בו יתברך שיעשה בקשתו**, **ובאמונה בו יתברך הוא דבק במדרגה העליונה הנעלמת**... וזה שמשמיע קולו בתפילתו (באופן האסור בהלכה) אין מגיע אל המדרגה העליונה הנעלמת, כי המשמיע קול הוא נשמע ונגלה, וכל דבר שהוא נגלה אינו דבק במדרגה העליונה, כי העליון הוא נסתר... ולפיכך הוא מקטני אמנה".

כל יציאה 'לחוץ ולגילוי', **הפך הבחינה של**: "... וְהַצְנֵעַ לֶכֶת עִם אֱלֹהֶיךָ", **שהיא יותר מן המידה המוכרחת**, **סותרת היא לפנימיות**, **ובכך נפגמת במשהו עבודת ה'לשמה'**.

'טמטום הלב', הנובע מ'כח הנטילה' ותאוות גשמיות, נחשב כ'מחיצת הברזל' המפסקת ('שינוי צורה') בינינו לבין השפעת טובו יתברך אשר אינה פוסקת לעולם[150], וידוע שכל ההגבלה היא רק 'בכלים' - 'במקבלים', כי חלונות לבנו עכורים המה מחמת 'שינוי הצורה' ורחוקים הם מה'לשמה', וככל שנרבה לנקות את חלונות לבנו ע"י עבודת 'הנתינה' בתורה ותפילה, כך ירבה האור, ואפילו אם רק מעט מן האור יצליח להיכנס, יסלק הרבה מחושך 'טמטום הלב'.

[150] עיין עוד לעיל בנושא 'אין עוד מלבדו'.

במעשה המצוות, בתלמוד תורה ותפילה מעומק הלב, באלו, ורק באלו, יבקע עובי הטמטום של הדור האחרון במהרה, משני הצדדים, ו'פתאום' נחזה והנה אור משיח צדקנו.

למעלה מהבחירה

לימדונו חז"ל: "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים", ומאידך חז"ל עצמם תיקנו לנו בסדר התפילה לבקש על יראת שמים כמו לדוגמא: "...ויַחֵד לבבנו לאהבה **וליראה** את שמך...". וכן: "הוֹרֵנִי ה' דַּרְכֶּךָ אֲהַלֵּךְ בַּאֲמִתֶּךָ יַחֵד לְבָבִי **לְיִרְאָה** שְׁמֶךָ" (תהילים פו' יא') וכד'. ויש לעיין, כיצד מתיישבים דברי חז"ל אלו עם הכלל ש"הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים", דהיינו שרק יראת שמים נתונה לעבודת ובחירת האדם?

על שאלה זו עונה הרב דסלר זצ"ל ('מכתב מאליהו' ג' 69) בהתבסס על דברי הרמ"ק בריש ספר 'תומר דבורה', שהחוטא עושה את העבירה **על ידי כח שנותן לו הקדוש ברוך הוא באותו רגע ממש**. ואם נתעמק נבחין שכאילו הוא יתברך **עושה המעשה על פי בחירת האדם**, וכאילו צמצם יכולתו למען בחירת האדם, והאדם כביכול, מכריח את הקדוש ברוך הוא להוציא לפועל את רצונו. נמצא, שהוא יתברך סובל עלבון גדול כביכול, ע"י חטא האדם.

על דרך זה, אם יתעמק אדם בתפילה יבחין שהכל ממנו יתברך, ויבוא לידי השגה **שאף את הבחירה עצמה הוא יתברך מהווה ממש ברגע הבחירה**, וממש כעושה את בחירתנו ע"י שפעו התמידי על האדם, ויכיר שחלקו של האדם הוא כה זעיר עד שכמעט אינו נבחן. [זוהי בחינת 'הסְבוֹתָ לְבם אחורנית' (ברכות לא.)]. ככל שיתעמק הצדיק בתפילה יותר, יתמעט הפירוד שבינו לבין בוראו יתברך, ויראה כי עצם בחירתו נקודה דקה מאוד היא ובטלה במעשי ה', שהם המזכים לו את הכל ממש, **עד שהוא מתפלל לה' יתברך, אפילו על עצם הבחירה, על יראת שמים.**

לאחר שביארנו את חשיבות 'עמוד התפילה' וכחה, נשאר לנו רק להביא מספר עצות בקצרה מהצדיקים ומאנשי מעשה, אשר יעזרו לנו להתקרב לה' יתברך '**גם**' דרך התפילה.

הֶרגש

היסוד החשוב ביותר בעבודת התפילה, הרוח המחיה, הכח הדוחף הוא: עניין **ההרגשה והאמונה המוחשית**, בבחינת 'כאשר ידבר איש אל רעהו'.

יסוד זה מובא 'במסילת ישרים', ספרו של הרמח"ל הקדוש, וזה לשונו: "...אמנם מי שהוא בעל שֵׂכֶל נכון, במעט התבוננות ושימת לב, יוכל לקבוע בליבו אמיתת הדבר, איך הוא בא ונושא ונותן **ממש** עמו יתברך, ולפניו הוא מתחנן ומאִתו הוא מבקש, והוא יתברך שמו מאזין לו מקשיב לדבריו, **כאשר ידבר איש אל רעהו ורעהו מקשיב שומע אליו** (הרגשת אהבה). ואחר שיקבע זה בדעתו, צריך שיתבונן על רוממותו יתברך, אשר הוא מרומם ונשגב על כל ברכה ותהילה, על כל מיני שלימות שתוכל מחשבתנו לדמות ולהבין (הרגשת יראה, כדי שלא יבוא לחוסר כבוד)...".

הרגשת ה'**ממשות**' בקשר עם ה' יתברך כל כך חשובה ומשמעותית, שאי אפשר לעשות בה 'הנחות'! זהו תנאי מעכב, אי אפשר בלעדיה, וכמו שאנו מתאמצים ומשתדלים בענייני הגוף להחיות אותו, כך עובד ה' חייב **להתאמץ מאוד** 'להרגיש' ממשות בתפילה ובברכות ולהחיות את כל עבודת ה' שלו.

לדוגמא ידוע, שהברכות שתיקנו לנו חז"ל, ברכות הנהנין, השבח והמצוות הם דבר מאוד יסודי ומרכזי, הממלא את הוויתו של כל יהודי במשך כל שעות היממה, ולכן יש צורך לחזקו תדיר בעניין 'ההרגש', **כלומר עלינו להשתדל להרגיש בכל הברכות את ההודאה והכרת הטוב**, בנוסף לפשט המילים[151]. ואם נתאמץ יותר, 'בתפילת העמידה', בשלושת הברכות הראשונות, חוץ מהכוונה הפשוטה של פירוש המילים עלינו '**להרגיש**' **שאנו משבחים את ה'**, ובשלושת הברכות האחרונות צריך '**להרגיש**' **שאנו מודים לה'**. וכן בברכות האמצעיות של תפילת ה'עמידה' צריך '**להרגיש**' **את החסרון** בשלב הבקשה (בחלק הראשון של הברכה), ואת **השבח בחתימתה**[152].

[151] עיין לקמן ב'גדר ושורש כל הברכות' בהרחבה.

[152] אמנם ב'נפש החיים' (שער ב' פרק ב') כתב: "אבל האמת כי '**ברוך**' פירושו תוספת וריבוי (ולא שבח ותהילה)... להמשיך ולהריק חיים ממקור החיים...". ע"פ היסודות שלמדנו, אפשר לומר שבאמת אלו ואלו דברי אלוקים חיים, עיין לקמן בנושא 'הכרת הטוב', שגם הכרת הטוב הוא עניין הורדת השפעות, שהרי הכרת הטוב היא 'נתינה', 'והלכת בדרכיו' ודבקות בו יתברך. (שוב ראיתי כעין תירוץ זה בביאור 'יראת חיים' של הרב וינטרוב זצ"ל על 'נפש החיים', עיין שם).

בשלב הבקשות חשוב לעבוד עם הרגשת הלב, להשתמש בכח הדמיון ולנסות 'להרגיש' את חסרונן של כלל ישראל, שהרי לכך נתקנו הברכות בלשון רבים.
הכלל הוא: כגודל הרגשת החסרון וההשתוקקות **לרוחניות - עשיית רצון ה'**, כך גודל הכנת 'הכלי' לקבלת השפע.
עניין ה'קבלה' וה'אהבה העצמית' הוא מטבע בריאתנו כמו שביארנו[153], לכן טבעי הוא לנו 'לראות' **רק** את חסרונותינו ומצוקתנו, אמנם אם וכאשר נצא קצת 'מאהבת עצמנו' ונבקש גם על חסרון הכלל שאנו בתוכו, נקבל צורת השפעה ו'השוואת הצורה' לבורא יתברך, המשפיע ונותן, וממילא גם נוכל להגיע לבחינת דבקות ו'הרגש' בתפילה, כי מאוד מסתבר שמתפילה אמִתית על הכלל, השוואת הצורה ודבקות **נצליח לכוון בכל התפילה ללא היסח הדעת כלל, היות ושורש כל ענייני ה'פרוד' והריחוק הוא 'שינוי הצורה'** - **תפילה עם פניות אנוכיות** כנ"ל.

[153] בנושא 'מושגים'.

קשר אישי

"גם אין איש שם על לב להתבונן **בתרופה היקרה** אשר המציאו לנו הראשונים, עליהם השלום, אשר על ידה יוכל האדם אשר הוא רשע גמור, להתהפך מן הקצה להיות צדיק גמור וצדיק תמים, והיא מעלת ומדת '**התבודדות**', אשר המעלה הזאת היא השער הגדול לכנוס בה אל שערי תשובה, והמדה היקרה הזאת היא המפתח הגדול לפתוח בו שערי יראת השם"[154].

[154] ציטוט מהספר הנפלא 'דברי אמת' של רבי אלכסנדר משה לפידות זצ"ל מתלמידי הגאון רבי ישראל מסלנט זצ"ל.

בנוסף לתפילות שתיקנו לנו חז"ל, **חובה** עלינו להוסיף לעבודת התפילה את עבודת ה'**התבודדות**' - בקשות אישיות, הודאה, תשובה וכו'. מעלת ה'התבודדות' היא קודם כל, **להרגיש** קרוב לה' יתברך בכל המצבים העוברים עלינו, בין בעליה ובין בירידה, ובכך לחזק את עניין האמונה, הבטחון והשגחה פרטית.
לדוגמא, כאשר האדם מבקש מבוראו על צורך ממשי, חסרון גדול המעיק עליו בעניין גשמי או רוחני, וה' יתברך ברחמיו ממלא את מבוקשו, ודאי שיהיה קל לאדם כזה 'להרגיש' הכרת הטוב לבורא עולם המיטיב עִמו, ואמונתו תתחזק מאוד בהשגחה פרטית, שהרי לאחר שהתפלל על הדבר ונענה, לא מן החכמה הוא לתלות בטבע ובמקרה.

כתוצאה 'מהרגש' ההשגחה הפרטית, האדם מתחזק באמונה ובתפילה ומבקש על יותר פרטים וחוזר חלילה, וכך מתעלה ועולה באמונה ש'אין עוד מלבדו', אפילו בפרטים הקטנים שבשיגרה.

מובא במשנה ברורה (סימן קכב' ח'): "כתב ה'חיי אדם' (כד' יט') נכון וראוי לכל אדם להתפלל **בכל יום**, ביחוד על צרכיו ופרנסתו ושלא ימוש התורה מפיו וזרעו וזרע זרעו ושיהיו כל יוצאי חלציו עובדי ה' באמת ושלא ימצא ח"ו פסול בזרעו וכל מה שיודע בליבו שצריך לו.

ואם אינו יודע לדבר צחות בלשון הקודש יאמרנה אף בלשון אשכנז **רק שיהיה מקירות לבו**. וטוב יותר לקבוע תפלות על כל העניינים הצריכים לו אחר שסיים כל הי"ח מְלֶקְבָּעָם בברכת 'שומע תפילה' כדי שכשיצטרך לענות קדיש או קדושה יהיה יוכל לענות אחר אמירתו יהיו לרצון לכולי עלמא"[155].

[155] מובא ב'נשמתין חדתין' (פרשת ויחי) בשם הרב מורגנשטרן שליט"א שאפשר, למי שקשה לו לקיים את מצות ההתבודדות כל יום, לחלק את זמנו, ובכל אחת מג' התפילות יוסיף דיבורים אישיים לה' יתברך מעומק הלב ע"כ. וזה כדברי הגמרא בברכות (לא.): "כשהיה רבי עקיבא מתפלל... אדם מניחו בזוית זו ומוצאו בזוית אחרת וכל כך למה מפני כריעות והשתחוויות". אומר המשנה ברורה (קד' ס"ק ט'), "והיינו בתחנונים שלאחר התפילה". ועל פי זה, יש החוששים להפסיד מעלת ה'חזרה', אומר ה'בן איש חי' שאין חשש (שנה א' כי תשא ו'): "שגם תפילתו תהיה שלמה בסוד החזרה מאחר שנכללת עם תפילת אותו ציבור" (עיין שם).

גם בתפילות האישיות נחוץ להיעזר בעצת הצדיקים, כדי לקבל את המבנה והצורה של הגשת הדברים. אך רצוי להיעזר בעצות בצורה כללית בלבד, משום שעיקר עניין ה'התבודדות' הוא הקשר האישי והתיקון הפרטני ע"פ שורש נשמת כל אחד ואחד.

ה'התבודדות' **בכלליות**, מחולקת לארבעה חלקים:

א - ישוב הדעת

ב - הודאה

ג - חשבון נפש - תשובה

ד - בקשה

ישוב הדעת

בתחילת ה'התבודדות' רצוי מאוד להתגבר על המפריעים ולהגיע ל'ישוב הדעת', דהיינו לחפש מקום שקט, רצוי בטבע, שבו יש אפשרות לעצור, לנשום עמוק ו'לנתק' את עצמנו מ'מרוץ החיים', ממחשבות, בלבולים ודאגות, הנובעים בשורשם מהרגשת 'האני' והדמיון שב'כוחי ועוצם ידי'.

וכך לשון ה'מסילת ישרים': "...(וזוהי) עצת פרעה הרשע שאמר (שמות ה'): 'תִּכְבַּד הָעֲבֹדָה עַל הָאֲנָשִׁים וְיַעֲשׂוּ בָהּ, וְאַל יִשְׁעוּ בְּדִבְרֵי שָׁקֶר', **שהיה מתכוון שלא להניח להם רווח כלל לבלתי יתנו לב או ישימו עצה נגדו, אלא היה משתדל להפריע לבם מכל התבוננות בכח התמדת העבודה הבלתי מפסקת**. כן היא עצת היצר הרע ממש על בני האדם, כי איש מלחמה הוא ומלומד בערמימות, ואי אפשר להימלט ממנו, אלא בחכמה רבה והשקפה גדולה".

"אמר זקני הגרי"ס זצ"ל שהמצוה הראשונה היא: שבראש וראשון יהיה האדם לבר-דעת. **מהו בר-דעת? מתיישב, עושה חשבון עם נפשו**, וכן הנהגתו יש בה טעם וריח" (מכתב מאליהו' ה' 97).

הודאה

שלב שני ב'התבודדות' היא ההודאה ו'הכרת הטוב', עבודה נפלאה, אשר שכרה בצידה גם בעולם הזה, בכחה להוליד בנו אמונה נפלאה שהכל לטובה, שמחה, חיים טובים ונעימים לנו ולסובבים אותנו[156].

[156] עיין עוד לקמן בנושא 'הכרת הטוב' ו'אזמרה'.

לצורך העצמת הרגשת הכרת הטוב וההודאה חשוב מאוד שה'הודאה' תהיה לאחר התבוננות ושימת לב, כדי שנוכל להודות ולהכיר טובה, אפילו על הטובות אשר הורגלנו בהם יום ביומו ולא לקבלם כמובן מאליו.

בשלב ראשוני נכון להתמקד תחילה **רק** בחוויות הטובות שעברו עלינו ולהפנים לליבנו שהם מאהבת ה' אותנו החפץ בטובתנו.

אמנם תדע ש**תכלית עבודת ה'הודאה' לה' יתברך היא שנוכל גם להודות על הדברים 'שניראו' ו'ניראים' רעים עבורנו, מתוך אמונה תמימה ש"גם זו לטובה"**.

ע"פ חז"ל, עיקר מטרתו ותחבולתו של היצר הרע הוא, לגרום לנו הסתכלות שלילית על החיים בכלל, ועל העובר עלינו בפרט. היצר הרע מנסה לשכנע אותנו כמה חשוב שנהיה רציניים ו"אמתיים" בכל הקשור לחסרונותינו ושנתמקד ונחשיב בעיקר את הכישלונות והנפילות, וע"י זה עושק הוא מֵאִתָּנוּ את השמחה ואת רוח החיים, ומשאיר אותנו עם עצבות וחיים המלווים בהרגשת כישלון תמידי, היפך רצון ה' (עיין עוד בנושא הבא).

כח היצר האנוכי, בחינת ה'כפוי טובה' שבנו, כל כך גדול עד שבאפשרותו לגרום לנו להתמקד ולראות רק את הפגם, הרע והחסרון בכל דבר, למרות שרוב ככל היום מלווה ב'מתנות' וחסדים.

דוגמא טובה לכך מצאנו במגילת אסתר. המן הרשע עלה לגדולה במלכות אחשוורוש, עד שכל העולם כולו נכנע והשתחווה לפניו, אך לרוע מזלו, אדם אחד בלבד לא כרע ולא השתחווה לפניו, והוא מרדכי היהודי[157], עינו הרעה של המן הרשע הִבְחִינָה והחשיבה רק את הפרט הקטן אשר פגם בשלמות כבודו המלכותי וגרמה לו להרגיש ולהצהיר: "**וְכָל זֶה אֵינֶנּוּ שֹׁוֶה לִי** בְּכָל עֵת אֲשֶׁר אֲנִי רֹאֶה אֶת מָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ" (מגילת אסתר ה' יג').

[157] שנאמר במגילה (מגילת אסתר ה' ח'): "וַיֵּצֵא הָמָן בַּיּוֹם הַהוּא שָׂמֵחַ וְטוֹב לֵב וְכִרְאוֹת הָמָן אֶת מָרְדֳּכַי בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ וְלֹא קָם וְלֹא זָע מִמֶּנּוּ וַיִּמָּלֵא הָמָן עַל מָרְדֳּכַי חֵמָה".

נקודה אחת, החסרה משלמות הנאת הכבוד והגאווה של בעל המדות הרעות, בכחה לאמלל את כל חייו.

מובא בספר 'משיבת נפש': "כי העיקר הוא להרחיק מעצמו עצבות ומרה שחורה בכל מה דאפשר, **כי רוב בני אדם שרחוקים מהשם יתברך עיקר ריחוקם הוא מחמת מרה שחורה ועצבות** ומחמת שנופלים בדעתם על ידי שרואים בעצמם עצם קלקולם, שרוב מעשיהם מקולקלים כפי מה שיודע כל אחד בנפשו את נגעי לבבו ומכאוביו (האמת), ומחמת זה הם נופלים בדעתם... (וכאן טעותם שנותנים לאמת להרחיק אותם מה', כי האמת לאמיתה היא שה' לא רוצה שנתרחק)".

יותר ממה שיצר הרע רוצה את העבירה, הוא רוצה את היאוש והעצבות הבאים מחמתה, כי בכך הוא מחליש אותנו מכל עבודת ה'.

חשבון נפש

סוד לימדו אותנו חז"ל[158]: "...אמר רבי אליעזר, אם נעשה הדין למטה, אין הדין נעשה למעלה, ואם לא נעשה הדין למטה, הדין נעשה למעלה".

[158] מדרש רבה דברים וכן עיין בליקוטי מוהר"ן טו'.

משמעות הדברים, כאשר בית דין עושים דין אמת או כאשר האדם עושה דין לעצמו, דהיינו חשבון נפש וחוזר בתשובה על פגמיו וקלקוליו, ה' יתברך ברחמיו עובר מכיסא דין לכיסא רחמים ומתמתקים הדינים.

משל למה הדבר דומה? לממלכה ובה שרים הרבה, ובין השרים היה שר אחד החביב במיוחד על המלך, כמובן, שהתעוררות קנאת שאר השרים בממלכה היתה בלתי נמנעת. כעבור זמן מה השר החביב נקלע ללחצים ולחובות גדולים בענייני ביתו, ובלי להמתין לאישורו של המלך לקח 'הלוואה' מאוצר המלכות. הדבר נודע לשאר השרים, וכמוצאי שלל רב החליטו לשתף את המלך, התכנסו כולם לאסיפת חרום, תכלית האסיפה,

למצוא דרך איך להגיש לפני למלך את המידע על מעשה הבגידה, באופן שיגרום בוודאות להוצאתו להורג של השר החביב.
באותה עת, נקיפות מצפון חזקות תקפו את ליבו של השר על כך שמעל באמון המלך ועל כפיות הטובה למלך אשר היטיב לו ולבני משפחתו זמן רב כל כך, עד שליבו התמלא מבושה אשר גרמה להתעוררות גדולה של חרטה ותשובה, וברגשי אשם חזקים ובבכיות של צער ותחנונים ניצב לפני המלך להתוודות על הנעשה, המלך הבחין שהחרטה אמִתית ונובעת מעמקי ליבו, מיד פסק את דינו לסליחה וכפרה.
בעוד שהשר החביב יצא נכנסו שאר השרים 'לקודש' פנימה, ולאחר הקדמה ארוכה על חשיבות הנאמנות למלך ולממלכה והסכנה במעילה בנאמנות, הגישו את העובדות להפללת השר. תגובת המלך היתה מפתיעה, בחיוך עדין אמר: 'הכל כבר ידוע לי, העניין טופל, כולכם תחזרו מיד לתפקידכם'.
זהו שנאמר 'שיש דין למטה', דהיינו שאדם מתבונן בחסרונותיו ובפגמיו ומבקש לתקנם ע"י תשובה. 'אין דין למעלה', דהיינו הדין מתמתק בחסדים ואין פֶּה לשום מקטרג לקטרג.
באופן כללי, שלב 'חשבון הנפש' בהתבודדות פירושו: פשפוש ומשמוש בעבר ובהווה ועשיית תשובה. רק צריך להזהר שהתשובה 'תניב פרות טובים' - התקרבות, ולא 'פירות באושים' - התרחקות, כי לפעמים אדם יכול ליפול ליאוש ועצבות מרוב הפגמים וחשבון הנפש. לכן בתחילת העבודה חשוב מאוד לא להתייחס כלל לעבר הרחוק, אלא לעשות תשובה על היממה האחרונה בלבד, להתחזק ולהתחיל מחדש, כ'תשובת הגר' מכאן ולהבא, בבחינת "חֲדָשִׁים לַבְּקָרִים רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ" (איכה ג' כג').
לדוגמא, אפשר להתחיל בתפילה קצרה כמו: "ריבונו של עולם, חטאתי עוויתי ופשעתי לפניך, אנא ה' יהי רצון מלפניך שתרחם עלי ותחזירני בתשובה לפניך, ותן לי כוחות שוב לא להיכשל, ותזכני ברגע זה (אפילו מאה פעמים ביום) לפתוח דף חדש".
ובזמנים שאדם חזק בדעתו, יוכל גם לפרט את חטאיו בשברון לב, ולא ח"ו בעצבות ויאוש.
כל אחד בהתבוננות פשוטה יוכל להבחין אם התשובה הולידה התחדשות ושמחה או ח"ו ההיפך[159].

[159] עיין לקמן בנושא 'שעת כושר'.

בקשה

באופן כללי חשוב לדעת, שצריכים לעבור שני שלבים עיקריים כדי להגיע לתפילה השלמה:

שלב ראשון - **שהבקשה** תבוא ממקום של הרגשת **חסרון אמִתי**: **חסרון** בבחינת "...הָבָה לִּי בָנִים וְאִם אַיִן מֵתָה אָנכִי" (בראשית ל' א'). **ואמִתי**, בבחינת " קָרוֹב ה' לְכָל קוֹרָאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאֻהוּ בֶּאֱמֶת" (תהילים קמה יח). כי הכלי הרוחני נקרא 'רצון' וכגודל הרצון וההשתוקקות כך נמשך השפע, וכדי שהשפע יבוא מצד הקדושה צריך לשלב השני.

השלב השני - לאחר שלב הבקשה מעומק הלב, צריך להתחזק במדת ההסתפקות **והאמונה**, בבחינת '**הטוב בעיניך עשה**'. כי השלמת הכלי לשימוש הקדושה תלויה באמונה שהיא השוואת הצורה[160], כי כשאנו אומרים 'הטוב בעיניך עשה' אנו מגלים שכל רצוננו בבקשנו הוא מצד כלי לעבודתו יתברך ולא מצד רצוננו האנוכי, שהוא שינוי צורה, היפך הקדושה.

[160] עיין לקמן בנושא 'אמונה והשוואת הצורה'.

כל אדם, בהתבוננות פשוטה יוכל להבחין באמת בחסרונותיו הפרטיים ולבקש עליהם, אך יש עובדי ה' שבנוסף לצרכיהם הפרטיים ישהו ויעוררו בליבם, טרם התפילה, גם חסרון זולתם כנ"ל **השלב הראשון**.

למשל, אם בחרו להתפלל על אחיהם בית ישראל, יתחילו לעורר בליבם, לפני התפילה רחמים על צערם של ישראל וריחוקם מאביהם שבשמים ועל החושך והמיתה הרוחנית שהם שקועים בהם וכו', ומצד שני על הצער הגדול של אבינו אב הרחמן המחכה ומצפה לבניו שישובו הביתה. זאת כדי שהתפילה תבוא ממקום של חסרון ורצון אמִתי, ורק לאחר מכן יבקשו על הדבר בלשון תחנונים מהבורא יתברך, באמונה תמימה שה' יתברך אל רחום וחנון, כל יכול, ואין שום מניעה ממנו יתברך לתת להם את מבוקשם. ככל שאמונתם תתחזק בבחינת 'אין עוד מלבדו' ימצאו את עצמם מבקשים אפילו על דברים ופרטים שבעבר תלו בהשתדלות הטבעית.

לצורך **שלמות** התפילה צריך לעבור **לשלב השני**, בו יתבונן המתפלל ויתחזק עוד באמונה ובטחון עד שיגיע למדת ההסתפקות, בבחינת 'הטוב בעיניך עשה', ובתפילה אמִתית, למשל: "רבונו של עולם, יהי רצון שרק אם הדבר טוב לי באמת, שיתקיים" ואז, בין אם אקבל את מבוקשי ובין אם לא אקבל, אשמח כי הכל באמת לטובתי הנצחית.

למשל, נתאר לעצמנו אדם שנקלע לקשיים כלכליים וחובות גדולים, והנושים וה'הוצאה לפועל' ממתינים בפתח ומאיימים, במצב כזה קל יחסית להתעורר לתפילה לבורא עולם, בבחינת "...מְמַעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ ה' " ולקיים בהידור את השלב הראשון - '**הרגשת חסרון**

גדול', אך הקושי הגדול יהיה לקיים את השלב השני, בבחינת '**הטוב בעיניך עשה**' ולהשתחרר מהלחץ והרצון העז לישועה מידית.
האמונה, והשליטה הנפשית לקיים את שני הקצוות, מצד אחד הרגשת החסרון הגדול בזמן התפילה, ומאידך הרגשת 'הטוב בעינך עשה' אחר התפילה, היא התפילה השלמה.

תורה ותפילה

מאוד חשוב להדגיש את חשיבות **החיבור** של לימוד התורה עם עבודת התפילה היום יומית ואת הצורך להתאמץ בשניהם כפי הנדרש, כי תורה ותפילה נכללות יחד ונחשבות כיחידה אחת בלתי נפרדת בכל הקשור לעבודה השלמה.
בעל ה'מאור ושמש' מבאר, וכך לשונו (בראשית פרשת ויצא): "'וַיִּיקַץ יַעֲקֹב **מִשְּׁנָתוֹ** וַיֹּאמֶר אָכֵן יֵשׁ ה' בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְאָנֹכִי לֹא יָדָעְתִּי'. איתא במדרש (ב"ר סט' ז') 'וייקץ יעקב **ממְשְׁנתו**', והוא תמוה. (מה הקשר בין 'שנתו' ל'מִשְׁנתו', דהיינו לתלמודו?)
ונראה לבאר, דהנה ידוע שעיקר עבודת האדם לבוא לתכלית השלמות בעבודתו יתברך שמו להשיג אלקותו יתברך שמו - הוא על ידי התורה והתפילה. **ולא יוכל להיות אחד בלא שני**, כי 'לא עם הארץ חסיד'[161] (כלומר, ללא תורה נקרא חסיד שוטה). וגם בתורה לחוד לא ישלים נפשו, כמאמר חכמינו ז"ל (יבמות קט:): 'כל האומר אין [לו] אלא תורה - אין לו תורה'.

[161] אבות ב' ה'.

כי בודאי על ידי עסק התורה 'לשמה' - יכול לבוא לקדושה גדולה, כשלומד 'לשמה' ומדבק עצמו בנפשו רוחו ונשמתו באותיות התורה. אמנם, אף על פי כן **לא יוכל לבא לעיקר היראה והאהבה וההשתוקקות לעבודתו יתברך שמו ולהשיג אלקותו** - (אלא) **רק על ידי התפילה במסירות נפש ובהתלהבות**, כידוע מכל ספרי הקדושים.
והנה ידוע מאמר חכמינו ז"ל (ברכות כו' ב') 'ויפגע במקום - שתיקן תפלת ערבית'. הנה לא ידע עד עתה סוד התפילה איך היא גדולה. ומצינו (מגילה יז' א') שנטמן יעקב בבית מדרשו של שם ועבר (14 שנה) ולמד תורה. נמצא, ידע סוד התורה. אמנם לא בא להתגלות אלקותו יתברך שמו עד עתה שנתגלה עליו אחר שעמד על סוד התפילה.
וזה פירוש המדרש 'וייקץ יעקב **משְׁנתו**', '**ממְשנתו**', רצה לומר, מתורתו. שנתעורר על ידי התפילה הזאת, **והבין שלא בא לתכלית ההשגה על ידי התורה לחוד**. ואמר, אכן יש ה' במקום הזה. רצה לומר, על ידי התפילה הזאת יוכל להבין יותר התגלות אלקות ממה שהשיג עד עתה על ידי התורה לחוד, ואנכי לא ידעתי, **סוד זה**...".

בליקוטי מוהר"ן (תניינא תורה כה) כתוב מספר עצות מעשיות וכך לשונו: "גם טוב לעשות **מהתורה תפילה**, דהיינו כשלומד או שומע איזה מאמר תורה מצדיק האמת, אזי יעשה מזה תפילה. דהיינו **לבקש ולהתחנן לפניו יתברך, על כל מה שנאמר שם באותו המאמר. מתי יזכה גם הוא לבא לכל זה**, וכמה הוא רחוק מזה. ויבקש מאתו יתברך, שיזכהו לבא לכל הנאמר שם באותו המאמר. והמשכיל והחפץ באמת, יוליכו ה' בדרך אמת, ויבין בעצמו דבר מתוך דבר, איך להתנהג בזה. באופן שיהיו דבריו דברי חן, וטענות נכונות, לרצותו יתברך, שיקרבהו לעבודתו באמת. **וענין השיחה זו, עולה למקום גבוה מאוד**. ובפרט **כשעושה מתורה תפילה**, מזה נעשה שעשועים גדולים מאוד למעלה:

ורבי נתן תלמידו מוסיף לבאר (לקוטי הלכות ראש חודש ה): "כל הצדיקים לא זכו למדרגתם בשלמות, כי אם על ידי התבודדות ותפילות, שהרבו להתחנן לפני ה' יתברך **שיזכו לקיים את התורה**, כי עיקר הכנעת הסיטרא אחרא בשלמות הוא רק ע"י זה, כי מתורה בפני עצמה יש לפעמים יניקה להסיטרא אחרא (לצד הטומאה), חס ושלום, שמכניס בדעתו ללמוד ש'לא לשמה', חס ושלום. וכן מתפילה בפני עצמה תוכל הסיטרא אחרא להתאחז שמכניס בדעתו להתפלל לצורך גופו לבד. **אבל כשנכלל תורה ותפילה יחד, וכל תפילתו הוא רק שיקיים את התורה, וכן כל לימודו את התורה כדי שידע לעשות מהתורה תפילה כדי שיזכה לשמור ולעשות ולקיים, ואז נכלל התורה והתפילה יחד בתכלית הייחוד**... כי שירת האזינו זה בחינת תפילה... שעל ידי השירה הזאת כלל משה רבנו עליו השלום את כל התורה בתוך בחינת שירה, שהיא בחינת תפילה. וע"י זה האיר בנו הארה הזאת לזכות ולעשות מהתורות תפילות...".

ועל דרך זה אמרו חז"ל בגמרא (נידה ע:): "מה יעשה אדם ויחכם? אמר להן ירבה בישיבה וימעט בסחורה. אמרו, הרבה עשו כן ולא הועיל להם. אלא **יבקשו רחמים ממי שהחכמה שלו** שנאמר: (משלי ב' ו') "כִּי ה' יִתֵּן חָכְמָה מִפִּיו דַּעַת וּתְבוּנָה". תני ר' חייא משל למלך בשר ודם שעשה סעודה לעבדיו ומשגר לאוהביו ממה שלפניו[162], מאי קמ"ל[163]? דהא (תורה) בלא הא (תפילה) לא סגיא!".

[162] רש"י - "**לאוהביו משגר ממה שלפניו** - כך חכמה שהיא לאוהביו של מקום נתנה להם מפיו ולא מאוצר אחר".

[163] רש"י - **מאי קמ"ל** - "...הואיל וברחמים הדבר תלוי".

מבאר ה'כתב סופר' (שו"ת או"ח יח') שהשאלה נשאלה רק לאחר שנתנו החכמים את היגיעה הנדרשת, והנה תוכן השאלה, **כיצד יזכה האדם לזיכרון הלימוד ולכוין לאמיתה של תורה, והתשובה היתה צריך סייעתא דשמיא, דהיינו תפילה.**

נמצא, שהקשר בין התורה לתפילה הוא קשר אמיץ ללא פשרות, אמנם בפועל נראה שיש נטייה לחֵלק מעובדי ה' להֵמשך ולהתאמץ בעיקר לאחד מן השניים, או לתפילה או לתורה.

יש שירגישו יותר התחזקות וקירבת ה' ע"י תפילה ויש ע"י תורה, אם כי האמת היא, שחייבים להשקיע ולהתייגע בשניהם גם יחד, ויותר להתאמץ היכן שקשה לנו[164].

[164] כידוע מהגר"א שעיקר התיקון במקום שקשה.

"תורה ותפילה נקרא דכר ונוקבא (זכר ונקבה) כי התפילה במדריגה (של) מקבל (נקבה) מהתורה (זכר - משפיע), **ותפילה בלא תורה אין תפילתו שלמה וכן תורה בלא תפילה אין תורתו שלמה** וכל אחד הוא פלג גופא (חצי גוף כמו איש ואישה) והשרוי בלא אישה, שהיא התפילה, שרוי בלא תורה[165] גם כן. אף על פי שלומד (הלימוד), אינו בשלימות! ותפילה בלא תורה אי אפשר להיות, כיון שאין לו שֵׂכֶל של תורה, אינו יודע להתפלל בשם (תפילה שלמה)" ('מאור עינים' ליקוטים[166]).

[165] יבמות סב' ב'.

[166] ספרו של רבי מנחם נחום מתלמידי המגיד ממזריטש וספרו נחשב אחד מספרי החסידות החשובים והיסודיים.

נמצא, ששלמות העבודה, היא רק ע"י תורה ותפילה **יחד**, ויש עת וזמן לכל חפץ, "זמן תורה לחוד וזמן תפילה לחוד"[167].

[167] מסכת שבת (י.) ופירושו של ה'מאירי' בחיבור התשובה עמ' 507.

עמוד התורה

דרך ארץ קדמה לתורה

טרם שנבוא לבאר את העמוד והיסוד העיקרי שעליו העולם עומד, שהיא התורה הקדושה, צריך לדעת ש"דרך ארץ קדמה לתורה" (ילקוט שמעוני), אמרו חז"ל (בפרקי אבות ג' כא'): "אם אין דרך ארץ אין תורה, ואם אין תורה אין דרך ארץ", בפשטות נראה לכאורה סתירה בדברי המשנה!

הביאור בזה, המשנה מלמדת ומחלקת במסלול ודרך העבודה וסדר העליה, מדרגה ראשונה: אם אין אדם נוהג בתחילה "בדרך ארץ" - במדות טובות, **ע"פ השכל הישר**,

"אין תורה", דהיינו אפילו יהיה בקי גדול ועצום בחכמת התורה, התורה לא תפעל את פעולתה הפנימית, ואפשר גם שיגרם לאדם נזק, בבחינת 'חכמתו מרובה ממעשיו'.
אומר רבינו יונה (פרקי אבות ג' יז'): "שצריך תחילה לתקן את עצמו במדות טובות ובזה תשכון התורה עליו, **שאיננה שוכנת לעולם בגוף שאינו בעל מדות טובות**, לכן ה'דרך ארץ' היא השער לקבלת התורה **באמת**".
הקומה השניה בבניין: "ואם אין תורה אין דרך ארץ" פירוש, התנאי לקנית "דרך ארץ" **במדרגתה הגבוהה**, הוא לימוד וקיום התורה הקדושה ומצוותיה, שרק בסגולתה אפשר להגיע **לשלמות** "ה**דרך** ארץ" ותיקון המדות, בבחינת "והלכת ב**דרכ**יו", דהיינו ההתדמות למדותיו יתברך, בבחינת השפעה שהיא עצם הדבקות בו יתברך[168] ('מכתב מאליהו' ה' 213 ו'מעם לועז' - פרקי אבות).

[168] כנ"ל בנושא 'השוואת הצורה - התדמות'.

רבי חיים ויטאל זצוק"ל, תלמידו של האר"י הקדוש מבאר בספרו 'שערי קדושה' (א' ב'), **שהמדות** מוטבעות בנפש האדם והן **יסוד ושורש** אל החלק הרוחני הגבוה יותר אשר בה תלויים תרי"ג מצוות התורה והן **הכנות** עיקריות אל תרי"ג המצוות בקיומן או בביטולם, **לפיכך עניין המדות הרעות קשים מן העברות עצמן מאוד מאוד**.
ובזה תבין עניין מה שאמרו רבותינו ז"ל (שבת קה:), כל הכועס כאלו עובד עבודה זרה ממש, שהיא היותר שקולה ככל תרי"ג המצוות, וכן אמרו (סוטה ע.) מי שיש בו גסות הרוח הוא ככופר בעיקר וראוי לגדעו כאשירה (עץ של עבודה זרה) ואין עפרו ננער וכו' וכאלה רבות. והבן זה מאוד, כי להיותם עיקרים ויסודות לא נמנו בכלל תרי"ג המצות התלויות בנפש השכלית[169], **ונמצא כי יותר צריך ליזהר ממדות הרעות יותר מן קיום המצות עשה ולא תעשה כי בהיותו בעל מדות טובות בנקל יקיים כל המצוות**.

[169] "אשר כל המדות הנשרשין בנפש הבהמית שבאדם, הן המה שורש לכל תרי"ג מצוות התורה הנשרשין בנפש השכלית שלו. כי נפש השכלית חופפת ומלובשת על נפש הבהמית הלז וכשאדם מגביר בלבבו בכח שכלו להיות נבזין בעיניו נמאס כל התאוות ומדות הרעות, אז בנקל לו לקיים כל תרי"ג מצוות התורה אשר בנפש השכלית. אבל כשלבו לא נכון וכח המדות רעות חזקות בנפש הבהמית שבו אז קרוב הוא לו לעבור על כל מצוות התורה כי הן נשרשין על נפש הלזו..." ('באר מים חיים' ויקרא פרשת מצורע בביאורו את רבי חיים ויטל זצוק"ל).

המדות הרעות נחלקות לארבעה מינים, וזה פרטם:
יסוד האש ממנו נמשכת **הגאווה** הנקראת **גסות הרוח** להיותו היסוד הקל והגבוה מכולם. ובכללה **הכעס**, כי מפני הגאווה מתכעס האדם כשאין עושים רצונו, ואילו היה שפל רוח ומכיר חסרונו לא היה מתכעס כלל, נמצא כי הגאווה והכעס מדה אחת הם.

ותולדותיה שלש. **הקפדנות** בלבו כי לולא הגאווה לא היה המקפיד בלבו, כעניין שבארנו בעניין הכעס **ובקשת השררה והכבוד להתגאות על הבריות והשנאה לזולתו** על היותו גדול ממנו, וזה ענף מהגאווה גם כן.

יסוד הרוח - ממנו נמשך דבור הנקרא **שיחה בטלה** לדברים שאין בהם צורך כלל או נפשי או גופני. ותולדותיו ארבעה והן: **לדבר חנף**, **ושקרים**, **ולשון הרע**, **ולגלות שבחיו לבריות להתגדל בפניהם**.

יסוד המים - ממנו **תאוות התענוגים** (אכילה, ממון, נשים. ר"ת אמ"ן) כי כן המים מצמיחים כל מיני תענוג, ותולדותיה שתיים. **החמדה**, לגזול ממון חבירו ואשתו וכל אשר לו להתענג בהן. **והקנאה**, כי יקנא בחבירו, אשר לו ממון רב וכיוצא להתענג בו.

יסוד העפר - ממנו מדת **העצבות בכל פרטיו**, ותולדותה אחת, והיא **העצלות** לקיים התורה והמצוות מפני עצבונו על (אי) השגת קניני הבלי העולם הזה, או על הייסורין הבאים עליו **ואינו שמח בחלקו** בשום דבר, גם עינו לא תשבע עושר.

הפכם הם ארבע מדות טובות והם, **הענוה** שהיא תכלית הַשִּׁפְלוּת[170] (ועל ידה) ומתרחק מכל מיני כעס הבא על ידי גאווה. **והשתיקה** כְּאִלֵּם לא יפתח פיו לבד בעסק תורה ומצוות או בהכרחו לקיום הגוף ולצורך כבוד הבריות, **והמיאוס בכל תענוגי הגוף** ומותריו המוכרחים. **והשמחה התדירית** בחלקו, כי כל דעבדין מן שמיא לטב (כי כל מה שעושים משמים הוא לטובה), וגם **לזרז עצמו בתכלית השמחה בעבודת קונו** וכמו שכתוב (תהלים קי"ט קס"ב): "שָׂשׂ אָנֹכִי עַל אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב", וכמו שאמרו רז"ל (אבות א' ט"ו) עשה תורתך קבע ומלאכתך עראי ע"כ[171].

[170] ודאי שאין העניו מתכחש למעלותיו, אלא יודע ומרגיש שהם ניתנו לו במתנת חינם מבוראו ולא על פי זכויותיו (עיין בספר 'אורחות צדיקים' בהרחבה בשער הענוה).

[171] ישנם שבע מדות בכללות כנגד שבע ספירות תחתונות: חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד ומלכות, שהם: אהבה, יראה, התפארות, נצחון, הודיה, תענוג וממשלה ('מאור ושמש' שמות) , שהם כנגד שבעת הרועים: אברהם, יצחק, יעקב, משה, אהרן, יוסף ודוד.

מחמת חשיבות עניין המדות והדרך ארץ, הרב דסלר זצ"ל ('מכתב מאליהו' ד' 244) סידר לנו מספר **עצות מעשיות**, בבחינת 'מתוך שלא לשמה בא לשמה' והכל לפי המקום, ולפי הזמן, ולפי מה שהוא אדם, וצריך להתנהג עם כל אחד עפ"י מדותיו ולירד לסוף דעתו ו'אחרי הפעולות נמשכים הלבבות' ('מכתב מאליהו' ה' 61):

* לא יהיו עסקיך עם שאר בני אדם מודרכים רק לפי השכל הקר, אלא התחשב תמיד בהלך רוחם, דהיינו מדותיהם.

* היזהר מלהיכנס לוויכוחים חריפים עם חבריך, כי הם ירחיקוך מהם ויפרידו ביניכם.

* אל תדבר כל כך הרבה על עצמך, דבר עם חברך על חברך עצמו.
* הקשב לדברי אחרים, התאמץ לזכור שמותיהם ופרטיהם.
* בדברך עם חברך תהיה מודה על האמת.
* זכור מה שאומרים חכמי הרופאים, כי יותר מאשר ראוי להבין את החולי יש להבין את החולה, כי חלק גדול בכל חולי, ולפעמים כל החולי בא מהלך רוחו של החולה, וכשתצליח לתקן את זה במה שאתה מרבה איתו אהבה ואחווה תעבור המחלה.

עד כאן הקדמת עניין 'דרך ארץ קדמה לתורה'.

עמוד התורה

"רבי חנניא בן עקשיא אומר: רצה הקב"ה **לזכות** את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, שנאמר 'ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר" (מסכת מכות כג:). ידוע ש'**זכות**' הוא מלשון '**הזדככות**', והוא על דרך שאמרו ז"ל לא נתנו מצוות אלא 'לצרף' (לזכך) בהן את ישראל (ב"ר רפמ"ד).

פירוש, התורה והמצוות ניתנו לנו מהבורא יתברך לשתי מטרות עיקריות והם:

א - **אמצעי לתיקון המדות** - אמצעי להכרת הרע שבקירבנו, היינו הבחן המדות האנוכיות שבנו שזהו ה'רצון לקבל' לעצמנו, ולתקנם בבחינת השפעה.

ב- **תכלית בעצם** - לימוד התורה הקדושה הוא תכלית **בעצם** ולא אמצעי, דהיינו ע"י הדבקות בתורה הקדושה תתאפשר קבלת ההטבה שרצה הבורא יתברך להיטיב לנבראיו, בבחינת האור שגנז הקב"ה לצדיקים לעתיד לבוא[172].

[172] חגיגה (יב.) (ועיין דגל מחנה אפרים בראשית פרשת בראשית, שאותו אור נגנז בתורה הקדושה).

נרחיב מעט, **אמצעי לתיקון המדות** - המטרה הראשונה שבעבורה קיבלנו את התורה והמצוות היא, להקנות לנו אמונה ולהיות לנו עזר ואמצעי להכרת הרע ולזככו, היינו להפוך את יצר הרע לטוב, להפוך את 'הרצון לקבל לעצמנו' ל'רצון לקבל על מנת להשפיע' ולהגיע לקיום תורה ומצוות 'לשמה', כמו שאמרו רבותינו ז"ל (קדושין ל:) אמר הקב"ה: "בראתי **יצר הרע** בראתי לו תורה **תבלין**", כלומר ע"י התבלין - תורה ומצוות ניתנה לנו האפשרות להבחין ברע - '**יצר הרע**' - 'הרצון לקבל' האנוכי, ולתקנו.

ואמרו חז"ל (מדרש רבה, איכה רבתי, פתיחתא דחכימי ב'): "...הלוואי אותי עזבו ותורתי שמרו, מתוך שהיו מתעסקין בה **המאור שבה היה מחזירן למוטב**", כלומר בכח לימוד וקיום תורה ומצוות להביא את האדם לתיקון 'הרצון לקבל לעצמו' ולהפכו לבחינה של 'מקבל על מנת להשפיע' ובכך להגיע ל'השוואת הצורה' - התדמות ודבקות בבורא יתברך כנ"ל בביאור 'התכלית'.

חשוב לדעת, שכל מצוה שאנו מקיימים, **אפילו הקלה ביותר** עם כוונה לשם מצוות הבורא יתברך דורשת התגברות על רצוננו האנוכי, והיא בחינה של **נתינה** ו**'השוואת הצורה' לבורא יתברך**, היות ורצוננו האנוכי לא בדיוק תואם את הרצון האלוקי, וזה בלשון המעטה, לכן כל עשייה שהיא נגד רצוננו 'לקבל', היא בחינה של 'נתינה'.
באשר על כן התורה הקדושה ומצוותיה הם '**מתכון**' מהבורא יתברך, אשר בכחו הסגולי להביא את האדם למדרגת 'לשמה' - קיום תורה ומצוות **ללא פניות אישיות** כלל.
ר' ישראל מסלנט ב'אגרת המוסר' המפורסמת שלו, מבאר שיש שתי בחינות **ל'תורה תבלין'**, אחת 'טבעית' ואחת 'רוחנית':
בבחינתה הטבעית: הרפואה פועלת באופן ישיר לסוג המחלה, כלומר לימוד ההלכות השייכות לנושא הנגוע, גמרא ופוסקים, כל איש לפי ערכו, ובכח הלימוד והשינון להפוך את ההרגל הרע לטבע מתוקן.
בבחינתה הרוחנית: אין חילוק באיזה דברי תורה יהיה עֵסקו, העסק עצמו בתורה יצילנו מן החטא. למשל, אם יעסוק בעניין 'שור שנגח את הפרה' תצילנו גם מלשון הרע וכד', הגם כי אינם שייכים זה לזה, מכל מקום עצם רוחניות התורה תשמור אותו. אם כי הדבר **מותנה בלימוד תורה בעיון ועמל**, עד שהתורה תמלא כל מחשבותיו וַיִּשְׂבַּע ממנה עונג רוחני בלי הרף, או אז לא יהיה מקום ליצר הרע להיכנס ('מכתב מאליהו' ה' 152).
המטרה השנייה של התורה הקדושה: **תכלית בעצם** - אחר שנזדכך האדם די צרכו והגיע לתיקון מדותיו **ולתורה ומצוות** '**לשמה**', זוכה לאור פניו יתברך, דהיינו לגילוי רזי תורה כדברי רבי מאיר "כל העוסק בתורה 'לשמה' זוכה לדברים הרבה... ומגלין לו רזי תורה ונעשה כמעיין המתגבר וכנהר שאינו פוסק..." (פרקי אבות פרק ו' א'), אז נפתחים עיניו ונשמתו, וזוכה להשיג תרי"ג אורות קדושים, כלומר **זוכה להשגה ולגילוי אלוקותו יתברך**, **בבחינת להיטיב לנבראיו הגנוז בתרי"ג המצוות**, **וע"י קיום כל אחת מהמצוות בטהרה הרצויה**, **נהנה מחלק האור המופקד בהמצוה**, **כי המצוה היא סוד הכלי ובו מלובש האור האלקי**, **בסוד "נר מצוה ותורה אור"** (הקדמת פי חכם של בעל 'הסולם' זצ"ל).
ובלשון הרמח"ל: "בכלל ההשפעות הנשפעות ממנו יתברך לצורך בריותיו יש השפעה אחת עליונה מכל ההשפעות, שעניינה הוא היותר יקר ומעולה שבכל מה שאפשר שימצא בנמצאים, והיינו: שהוא תכלית מה שאפשר שימצא בנמצאות מעין המציאות האמִתי שלו יתברך, ויקר ומעלה מעין אמיתת מעלתו יתברך, והוא מה שמחלק האדון יתברך שמו מכבודו ויקרו אל ברואיו (בבחינת להיטיב לנבראיו). ואמנם **קשר הבורא יתברך**

את השפעתו זאת בעניין נברא ממנו יתברך לתכלית זה, והוא התורה ('דרך השם' פרק ב' ב').

"מבואר בזוהר ד'אורייתא וקוב"ה כולא חד', שהתורה איננה 'בריאה' של הקב"ה ומציאות בפני עצמה, אלא היא 'חכמתו ורצונו של הקב"ה, שהיא חד עם קוב"ה בכבודו ובעצמו, אלא שהתורה 'נסעה וירדה... ממדרגה למדרגה... עד שנתלבשה בדברים גשמיים ועניני עולם הזה... ובצרופי אותיות גשמיות בדיו על הספר' ולכן, **כשאדם עוסק בתורה ובמצוות** (בבחינתה הגבוהה לשם שמים) **הרי אור ה' ממש מקיף את נפש האדם** '**מראשה ועד רגלה**' **ומתקשר עם הקב"ה ממש, דאורייתא וקב"ה כולא חד**" (חסידות מבוארת 'עבודת התפילה' עמ' נו').

ומהנ"ל נתבאר, מדוע במספר מקומות בזוהר הקדוש נקראו מצוות התורה '**תרי"ג עיטין דאורייתא**', כלומר '**עצות**' המביאות לזיכוך ה'רצון לקבל' ולמדרגת 'לשם שמים', שהיא 'המטרה הראשונית' כנ"ל. ובהרבה מקומות אחרים בזוהר הקדוש נקראו מצוות התורה '**תרי"ג פקודין**' בבחינת השגת האורות הקדושים '**המופקדים**' במצוות התורה - לקיים על ידם את רצונו יתברך להיטיב לנבראיו - 'תכלית הבריאה', וזוהי המטרה של לימוד התורה הקדושה וקיום מצוותיה בבחינתה המובדלת מהשגתנו, אשר אינה ח"ו אמצעי, אלא היא עצם המטרה ו'התכלית', בסוד 'קוב"ה ואורייתא וישראל חד'[173].

[173] "דתנינן תלת דרגין אינון מתקשרן דא בדא, קודשא בריך הוא, אורייתא, וישראל", (עיין שם העניין, זוהר הקדוש 'אחרי מות' עג. ועיין עוד בהקדמת 'פי חכם' של בעל 'הסולם' זצ"ל, 'ברכת שלום' א' מאמר כא' ונפש החיים שער ד' יט').

מובא בכתבי בעל 'הסולם' (ספר ההקדמות) משל נפלא להמחיש את דרך העבודה עד שמגיעים לתורה לשמה: "אלא הדבר דומה, למלך, שחשק לבחור לעצמו, כל אוהביו הנאמנים לו ביותר שבמדינה, ולהכניסם לעבודתו בהיכלו פנימה. מה עשה, נתן צו גלוי במדינה, שכל הרוצה כקטן כגדול, יבא אליו לעסוק בעבודות הפנימיות שבהיכלו. אבל העמיד מעבדיו שומרים רבים, על פתחו של ההיכל, ובכל הדרכים המובילים להיכלו, וציווה אותם להטעות בָּעָרְמָה את כל המתקרבים להיכלו, ולהדיחם מהדרך המוביל להיכל. וכמובן, שכל בני המדינה התחילו לרוץ להיכל המלך, אמנם, נידחו בָּעָרְמָה השומרים החרוצים, ורבים מהם התגברו עליהם, עד שהצליחו להתקרב אל פתח ההיכל, אלא ששומרי הפתח היו חרוצים ביותר, ומי שהוא שהתקרב אל הפתח הסיתו אותו והדיחו אותו במזימה רבה, עד ששב כלעומת שבא. וכן חזרו ובאו ושבו, ושוב התחזקו וחזרו ובאו ושבו, וכן חזרו חלילה כמה ימים ושנים, עד שנלאו מלנסות

יותר. ורק הגיבורים מהם, אשר מדת סבלנותם עמדה להם, וניצחו את השומרים ההם, ופתחו הפתח, זכו תיכף לקבל פני המלך, שמינה כל אחד על משמרתו המתאימה לו. וכמובן, שמאז ואילך, לא היו להם עוד עסקים עם השומרים הללו (עם יצר הרע), שהסיתו והדיחו אותם ומררו את חייהם כמה ימים ושנים, בהלוך ושוב על הפתח, כי זכו לעבוד ולשמש מול הדר אור פני המלך בהיכלו פנימה (זכו לתורה לשמה)..."

על פי כל הנתבאר לעיל, ניתן יהיה להבין באופן נפלא את דברי הב"ח המפורסמים (או"ח מז'), בביאורו "על מה אבדה הארץ"[174] וכך לשונו: "למה יצא כזאת מלפניו להענישם בעונש גדול ורם כזה על **שלא ברכו בתורה תחילה**, שהוא לכאורה עבירה קלה?! ונראה דכוונתו יתברך מעולם היתה **שנהיה עוסקים בתורה כדי שתתעצם נשמתנו בעצמות ורוחניות וקדושת מקור מוצא התורה** (לדובקה בו יתברך), **ולכן נתן הקב"ה תורת אמת לישראל במתנה שלא תשתכח מֵאִתָּנוּ, כדי שתתדבק נשמתינו וגופינו ברמ"ח אברים ושס"ה גידין, ברמ"ח מצוות עשה ושס"ה לא תעשה שבתורה**. ואם היו עוסקים בתורה על כוונה הזאת היו המה מרכבה והיכל לשכינתו יתברך, שהיתה השכינה ממש בקִרבם, כי היכל ה' המה, ובקִרבם ממש היתה השכינה קובעת דירתה, והארץ כולה היתה מאירה מכבודו, ובזה יהיה קישור לפמליה של מעלה עם פמליה של מטה והיה המשכן **אחד** (בסוד ההתדמות ו'השוואת הצורה'). אבל עתה שעברו חוק זה שלא עסקו בתורה, כי אם לצורך הדברים הגשמיים להנאתם ('רצון לקבל', אפילו) לידע הדינים לצורך משא ומתן, גם להתגאות להראות חכמתם... הנה בזה עשו פירוד שנסתלקה השכינה מן הארץ (בסוד 'שנוי הצורה')... וזה היה גורם (הסיבה) חורבנה ואבידתה".

[174] "אמר רב יהודה אמר רב: מאי דכתיב מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי ה' אליו ויגידה על מה אבדה הארץ, דבר זה אמרו חכמים ולא פירשוהו, אמרו נביאים ולא פירשוהו, עד שפירשו הקדוש ברוך הוא בעצמו. שנאמר: "ויאמר ה' על עֲזָבָם את תורתי אשר נתתי לפניהם". אמר רב יהודה אמר רב: **שלא ברכו בתורה תחילה**" (בבא מציעא פה. - פה:).

התורה בדורנו

כתוב ב'פרקי היכלות' (כז') לא רצו (בנ"י) לבנות (את בית שני) עד שהבטיחם ה' יתברך לגלות להם רזי תורה.

ביאור הדבר, שכיון שידעו שהנבואה תיפסק חששו מלבנות את בית המקדש השני, כי חששו שמא לא יגיעו להשגות פנימיות, בבחינת **ראיה** ויישארו בבחינת חילול, ובמדרגה כזו ללא תורה בפנימיות הלב לא שייך בית מקדש. **והבטיחם הקב"ה שע"י דרך העיון השכלי בתורה יגיעו להשיגה בפנים הלב.**

מכאן, אומר הרב דסלר זצ"ל ('מכתב מאליהו' א' 223) תנחומים גדולים לנו כי גם אנו, העומדים בדור 'עקבתא דמשיחא', שהחיצוניות שולטת בו[175], פתוח לפנינו דרך זה לעמול הרבה בתורה **בעומק העיון** ובעזרת ה' יתברך נוכל להגיע ע"י זה אל הארת הלב.

[175] אומר הגר"א כי דור 'עקבתא דמשיחא' הוא מגלגולי נשמות הערב רב (ספרא דצניעותא א').

"...וככל שיורד הלב צריך לברר **יותר בשכל** ולהרבות בגילויים, וזוהי השתלשלות הדברים גם בדורנו בהתפתחות דרכי 'ההבנה' בגמרא בכל הישיבות הקדושות, וכן דרכי ברור אגדות חז"ל, כי בדור שבן דוד בא - דור שכולו חייב - לעומת התמעטות הלבבות צריכים התפתחות גדולה מאוד של ברורים שכליים" ('מכתב מאליהו' ג' 220).

בדורנו, דור עקבות משיח, נתגלה לנו ע"י גדולי הדור, '**דרך ההבנה**' בהלכה ובאגדה, שמאירה אפילו לפחותי מדרגה וקטני ערך. וזוהי בחינת קבלת התורה שבדורנו ('מכתב מאליהו' ג' 55).

מתוך ש'לא לשמה'

חז"ל הקדושים גילו לנו יסוד נפלא, אשר בלעדיו לא תתכן שום אפשרות להגיע ל'תכלית', דהיינו להגיע למדרגה שכל מעשינו יהיו לשם שמים, וכך לשונם: "**לעולם** יעסוק אדם בתורה ומצוות, אע"פ שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה" (פסחים נ' ב'), מדויק בדברי חז"ל המילה '**לעולם**', כי הוא תנאי מוכרח ואין דרך אחרת!

אלמלא דברי חז"ל הללו, היינו יכולים לטעות ולחשוב שלא שייך לקיים תורה ומצוות, אלא לשם שמים, היות וכל מעשה של 'לא לשמה', לכאורה במבט האמת, הוא 'שינוי צורה' ופירוד, היפך רצון ה', ומצפוננו לא היה מניח לנו לקיים תורה ומצוות באופן שיקרי.

אמנם גילו לנו חז"ל, ש**לכתחילה** דרך העלייה בסולם הזיכוך הוא לעבור דרך ה'לא לשמה', וכל עצה ומחשבה אחרת היא מעצת יצר הרע (עיין ב'מכתב מאליהו' ה' 523 סוד השעיר לעזאזל).

על פי זה יהיה אפשר לקרב מעט אל השכל את החידוש המובא ב'בן יהוידע' (שבת לב.) וכך לשונו: שאם באמת למד 'תורה לשמה', אז הקדוש ברוך הוא מיטיב חסדו עמו, , כיון שבאמת עתה בא 'לשמה' ע"כ.

פירוש, כי אם חז"ל אמרו לנו שאין דרך אחרת להגיע ל'לשמה', אלא אם כן יכשיר את עצמו דרך מסלול של 'לא לשמה' כנ"ל, מובן אם כן מדוע כל הלימוד שלמד **מקודם** ש'לא לשמה', יהיה נחשב כאילו היה 'לשמה'.

מוסיף לבאר הזוהר הקדוש עם ביאור 'בעל הסולם': "וז"ש בתקונים (תקונים חדשים צ"ז ע"ב) על הכתוב "לעלוקה שתי בנות הב הב" (משלי ל'), שעלוקה, פירושו גיהנום, והרשעים הנלכדים בגיהנום זה, צווחין ככלבא: "הב הב", דהיינו 'הב לן (תן לנו) עותרא (עושר) דעלמא הדין' (של העולם הזה - 'רצון לקבל' הנאות גשמיות), 'הב לן (תן לנו) עותרא (עושר) דעלמא דאתי' (של העולם הבא - 'רצון לקבל' הנאות רוחניות), **ועם כל זה** (שעדיין הרצון לקבל שולט) היא מדרגה חשובה לאין ערך יותר מהראשונה, כי מלבד שמשיג שיעור 'הגדלות' האמִתית של 'הרצון לקבל', וניתן לו לעבודה כל החומר כולו שהוא צריך (לתקן, גם 'רצון לקבל' גשמיות וגם 'רצון לקבל' רוחניות), הנה היא המדרגה המביאתו 'לשמה', כמו שאמרו חז"ל (פסחים נ:) "**לעולם** יעסוק אדם בתורה ומצוות ש'לא לשמה', שמתוך ש'לא לשמה' בא 'לשמה'"[176] ...והוא סוד **השפחה דקדושה** ('לא לשמה') המשמשת לגבירתה ('לשמה'), שהוא סוד השכינה הקדושה, כי 'השפחה' מביאתו 'לשמה', וזוכה להשראת השכינה (דבקות). **אמנם הוא צריך לעשות** (את) **כל האמצעים המותאמים שיבוא** '**לשמה**'[177], כי אם לא יתאמץ לזה ולא יבא ח"ו 'לשמה', הרי הוא נופל בפח השפחה הטמאה שהיא הלעומת דשפחה דקדושה, שעניינה לבלבל את האדם, **שה'לא לשמה' לא יביאהו 'לשמה'**. ועליה נאמר: "...וְשִׂפְחָה כִּי תִירַשׁ גְּבִרְתָּהּ" (משלי ל' כג'), כי לא תניחהו לאדם להתקרב אל 'הגבירה' שהיא השכינה הקדושה..." **עכ"ל** (ספר 'ההקדמות' של בעל 'הסולם').

[176] פירוש, גם '**רצון לקבל**' רוחניות היא בבחינת 'מתוך שלא לשמה בא לשמה'.

[177] כמות **היגיעה** ואיכות **הכוונה** בתפילה, בתורה ומצוות.

פירוש, 'השפחה' נמשלה לקיום תורה ומצוות במדרגת 'לא לשמה', ו'הגבירה' נמשלה לקיום תורה ומצוות במדרגת 'לשמה'. תפקיד 'השפחה' לשרת את 'הגבירה'. ו'שפחה' זו, למרות שהיא בחינה של 'לא לשמה', היא נכללת בתחום וגבולות הקדושה, כי מדובר באדם המאמין בהשגחה פרטית ובשכר ועונש, ועוסק בתורה ומצוות מחמת שה' יתברך צִוה לעסוק, אולם עדיין משתף הנאת עצמו עם עשיית נחת רוח ליוצרו.

אם כי מזהירים אותנו חז"ל, שבדרך העליה אורבת סכנה רוחנית מאוד גדולה, שאותה 'שפחה' תירש את 'גבירתה', דהיינו ש'הלא לשמה' יהיה מטרה ותכלית מצד עצמה, והתוצאה: קיום תורה ומצוות, **רק לשם הנאה פרטית ושיקולים אנוכיים בלבד, ללא כוונה לשם מצות ה' כלל**, מצב זה מוגדר כפרוד ו'שינוי צורה' מהבורא יתברך מהקצה אל הקצה, והתוצאה 'מיתה' רוחנית, היפך הדבקות וה'תכלית'.

פירוד רוחני זה יכול להתעצם, עד שאומרת הגמרא: "כל העושה ש'לא לשמה' נוח לו שלא נברא", ובתלמוד ירושלמי (ברכות פא') "נוח לו שנהפכה שלייתו על פניו, ועליו

אמר הנביא (ישעיה סד' ה'): "וַנְּהִי כַטָּמֵא כֻּלָּנוּ וּכְבֶגֶד עִדִּים כָּל צִדְקֹתֵינוּ וַנִּבֹל כֻּלָּנוּ כֶּעָלֶה וַעֲוֹנֵנוּ כָּרוּחַ יִשָּׂאֻנוּ[178].

[178] עיין 'מסילת ישרים' בביאור מדת הטהרה.

לכן העצה היעוצה כדי שאותה 'שפחה' לא תירש את 'גבירתה' מובא ב'מכתב מאליהו' (ג' 115) בשם הגאון רבי שמחה זיסל זצ"ל מקלם (בן דודו של הרב דסלר זצ"ל), שלא כל שלא לשמה מוביל אל לשמה. באיזה 'שלא לשמה' יעסוק האדם? בשלא לשמה כזה, **שבתוך השלא לשמה ישנה נקודת לשמה, שממנה יוכל להתפתח הלשמה.**

ויש שמצוותיו של אדם מסובבות רק על ידי שאיפות עולם הזה הממלאות את **כל** חלל ליבו, ורק מבחוץ נראה כאילו עובד את ה', היינו **רק** ש'לא לשמה' מניע את מעשיו, באופן זה לא יגיע לעולם ללשמה ע"כ.

ו'במטה אפרים' מתבטא בלשון חריפה יותר: "שאם עושה המצוה **רק** משום שכר או יראת העונש (ללא שיתוף 'לשמה' כלל) אינו בכלל ישראל, והרי הוא גוי גמור" (הלכות תלמוד תורה פרק ג, עיין שם באריכות).

לכאורה קשה, הרי אומרת הגמרא: "וכל העוסק בתורה שלא לשמה תורתו נעשית לו סם המוות". מקשים התוספות: "וקשה והלא אמרינן (פסחים דף נ:) 'לעולם יעסוק אדם בתורה, אף על גב שאינה לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה'? ויש לומר דתרי שלא לשמה הוי, דמה שאמרינן: 'לעולם יעסוק בתורה אפילו שלא לשמה', היינו כלומר כדי שיקרא רבי או כדי שיכבדוהו ומה שאמרינן הכא: 'כל העוסק בתורה שלא לשמה נעשה לו סם המוות', היינו מי שלומד לקנטר (תוספות מסכת תענית דף ז.) ע"כ. נמצא לפי התוספות שאם לומד כדי שיקרא רבי, דהיינו לשם כבוד ושכר, באפשרותו להגיע ללשמה, וקשה מהנ"ל?

נראה לומר, כי התוספות דברו באדם שרוצה להגיע ללשמה, אך **גם** רוצה להיות רבי. אמנם אם כוונתו **רק** להיות רבי, יודו התוספות שדינו כמי שלומד לקנטר ודו"ק.

הרב דסלר זצ"ל חוזר שוב ושוב בכתביו ומזהיר שהסכנה בדורנו גדולה פי כמה מדורות קודמים ליפול ח"ו 'בשפחה הטמאה', היות ולא היה דור חיצוני כדורנו, דור 'עיקבתא דמשיחא', דור הדבק בחיצוניות בלי תוכן פנימי, דור שכל עולמו 'תאטרון', כל מעשיו 'משחקים', כל מחשבותיו 'דמיון' וכל העולם כולו בית חולים לחולי נפש. ומי המה הרופאים? החולים בעצמם, אשר שכלם מטושטש, דעתם מבולבלת וסביבם 'השיגעון' משתולל ('מכתב מאליהו' ג' 116).

אמנם, טרם שיגיע האדם למדרגת שלמות האנושות, לנתינה ללא נגיעות, 'השוואת הצורה' לבורא יתברך, הרי הוא חסר, דהיינו יש בו עדיין 'רצון לקבל לעצמו', על כן **בדרך עלייתו הוא חייב להשתמש לצורך הטוב, גם בשאיפה הנובעת מ'הרצון לקבל' ואהבת עצמו**. (בתנאי, שבכל שלבי העליה שאיפתו ומטרתו להגיע ל'לשמה' כנ"ל).

למשל: במצוות שבין אדם למקום יתחיל לעורר בנפשו את עניין 'היראה', שירא לנפשו מעונש או שיחשוב ענייני קבלת פרס בענייני העולם הזה והעולם הבא, בבחינת "אִם תְּבַקְּשֶׁנָּה כַכֶּסֶף וְכַמַּטְמוֹנִים תַּחְפְּשֶׂנָּה: אָז תָּבִין יִרְאַת ה' וְדַעַת אֱלֹהִים תִּמְצָא" (משלי ב', ד' וה').

וכן במצוות שבין אדם לחבירו יעורר בנפשו רחמנות וצער על מצב חבירו או שירבה בפעולות חיצוניות של גמילות חסדים עם קרוביו שכניו ומכריו וכד', למרות ששורש כל אלה ב'כח הנטילה', בבחינת 'שלא לשמה', אך טוב, נכון ומתחייב שישתמש בכאלה לצורך העליה הרוחנית.

וכך פרשו חז"ל את הפסוק: "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ..." (דברים ו' ה'), לא נאמר 'לִבך', בלשון יחיד, אלא 'לבבך', לשון רבים, ללמד שצריך לעבוד 'בשני יצריך', שאדם **יכול וצריך** לעבוד את ה' גם ביצר הרע - ב'כח הנטילה' ואהבת עצמו, כדי להגיע לעבודה השלמה, לקניין כח הנתינה - 'לשמה' ('מכתב מאליהו' א' 44).

בפנימיות העניין מובא: "והנה ידוע שבחינות 'זכר' ו'נקבה' הן בחינות 'משפיע' ו'מקבל', והיינו גם כן גדרי 'עילאה' ו'תתאה' ('עליון' ו'תחתון'), והיינו 'ישראל' (הבחינה העליונה - 'משפיע') ו'יעקב' (הבחינה התחתונה - 'מקבל') הנ"ל. **כי העובד 'לשם שמים' הוא בבחינת 'משפיע', והעובד 'שלא לשמה' הוא בבחינת 'מקבל'**. והיינו גם בחינות 'נשמה' ו'גוף'. וידוע עוד שכל מדרגה נפשית נחשבת 'גוף' כלפי המדרגה שלמעלה ממנה, כי מדרגות העלייה הרוחנית הן בלי קץ, וכל אחת בנויה על הקודמת לה, וצומחת מתוכה. כשאדם מתחיל, הוא נמצא במדרגת **'שלא לשמה' והיינו בחינת 'מקבל'** כנ"ל - בחינה 'תתאה', 'גוף'. כשהוא זוכה לטהר את שאיפותיו ולהגיע לאיזו מעלה של 'לשמה', הרי הגיע כבר למעלת 'משפיע', כי מעתה הוא בבחינת 'נותן' ולא 'מקבל', היינו בחינת 'נשמה' כלפי בחינת ה'גוף' הקודמת. אבל כשהוא ממשיך לטהר את השגותיו יראה שדרגת ה'לשמה' שלו עדיין יש בה הרבה מן האנוכיות והנטילה, והינה עדיין בבחינת 'גוף' כלפי המדרגה הסמוכה של 'לשמה' הטהורה עוד יותר, שהוא עכשיו שואף אליה. ומכיוון שדרגות ההיטהרות הן בלי סוף, תהליך זה חוזר על עצמו הרבה והרבה פעמים במשך כל דרך עליית האדם" ('מכתב מאליהו' ד' 80).

מבאר בעל ה'סולם' זצ"ל ('ספר ההקדמות'): ומה שהתירו חז"ל לעסוק בתורה אפילו 'שלא לשמה', זה בתנאי שברור לאותו אדם, או באמונה תמימה מהבית או ע"י ברור שכלי, הנהגת 'שכר ועונש', ושהתורה שבכתב והתורה שבע"פ ניתנו מהבורא יתברך בשלמות, אבל אם לאדם יש ספקות גדולות באמונה ח"ו, אותו לימוד תורה יכול לסמא את עיניו ח"ו מלראות את האמת - את רצון ה' והשגחתו, אפילו מתוך לימוד התורה עצמו, כמאמר חז"ל (מסכת שבת פח'): "למשמאילים בה (בלימוד התורה) סמא דמותא (סם המוות)". משל לתרנגול ועטלף שהיו מצפים לאור יום, אמר התרנגול לעטלף: אני מצפה לאורה, ואתה למה לך אורה...?

מחוסרי אמונה נמשלו לעטלפים שעיניהם מתעוורות כלפי אור ה', ועליהם אמר הכתוב: "הוֹי הַמִּתְאַוִּים אֶת יוֹם ה' לָמָּה זֶּה לָכֶם יוֹם ה' הוּא חֹשֶׁךְ וְלֹא אוֹר" (עמוס ה' יח').

לכך העצה הבטוחה להגיע ללימוד תורה 'לשמה', **אפילו למי שעדיין לא זכה לאמונה מספקת** - שטרם לימוד התורה, וכן במשך זמן העסק בתורה **יכוון בדעתו וייתן את ליבו לזכות להמשיך את 'המאור שבתורה'**, **את בחינת 'התבלין' המחזירו למוטב**, **המעניק אמונה בלב האדם**, **כי כשיעור האמונה**, **כך המאור שבה מחזירו למוטב**. **וכן צריך ליתן את היגיעה הנדרשת בלימוד התורה**, **עד השגת נקודת 'האמת'**[179], **דהיינו רצון ה'**, ולא להסתפק בהבנה שטחית.

[179] 'מכתב מאליהו ג' 249.

מוסיף הגאון רבי חיים מוולוז'ין בספר נפש החיים (שער ג' פרק ג'): מה שאמרו חכמים "**לעולם**" יעסוק אדם בתורה אפילו ש'לא לשמה', רצונם לומר **בקביעות**, דהיינו שבתחילת הלימוד **אינו מחויב ללמוד 'לשמה'**, אלא רק ילמד בקביעות ובהתמדה יומם ולילה, ואפילו אם לפעמים ייפול במחשבתו בודאי איזו פניה עצמית לשום גאווה וכבוד וכיוצא בזה, עם כל זה אל ישים לב להתרפות מהתורה בעבור זה, אלא אדרבה יתחזק מאוד בעסק התורה, ויהיה לבו נכון ובטוח, שבודאי מתוך כך יבוא למדרגת 'לשמה'. ע"כ.

נחמה גדולה לנו ממרן ה'כסף משנה' בפירושו על הרמב"ם[180], שהגדיר לנו מה היא תורה 'לשמה', ושהיא מדרגה השווה לכל נפש להגיע על ידה לבחינה של דבקות, וכך לשונו: "...**הלומד על מנת לעשות, הוי לומד 'לשמה'**[181], **ומספיקים בידו ללמוד וללמד לשמור ולעשות**".

[180] הלכות תלמוד תורה פרק ג' הלכה י'.

[181] נראה לומר, שה'כסף משנה' חידש **שהמדרגה הראשונה** הנכללת בתחום 'תורה לשמה' ו'השוואת הצורה' היא, 'הלומד על מנת לעשות' - לימוד טכני כיצד לקיים את רצון ה', אמנם ודאי שבעניין הלשמה והדבקות יש 'אין סוף' מדרגות, **והתכלית** כמו שלמדנו: 'על מנת לעשות נחת רוח ליוצרנו ולעשות רצון בוראנו', בבחינת 'השוואת הצורה' ודבקות (עיין עוד בנושא 'משפיע ומקבל' לגבי חלוקת המדרגות).

נמצא, שאם מטרתנו להגיע 'לתכלית' ולדבקות, בבחינת 'לשמה' אנו מחויבים להשתדל לקיים שלושה תנאים:

תנאי ראשון - עניין **הכוונה**, לכוון טרם הלימוד ותוך כדי, שהלימוד יביא אותנו לידי מעשה ויקנה לנו אמונה.

תנאי שני - עניין **היגיעה בלימוד עד נקודת האמת - רצון ה'**, כל אחד לפי כחו וערכו יעשה ככל יכולתו, בבחינת "...לא עליך המלאכה לגמור, ולא אתה בן חורין לבטל ממנה" (פרקי אבות ב' טז').

תנאי שלישי - תפילה, לבקש מה' יתברך שהתורה תאיר ותחשוף לפנינו את המקומות הטעונים תיקון, את הפניות, הנגיעות וה'רצון לקבל' בכל דיבור, מעשה ומחשבה, ותקנה לנו **אמונה** '**מעל הדעת**'.

אמנם חשוב לא לשכוח שלכל התנאים הללו, נִלְוֶת כוונה פנימית בכל דיבור, מעשה ומחשבה, שהמטרה והרצון הסופי הוא, להגיע לדבקות ולתכלית הבריאה[182].

[182] עיין לעייל בנושא 'התכלית - הגדרתה'.

השתדלות

חשוב לדעת, ש'הַקָּטֶר' הדוהר במסילת 'הלא לשמה' בדרך לדבקות ול'תכלית', בשלב מסוים יצטרך להגיע ל'מחלף הגדול' ולעבור למסילה חדשה, מסילת ה'לשמה'. אם כי חשוב לדעת כי כל המוטל עלינו בעבודה כבירה זו היא רק **ההשתדלות ביגיעה** בכוונה הרצויה, כל אחד לפי כחו וערכו והכלים שניתנו לו לצורך תפקידו, והתוצאה - להגיע ל'לשמה', מאִתו יתברך, בבחינת **מתנה**[183].

[183] עיין לעייל בנושא 'היראה קודמת לאהבה' מקור לדברים.

וכך מדויק בחז"ל, '**יגעת ומצאת תאמין**' - לכאורה היה לחז"ל לומר '**יגעת וקנית**', שהרי מציאה אינה תוצאת ההשתדלות, אלא בחינה של מתנה. אלא, דייקו חז"ל לומר '**יגעת**' בהשתדלות, '**ומצאת**' - מתנה מאִתו יתברך.

אמנם מצד ההשתדלות מוטל עלינו **להתבונן בכוונת מעשינו ותכליתם** ולדרוש ולתור אחר נקודת האמת - רצון ה' בתורה ומצוות ולהתפלל על כך לה' יתברך, שיזכה אותנו להגיע לקיום תורה ומצוות לשם שמים, ללא פניות אישיות כלל וכלל.

כללו של דבר, השתדלות בעבודת ה' נבחנת בעיקר בשני מישורים:
'**סור מרע**' ו'**עשה טוב**'.
סור מרע - פירוש, 'בריחה' וניתוק **ממותרות** ענייני העולם הזה, מהשאיפות הגשמיות ומ'הרצון לקבל' שהוא שורש הרעות, כי כל דבר הנבחן שהוא היפך רצון ה', יסודו ב'רצון לקבל'.
עשה טוב - התמסרות הלומד ללימוד וקיום תורה ומצוות בכל לב בדבקות, בבחינת 'לשמה' עד שכל ענייניו יושתתו על פי רצון ה'.

עצות בעבודה

בכל דרכיך דעהו

הרמב"ם מלמד אותנו ומדגיש שלא רק בענייני המצוות עלינו להגיע ל'נתינה' ללא נגיעות, דהיינו 'לשמה', אלא אפילו את דברי הרשות מצוה עלינו להכניס לעבודה השלמה, וכך לשונו (הלכות דעות ג'): "המנהיג עצמו על פי הרפואה, אם שם על ליבו שיהיה כל גופו ואבריו שלמים בלבד, ושיהיו לו בנים עושין מלאכתו ועמלין **לצורכו** אין זו דרך טובה (כי מטרתו אנוכית), אלא ישים על לבו שיהא גופו שלם וחזק כדי שתהיה נפשו ישרה **לדעת את ה'**, שאי אפשר שיבין ויסתכל בחכמות והוא רעב וחולה או אחד מאיבריו כואב. וישים על לבו שיהיה לו בן, אולי יהיה חכם וגדול בישראל. **נמצא המהלך בדרך זו כל ימיו עובד את ה' תמיד** (ולא את עצמו), אפילו בשעה שנושא ונותן ואפילו בשעה שבועל. מפני שמחשבתו בכל, כדי שימצא צרכיו עד שיהיה גופו שלם לעבוד את ה'. ואפילו בשעה שהוא ישן אם ישן לדעת, כדי שתנוח דעתו עליו וינוח גופו כדי שלא יחלה, ולא יוכל לעבוד את ה' והוא חולה, נמצאת שינה שלו עבודה למקום ברוך הוא. ועל עניין זה צוו חכמים ואמרו **וכל מעשיך יהיו לשם שמים. והוא שאמר שלמה בחכמתו**: (משלי ג' ו') "**בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָעֵהוּ וְהוּא יְיַשֵּׁר אֹרְחֹתֶיךָ**".
מוסיף הרמב"ם (פירוש המשנה מסכת מכות פרק ג): "**מיסודות האמונה בתורה שאם קיים האדם מצוה משלש עשרה ושש מאות מצות כראוי וכהוגן ולא שתף עמה מטרה ממטרות העולם הזה כלל, אלא עשאה לשמה מאהבה כמו שביארתי לך, הרי הוא זוכה בה לחיי העולם הבא, לכן אמר ר' חנניה כי מחמת ריבוי המצות אי אפשר שלא יעשה האדם אחת בכל ימי חייו בשלימות ויזכה להישארות הנפש באותו המעשה...**" **עכ"ל**.
"**ואמרו רז"ל** (מכות כג' ב') **רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות וכו'... כי המקיים "בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָעֵהוּ..." אין קץ למצוותיו כנזכר**,

ומה שאמר "לזכות את ישראל", רצה לומר בעשייתם לשם שמים הם מזדככים החומריות שלהם ויהיו יכולים להתדבק ולהתחבר בקדושה, כי מצוה הוא לשון צוותא והתחברות, ואפשר לומר שלזה רמזו 'מצוה גוררת מצוה', פירוש בעשותו המצוה גורמת התחברות והתדבקות כנזכר (השוואת הצורה), **ועבירה גוררת עבירה, כי עבירה הוא לשון פירוד מבוראו ח"ו** (שינוי צורה)" (תורת המגיד, שבת ומועדים סוכות).

עבודת הַ'מַּרְאֶה'

חז"ל הקדושים קובעים יסוד בנפש האדם (קידושין ע:), "כל הפוסל, במומו פוסל", דהיינו **האדם ע"פ פנימיותו, תכונותיו מפרש בליבו את המציאות, אם לטוב אם למוטב.**

על פי זה מובא להלכה[184]: "...הפוסל את אחרים תמיד, כגון שנותן שמץ במשפחות או ביחידים ואומר עליהן שהן ממזרים, חוששין לו שמא ממזר הוא, ואם אמר להן שהם עבדים, חוששין לו שמא עבד הוא, **שכל הפוסל במומו פוסל** (קדושין ע.)...".

[184] רמב"ם, הלכות 'איסורי ביאה' פרק יט'.

יסוד זה הוא כלי נפלא למחפש האמת וההשגחה הפרטית, עד שגדולי הצדיקים והחסידות עסקו בו ונתנו לנו בו דרך של הסתכלות חדשה על העובר עלינו, דרך המבוססת על אמונה וביטחון במדרגה גבוהה מאוד, דרך המקנה לנו כלים לעבודת תיקון הרע הטמון בקרבנו.

מובא בספר 'תולדות יעקב יוסף'[185] (פ' לך לך) בשם ה'בעל שם טוב' זצוק"ל, וכך לשונו: "...שמעתי ממורי (ה'בעל שם טוב' זצוק"ל) שאם נזדמן שראה דבר עבירה או שמע על אחד, **יבחין שיש בו שמץ עבירה זו**[186], **ושירגיש לתקן את עצמו**... שידע שהוא ניתן לו לראות כדי שיסור הוא עצמו מרע ויתקן את עצמו שיהיה טוב, **ואז גם הרשע יחזור בתשובה**, אחר שיכלליל אותו עמו ע"י אחדות הנ"ל שכולם אדם אחד[187]..."

[185] רבי יעקב יוסף הכהן (כ"ץ) שהיה גדול תלמידי הבעש"ט עם המגיד ר' דב ממזריטש.

[186] כי ברוב המקרים אדם מבחין ברע שבחברו ב'גודלו המופרז' ואינו יכול ליחסו לעצמו, לכן צריך להתבונן ולחפש לפחות שמץ מינהו.

[187] "ואי אפשר לאדם שיקיים רמ"ח להשלים כל ימי השנה, כי כמה מצות שיש באחד מה שאין בחבירו, כגון שזה כהן, וזה לא גירש את אשתו, וכהנה רבות. **רק כשיש אהבה שהוא אחדות נעשה כולם אדם אחד**, ובין כולם נשלמו רמ"ח פקודין" ('תולדות יעקב יוסף לך לך'). ועיין עוד בנושא 'אזמרה'.

מוסיף בעל ה'מאור עיניים'[188] (במדבר חקת): "...ידוע כי יש ס' רבוא אותיות לתורה וכנגדן יש ס' רבוא שרשי נשמות, אף שיש בישראל כהנה וכהנה על כל פנים העיקר הם ס' רבוא שרשים, והמותר (ומה שיש יותר), באין מחילוק הניצוצות. וכל אחד מישראל יש לו אות בתורה, ואורייתא וקב"ה חד (זח"ג שג) והוא חלק אלוה שבקרב האדם, הוא ממש

אותו האות שמשם שורש נשמתו, והאות משפיע על האדם שפע וחיות הקדושה... ספר תורה שחסר ממנה אות אחת פסולה, ואינה נחשבת לתורה מטעם זה, כי כל אות חשוב תורה להצטרף כולם יחד... ולכך אומרים קודם כל תפלה, הריני מקבל עלי מצות עשה של ואהבת לרעך וגו', כי הכל הוא אחדות גמור כמו התורה שנקראת תורה בהצטרף כל האותיות כולן... **ה'בעל שם טוב', נפשו בגנזי מרומים, אמר שהצדיק הגמור שאין רע בקרבו אין רואה שום רע על שום אדם, אך מי שרואה שום רע בחבירו, העניין הוא כמו שמסתכל בַּמַּרְאָה, אם פניו מטונפין רואה גם כן בַּמַּרְאָה כך**, ואם פניו נקיים אינו רואה **בַּמַּרְאָה** שום דופי, כמו שהוא כך רואה. וזהו "ואהבת לרעך **כמוך**" (ויקרא יט, יח) פירוש "**כמוך**", כמו שאם יודע האדם בעצמו שום רע בקרבו, משום הא אינו שונא את עצמו, אף ששונא הרע שבקרבו, כך גם כן על חבירו **כי באמת הכל אחד**, כי הלא גם לחבירו יש גם כן חלק אלוה כמוהו ויש לו אות בתורה...".

[188] רבי מנחם נחום ב"ר צבי טברסקי נולד בשנת תצ"ה (1735) באוקראינה. אביו היה מתלמידי הבעש"ט הראשונים, וגם הוא זכה לקירבתו. ולאחר פטירתו היה לתלמידו של רבי דב בר ממזריטש. והוא מייסדה של חסידות טשרנוביל.

ע"פ יסוד זה מיישב הרב דסלר זצ"ל ('מכתב מאליהו' ה' 435) כיצד הצליח עֵשָׂו הרשע לרמות את אביו יצחק, וכך ביאורו:

יצחק אבינו, בזמן העקידה התעלה למדרגה השלמה בביטול היש - ביטול שלם של אנוכיותו, עד שלא היה שייך שיבחין בצורה גשמית כלל, אלא **לפי צורתו ותכליתו הרוחנית** המתוקנת. ומפני זה היה אפשר שעֵשָׂו יצליח להערים ולשקר את אביו, שכיוון **שליצחק אבינו לא היתה שייכות לרע, גם לא היתה באפשרותו לראות רע כלשהו בעֵשָׂו**, ועל כן האמין שעֵשָׂו באמת רוצה לדעת כיצד מעשרין את המלח וכו'.

רבי לוי יצחק מברדיטשוב מכליל ביסוד הַמַּרְאָה, במדרגתה הגבוהה, את כל המציאות כולה לעבודתו יתברך, לא רק ראיית הרע, וכך לשונו: "או יאמר, שהנחמה כפולה במה שכל הסיבות אף על פי שאינם נראים נוגעים אלינו, הם בשבילנו. "כִּי זֶה אֱלֹהֵינוּ עוֹלָם וָעֶד הוּא יְנַהֲגֵנוּ עַל מוּת" (תהלים מח, טו), '**אלהים**' (פירוש) סיבות כל הסיבות, '**אלהינו**' (פירוש) **שכל הסיבות הסובבים הם בשבילנו**, כמאמר חכמינו ז"ל (סנהדרין לז, א) חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם. וזהו יאמר 'א-להיכם' (קדושת לוי דברים לשבת נחמו).

התברר, שבמבט האמת, לכל אחד מישראל על פי ערכו ומדרגתו ניתנה האפשרות להתחבר למערכת רוחנית מדהימה ומאתגרת שבסגולתה להציף אותנו במבול של מידע אודות פנימיותנו הנסתרת, כאדם המסתכל בַּמַּרְאָה לראות את המכוסה ממנו, "על דרך

שרמזו רז"ל (נגעים פ"ב מ"ה) כל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו... ואפילו יעשה כל עבירות אינו רואה שום חרפה ומיאוס בדבר, מה שאין כן כשרואה אדם אחר עושה כך או אפילו קל ממנו הרבה, אזי מבין מיד שהוא עבירה" (ערבי נחל במדבר שלח - דרוש א).

הרב דסלר זצ"ל מלמד אותנו שניתן להשתמש ב'הבחן הַמַּרְאָה' גם לעבודה שבין אדם למקום, וכך לשונו: "כלל הוא, שאין אדם משיג במדות ה' יתברך אלא **לפי מה שיש בו**, **כעין אותן המדות**, כדכתיב: "עִם חָסִיד תִּתְחַסָּד...", שרק החסיד מכיר חסדו יתברך" (מכתב מאליהו א' 144).

אך חשוב לזכור ש'הבחן הַמַּרְאָה' ניתן לנו, אך ורק לקרב אותנו לבורא עולם ולא ח"ו להרחיקנו, כי קרוב הדבר שהאדם ייקח את הדברים שהוא אמור לייחס לתיקון עצמו למקום של יאוש והלקאה עצמית, בְּמקום **ראיית חסדו יתברך** החפץ בתיקוננו השלם.

במדה ובשיעור שנקנה בפנימיותנו את מדת החסד ו'הנתינה' כך נבחין בחסדים שה' יתברך עושה עמנו.

נמצא, שעיקר העבודה ב'הבחן המראה' היא התבוננות נקיה ואמיתית בסובב אותנו, פרשנות המבוססת על אמונה נטולה נגיעות.

אמנם לאחר בירור אמיתי של הנצרך לתיקון, לא נשאר לנו אלא להתחנן לבורא עולם הטוב והמיטיב שייתן יצרנו בידנו לעבודתו יתברך בדרך ל'השוואת הצורה' ו'התכלית', כי אמרו חז"ל: (סוכה נב:) 'ואלמלא הקדוש ברוך הוא שעוזר לו - אינו יכול לו'.

'מראים' לו התרחקות

הרב דסלר זצ"ל ('מכתב מאליהו' ב' 19) ראה לנכון ללמד אותנו אחד מאופני הנהגתו יתברך עמנו, ובכך לתת לנו כלים שנוכל להתמודד בנסיונות הרבים העומדים בדרכנו, והנה תמצית מדבריו: בתחילת כל עבודה רוחנית אמִתית, ה' מאיר לאדם, מקָרבו ומעמידו בפני גילויים מופלאים של מדת חסדו יתברך, ולאחר זמן, הוא נוטל אותם ממנו, על מנת שיוכל לחזור אליהם בכוחות עצמו, כדי להגדיל שכרו[189].

[189] וב'מכתב מאליהו' חלק ב' עמ' 34 מבאר הרב דסלר זצ"ל את אותה בחינה של הנהגה, רק במדרגה גבוהה יותר.

מצינו בחז"ל (נדה דף ל:), "לְמה הוולד דומה במעי אִמו - לפנקס שמקופל ומונח... ונר דלוק לו על ראשו וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו... ומלמדין אותו כל התורה כולה... וכיון שבא לאוויר העולם - בא מלאך וסטרו על פיו, ומשכחו כל התורה כולה". טעם הדבר הוא כנ"ל, כדי שיוכל לחזור לאותה מדרגה ולאותם **מתנות** ע"י בחירתו.

זו גם היתה הנהגת ה' יתברך עם עַם ישראל ביציאת מצרים, בתחילה באו לידי גילויים עצומים כמו בניסי עשרת המכות, יציאת מצרים וקריעת ים סוף, שנאמר: "...וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יָצְאִים בְּיָד רָמָה" (שמות יד' ח'), ולאחר מכן היו צריכים לעבודת ימי ספירת העומר כדי שישובו ע"י בחירתם לדרגת אותם הגילויים כהכנה למתן תורה.

יש הממשילים הנהגה זו לתינוק בשלבי התפתחותו הראשוניים. בתחילה התינוק מנסה ללכת בכוחות עצמו, אך אביו מושיט לו יד לעזרה, וכך עובר את רוב ככל המכשולים הנקלעים בדרכו ולאחר זמן, כאשר האב רואה שהתינוק מצליח ללכת בכוחות עצמו, הוא מסיר את עזרתו ממנו בהדרגה, ואז מתחילות ה'נפילות'. האב יודע שיש 'נפילות' שבהן מוטב שלא לעזור לילד בגלוי, כדי שלא לפגוע בו ולעכב את בנייתו והכנתו לחיים. ברור לכל בר-דעת, שאין אוהב את בנו יותר מאביו, וכל הנהגותיו רק לטובת בנו, למרות שהבן **נראה** סובל, בוכה, כועס ומתלונן.

כך עובד ה', על פי רוב, בתחילת עבודתו רואה בגלוי את השגחת ה' עליו במצבים השונים, בין לטוב בין למוטב, ומרגיש בחוש את ה' ואת רחמיו. הנהגה זו נקראת 'אתערותא דלעילא', פירוש שהתעוררותו והתחזקותו בעבודת ה' נתנה לו משמים במתנה.

אולם חייב עובד ה' לדעת שהנהגת 'אתערותא דלעילא' היא זמנית בלבד, בבחינת מתנה, ולא שייכת למדרגתו. שהרי בכוחות עצמו, ללא עזרת ה', סיכוייו להתעלות במדרגה החדשה קלושים, וכפי שנאמר ביחס לכל המדרגות במלחמת היצר, וכל שכן בתחילת העבודה: "אלמלא ה' עוזרו, אינו יכול לו" (קדושין ל:), וידוע עוד שבחוקים הרוחניים 'עבירה גוררת עבירה' והריחוק הולך וגובר, בבחינת "אם תעזבני יום, יומיים אעזבך", אם כן כיצד תיתכן התחלה חדשה ללא סייעתא דשמיא מיוחדת?!

נמצא, לאחר שהאדם הסתגל למציאות הרוחנית החדשה וכבר הולך בכוחות עצמו, מתחילה הנהגה של 'הסתר פנים' והתרחקות, כלומר מציאות, שבה עזרת ה' והשגחתו לטובה קיימת אמנם בשלמות, אך היא נסתרת. הנהגה זו נקראת 'אתערותא דלתתא' - ההתעוררות מהתחתונים, כלומר תחילה עובד ה' צריך לעורר את רצונו לקדושה, כי **עיקר הכל הוא הרצון**, ורק לאחר מכן יקבל את עזרתו יתברך, וכפי שנאמר (שיר השירים רבה ה' ג'): "אמר הקב"ה לישראל: בני, פתחו לי פתח אחד של תשובה כחודה של מחט ואני פותח לכם פתחים כפתחו של אולם, שיהיו עגלות וקרוניות נכנסות בו".

'אתערותא דלתתא' היא מציאות המורגשת כריחוק ו'הסתר פנים', והעבודה בזמן זה דורשת מהאדם התאמצות יתר בקיום תורה ומצוות בכח בחירתו **באמונה שהכל לטובה**, ופחות קבלת מתנות חינם **בגלוי**.

ודע, כי לעולם יעברו על האדם ימי 'עליה' וימי 'ירידה' לסרוגין, רק שבכח בחירתנו לקצר את משך זמן 'ימי הירידה' או להאריך את משך זמן 'ימי העליה', אולם תדע, הזמן העיקרי לעליה רוחנית ותיקון המדות ויחד עם זאת צבירת רווחים גדולים, הם 'ימי הירידה'.

ביאור הדברים: **תיקון המדות ב'ימי הירידה'** נחוץ לעליה משום שבזמן הנסיונות והקשיים, החסרונות צפים ועולים וניכרות המדות הטעונות תיקון. למשל: רק מי ש'נפל' בכעס יֵדע שהוא נגוע ב'מחלת הגאווה'[190] ויעשה כל מאמץ 'להֵרפא'.

[190] "יסוד האש ממנו נמשכת הגאווה הנקראת גסות הרוח להיותו היסוד הקל וגבוה מכולם. ובכללה הכעס, כי מפני הגאווה מתכעס האדם כשאין עושים רצונו, ואילו היה שפל רוח ומכיר חסרונו לא היה מתכעס כלל, נמצא כי הגאווה והכעס מדה אחת הם" ('שערי קדושה').

ולגבי הקשר בין **הרווחים הגדולים ל'ימי הירידה'**, יתבאר ע"פ הכלל המובא בחז"ל: 'לפום צערא אגרא' - כגודל הצער וקושי ההתגברות על הנסיונות, כך גודל השכר.

צריך מאוד להתחזק בזמן אמת לא ללכת שולל אחר היצר, היות **ולפעמים בזמן נסיון יש הרגשה מוטעית של התרחקות ושנאה**, אם כי האמת היא, שהכל מאהבה ולטובה כמו שכתוב בתורה (דברים ח' ה'): "וְיָדַעְתָּ עִם לְבָבֶךָ כִּי כַּאֲשֶׁר יְיַסֵּר אִישׁ אֶת בְּנוֹ ה' אֱלוֹקֶיךָ מְיַסְּרֶךָ".

מוסיף רבינו יונה (שערי תשובה ג'): "עוד אמר שלמה המלך עליו השלום (משלי טז' כח'): "...וְנֶרְגָּן מַפְרִיד אַלּוּף". רצונו לומר - כי יפריד מעליו אוהב וְרֵע כי לא יוכלון שאת חברתו... **ופעמים יחשוב על חסדי ה' כי הם לנֶקֶם וְשִׂלֵּם**. כעניין שנאמר (דברים א'): "וַתֵּרָגְנוּ בְאָהֳלֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ **בְּשִׂנְאַת ה' אֹתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָתֵת אֹתָנוּ בְּיַד הָאֱמֹרִי לְהַשְׁמִידֵנוּ**". על כן התרחק מדרך הנרגנים כי נתיבותיהם עקשו להם. כל דורך בה לא ידע שלום. ולדון לכף זכות למד לשונך. "וְהָיָה צֶדֶק אֵזוֹר מָתְנָיו וְהָאֱמוּנָה אֵזוֹר חֲלָצָיו" (ישעיה יא' ה').

לכן העצה הנכונה, בפרט בעיתים של הסתר, להתחזק בדברי חז"ל הקדושים באמונה, שכל מה שה' עושה הוא רק מאהבתו אותנו, להגדיל שכרנו בזה ובבא. ודיינו אם נצליח להגיע לדרגת אמונה מוחשית בזמנים הכואבים, שה' יתברך חפץ בטובתנו, כשם שאנו מרגישים בזמן שהרופא מטפל בנו בטיפול רפואי כואב[191].

[191] לקמן יתבארו הדברים ביתר ביאור.

אומר ר' נחמן מברסלב (ליקוטי מוהר"ן תנינא מח): "כשאדם נכנס בעבודת השם[192] **אזי הדרך שמראין לו התרחקות, ונדמה לו שמרחיקין אותו מלמעלה ואין מניחין אותו כלל להיכנס לעבודת השם, ובאמת כל ההתרחקות הוא רק כולו התקרבות**, וצריך התחזקות גדול מאוד מאוד לבלי ליפול בדעתו, חס ושלום, כשרואה שעוברים כמה וכמה ימים ושנים שהוא מתייגע ביגיעות גדולות בשביל עבודות השם ועדיין הוא רחוק מאוד, ולא התחיל כלל להיכנס לשערי הקדושה כי רואה עצמו שהוא מלא עדיין עוביות וגשמיות (רצון 'לקבל לעצמו') והרהורים ובלבולים גדולים וכל מה שהוא רוצה לעשות בעבודת השם איזה דבר שבקדושה אין מניחין אותו, **ונדמה** לו כאלו אין השם יתברך מסתכל עליו כלל, ואין רוצה כלל בעבודתו, מחמת שהוא רואה שהוא צועק בכל פעם ומתחנן ומתנפל לפניו יתברך שיעזרהו בעבודתו, ואף על פי כן עדיין הוא רחוק מאוד מאוד, על כן נדמה לו כאלו אין השם יתברך מסתכל עליו כלל ואין פונה אליו כלל כי הוא יתברך אין רוצה בו כלל. הן על כל אלה וכיוצא בזה צריך התחזקות גדול לחזק עצמו מאוד מאוד, ולבלי להסתכל על כל זה כלל כי באמת כל ההתרחקות הוא רק כולו התקרבות... **כי כל אלו הנפילות והירידות והבלבולים וכיוצא בזה צריכים בהכרח לעבור בהם, קודם שנכנסין בשערי הקדושה**..."

[192] פירוש, כאשר האדם מחליט לעבוד 'לשמה'.

"...בזה טועין החסידים הרבה, שפתאום נדמה להם שנפלו מעבודת ה', ובאמת אין זה נפילה כלל, רק **מחמת שצריכין לעלות ממדרגה למדרגה** ואז מתעוררין ומתגברין מחדש הקליפות, שהם התאוות והבלבולים והדמיונות והמחשבות והמניעות כנ"ל, על כן צריכין להתגבר בכל פעם מחדש לחזור ולהכניע ולשבר הקליפות והמניעות וכו', שבכל מדרגה ומדרגה מחדש, (ע"פ זה אפשר שמה שאמר רש"י (שמות יט' ה'): 'כל ההתחלות קשות' - מדובר בהתחלה של מדרגה חדשה) **אבל באמת אין זה נפילה כלל**..." (ליקוטי מוהר"ן כה').

"...ועל כן ראוי לאדם לדעת כשיש לו מניעות גדולות מאוד מאיזה דבר שבקדושה ידע ויבין מזה, **שזה הדבר שרוצה לעשות הוא נחשק גדול מאוד, ודבר יקר מאוד שמחמת זה המניעה גדולה מאוד** (היינו ככל שהמניעה גדולה יותר כך הדבר יקר וחשוב יותר)... **הנה הכלל, שכל המניעות הם רק בשביל החשק כדי שעל ידי זה יהיה לו חשק גדול ביותר** כנ"ל, ועל כן כשאדם חושק ביותר בודאי יוכל לעשות הדבר ויוכל להוציאו מכח אל הפועל, כי על ידי החשק נעשין נקודות שעל ידי זה מוציאין מכח אל הפועל כנ"ל כי **החשק משבר המניעה** כי עיקר המניעה אינו אלא בשביל החשק כנ"ל ועל כן **כשאדם חושק**

ביותר כפי המניעה, ממילא נשבר המניעה... כי באמת ראוי לאיש ישראלי שיגמור חפצו ורצונו בכל דבר שבקדושה מכח אל הפועל" (ליקוטי מוהר"ן סו').

"**ההתרחקות היא תחילת ההתקרבות**, היינו כשאדם רוצה להתקרב להשם יתברך אזי על פי רוב באים עליו דינים וייסורים ומניעות רבות ועצומות ונדמה לו, כאילו מרחקים אותו, אבל **כל זה לטובה בשביל התקרבות**, וצריך להתחזק ולהתגבר ולהתאמץ ולעמוד בנסיון הזה שלא יתרחק חס ושלום, על ידי הייסורים והמניעות וההתרחקות, ואל יִטעה בעצמו לומר שמרחיקין אותו חס ושלום, **רק ידע ויאמין, שכל מה שעובר עליו הכל לטובתו, כדי שיתגבר להתקרב יותר כי ההתרחקות היא רק בשביל ההתקרבות**" (ימשיבת נפש' אות כ', כה').

"כשנופל אדם ממדרגתו, ידע שמן השמים הוא, כי התרחקות הוא תכלית התקרבות, על כן נפל **כדי שיתעורר יותר** להתקרב להשם יתברך ועצתו, **שיתחיל מחדש לכנס בעבודת השם כאלו לא התחיל עדין כלל מעולם, וזה כלל גדול בעבודת ה' שצריכין ממש בכל יום להתחיל מחדש**" (ליקוטי מוהר"ן רסא').

הרב דסלר זצ"ל מביא טעם נוסף (ימכתב מאליהו' א' 166) בעניין זה: **שיתעורר האדם ע"י הנפילה, יתבונן, ידע ויבחין בפגם הטעון תיקון**, כאותו מעשה ונסיון של דוד עם בת שבע, כמו שמספרת הגמרא בסנהדרין (קז.) על דוד המלך ע"ה שביקש מה' יתברך שינסה אותו כמו שניסה את האבות הקדושים, וע"י כך יקרא שם ה' גם עליו - 'אלוקי דוד' כשם שנקרא על האבות, אלוקי אברהם, אלוקי יצחק ואלוקי יעקב. בפנימיות העניין גילו לנו חז"ל שלדוד המלך התגנבה נקודה דקה נסתרת כחוט השערה של הגדלת עצמו באותה בקשת נסיון, שנתנה רשות לשטן להחטיאו ולהרחיקו, **אמנם זה היה בחסדי ה' עליו**, למען יבחין בחטא הטמון והנסתר של הגדלת עצמו ויתקנו.

מוסיף בעל 'הסולם' זצ"ל, שכך היא הדרך הרוחנית לעליה ולקניית 'כלים' - רצונות אמִתיים של 'השפעה', **לעבור נסיונות ונפילות, אפילו במקומות ומצבים שהיה ברור לנו שכבשנו בכח עבודתנו**, וכל זאת כדי שנדע ש'אין עוד מלבדו', לבטל את ה'כוחי ועוצם ידי' ולהפנים ש"אלמלא ה' עוזרו אינו יכול לו", ובכך להגיע לאמונה שלמה בו יתברך ול'תכלית'.

"וזה דוקא אם באמת, שיש לאדם הזה **רצון אֲמִתִי**, אז האדם הזה מקבל עזרה מלמעלה ומראים לו תמיד איך שהוא לא בסדר במצב הנוכחי, דהיינו ששולחים לו מחשבות ודעות שהם נגד העבודה, וזהו בכדי שיראה שאין הוא בשלימות עם ה'... האדם צריך להשתדל ללכת תמיד בדרך שהוא דבוק בו יתברך, כלומר שכל מחשבותיו יהיו בו

יתברך, היינו אם אפילו שהוא נמצא במצב הכי גרוע שאי אפשר להיות ירידה יותר גדולה מזו, אל יצא מרשותו יתברך..." ('שמעתי').

"אלו הרוצים להיות אנשים כשרים ולכנוס בעבודת ה' ואזי יש להם בלבולים גדולים ומניעות גדולות ואינם יכולים לתת עצה לנפשם איך לעשות מחמת גודל הבלבולים והמניעות שיש להם וכל מה שרוצים לעשות בעבודת ה' קשה להם לעשות כראוי. **דע שזה בעצמו שהם מתייגעים ולהוטים איזה עבודה, או לקדש עצמו באיזה קדושה, אף על פי שאינם יכולים לגמור כראוי**, זה בעצמו שהם מתייגעים ולהוטים אחר זה הוא בחינת קורבנות, בבחינת "כִּי עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ כָל הַיּוֹם נֶחְשַׁבְנוּ כְּצֹאן טִבְחָה" (תהילים מד' כג'), ואיתא בתיקונים (מדרש הנעלם פרשת חיי שרה קכד') **שזה בחינת תפילה שהיא בחינת קורבנות**. היינו שרוצים להתפלל ואין מניחין אותו ומבלבלין אותו בכמה מיני בלבולים והוא צריך לכמה יגיעות בשעת התפילה. ואזי אפילו אם אינו זוכה להתפלל כראוי, אף על פי כן היגיעה בעצמה שמיגע עצמו בכל כחו ומוסר נפשו להתפלל כראוי זה בעצמו הוא בחינת קורבנות, בחינת, "כִּי עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ כָל הַיּוֹם נֶחְשַׁבְנוּ כְּצֹאן טִבְחָה" וכמו **כן בכל העבודות והקדושות** שאדם רוצה לקדש עצמו, אף על פי שאינו זוכה, חס ושלום, לקדש עצמו כראוי... **על כן על האדם לעשות את שלו תמיד, ליגע עצמו בעבודת ה' בכל מה שיוכל. ואת כל אשר תמצא ידך לעשות עשה**[193], **אף על פי שקשה עליו מאוד ונדמה לו שאין מניחין אותו כלל ומרחיקין אותו מאוד מאוד ואינו זוכה לעשות כראוי שום דבר שבקדושה, אף על פי כן עליו לעשות מה שיוכל וה', הטוב בעיניו יעשה**" (שיחות הר"ן יב').

[193] "כל אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדְךָ לַעֲשׂוֹת בְּכֹחֲךָ עֲשֵׂה כִּי אֵין מַעֲשֶׂה וְחֶשְׁבּוֹן וְדַעַת וְחָכְמָה בִּשְׁאוֹל אֲשֶׁר אַתָּה הֹלֵךְ שָׁמָּה" (קהלת ט' י') מבאר רש"י - "כל אשר תמצא ידך לעשות - **רצון קונך** בעוד שאתה בכחך עשה: כי אין מעשה וגו' בשאול - לזכותך מִשתמות (כאשר תמות) **ואם עשית כן, אין לך שום חשבון בשאול שתדאג ממנו**...".

בדר"כ, לאחר שנים של לימוד תורה וקיום מצוות, באופן טבעי, שואל האדם את עצמו: היכן ניכרת התקדמותי בעבודת ה'[194]? בפרט אם המניעות והנפילות הם דבר שבשגרה ו"שרואה שעוברים כמה וכמה ימים ושנים שהוא מתייגע ביגיעות גדולות בשביל עבודת השם ועדיין הוא מרגיש רחוק מאוד" (ליקוטי מוהר"ן תניינא מח').

[194] כל אדם שעושה עם עצמו חשבון נפש מידי פעם, צריך לברר לעצמו את הדבר, אפילו אם **כלפי חוץ נראה שהתקדם**, למשל אם התמנה להיות מוסר שיעור או 'ראש כולל' או כל תפקיד מכובד אחר מחמת כישוריו.

ע"פ הנ"ל התחדש יסוד גדול ונפלא בהשקפה, וחיזוק גדול במלחמת היצר, שלא נטעה לחשוב שתקופות 'הסתר הפנים', המניעות, הייסורים, מבטאים מצב רוחני של ירידה, אלא האמת היא שכל המצבים הם הזדמנויות שנותן לנו הבורא יתברך לבנות את בניין האמונה, הדרך 'לתכלית'[195], **כי המדד האמִתי למדרגתנו הוא עד כמה נקבל את כל העובר עלינו באמונה שהכל לטובה ונפנים שבאמת ש"כל ההתרחקות הוא רק כולו התקרבות**".

[195] עיין לקמן בנושא 'אמונה והשוואת הצורה'.

התברר, שאפשר שיהיו מצבים ונסיונות שיסתיימו בהצלחה והבסת היצר, אשר יתנו לאדם הרגשה של התקרבות, אמנם אפשר שהרגשה זו תתגנב מ'כחי ועוצם ידי' - 'שינו צורה', והיא בעצם 'התרחקות'.

מצד שני אפשר שיהיו נסיונות שיסתיימו בתבוסת עובד ה', אשר יתנו לאדם הרגשה של 'התרחקות', אמנם אם יקבלם בתשובה ואמונה, ידע שהם בעצם היו 'התקרבות' - 'השוואת הצורה' ודבקות.

נמצנו למדים, שעלינו לבחון כל מצב על פי אַמת מידה רוחנית המתייחסת לקבלת הנסיון באמונה ובטחון.

לצורך 'התכלית' והתיקון הפרטי השלם, כל אחד ואחד מישראל צריך לעבור נסיונות רבים בכל התחומים והעניינים, בבחינת 'כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו'[196], ואפילו במדרגת האבות הקדושים ומשה רבינו כפי שמובא בתורה ובמדרשי חז"ל.

[196] יהי רצון שלא נבוא לידי נסיונות ולא לידי ביזיונות, אמן כן יהי רצון.

"וכמה זהירות יתירה צריך האדם להזהר בעניינים כאלו וכיוצא בהם. וכבר אמרו חז"ל (סוכה נב.): "כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו" כי היצר מתהפך בתחבולותיו לכל אדם כפי עניינו ומדרגתו בתורה ועבודה, שאם הוא רואה שכפי גובה מדרגתו של האדם, אם ישיאוהו שיניח מקומו ומדרגתו לעשות בפועל איזה עוון וחטא, חמור או קל, שלא יאבה לו, הוא מתחפש להתדמות אל האדם כ'יצר טוב' לסמות שכלו להטיל ארס ולהטעותו באותו האופן והמדרגה עצמה שהאדם דבוק בה, שמראה לו בה איזה דרך הנראה להאדם בהשקפה ראשונה שהוא עצת יצרו הטוב להדריכו בדרך יותר גבוה, כפי שמראה לו פנים וסימני טהרה, והאדם נופל ברישתו..." (נפש החיים שער ג פרק ד).

התברר, שכאשר אדם רוצה להיכנס בעבודת ה'לשמה' והדבקות, מתחזקים הקשיים והנסיונות, למטרה נעלה, תיקון הרע, בניין האמונה, הדבקות ו'התכלית'.

עבודת 'ימין' ו'שמאל'

עבודתו של האדם צריכה להתחלק באופן כללי ל'עבודת הימין' - מדת החסד, ול'עבודת השמאל' - מדת הגבורה, ו'הקו האמצעי' המאחד אותם נקרא - מדת התפארת - מדת האמת[197], המיזוג הנכון של 'אהבה' 'ויראה', חסד וגבורה, בבחינת מֹאזְנֵי צֶדֶק.

[197] עיין לעיל בנושא 'מדת האמת'.

'עבודת הימין' - פירושה 'כח הנתינה' - לימוד זכות, **ראייה חיובית על עצמו, על חבריו ועל כל מעשי ה' באמונה 'מעל הדעת', שהכל לטובה**. זמנה - רוב ככל היום.

ראייה חיובית על 'עצמו': ללכת עם אמונה תמימה במאמר חז"ל "בשבילי נברא העולם", דהיינו לדעת שה' יתברך אוהב אותי בכל מצב וזמן, ללא שום תנאי מוקדם, בבחינת בנים אתם לה' אלוקיכם[198], ולכן כל מה שעובר עלי בלי יוצא מן הכלל, אלו הם 'סימני דרך', השגחה פרטית ודיבורים של ה' יתברך המתייחסים אלי לטובתי, הבאים לעוררני ולכוון את דרכי לעבודת ה'השפעה' והאמונה, תיקון המדות ו'התכלית', והרבה שליחים לה' יתברך, וקרוב קרוב קודם.

[198] על כן תיקנו לנו חז"ל לברך בשם ומלכות, בשחרית 'הבוחר בעמו ישראל באהבה'. ובערבית, 'אוהב את עמו ישראל'.

התבוננות בסימני ההשגחה עד הפרטים הקטנים ביותר, בכוחה ליצור ולבנות קשר אישי נפלא בינינו ובין בורא עולם, להכניס סיפוק ושמחה עצומה לחיינו ולפעול ולהמשיך השפעות נפלאות על נפשנו ועל העולם כולו.

לפיכך, בנוסף לעבודת ההתבוננות בחסדי ה' אנו צריכים **להחשיב מאוד את עבודתנו ולשמוח מאוד** בכל דבור, מעשה ומחשבה שהצלחנו להתגבר ולצאת מהעצלות ומ'אהבה עצמית' לכבוד ה' יתברך, בפרט בדורנו - דור 'עיקבתא דמשיחא' שעליו אמר האר"י הקדוש כי מעשה קטן בדור זה, שקול כנגד כמה מצוות גדולות שבדורות עברו, כי בדורות אלו הטומאה והקליפה גוברים מאוד, כלומר המניעות, העיכובים והבלבולים בקיום תורה ומצוות גוברים מאוד מאוד עד אין קץ ('שער הגלגולים' לח' פ').

ראייה חיובית על חבירו: להתחזק מאוד בלימוד זכות באמונה על כלל ישראל, ולדעת שכל אחד מהם נשמה קדושה, חלק א-לוה ממעל, קדושים וטהורים במהותם ושורשם, וכל רע שנראה בהם, הינו דבר חיצוני למהותם הטהורה, כדוגמת אבן יהלום זך שנפל לרפש וטיט, שאינו נפגם במהותו, אלא מתלכלך בחיצוניותו.

לכן חשוב לחפש ולמצוא באחינו בית ישראל את המיוחדות והמעלות שבכל אחד ואחד, להחמיא ולכבדם על כך מאוד. ושלמות המדרגה נבחנת **ברגש אמִתי** של שמחה בשמחתם, והשתתפות בצערם.

ראיה חיובית על מעשי ה': כשם שיש מצוה מדאורייתא לדון את חבירו לכף זכות כך גם את מעשי ה' מצוה לדון לכף זכות, וכל מעשה שנראה ומרגיש לנו כרע הנוטה **לפרשנות של חובה**, כמו למשל: "לא מגיע לי" או "מה כבר עשיתי שמגיע לי עונש כזה" וכו' מצוה עלינו **להאמין** שהוא באמת טובה גדולה ולפרש את המעשה **לזכות**, בין אם הוא מסובב כלפינו, ובין אם הוא מסובב כלפי הנהגת העולם כולו.

'עבודת הימין' בכללותה, מציעה לנו 'חיים טובים' גם בעולם הזה, לחיות באמונה, ברגיעה ושמחה מתוך ידיעה שהכל מה' וכל מה שה' עושה לטובה הוא עושה, ואפילו מבחינה גשמית התועלת עצומה, כי ידוע שלא מעט מחלות נולדות מסערות רגשיות של דאגות, מתחים וכעסים.

הסתכלות חיובית בכלל כאשר היא מודרכת ע"פ **תורה ואמונה** נבחנת ומתבטאת במדת ההסתפקות והשמחה בחלקנו, וכן **בנתינת** שבח, הכרת הטוב והודיה לה' יתברך על קטן כגדול שקבלנו או זכינו לאחוז משהו בקדושה ורוחניות, וככל שנוסיף בעבודה זו, כך יתפשט עלינו ועל העולם כולו שפע של חסדים, ברכה והצלחה, בבחינת 'ברוך מִדבק בברוך' בסוד 'השוואת הצורה'.

אמנם, שפע החסדים מבורא עולם נועד אך ורק לשימוש הקדושה, בבחינת "וְאוֹכֶל פֵּרוֹתֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לָעוֹלָם הַבָּא" (תפילת שחרית) ולא ח"ו למילוי תאוותינו וחשקינו האנוכיים, שאז 'אין ארור מידבק בברוך' בסוד 'שינוי הצורה'[199].

[199] 'ברכת שלום', ספרו של בנו בכורו וממשיך דרכו של בעל 'הסולם' זצ"ל.

אם יבוא אדם ויטען שחיפש ולא מצא באחרים או בעצמו נקודות טובות להתחזק וּלְשַׂמֵּחַ עצמו בהם אפשר שבאמת החסרון באותו אדם, שאלמלא שוחד המדות הרעות ו'כח הנטילה' המעוורות את עיני שכלו מלראות טוב, היה רואה רוחניות וחסדים טובים כל היום[200], היות ואין מציאות בעולם שאין בה טוב, שנאמר (תהילים פט' ג'): "כִּי אָמַרְתִּי **עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה** שָׁמַיִם תָּכִן אֱמוּנָתְךָ בָהֶם". וב'שיר השירים' על הפסוק (ד' ג'): "...כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ". "ריקנים שבך מלאים מצות כרימון" (רש"י).

[200] עיין מקור הדברים בנושא 'הקשר בין הנתינה לאמונה'.

כל יהודי שיש בו דעת, עם מעט התבוננות בתוך עצמו ובזולתו יכול לראות ולידע בוודאות שיש בו לא מעט טוב[201].

[201] עיין לקמן בנושא 'אזמרה'.

נמצנו למדים ע"פ 'עבודת הימין', שכל אדם מישראל באפשרותו להיות תמיד בשמחה, דהיינו לשמח את עצמו בדבר טוב שיש בו או שעשה דבר טוב, וכל שכן שומרי תורה ומצוות שאין קץ וגבול לאוצר הגנוז להם.

'עבודת השמאל'

מובא בספר הקדוש 'רשפי אש דת' (שער העבודה) על הצורך בעבודת ה' ב'אהבה' ו'ביראה' גם יחד, ורק **בהתכללותם תהיה העבודה שלמה**. אמרו בירושלמי (ברכות פ"ט): "עבוד מאהבה, עבוד מיראה - עבוד מאהבה, שאם באת לשנוא, דע שאתה אוהב **ואין אוהב שונא**. עבוד מיראה, שאם באת לבעוט, דע שאתה ירא **ואין ירא בועט**".

וכן בעניין שלמות עשיית המצוות, "שמיראה בא הזהירות ממצוות לא תעשה, ומאהבה הזריזות במצוות עשה, לעשות נחת רוח לאהובו שהוא ה' יתברך" (ר' צדוק הכהן מלובלין - 'פרי צדיק' דברים חג הסוכות).

מובא ברשב"ץ (אבות א'): "...ואמרו רז"ל עבוד מאהבה. עבוד מיראה. עשה מאהבה, שאם באת לשנוא דע שאתה אוהב ואין אוהב שונא עשה מיראה שאם באת לבעוט, דע שאתה ירא ואין ירא בועט... האוהב לא ישכח דבר ממה שצווה לעשותו, והירא לא יעשה דבר ממה שהוזהר שלא לעשותו. **וצירוף היראה עם האהבה היא העבודה השלמה**. שהעובד מתוך אהבה אפילו יכביד עליו אוהבו, אינו זז מעבודתו. וכן אפילו באים יסורין על אדם לא יהרהר כלל. ומתוך היראה, אינו מתחטא עליו כבן המתחטא על אביו מתוך אהבה. והיראה הזו שהזהיר עליה קרובה לאהבה היא, שלא אמר ויהי מורא גהינם עליכם אלא מורא שמים, כמי שירא לעבור על דברי אוהבו מרוב אהבתו אותו לא מיראת נקמה. וזו היתה יראת אברהם, שנאמר עליו 'כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה' [בראשית כב יב]. ולא בא אחר העקידה להפחית מעלתו שהיה אוהב, לקראו ירא אלהים, שהעקידה לא היתה ליראת עונש, כי מה עונש היה לו לירוא ממנו יותר משחיטת בנו יחידו אשר אהב, אבל היתה ליראת האלהים מרוב אהבתו אותו... בין עובד מאהבה במצות עשה, בין עובד מיראה במצות לא תעשה, שניהם צריכין שתהיה עבודתן לאהבת האל, **לא לתקוות גמול ולא ליראת עונש**..."

אופן נוסף המביא את עובד ה' לשלמות העבודה הוא עניין ההתחזקות גם ב'עבודת השמאל', דהיינו ביקורת השומרת על גבולות הקדושה.

מאחר ששורש הרע הוא 'הרצון לקבל לעצמו' אנו נשתדל ע"י עבודת השמאל לפשפש ולמשמש כדי לזהותו ולמגרו.

כותב הרמח"ל ('מסילת ישרים' שער הזהירות): "...כי הנה '**הפשפוש**' במעשים הוא לחקור על כלל המעשים ולהתבונן בו, הנמצא בהם מעשים אשר לא יעשו, אשר אינם הולכים על פי מצוות ה' וחוקיו, כי כל אשר ימצא מאלה, יבערם מן העולם. אך '**המשמוש**' היא החקירה אפילו במעשים הטובים עצמם, לחקור ולראות היש בעניינם איזה פניה אשר

לא טובה או איזה חלק רע שיצטרך להסירו ולבערו. והרי זה כממשמש בבגד לבחון הטוב וחזק הוא או חלש ובלוי, כן ימשמש במעשיו לבחון תכונתם בתכלית ההבחנה עד שיישאר זך ונקי. כלל הדבר: יהיה האדם מעיין על מעשיו כולם, ומפקח על כל דרכיו שלא להניח לעצמו הרגל רע ומדה רעה, כל שכן עבירה ופשע".

הדגש ב'עבודת השמאל' הוא דווקא על 'ביקורת בונה' ולא ח"ו על ביקורת המולידה יאוש ורפיון בעבודת ה', ותדע, שהיא אחת מהמלכודות המתוחכמות ביותר של יצר הרע.

בעיקר צריך להזהר מיצר מיוחד המגיע אלינו מיד לאחר 'נפילה' ונסיון. כי בערמומיותו 'מציע' לנו את 'עבודת הביקורת' סמוך ממש ל'נפילה', וע"י כך יוליד בנו בהכרח כעס, עצבות ויאוש. ויתקיים בנו 'יצא שכרו בהפסדו', בא לתקן ויצא מקלקל[202].

[202] פרקי אבות ה' יא', ועיין לעיל בנושא 'תשלך אמת ארצה' סיפור אישי.

עצת הצדיקים ואנשי מעשה, לסלק ולהסתלק מכל הרהור ומחשבה של ביקורת עצמית המתעסקת בעניין ה'נפילה', בזמן הנפילה, או בכל זמן אחר המתבטא 'בקטנות דמוחין', וְלִפְנוֹת מיד בתפילה לבורא עולם, שברחמיו יעזור לנו להסיח את דעתנו ממחשבות אלו ושייתן לנו כוחות להתחיל מחדש ולחזור ל'עבודה' מתוך שמחה 'עד יעבור זעם', ואז יפשפש וימשמש כנ"ל, וכל עצה או תחבולה שתעזור לנו להסיח את דעתנו סמוך לזמן ה'נפילה' תתקבל בברכה.

הכלל הוא: לעולם לא להתעסק בביקורת כל שהיא, בזמן 'ירידה' ובזמן 'קטנות דמוחין', אלא להמתין ל'שעת כושר' (עיין בנושא הבא).

שעת הכושר

חשוב מאוד שהזמן לביקורת, להתבוננות ולהפקת לקחים מהנפילות והפגמים, יקבע מראש לזמן קבוע. למעט זמני התעוררות והתחזקות מיוחדים, בבחינת 'גדלות דמוחין', המסוגלים ל'פשפוש', 'משמוש' ותשובה בכל זמן.

אמנם צריך לדעת, שלמרות החשיבות הגדולה בעבודת חשבון הנפש, בעלי המוסר והחסידות מאוד חששו להרבות בכך מחמת סכנת תופעות הלוואי שהם: יאוש והעצבות הנולדים מריבוי חשבון נפש, לכן היו שהציעו, שהזמן הטוב ביותר להתבוננות ותשובה הוא בזמן ה'התבודדות' היומית, שבדר"כ זהו זמן קבוע המאופיין בהרגשת קירבה והתחזקות, אשר בכחו למנוע מעבודת ה'ביקורת' להרגשת ריחוק.

יש שהציעו שהזמן המתאים, דוקא לאחר 'קריאת שמע על המיטה', בזמן שממילא מיועד לוידוי ותחנונים.

יש עוד שהציעו, שהזמן המתאים בסוף תפילת העמידה, לפני ה"יהיו לרצון אמרי פי..." השני, באחת מהתפילות הקבועות, שזהו זמן מסוגל לבקשות ותחנונים, כדברי הגמרא בברכות (לא.): "כשהיה רבי עקיבא מתפלל... אדם מניחו בזוית זו ומוצאו בזוית אחרת וכל כך למה מפני כריעות והשתחויות"[203].

[203] עיין בשו"ע קיט' א' וכן משנה ברורה (קד' ס"ק ט'), "והיינו בתחנונים שלאחר התפילה". ועיין עוד ברבינו יהונתן מלוניל. ומובא בהלכה שבתחנונים לאחר התפילה, עונה קדיש וקדושה וכו'. והחוששים להפסיד מעלת ה'חזרה', אומר ה'בן איש חי' (שנה א' כי תשא ו'): "שגם תפילתו תהיה שלמה בסוד החזרה מאחר שנכללת עם תפילת אותו ציבור" (עיין שם).

'אזמרה'

גדולי תלמידי חסידי ברסלב כיום מכנים את תורת 'אזמרה', 'לב תורתו' של רבי נחמן זצוק"ל, תורה ועבודה המיועדת ומתאימה לתקופתנו, תקופת 'עיקבתא דמשיחא' המאופיינת, בין היתר בעודף לחץ והסתכלות שלילית על החיים בכלל ובפרט.

על כן, הכרחי ללמוד את תורת 'אזמרה' במקורה, לשננה עד שנוכל לקיימה הלכה למעשה. ואולי בעזרתה נוכל להתרומם מחיי השיגרה והעפר, מעצבות והדאגות לחיי אמונה ושמחה ולהימנות בין עובדי ה' האמִתיים.

'אזמרה', נגזרה מלשון הפסוק בתהילים "...אֲזַמְּרָה לֵאלֹהַי בְּעוֹדִי" (קמו' ב') - אזמר לה', אודה לו ואשבח אותו בעוד קצת טוב שיש בי ובאחרים, ואפילו על מעט שבמעט מהמתנות שנתן לי.

על פי היסודות שלמדנו בספר זה, ובפרט מה שלמדנו שמהות האדם הוא 'רצון לקבל', דהיינו חסרון, ומעצם בריאתנו וטבענו אנו נוטלים ואנוכיים, נמצא שכל מעשה טוב ואמיתי שאנו נצליח לעשות עם פחות נגיעה צריך לגרום לנו שמחה גדולה.

על פי זה מאוד מובן שחשיבות יתירה נתנה לעבודת 'אזמרה', המאופיינת בחיפוש נקודות טובות, ונתינת פרשנות חיובית לכל המציאות, בבחינת 'כף זכות', ולשמוח במעט טוב שמצאנו בעצמנו ובאחרים ושהצלחנו לעשות מעשה טוב מעל הטבע האנוכי שבנו.

מובא ב'ליקוטי מוהר"ן' (רפ"ב): "דע כי צריך לדון את כל האדם לכף זכות, ואפילו מי שהוא רשע גמור **צריך לחפש ולמצוא בו איזה מעט טוב**, שבאותו המעט אינו רשע, **ועל ידי זה שמוצא בו מעט טוב, ודן אותו לכף זכות, על ידי זה מעלה אותו באמת לכף זכות ויוכל להשיבו בתשובה**, וזה בחינת (תהלים לז' י') "וְעוֹד מְעַט וְאֵין רָשָׁע וְהִתְבּוֹנַנְתָּ עַל מְקוֹמוֹ וְאֵינֶנּוּ", היינו שהפסוק מזהיר לדון את הכל לכף זכות, ואף על פי שאתה רואה

שהוא רשע גמור, אף על פי כן צריך אתה לחפש ולבקש למצוא בו מעט טוב, ששם אינו רשע, וזהו "וְעוֹד מְעַט וְאֵין רָשָׁע", שצריך אתה לבקש בו עוד מעט טוב שיש בו עדיין, ששם אינו רשע, כי **אף על פי שהוא רשע, איך אפשר שאין בו מעט טוב עדיין, כי איך אפשר שלא עשה איזה מצוה או דבר טוב מימיו**[204]. ועל ידי זה שאתה מוצא בו עוד מעט טוב ששם אינו רשע ואתה דן אותו לכף זכות, על ידי זה אתה מעלה אותו באמת מכף חובה לכף זכות, עד שישוב בתשובה על ידי זה[205]. וזהו "ועוד מעט ואין רשע", **על ידי שמוצא בהרשע עוד מעט טוב, ששם אינו רשע על ידי זה "וְהִתְבּוֹנַנְתָּ עַל מְקוֹמוֹ וְאֵינֶנּוּ..."**.

[204] היה אפשר לטעות ולומר שדברים אלו סותרים את 'הלכות כף זכות', שהרי ההלכה אומרת באדם **רשע**, את **המעשה** הנראה כ'זכות' תפרש ותטה ל'חובה' ("שאם הוא רשע מצוה לדון אותו לרע, כדכתיב [משלי כא, יב] "...מַסֵּלָּף רְשָׁעִים לָרָע" - קרבן אהרן קדושים ב' ד'), אלא שר' נחמן מברסלב זצ"ל מחדש, שאפילו באדם המוגדר **רשע**, מצוה לחפש **בו עצמו** דבר טוב וזכות.

[205] אפשר, שלא שנוטל מהרשע את הבחירה, אלא מעלה לו את נקודת הבחירה למקום גבוה יותר, כגון שמקבל יותר אפשרויות, הרהורי תשובה וכד', והרבה כגון זה בספרי 'מכתב מאליהו'.

וכן צריך האדם למצוא גם בעצמו. כי זה ידוע שצריך האדם להזהר מאוד להיות בשמחה תמיד ולהרחיק העצבות מאוד מאוד [כמבואר אצלנו כמה פעמים], ואפילו כשמתחיל להסתכל בעצמו ורואה שאין בו שום טוב, והוא מלא חטאים, ורוצה הבעל דבר להפילו על ידי זה בעצבות ומרה שחורה, חס ושלום, אף על פי כן אסור לו ליפול מזה, רק צריך לחפש ולמצוא בעצמו איזה מעט טוב, כי איך אפשר שלא עשה מימיו איזה מצוה או דבר טוב, **ואף** שכשמתחיל להסתכל באותו הדבר הטוב, הוא רואה שהוא גם כן מלא פצעים ואין בו מתום, היינו שרואה שגם המצוה והדבר שבקדושה שזכה לעשות, הוא גם כן מלא פניות ומחשבות זרות ופגמים הרבה (לא לשמה), עם כל זה איך אפשר שלא יהיה באותה המצוה והדבר שבקדושה איזה מעט טוב[206], כי על כל פנים איך שהוא, על כל פנים היה איזה נקודה טובה בהמצוה והדבר טוב שעשה, כי צריך האדם לחפש ולבקש למצוא בעצמו איזה מעט טוב כדי להחיות את עצמו, ולבוא לידי שמחה כנ"ל, ועל ידי זה שמחפש ומוצא בעצמו עדיין מעט טוב, על ידי זה הוא יוצא באמת מכף חובה לכף זכות, ויוכל לשוב בתשובה בבחינת "ועוד מעט ואין רשע והתבוננת על מקומו ואיננו".

[206] דהיינו רצון פנימי לעשות את רצון ה'. עיין לקמן בנושא 'אמונה והשוואת הצורה' שכל יהודי נולד עם נקודה פנימית טהורה - לשמה, בבחינת "וכופין אותו עד שיאמר רוצה אני".

נשאלת השאלה: איך יש בכח נקודה טובה של 'זכות', שמוצא בעצמו או בזולתו, להכריע, ולהוציאו מבחינת רשע ולהכניסו לבחינת בעל תשובה?

אומרת הגמרא במסכת שבת (לב.): "...עלה למִטה ונפל (למשכב) יהי דומה בעיניו כמו שהעלוהו לגרדום לידון, שכל העולה לגרדום לידון, אם יש לו פרקליטין גדולים ניצול, ואם לאו, אינו ניצול, ואלו הן פרקליטין של אדם תשובה ומעשים טובים, ואפילו תשע מאות ותשעים ותשעה מלמדים עליו חובה ואחד מלמד עליו זכות ניצול, שנאמר (איוב לג', כג' כד'): "אִם יֵשׁ עָלָיו מַלְאָךְ מֵלִיץ אֶחָד מִנִּי אָלֶף לְהַגִּיד לְאָדָם יָשְׁרוֹ: וַיְחֻנֶּנּוּ וַיֹּאמֶר פְּדָעֵהוּ מֵרֶדֶת שָׁחַת מָצָאתִי כֹּפֶר".

ר' אליעזר, בנו של ר' יוסי הגלילי אומר: אפילו תשע מאות ותשעים ותשעה **באותו מלאך** לחובה ואחד לזכות (אחד ממיליון), ניצול שנאמר: מליץ אחד מני אלף"

מבאר ר' נתן[207]: "אם יש עליו מלאך מליץ, אחד מני אלף" - "מני אלף" דייקא, שהמלאך המליץ בא בכח ריבוי המקטרגים, וככל שמתרבים המקטרגים אזי עומד המלאך המליץ וטוען: "**נהפוך הוא, מאחר שיש עליו כל כך הרבה מקטרגים, מוכח שהיו לו יצרים קשים ומסיתים רבים לפתותו לעבירות, אף על פי כן ולמרות הכל הצליח לעשות מעשה טוב ונשאר בו מעט טוב שלא כלה**".

[207] לקוטי הלכות 'תחומים' הלכה ו' אות טו'.

כך גם כאשר הצדיק, אוהב ישראל, 'יושב על כסא הרחמים', **דן** את האדם לזכות ומוצא בו נקודה טובה למרות המסיתים הרבים, **ומחשיב אותה באמת יותר מכל ריבוי הרע**, בפרט כאשר מתמקד 'בחלק א-לוה ממעל' השייך **בנצח** ולא מתמקד בפגמים, גדולים ככול שיהיו, השייכים לעולם **זמני** ומוגבל, כמו שאמרו חז"ל, שלעתיד לבוא 'הרשעה כעשן תכלה' וכו', בכך מהפך אפילו בדין הרשע הגדול ביותר ואין כח לשום מסית ומקטרג להזיק את אותו רשע, אלא אדרבא נמצא שמהם גופא מדת הרחמים מתחזקת, עד ששב בתשובה שלמה[208].

[208] התלמוד ירושלמי (קדושין פרק א' הלכה ט') מחלק, שדווקא בעולם הזה די במלאך אחד, אם כי לעולם הבא צריך רוב זכויות.

מסופר על הצדיק ר' לוי יצחק מברדיטשוב, סנגורן של ישראל, שבערב ראש השנה, לפנות בוקר, זמן מה לפני סליחות של ערב הימים הנוראים, יצא מביתו ויין שרף ומעט עוגיות בידו. הלך הצדיק לכיוון בית המרזח ואחריו חסידיו התמהים. נכנס הצדיק לבית המרזח והנה לפניו שרויים על הרצפה שיכורים חלקם יהודים וחלקם גויים, אחז הצדיק באחד היהודים ואמר לו "קום יהודי, תטעם יין שרף טעים ומעט עוגיות", בעודו מנמנם השיב היהודי "האם תסבור שאטעם דבר מה לפני נטילה ותפילה?! הסתלק מכאן!" וכך

השיבו לו בשלילה כל היהודים השיכורים. לאחר מכן פנה הצדיק לגויים והשיבו לו כולם בחיוב.

פנה הצדיק לבורא עולם ואמר: "ראה בניך, אפילו שיכורים שבהם מקיימים את מצוותיך במסירות נפש, ולהבדיל ראה את הגויים. אנא רחם על עמך ישראל". פנה לחסידיו ואמר להם "כעת אפשר להתחיל בסליחות".

בדורנו, 'דור התשובה', מאירים דבריו של ר' נתן באור נפלא. לדוגמא, כשאנו רואים אדם פורק עול תורה מצוות שמתחיל להתחזק, ומצליח למשוך עצמו מעט אל הקדושה ולעשות נטילת ידיים של בוקר, או לברך ברכה על האכילה, כולנו, ללא קושי כלל, נתמקד רק בדבר הטוב שעשה, נחשיב אותו ונתפעל מהתגברותו העצומה. וזאת משום שאנו מבינים, שטומאה וטמטום הלב מנת חלקו, **ואם הצליח להתגבר, למרות טומאתו ולעשות מצוה, נחשב לו הישג גדול עצום ורב.**

אמנם תוכחה גדולה היא לנו, ומה רשע שרובו ככולו עבירות, ואעפ"כ מצאנו בו נקודה טובה ששם אינו רשע, יהודי כשר הנכלל בכלל 'עמיתך' המלא וגדוש במעשים טובים, לא כל שכן שאנו צריכים לדון אותו לזכות ולהתמקד רק במעשיו הטובים, ובכך נסיר שנאת חינם מלבנו, "וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל..." (ישעיהו נט' כ').

הרב דסלר זצ"ל מבאר, בנושא ארבעת המינים, כיצד יש בכח נקודת זכות קטנה להשיב את הרשע בתשובה, וכך לשונו: "מצוות סוכה מצורפת עם מצוות ד' המינים, שעניינם גם כן **התאחדות ישראל**, כמו שאמרו ז"ל: "פרי עץ הדר אלו ישראל. מה אתרוג זה יש בו ריח ויש בו אוכל. כך ישראל יש בהן בני אדם שהן בעלי תורה ובעלי מעשים טובים. כפות תמרים אלו ישראל. מה תמרה זו יש בה אוכל ואין בה ריח. כך ישראל יש בהן בעלי תורה ואין בהן מעשים [טובים] וענף עץ עבות אלו ישראל. מה הדס הזה יש בו ריח ואין בו אוכל. כך ישראל יש בהם בני אדם שיש בידיהם מעשים טובים ואין בהן תורה. **וערבי נחל אלו ישראל, מה ערבה זו אין בה [לא] טעם ולא ריח, כך ישראל יש בהן בני אדם שאינם לא בעלי תורה ולא בעלי מעשים, אמר הקדוש ברוך הוא לאבדן אי אפשר, אלא יעשו כולן אגודה אחת והן מכפרין אלו על אלו**, לפיכך משה רבינו מזהיר את ישראל ואומר להם ולקחתם לכם".

מחובתנו לדון ל'כף זכות' אף את אלו שאין בהם לא טעם ולא ריח, **והם זוכים על ידי שנעשים כלים למצוה זו של לימוד זכות**, ובזה מתאחדים הכלים עם המשתמשים בהם, וזה גדר צרוף ד' המינים יחד ע"כ.

מובא במסכת חגיגה (טו:) מעשה הממחיש לנו עד היכן מגיעה תורת 'אזמרה', וכך לשון הגמרא:

"אשכח ליה רבה בר שילא לאליהו (מצאו רבה בר שילא לאליהו הנביא), אמר ליה רבה לאליהו: מאי קא עביד הקדוש ברוך הוא (מה עושה הקב"ה ברגע זה בשמים)? אמר ליה אליהו: קאמר הקב"ה שמעתתא מפומייהו דכולהו רבנן, ומפומיה דרבי מאיר לא קאמר (אומר הקב"ה בישיבה של מעלה דברי תורה מפיהם של כל החכמים, אך לא מפיו של רבי מאיר בעל הנס).

אמר ליה רבה לאליהו: אמאי (מדוע)?

אמר ליה אליהו לרבה: משום דקא גמר שמעתא מפומיה ד'אַחֵר' (מפני שהיה לומד מפיו של 'אחר') לאחר שיצא לתרבות רעה[209].

[209] 'אחר' הוא כינוי לאלישע בן אבויה, רבו של רבי מאיר בעל הנס, שיצא לתרבות רעה לאחר שנכנס לפרד"ס ונפגע, כמובא במסכת חגיגה דף טו.

אמר ליה רבה לאליהו: ואמאי (מדוע) אין הקב"ה אומר משמו?! הרי רבי מאיר רימון מצא, תוכו אכל, קליפתו זרק (רבה לימד זכות על רבי מאיר, שידע ר' מאיר לקחת מרבו רק את הטוב ואת הרע זרק).

אמר ליה אליהו לרבה: שמע הקב"ה לקולך (קיבל הקב"ה את אותו לימוד הזכות), והשתא (ברגע זה) קאמר הקב"ה: מאיר **בני** כך הוא אומר".

מדהים עד כמה כוחו גדול של הלימוד זכות, שהרי גלוי וידוע לפני בורא עולם שרבי מאיר בעל הנס 'תוכו אכל וקליפתו זרק', למרות זאת מדת הדין היתה מתוחה, ורק לאחר לימוד הזכות התהפכה מדת הדין לרחמים.

מובא עוד במסכת יבמות (סג.): "רבי חייא, הוה קא מצערא ליה דביתהו (אשתו היתה מצערת אותו) כי הוה משכח מידי (למרות זאת, אם היה מוצא דבר הראוי לה) צייר ליה בסודריה (היה עוטפו בבגדו) ומייתי ניהלה (והיה מביא לה). אמר ליה רב (תלמידו) והא קא מצערא ליה למר (והרי היא מצערת את כבודו) אמר לו: "**דיינו שמגדלות בנינו ומצילות אותנו מן החטא**".

הגמרא תארה לפנינו אדם גדול כרבי חייא ועל נסיון גדול ותדיר של אשה קשה, שאפילו 'רב' שהיה מגדולי האמוראים, תמה על הנהגת רבו עם אשתו, שהרי מצד הדין, "עִם נָבָר תִּתְבָּרָר וְעִם עִקֵּשׁ תִּתְפַּתָּל" (תהילים יח' כז'), ואף על פי כן בחר רבי חייא להתחסד, לדון לכף זכות, לראות ולהחשיב את הטוב שבאשתו כנגד כל הצד האחר.

וממה שהשיב ר' חייא בלשון רבים לרב תלמידו "דיינו שמגדלות" וכו', אפשר שרצה ללמדו 'אזמרה', ללמדו להתגבר ולחפש נקודות טובות, אפילו לפנים משורת הדין, ולהכיר עליהם טובה מרובה, למרות הפגיעה האישית[210].

[210] שהרי ידוע שגם לרב היתה אשה קשה.

עוד גמרא מעניינת (ברכות ט':): "אמר ליה רבי אלעא לעולא כי עיילת להתם (לארץ ישראל) שאיל בשלמא (תשאל בשלומו) דרב ברונא אחי, במעמד כל החבורה, דאדם גדול הוא ושמח במצוות, זימנא חדא (פעם אחת) סמך גאולה לתפילה ולא פסיק חוכא מפומיה כוליה יומא" (ולא פסק מלחייך כל היום).

בעלי ה'תוספות' בפירושם על זו הגמרא התקשו, מה החידוש של 'סמיכת גאולה לתפילה', היות ומן הדין מחויבים אנו לכך[211]?

[211] ותרצו התוספות, שהשמחה של רב ברונא היתה על שזכה לסמוך גאולה לתפילה **בותיקין**, בנץ החמה.

על פי דרכינו, אפשר ללמוד פשט ע"פ עבודת 'אזמרה', **שאפילו במצוה שגרתית יום יומית** כ'סמיכת גאולה לתפילה' הצליח רב ברונא לשמח את עצמו כל היום על הזכות הגדולה.

נסיים עם דברי רבי נתן מברסלב: "כי זאת התורה: "אֲזַמְּרָה לֵאלֹהַי בְּעוֹדִי" **צריכין לחזור הרבה ולילך עם זאת התורה**, כי כל אדם כל זמן שיש לו עדיין רחמנות על עצמו, וחושב על תכליתו הנצחי, צריך להשתדל מאוד מאוד להחיות את עצמו ולראות לחפש ולמצוא בעצמו איזה נקודות טובות..." (לקוטי הלכות אישות ג').

'חוט השערה'

"כשהאדם הוא במיצר גדול והתאוות וה'סיטרא אחרא' (צד הטומאה) מתגברים עליו מאוד, עד שאין לו דרך לנטות ימין ושמאל, בבחינת 'כל רודפיה השיגוה בין המצרים', עד שנדמה שאֶפֶס תקווה חס ושלום, והוא בעצם דוחקו ומְצָרֵי נפשו פונה להשם יתברך וצועק אליו יתברך מן המֵּצר, בבחינת 'מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי יָּהּ' (תהילים קיח' ה'), **אף על פי שמה שפונה עצמו להשם יתברך הוא רק כ'חוט השערה'**, **אף על פי כן הוא יקר בעיני השם יתברך**... היינו שנתעוררין ונמשכין עליו כל ה'שלוש עשרה מדות של רחמים' שהם תליסר תיקוני דיקנא קדישא, ששם כולו רחמים וטוב, ושם נתהפך הכל לטובה וזכות כידוע... וזה בחינת חוט של צמר ביום כפור שהיה מלבין העוונות של כל השנה, בבחינת "...אִם יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים, כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ, אִם יַאְדִּימוּ כַתּוֹלָע, כַּצֶּמֶר יִהְיוּ" (ישעיה א' יח'), כי עיקר סליחת עוונות ביום כיפורים נמשך על ידי בחינה זאת על

ידי שהשם יתברך מוצא בישראל, אפילו בחוטאים רחמנא לצלן, כמה וכמה 'שערות' טובות, היינו **מה שמנתקין עצמם כמה פעמים מן הרע אל הטוב כ'חוט השערה' על כל פנים, שגם זה יקר מאוד אצלו יתברך**..." [ועיין יראה ועבודה אות פ"ט] ('ליקוטי הלכות' - הלכות ראשית הגז ג' ב').

עבודה זו, כמו כל שאר העבודות, דורשת התגברות, גם אם כחוט השערה, אך שתהיה בקביעות והתמדה, בבחינת 'מים שחקו אבנים', שוב ושוב לצעוק ולזעוק לה' יתברך על הדבר, עד שלא יעבור זמן, והנה אותו 'חוט השערה' יהפוך ל'חבל' השזור מצרוף של התגברויות של 'חוטי שערה' רבים, אשר בכוחם לשאת ספינות גדולות ועצומות של שפע אלוקי קדוש הנמשך מיג' מדות של רחמים.

להחשיב באמת את המעשים הקטנים הוא עיקר גדול בעבודת ה', לכן ראשית, נכון לרדוף אחר מצוות קטנות בדוקא, הדורשות רק התגברויות קטנות, בבחינת "הוי **רץ למצוה קלה כבחמורה**, וברוח מן העבירה. שמצוה גוררת מצוה, ועברה גוררת עברה. ששכר מצוה - מצוה, ושכר עברה - עברה", ולשמוח בכל מצוה באמונה פשוטה, שכל מצוה מתקבלת ברצון ומעוררת השפעות וחסדים נפלאים, וכן עושה תיקונים בכל העולמות ונחת רוח עצום ורב לפניו יתברך[212].

[212] "...מצוה גוררת מצוה. וכאשר ישים אליו לבו בעת עשיית המצוה. יבין וירגיש בנפשו שהוא מסובב ומלובש כעת בהקדושה ורוח נכון נתחדש בקרבו. וזש"ה (ויקרא יח ה): וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי **בָּהֶם** אֲנִי ה' ". **בָּהֶם** היינו בתוכם ממש שהוא מסובב אז בקדושת המצוה ומוקף מאוירא דגן עדן: (נפש החיים שער א - הערות פרק ו).

כתוב בספרים הקדושים, שאילו היו מראים לנו משמים את השכר העצום של כל התגברות של 'כחוט השערה', היתה ניטלת מֵאִתָּנוּ הבחירה לגמרי.

לכן תדע, שכל התגברות 'כחוט השערה' בידיעה ברורה כי זהו רצונו יתברך ושכל התגברות עושה לו נחת רוח, מגיעה עד השורש ו'התכלית', דהיינו פועלת בתיקון ה'רצון לקבל' האנוכי, שאינו מחשיב בעצם התגברויות קטנות, עד שלמות 'מדת הנתינה', והדבקות בו יתברך.

השמחה

מסופר על אחד המפורסמים והעשירים ביותר בעולם, שנראה באחד הערים הגדולות מקבץ נדבות כעני פשוט עצוב וקודר.

שתי אפשרויות עמדו בפני הרואים לפרש את המעשה - או שירד מנכסיו או שהשתגע.

מובא במשנה (במסכת מכות כג.): "ר' חנניא בן עקשיא אומר **רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות**, שנאמר: (ישעיה מב' כא') "ה' חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר".

ע"י ריבוי המצוות בכל תחום ופרט בחיינו ה' יתברך מעניק לנו אפשרויות רבות ומגוונות לזכות לשכר נצח **ול'עשירות'** ללא גבולות, ואפילו מי שמקיים מצוות בלי כוונה מיוחדת נחשב בשמים **עשיר כקורח**, וכל שכן קיום תורה ומצוות של בני תורה העושים 'לשמה'.

אם כן, תוכחה גדולה היא לנו - מדוע אנו, העשירים הגדולים, שומרי תורה ומצוות, נראים ומתנהגים כעניים מקבצי נדבות, קודרים, לחוצים וחסרי שמחה?

בדרך כלל, כשאדם שומר תורה ומצוות ירא שמים נכשל בעבירה, לבו נוקפו ומייסרו, עד אשר ישוב בתשובה. אולם כאשר מדובר בעבירה של "תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ אֶת ה' אֱלוֹקֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב מֵרֹב כֹּל" (דברים כח' מז') אינו חש כלל נקיפות מצפון ודחף פנימי לשוב בתשובה.

שמעתי מאדם גדול שהסיבה לכך היא, ששורש עניין השמחה בעניינים רוחניים של מצוה וקדושה נעוץ במקום מאוד גבוה, ובבחינה מסוימת הוא חיצוני למדרגתנו, שנאמר: "הוֹד וְהָדָר לְפָנָיו **עֹז וְחֶדְוָה בִּמְקֹמוֹ**" (דברי הימים א' טז'). "**בִּמְקֹמוֹ**" דוקא, דהיינו אצל הדבקים בו יתברך.

ניתן להבחין ולהתבונן במצוות שאנו עושים ולדעת אם יש להן מציאות אמִתית, וזאת ע"י התבוננות בעוצמת השמחה, כי האות לשמחה אמִתית הוא כפי שיעור ה'שמחה של מצוה', כי **עבודה בלי שמחה - בלי לב - אינה עבודה שלמה**.

יסתכל אדם בכמות ואיכות שמחתו במצוות ויעריכה לעומת שמחתו במילוי שאיפותיו הגשמיות, וידע בברור את מדרגתו (מכתב מאליהו' ה' 79).

מובא ב'מכתב מאליהו' (ה' 265) דבר מעניין, אם נצייר בדמיוננו אדם זקן, עייף ויגע, שקיבל סם שיחדש נעוריו - הלא ישמח בלי שיעור וגבול! והשרוי בים של טמטום הלב ועייפות רוחנית, שקיים מצוה, צריך להרגיש חיות עצומה, **הלא ידוע שהמצוה משפיעה לו שפע חדש של חיות משמי קדם - ולא ישמח?!**

אלא, בהכרח המקיים תורה ומצוות ללא חיות והתעוררות, **זה אות שלא זכה לגילוי אלוקות, כי לא 'השווה את צורתו' לצורת הבורא יתברך, בבחינת 'השפעה' ו'נתינה', ולכן גם לא מורגש אצלו השפע החדש**. כי העובד בלי שמחה לא את ה' יתברך הוא עובד כי אם את עצמו (עבד 'לרצון לקבל', שינוי צורה, מיתה רוחנית).

אומר הרמב"ם (הלכות לולב ח' טו'): "השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת האל שציוה בהן, **עבודה גדולה היא**".

מבאר ה'מגיד משנה': "ועיקר הדבר הוא שאין ראוי לו לאדם לעשות המצוות מצד שהן חובה עליו והוא מוכרח ואנוס בעשייתן, אלא חייב לעשותן והוא שמח בעשייתן **ויעשה הטוב מצד שהוא טוב, ויבחר באמת מצד שהוא אמת, ויקל בעיניו טורחן ויבין כי לכך נוצר לשמש את קונו, וכשהוא עושה מה שנברא בשבילו ישמח ויגיל לפי ששמחת שאר דברים תלויה בדברים בטלים שאינן קיימים, אבל השמחה בעשיית המצוות ובלמידת התורה והחכמה היא השמחה האמתית**. וזהו שֶׁשְּׁלֹמֹה בדרכי מוסרו שיבח שמחת הַחָכְמָה ואמר: "בְּנִי אִם חָכַם לִבֶּךָ יִשְׂמַח לִבִּי גַּם אָנִי" (משלי כג' טו').

דע, **שהתוכן הפנימי** של השמחה היא האמונה בבורא יתברך הטוב והמיטיב כמו שמובא במדרש: "...כִּי **שִׂמַּחְתַּנִי** ה' בְּפָעֳלֶךָ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אֲרַנֵּן" (תהלים צב' ה'), מי גרם לנו לבא לידי שמחה זו? שכר אמונה שהאמינו אבותינו בעולם הזה שכולו לילה..." (מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דויהי פרשה ו').

"...כי האמונה הוא, מי שבוטח בו יתברך, אין לו בו רק שמחה, שזה עניין אמונה, שמאמין בו ובוטח בו, **ועם הבטחון השמחה**.

אבל עם הכעס אין כאן אמונה... ודבר זה ידוע, כי מי שאינו מאמין ובוטח בו יתברך בבטחון גמור, הוא בכעס ובמכאובות" (היפך השמחה - 'גור אריה' במדבר כ').

לעניין העבודה, מאחר שיש לנו קושי להבחין בחסרון השמחה בעבודת ה', מחובתנו להתבונן ולחפש 'נוריות ביקורת' כגון: עצבות, לחץ, דאגה או כעס המזכירות לנו להתעורר ולחזור למסלול הבריא של אורח חיים יהודי אֱמִתִּי המלווה ב'השוואת הצורה', דהיינו באמונה, בשמחה תדירית של נתינה, מידת ההסתפקות ו'הכרת הטוב' לבורא עולם על קטן כגדול ושהבדלנו מן התועים, **וע"י התבוננות ו'הכרת הטוב'**, נשוב לעבוד אותו יתברך בשמחה, בבחינת 'ברוך מדבק בברוך'. בסוד 'השוואת הצורה', וממילא "...וְנָסוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה" (ישעיה לה י').

מובא בשם הגר"א: שכשם שאי אפשר לזרוע שדה אלא אם כן נחרשה קודם, כך טמטום הלב מעכב בפני זריעת הרגשת הרוחניות אל הלב. ומהי החרישה? **התפעלות והתרגשות גדולה** - שיכולה לבוא משמחה גדולה או להבדיל מייסורים אשר בכחם לפתוח את הלב. אפילו אם מקור השמחה הוא גשמי, מכל מקום הרי הלב מתפעל ומתרגש ע"י זה והטמטום נבקע. וזהו שנאמר (שמות כג' טז'): "וְחַג הַקָּצִיר בִּכּוּרֵי מַעֲשֶׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה וְחַג הָאָסִף בְּצֵאת הַשָּׁנָה **בְּאָסְפְּךָ** אֶת מַעֲשֶׂיךָ מִן הַשָּׂדֶה", דהיינו

השתמש בשמחתך הגשמית, בבחינת "**בְּאָסְפְּךָ**", להגיע להכרת הטוב ולעניינים רוחניים אמִתיים, ומכאן הדרך קצרה להגיע לשמחה רוחנית **שלמה** של גוף ונפש, בבחינת 'אין שמחה אלא בבשר ויין' ('מכתב מאליהו' ה' 12).

אמונה

מצות אחדות השם

"**שנצטוינו להאמין כי השם יתברך הוא הפועל כל המציאות, אדון הכל, אחד בלי שום שיתוף**, שנאמר (דברים ו' ד'): "**שמע** ישראל ה' אלוקינו ה' אחד" ...'שמע' כלומר, קבל ממני דבר זה ודעהו והאמן בו, כי ה' שהוא אלוקינו **אחד** הוא... ידוע כי זה עיקר אמונת כל בני העולם, והוא העמוד החזק שלֵב כל בן דעת סמוך עליו.

ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות, והעובר על זה ואינו מאמין בייחודו ברוך הוא, ביטל 'עשה' זה וגם כל שאר מצוות התורה. כי כולן תלויות באמונת אלוקותו ויחודו, ונקרא כופר בעיקר, ואינו מכלל בני ישראל, אלא מכלל המינין, והבדילו השם לרעה, והמאמין בשם ובוטח בו ישגב. וזאת אחת מן המצוות שאמרנו בתחלת הספר שהאדם חייב בהן **בהתמדה, כלומר שלא יפסק חיובן מעליו לעולם, ואפילו רגע קטן**" (ספר החינוך מצוה תיז').

"היסוד השני: יחוד ה' יתברך, כלומר שנאמין שזה הוא סיבת הכל אחד, ואינו כאחד הזוג, ולא כאחד המין, ולא כאיש האחד שנחלק לאחדים רבים, ולא אחד כמו הגוף הפשוט האחד במניין שמקבל החלק לאין סוף, אבל הוא ה' יתברך אחד באחדות שאין כמותה אחדות. וזה היסוד השני מורה עליו מה שנאמר: שמע ישראל ה' אלוקינו ה' **אחד**" (פירוש המשנה לרמב"ם סנהדרין י').

מובא עוד בספר 'דרך השם' לרמח"ל (א' א'): "כל איש מישראל צריך שיאמין וידע שיש מצוי ראשון, קדמון ונצחי, והוא **שהמציא וממציא כל מה שנמצא במציאות**, והוא הא-לוה.

עוד צריך שידע, שהמצוי הזה יתברך שמו, אין אמיתת מציאותו מושגת זולתו כלל, ורק זה נודע בו, **שהוא מצוי שלם בכל מיני שלמות ולא נמצא בו חסרון כלל**".

מובא בספר 'אור יחזקאל' ('אמונה' עמ' ע'): "שכיון שכל תכלית הבריאה היא ההכרה בייחוד[213], ולכן נתן הקדוש ברוך הוא נסיונות בעולם כדי שלמרות כל הקשיים יכירו האמת. ומי שיעמוד בזה ויכיר האמת הוא הזוכה...".

[213] עיין בנושא הבא בעניין הגדרת התכלית.

ומוסיף: "לעינינו נראה הנהגה טבעית כאילו סיבות פועלות, וכל סיבה פועלת דבר מסוים, **אך חייבים אנו לדעת כי הכל יד ה', וכולו רוחניות ואין שום מקום לגשמיות כלל**. וזו נפלאות הבורא להראות כאילו יש גשמיות בעולם, אך האמת השלם ש"אין עוד מלבדו", ואפילו בחללא דעלמא כל הבריאה כולה היא אין עוד, רק רוחניות. **ורק רצונו יתברך הוא קיום העולם ורק בעיני האדם הדלות נראה שיש גשם והנהגה טבעית... אך עלינו לדעת ולהבין יסוד האמונה, שאין כל סיבות לדבר, כי הכל הוא רצונו יתברך...** " ע"כ.

"**והנה, עיקר עבדות ה' היא, להשיג אלוקותו יתברך שמו, ולהדבק באין סוף ב"ה. וזאת היא גבוה מעל גבוה**, ולאו כל אדם זוכה לזה. ובאיזה דרך ישכון האור לבא להשגה זאת - לזה תקנו לנו חז"ל, שֶׁיְּקָרֵא אדם קריאת שמע שחרית וערבית, שֶׁיְּקָרֵא 'שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד' על כוונה זו, שימליך להקב"ה למעלה ולמטה, וארבע רוחות העולם. וכשיאמר פסוק זה בבוקר ובערב בכוונה זו, ובהשתוקקות גדול עד כלות הנפש אליו יתברך שמו - יוכל להיות דבוק בו יתברך שמו כל היום וכל הלילה. אך, **מי שעדיין לא תיקן מדותיו כראוי, ולא שָׁבַר תאוות הגשמיות, לא יוכל לקרוא פסוק זה ולומר 'אחד' על הכוונה זו ברור וצלול, כי מחשבות זרות עדיין שולטין בו ומבלבלין אותו, וכפי מה שמזדכך עצמו - כן הוא ממליך אותו יתברך שמו בשעת אמירת שמע ישראל**" (מאור ושמש' בראשית).

אמונה ו'השוואת צורה'

פרקים נרחבים למדנו בספר זה ש'התכלית' היא הדבקות בו יתברך, והדרך להגיע לתכלית היא, קיום תורה ומצוות על דרך ה'נתינה' ו'השוואת הצורה', בבחינת "...לָלֶכֶת בְּכָל דְּרָכָיו וּלְדָבְקָה בוֹ". אמנם מובא בהקדמת 'חובת הלבבות' וב"אור יחזקאל" ובספרים נוספים: "...**שכל תכלית הבריאה היא ההכרה בייחוד**...", דהיינו אמונה **ביחודו יתברך**. לכאורה נראה שיש מחלוקת בגדר תכלית הבריאה!

מבואר בבעל ה'סולם' שאלו ואלו דברי אלוקים חיים, שכן **אמונה היא בעצם 'נתינה'** בבחינת ו'הלכת בדרכיו' כי אמונה תמימה ביחוד ה', ש'אין עוד מלבדו'[214], היא 'השוואת צורה' לבורא יתברך, בבחינת 'לדבקה בו', כי **כשם שלא שייך בבורא יתברך ספקות במציאות הטבתו השלמה לנבראיו כל רגע ורגע, כך במאמין השלם לא שייך ספק במציאות ה' ובהנהגת ההטבה, בבחינת** 'כל דעביד רחמנא לטב' (כל מה שעושה ה', לטוב הוא עושה - ברכות ס.)[215].

[214] עיין לעיל בנושא 'אין עוד מלבדו'.

[215] ובלשונו של בעל 'הסולם' זצ"ל: "כי כמו שה' יתברך אינו חושב בעצמו, אם הוא נמצא או אם הוא משגיח על בריותיו וכדומה מהספיקות, אף הרוצה לזכות להשוואת הצורה אסור לו לחשוב בדברים האלו שברור לו שה' יתברך אינו חושב בהם, כי אין לך שינוי צורה גדול מזה" (עיין בספר 'מתן תורה' של בעל 'הסולם' זצ"ל מאמר 'סיום הזוהר').

כל ספק באמונה יוצר פירוד בשיעור אותו ספק, בבחינת 'שינוי צורה'[216].

[216] עייל לעיל בנושא 'השוואת הצורה - התדמות'.

נמצנו למדים, ששיעור הדבקות בבורא יתברך תלוי במדרגת האמונה ובהכרעת הספקות[217].

[217] עיין לעיל בנושא 'הקשר בין נתינה לאמונה', מבואר שם שמדרגת האמונה תלויה ב'מדת הנתינה'.

אומרת התורה הקדושה: "וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מַסָּה וּמְרִיבָה עַל רִיב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נַסֹּתָם אֶת ה' לֵאמר **הֲיֵשׁ ה' בְּקִרְבֵּנוּ אִם אָיִן**" (ספק באמונה), ובפסוק אחריו: "**וַיָּבֹא עֲמָלֵק** וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בִּרְפִידִם" (שמות יז' ז' ח'). אומר רש"י: "סמך פרשה זו למקרא זה, לומר **תמיד אני ביניכם ומזומן לכל צרכיכם, ואתם אומרים** (פסוק ז') **היש ה' בקרבנו אם אין**, חייכם שהכלב (עמלק) בא ונושך אתכם ואתם צועקים אלי ותדעון היכן אני..."

ספק באמונה יוצר מציאות של הסתר וריחוק, פירוד ו'שינוי צורה'. רמז לדבר 'עמלק' בגמטריא 'ספק'[218].

[218] ודאי שמדובר בספק באמונה רק למדרגתם של דור דעה, שהרי ראו שכינה לפניהם ועננו הכבוד היו סובבים אותם וכו' (עיין בזוהר הקדוש בפרשת בשלח).

כל עבודת ה' מבוססת על חכמה, בינה ודעת של התורה הקדושה ומצוותיה, אמנם במקום שמסתיימת הידיעה מתחילה האמונה, דהיינו מתחילה עבודת ההתבטלות לחכמה האלוקית ולמתן אפשרות בחירה, כי מטבע בריאתנו 'המקבל', לא לפעול ולהתאמץ בדבר שאין '**לנו**' בו הבנה שִׂכְלִית.

אבל 'במבט האמת', עובד ה' אֱמֶתִי מתגבר על טבע בריאתו האנוכי ומשליך יהבו על ה' יתברך המובדל משכלו והשגתו, ופועל באמונה 'מעל הדעת' לעשות את רצונו יתברך, ובכך מקריב לה' יתברך את היקר לו מכל - את 'שִׂכְלוֹ', את המעלה הגדולה המבדילה אותו מהבריאה והבריות, ואין '**נתינה**' לה' יתברך גדולה מזו, והעושה כן נחשב כ'נותן', וה' יתברך, כביכול כ'מקבל', ובכך מתדבק בה' יתברך על פי היסוד והסוד המובא לעיל ב'קונטרס החסד' ש'הנתינה מולידה אהבה'[219].

[219] עיין לעיל בנושא אהבת ה'.

התורה הקדושה מעידה על אברהם אבינו: "וְהֶאֱמִן בה' וַיַּחְשְׁבֶהָ לוֹ **צְדָקָה**", פירוש 'וַיַּחְשְׁבֶהָ', את האמונה של אברהם אבינו ל'נתינה' וחסד, דהיינו "**צְדָקָה**" לבורא יתברך (רש"י בראשית טו' ו').

אמנם צריך לדעת שבעצם, האמונה מושרשת בכל יהודי, בבחינת בְּכֹחַ, בזכות אבות האומה, וכן מזמן קריעת ים סוף ומעמד הר סיני, וע"י התמסרות לתורה ומצוות אנו מוציאים אותה מֵהַכֹּחַ אל הפועל ומסלקים את הספקות באמונה וצועדים לעבר ה'תכלית', 'השוואת הצורה' ו'הדבקות'.

וכך אומרת התורה הקדושה (דברים ד' לה'): "אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת כִּי ה' הוּא הָאֱלֹקִים אֵין עוֹד מִלְבַדּוֹ", מבאר רש"י: "...כשנתן הקב"ה את התורה, פתח להם שבעה רקיעים, וכשם שקרע את העליונים, כך קרע את התחתונים, וראו שהוא יחידי...".

נפתחו שערי שמים ו'ראו' 'שאין עוד מלבדו' והביטוי לכך היה, קבלת 'נעשה ונשמע' שהושרש בשורש נשמות ישראל, ואומר רבי נתן: "...נִפְתְּחוּ הַשָּׁמַיִם וָאֶרְאֶה מַרְאוֹת אֱלֹהִים" (יחזקאל א' א') **ראשי תיבות 'אמונה'**.

ב"פרי צדיק"[220] כתוב: "במתן תורה נקבע בהם אור זה שהשיגו בקריעת ים סוף, **הוא תוקף נקודת האמונה שבמעמקי הלב שבכל איש ישראל, שאי אפשר להזיזה ולהסירה כלל! בעל כרחו, אף על פי שחטא, עדיין ישראל הוא לכל דבר**, כי הכל רק מצד השאור שבעיסה ולא מצד אמיתות נקודת הלב. וידועה דעת הרמב"ם בפרק ב' מהלכות גרושין בטעם "וכופין אותו עד שיאמר רוצה אני", שהוא גם מומר להכעיס לכל התורה כולה, וזה מצד שורש קדושת היהדות שנקבע 'בקנין' בלב כל ישראל במתן תורה וזה התגלות האור שזכו לו 'בראיה' בקריעת ים סוף.

[220] ר' צדוק הכהן מלובלין - קדושת שבת ז'.

"ושלוש קדושות נאמרו בתורה: "והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני ה' ", היינו מה שהאדם מתקדש מעצמו בהשתדלותו ואתערותא דיליה (בהתעוררות עצמית). וזהו ההתחלה שצריך להיות מצד האדם באתערותא דלתתא והשתדלותא דידיה כי הוא העיקר בעולם הזה, שהוא עולם הבחירה ואחר כך זוכה **להקדושה שיש לו בשורש, מוֹרָשָׁה מאבות שנוצר מזרע ישראל קדושים והוא כבר קדוש בתולדה מאבותיו דאף על פי שחטא, ישראל הוא** ואפילו פושעי ישראל עדיפי מנביאי אומות העולם, **ודבר זה לא בהשתדלותם רק מצד הקדושה שבתולדה בכל זרע ישראל**"[221].

[221] ר' צדוק הכהן מלובלין - ישראל קדושים, אות ח.

כמו כן אומרת הגמרא (קידושין מ.): "מחשבה טובה מצרפה למעשה שנאמר (מלאכי ג' טז): "אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי ה' אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וַיַּקְשֵׁב ה' וַיִּשְׁמָע וַיִּכָּתֵב סֵפֶר זִכָּרוֹן לְפָנָיו לְיִרְאֵי ה' וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ". מאי ולחושבי שמו? אמר רב אסי אפילו חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה. מחשבה רעה אין הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה שנאמר (תהילים סו' יח'): "אָוֶן אִם רָאִיתִי בְלִבִּי לֹא יִשְׁמַע אֲדֹנָי".

מבאר הרב דסלר זצ"ל ('מכתב מאליהו' ה' 290), כשאדם חושב מחשבה טובה הריהו מוסיף ברוחניות, ואם נאנס ואינו יכול לקיים אותו מעשה שהתכוון לעשות, כשעושה מצוה אחרת אותה רוחניות תסייע גם למצוה אחרת ואינה הולכת לאיבוד. לא כן במחשבה רעה. **והוא מפני שישראל לבו לשמים ואם חשב מחשבה טובה, חזקה שהיתה באה לידי מעשה אלמלא האונס, ומחשבה שאינה טובה אין בה ממש למעשה.**

נמצא, שכל יהודי שנולד בעולם הזה, מלא וגדוש באוצרות אמונה הגלומים בפנימיותו ובעמקי ליבו, מורשה מאבותיו, בבחינת קדושת ישראל ועל ידי עסקו בתורה ותפילה יוצאות הן אל הפועל.

נמצנו למדים, שכאשר אנו נתקלים בקשיים בחיי היום יום, או באיזה מציאות כואבת בביתנו, בארצנו או בעולם כולו שלכאורה סותרת את מציאות 'הטוב והמיטיב', המעלה **ספקות** (שינוי צורה כנ"ל) בליבנו, תפקידנו להתחזק בתורה ותפילה ולעורר את נקודת האמונה הפנימית, האמונה 'מעל הדעת' שהכל לטובה ולסלק את 'הספקות', בבחינת "תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱ-לֹהֶיךָ" (דברים יח' יג'), ובזאת ההתגברות, אנו נקבל צורת 'השפעה', 'השוואת הצורה' ודבקות בבורא יתברך שמו, אשר שלמות המדרגה היא 'תכלית' בריאת העולם[222].

[222] עיין לעיל 'התכלית - הגדרתה'.

מסכם רבי נתן: "כי באמת, אם היו הכל שומעים לקול צדיקי אמת, ללכת בדרך זה, **להאמין תמיד בה' יתברך שהכל לטובה, וליתן שבח והודיה תמיד לה' יתברך** ('נתינה'), בין בטיבו בין בעקו (בין שטוב ובין ההיפך) כמו שכתוב (תהילים נו' יא'): "ב י-ה-ו-ה (הנהגת חסד) אהלל דבר, באלוקים (הנהגת דין) אהלל דבר". בודאי היו מתבטלים כל הצרות וכל הגלויות לגמרי, וכבר היתה גאולה שלמה!"[223].

[223] 'לקוטי הלכות' הלכות פריקה וטעינה ד' יד'.

בזעת אפיך

הרב דסלר זצ"ל מבאר שיש קשר ישיר בין מדרגת האמונה ובטחון לבין הצורך בהשתדלות ודרך ארץ ('מכתב מאליהו' א' מעמ' 195).

תדע, ששורש הצורך בהשתדלות בענייני העולם, נוצר מחמת חטא אדם הראשון, ככתוב בתורה הקדושה (בראשית ג' יז'- יט'): "**וּלְאָדָם אָמַר כִּי שָׁמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתֶּךָ וַתֹּאכַל מִן הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל** מְמֶנּוּ אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרֶךָ בְּעִצָּבוֹן תֹּאכְלֶנָּה כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ: וְקוֹץ וְדַרְדַּר תַּצְמִיחַ לָךְ וְאָכַלְתָּ אֶת עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה: **בְּזֵעַת אַפֶּיךָ תֹּאכַל לֶחֶם** עַד שׁוּבְךָ אֶל הָאֲדָמָה כִּי מִמֶּנָּה לֻקָּחְתָּ כִּי עָפָר אַתָּה וְאֶל עָפָר תָּשׁוּב".

בדברי חז"ל מבואר שלפני החטא, אדם הראשון קיבל את כל צרכיו מן המוכן, הכל לצורך 'התכלית' - קיום תורה ומצוות על מנת לעשות נחת רוח לבורא יתברך, שנאמר (בראשית ב' טו'): "וַיִּקַּח ה' אֱלוֹקִים אֶת הָאָדָם וַיַּנִּחֵהוּ בְגַן עֵדֶן **לְעָבְדָהּ וּלְשָׁמְרָהּ**", אומרים חז"ל: "**לְעָבְדָהּ**" - מצוות עשה. "**וּלְשָׁמְרָהּ**" - מצוות לא תעשה ('תיקוני זוהר' נה').

נמצא, שהאדם בחטאו גרם את עונש ההשתדלות בענייני פרנסה ודרך ארץ.

מגלים לנו חז"ל שסיבת החטא היתה לשם שמים, האדם הראשון רצה לדעת גם את הרע ולהשתמש בו לעבודת ה', שזוהי באמת התכלית, אך אומרים חז"ל שהוא דחק את השעה, ובחטאו הוריד את עצמו ממדרגת גן עדן, בבחינת אין עוד מלבדו, למדרגת עולם הזה, עולם השקר והדמיון שמדמה לאדם כאילו יש ממש במציאות הנראית לעין ובהתנהלותה בכוחות עצמה בחוקי טבע עצמאיים.

וידוע, שעונשי הקב"ה לא בדרך נקמה הם באים ח"ו, אלא בדרך לימוד ותיקון החטא, על כן ראתה חכמתו יתברך, שתיקונו יהיה, שבהיותו בתוך ההסתר, בתוך ענייני השתדלות ע"פ דרך הטבע יתעלה להבחין בלבבו שכוחות הטבע באמת דמיון וכל המציאות מתנהלת ברצונו יתברך והכל בהשגחה מדוקדקת להפליא מעל הטבע, בבחינת אפס זולתו.

אמנם נסיון זה הוא מן הקשים ביותר, כי הוא בכלל העניינים אשר **עצם המעשה מתנגד לכוונה**. כלומר מצד אחד אדם פועל ומשתדל במציאות טבעית מוחשית הכפופה לחוקי טבע, ומאידך כוונתו צריכה להיות דבוקה בה' יתברך, שבאמת אין חוקי טבע, אלא הוא הפועל הכל לבדו ומחיה כל רגע כל מעשה בראשית ברצונו, "וְהוּא לְבַדּוֹ עָשָׂה וְעוֹשֶׂה וְיַעֲשֶׂה לְכָל הַמַּעֲשִׂים" (יג' עיקרי האמונה), בבחינת "אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת כִּי ה' הוּא הָאֱלוֹקִים **אֵין עוֹד מִלְבַדּוֹ**" (דברים ד' לה').

ה' המדרגות בכללות

ראשית כהקדמה, צריך לדעת שכאשר מדברים על '**מדרגה**', הכוונה **להשגה באופן קבוע** ולא לסירוגין, בבחינת 'עד שיעיד עליו יודע תעלומות', אם כי, לסירוגין ניתן לחוש ולהנות גם מהמדרגות הגבוהות ביותר בזמן מן הזמנים, אך בל נטעה שזוהי מדרגתנו.

אלו הם ה' המדרגות בכללות:

מדרגה א': העליונה מכולם, מתייחסת לאדם שכבר **משיג באופן קבוע** שאין הבדל בין הנס והטבע, ומאמין במוחש שהכל ניסים גלויים ממש **ושרק רצונו יתברך לבד פועל הכל** ושאין חוקיות וטבע כלל.

לאדם במדרגה זו אין עוד צורך בנסיון של "בְּזֵעַת אַפֶּיךָ תֹּאכַל לֶחֶם.." (בראשית ג' יט'), כי כבר תיקן את שורש חטא אדם הראשון וכח המדמה שיש מציאות מבלעדי ה'. לכן ראוי לו לנצל להשתמש בכל זמנו רק בתורה ומצוות, וכמו לפני החטא כל צרכיו יינתנו לו, אפילו בנס גלוי, זוהי המדרגה שעליה אמר ר' שמעון בר יוחאי (ברכות לה:): "...אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים", וכשרשב"י ובנו היו לומדים תורה במערה "איתרחיש ניסא, ואיברא להו חרובא ועינא דמיא (התרחש להם נס, ונברא להם עץ חרוב ומעיין של מים)" (שבת לג:).

מדרגה ב' - מתייחסת לאדם שעדיין לא הגיע לשלמות האמונה כנ"ל מדרגה א', וכשיבדוק בדקות בתוך לבבו, ימצא שאין הטבע והנס שווים אצלו לגמרי בקביעות, למרות שכבר הגיע למדרגה גבוהה בעניין זה, מכל מקום משום **חסרון השלימות** בהשגתו והכרתו, לא יתנהגו עמו בדרך נס, אלא בהנהגה הטבעית, מפני שהוא מחויב עדיין לעמוד בנסיון הטבע עד שלמותו, דהיינו לעסוק במעשים טבעיים וללמוד בשעת מעשה, שאין בהם ממש.

זוהי המדרגה שעליה אמר ר' ישמעאל (ברכות לה:): "...וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ", הנהג בהם (בדברי תורה) מנהג דרך ארץ", שהרבה עשו, וניסו להגיע למדרגת רשב"י ולא עלתה בידן, מפני שלא הגיעו לשלמות האמונה, שיעשה להם נס. ולכן מי שעדיין לא הגיע לשלמות האמונה ועושים לו נס, ינכו לו מזכויותיו.

חשוב לדעת שמדובר במדרגה גבוהה מאוד ולא כל אחד שעוסק במלאכה ודרך ארץ וקובע עיתים לתורה הגיע לזו המדרגה, והראיה שמדובר במדרגה גבוהה מאוד היא, שר' ישמעאל הביא את ראייתו מ"...וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ" וזה נאמר במי שמקיים "וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם **לְאַהֲבָה אֶת ה'** אֱלֹהֵיכֶם **וּלְעָבְדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם**" (דברים יא' יג'), אלא בהכרח, אף שכבר הגיע למדרגה שהוא מקיים את כל התורה מאהבה ובמסירות נפש, עדיין לא הגיע לשלמות עשיית רצונו יתברך, לשלמות ההכרה שאפס זולתו יתברך[224].

[224] ועיין גם ריטב"א על הגמרא בברכות (לה:).

מדרגה ג' - מתייחסת לאדם במדרגת אמונה כזו, שיש לחשוש כי מעשי השתדלותו בעניינים הגשמים לא יוסיפו לו בהירות ההכרה בעניין האמונה וההשגחה, אלא אדרבא, לאט לאט יחלישו את אמונתו בהשגחה ניסית, ויטעה לחשוב שיש ממש בטבע. הלא לאדם כזה מעשים טבעיים סכנה הם לו, שאפשר שיורידוהו ממדרגת הכרתו. לכן עיקר עבודתו של האדם במדרגה זו למעט ככל האפשר בהשתדלות גשמית.

הרב דסלר זצ"ל מייחס למדרגה זו גמרא (בשבת נג:) וכך לשון הגמרא: "תנו רבנן, מעשה באחד שמתה אשתו והניחה בן לינק, ולא היה לו שכר מניקה ליתן, ונעשה לו נס ונפתחו לו דדין כשני דדי אשה והניק את בנו. אמר רב יוסף, בא וראה כמה גדול אדם זה, שנעשה לו נס כזה **א"ל אביי, אדרבה, כמה גרוע אדם זה, שנשתנו לו סדרי בראשית**".

פירוש, שאם היו נותנים לו מן השמים פרנסה בדרך הטבע - היה חשש, שהשתמשות בטבע תזיק לו בהכרתו כנ"ל, ע"כ נתנו לו זאת מן השמים בדרך נס, כי על כל פנים מן הנס ילמד ויתחזק[225].

[225] עיין גם מהרש"א.

נמצא, שמדרגה ג' מתייחסת לאדם שהנס מחזק את הכרתו בו יתברך, וההשתדלות הטבעית מחלישה את הכרתו, אדם כזה ראוי לו למעט בהשתמשותו בטבע, וגם ע"פ משפט שמים מוטב שיקבל בדרך נס וינכו מזכויותיו, מאשר יקבל בדרך הטבע.

מדרגה ד' - מתייחסת לבני אדם, שאפילו אם משמים יעשו להם נס, 'יתאמצו' לבקש פרשנות טבעית לאותו נס.

ותדע, שאפילו בניסים הגדולים והמשכנעים ביותר, נותן ה' יתברך מקום לטעות לצורך הבחירה. למשל, שרה אמנו ע"ה נפקדה בנס, ואעפ"כ היו רשעים שלא חזרו בתשובה, כי יחד עמה נפקדו כל העקרות, ולא היתה ניכרת זכותה הגדולה וצדקתה. וכן בקריעת ים סוף נבקעו כל מימות שבעולם וכו'.

יסוד זה מובא גם במעשה אליהו הנביא בהר הכרמל וכך היה המעשה:

בתקופתו של אליהו הנביא נָגַע עבודה זרה השתרש מאוד בעם ישראל וכל רצונו של אליהו הנביא היה אז לקדש שם שמים ברבים ולהוכיח לעם ישראל שה' אמת ושאין ממש בעבודה זרה, הואיל וכך התחיל לבנות מזבחות כנגד המזבחות שבנו עובדי עבודה זרה, ונשא תפילה לבורא עולם (מלכים א - יח' לז') וכך אמר: " עֲנֵנִי ה' עֲנֵנִי וְיֵדְעוּ הָעָם הַזֶּה כִּי אַתָּה ה' הָאֱלֹקִים...".

הגמרא (ברכות דף ט:) שואלת: "א"ר אבהו למה אמר אליהו ענני ב' פעמים, מלמד שאמר אליהו לפני הקב"ה, ריבונו של עולם "ענני" שתרד אש מן השמים ותאכל כל אשר על המזבח, ו"ענני" שתסיח דעתם כדי שלא יאמרו מעשה כשפים הם".

משמעות הדברים, למרות הנסים הגלויים והבהירות הגדולה בראיית הנס, עדיין היתה מתבקשת תפילה ובקשה מיוחדת שלא יְפָרְשׁוּ את הנס בדבר אחר, שהרי בדרך שאדם רוצה ללכת, בה מוליכים אותו[226].

[226] עיין לקמן בהרחבה בנושא 'בדרך שאדם רוצה ללכת, בה מוליכים אותו'.

בני אדם השייכים למדרגה הד', שאינם מכירים בנסים, לא טוב שינהגו עמהם מן השמים בדרך נס, כי כל אשר תינתן להם הזדמנות ללמוד ולהאמין בה', ויכפרו, הלא חטאם יגדל ויתרבה, ע"כ מרחמי ה' עליהם מתנהגים עימם מן השמים בהנהגת הטבע. כדברי חובת הלבבות על מדרגה זו: "הבוטח בטבע יימסר ביד הטבע, כי אז ישבר לבבו בראותו שלא הועילה לו השתדלותו ויגיע ע"י זה אל הכרת השגחתו".

מדרגה ה' - מתייחסת לבני אדם, שאינם רואים כלל את השגחת ה', כי תולים הם את כל הצלחתם בהשתדלותם, ומקיימים 'בהידור': "...כֹּחִי וְעֹצֶם יָדִי עָשָׂה לִי אֶת הַחַיִל הַזֶּה" (דברים ח' יז').

אנשי מדרגה זו מתכחשים לעובדה שה' נותן להם כח לעשות חיל. ומכיוון שהרשיעו עצמם כל כך בכפירה, הנהגת שמים איתם לא לעוררם, אפילו ע"י עוני וייסורים, אלא אדרבא ניתנה רשות לשטן להטעותם בהצלחת רשעם. והן המה חיילותיו של שטן, אשר יַטְעֶה ה' יתברך על ידם את שאר בני אדם. ואת השפעת חיותם יונקים הם מתהום הטומאה. ואם לא יחזרו בתשובה סופם שיאבדו עמה לגמרי, ה' ישמרנו ויצילנו.

ידיעת סולם 'מדרגת הבטחון' וידיעת מיקומנו בסולם הנ"ל, מאוד חשוב וחיוני לעבודת ה', כי ידוע שמאוד קשה לקבל החלטות אמִתיות לגבי שיעור ההשתדלות בעניינים השונים, בפרט בעניינים שיש לנו בהם נגיעה, ומי שיתבונן יבחין שרוב ככל היום מלווה בהתלבטויות התלויות במדרגת האדם ובהיחס בין האמונה והבטחון לשיעור ההשתדלות.

עצה טובה: **אם כבר הסתפקת והתעוררת לשאלה בעניין ההשתדלות, במקרה כזה או אחר - קרוב לודאי שאתה לא במדרגה להימנע ממנה.**

ונכון שגדר ההשתדלות יהיה כשיעור השתדלות רוב האנשים בחברתך.

הדאגה

"ההוא תלמידא דהוה קא אזיל (הלך) בתריה (אחרי) דרבי ישמעאל ברבי יוסי בשוקא דציון חזייה דקא מפחיד (ראה אותו מפחד) אמר ליה חטאה את (אמר לו חוטא אתה) דכתיב (ישעיה לג' יד'): "פָּחֲדוּ בְצִיּוֹן חַטָּאִים...", אמר ליה (השיב לו) והכתיב (משלי כח' יד'): "אַשְׁרֵי אָדָם מְפַחֵד תָּמִיד...", אמר ליה ההוא בדברי תורה כתיב" (זה נאמר בדברי תורה).

מפרש רש"י: "אשרי אדם מפחד תמיד, שמא תשתכח ממנו (התורה) שמתוך כך הוא מחזיר לשְׁנותם תמיד" (ברכות ס.).

פחד ודאגה בענייני העולם הזה טעות הם, דאגה מפסידה את ההווה מבלי להביא תועלת בעתיד, האמת היא שאין ממה לפחד כי כל מה שה' עושה, לטובה הוא עושה, ומה שרואים שיש גם בעלי אמונה המפחדים ודואגים על מקרי הזמן, זה מחמת שב'תת ההכרה' מפחד מעבירות שבידו.

הצדיק מרגיש תמיד את אחריותו הגדולה בכל ענייני תורה ועבודת ה', ונזהר במיוחד שלא יתחלל שם שמים על ידו ח"ו, כמו שכתוב בתורה, שנתיירא יעקב מאוד במפגשו עם עֵשָׂו **שמא יגרום החטא** וימות, והאחריות תהיה מוטלת עליו עבור ביטול התכלית שממנו יצאו כלל ישראל, משיח וכו'. היראה והדאגה של הצדיקים, היא אינה ממקרי העולם הזה, אלא יראת שמים טהורה.

סיבה נוספת להיות האדם דאגן היא **אותה הכרה שאין לו שום בטחון שישיג את העניינים החיצוניים שהוא שואף אליהם**. שאיפה זו - השאיפה ל'נטילה', הגשמתה תמיד תלויה באחרים ובנסיבות. אין בטחון אלא כששואף לעניינים פנימיים רוחניים אמִתיים כי בזה אינו תלוי באחרים כלל. על כן כאשר **הוא שואף לקניינים גשמים ירגיש בפנים לבבו שלהבל ישאף, ואינו בידו**.

רפואת הדאגה: התחזקות בענייני אמונה ובטחון, כי יודע המאמין שה' יתברך, עשה עושה ויעשה את כל המעשים, והוא הנותן לו כל הנדרש לעבודתו הרוחנית לפי חלקו ותיקונו השלם ('מכתב מאליהו' ה' 90).

שרה אמנו

שואל בעל ה'אור יחזקאל': מדוע נתבעה שרה אמנו על שצחקה בקירבה בזמן שבישרו לה שהיא עתידה ללדת, הרי היא לא ידעה שהמבשרים הם מלאכים?

אלא חזינן מהכא (רואים מכאן) גודל התביעה מֵאִתָּנוּ, עד כמה צריכה להיות אמונתנו מגעת, שכיון שהכל נתון בידי הבורא יתברך, וביד הקב"ה אין שום מניעה מלעשות כל אשר יחפוץ, **לכן מחובתנו להאמין בכל דבר, שיכול להיות**. ומעתה כאשר נאחל

לזקן בן מאה שנה, שעתיד לחזור לימי נערותו, חייב להאמין ולומר, אמן כן יהי רצון, שהרי לא ייפלא מה' דבר, וכי לגבי הקב"ה יש הבדל בין נער לזקן?! והלא הכל נס, ומאי נפקותא בן זקנה לנערה.

מקרה - אותיות רק מה'

המאמין בייחודו יתברך ובהשגחה פרטית ואינו מיחס כוחות לטבע ולמקריות, הבורא יתברך יכול '**לדבר**' עמו דרך הטבע, בשפת הרמזים והסימנים.

למשל, לאדם המאמין ה' שולח ייסורים כדוגמת העוון שבידו, כדי לעוררו להבין סיבת החטא ואופן התיקון. אם כי לאדם התולה את המציאות ביד המקרה, יינתנו ייסורים נסתרים, לא כדוגמת העוון, מדה כנגד מדה, ובדרך שאדם רוצה ללכת בה מוליכין אותו. וכך אומרת התורה הקדושה (בחוקותי כו' כג'-כד'): "וְאִם בְּאֵלֶּה לֹא תִוָּסְרוּ לִי וַהֲלַכְתֶּם עִמִּי קֶרִי וְהָלַכְתִּי אַף אֲנִי עִמָּכֶם בְּקֶרִי וְהִכֵּיתִי אֶתְכֶם גַּם אָנִי שֶׁבַע עַל חַטאתֵיכֶם".

מבאר 'אור החיים' הקדוש: "פירוש שלא יביא עליהם ייסורים מכוונים על חטאתם כמו שעשה מקודם שהיה מביא כחטאתם, על דרך אומרו (תהלים סב' יג'): '...תְּשַׁלֵּם לְאִישׁ כְּמַעֲשֵׂהוּ', כי זה יעורר לב נרדם וישכילו להיטיב מעשיו שכנגדם באה אליו הרעה, ואמר ה' כי אם ילכו עמו בקרי ולא ישכילו למעשה ה' אשר יעורר לבם בכיוון ייסורין כנגד עונותיהם גם הוא ילך עמהם בקרי ויביא עליהם ייסורין שאין להם דמיון למעשיהם הרעים...".

כאשר אדם מקבל ייסורים באמונה, מקיים לכל הדעות מצוה מהתורה: "וְיָדַעְתָּ עִם לְבָבֶךָ כִּי כַּאֲשֶׁר יְיַסֵּר אִישׁ אֶת בְּנוֹ ה' אֱלוקיךָ מְיַסְּרֶךָ" (דברים ח' ה').

מובא בספר 'אגרא דפרקא': "וקבלתי, בעת שיזדמן לאדם איזה עיגום וצער יזכיר ויאמר הפסוק: 'רְאֵה עָנְיִי וַעֲמָלִי וְשָׂא לְכָל חַטאותָי' (תהלים כה' יח') בכדי שישים אל ליבו, שהוא בהשגחת הבורא על עוונותיו, כי כמה וכמה עוונות יש לאדם שאינם מתכפרים ע"י תשובה, תשובה ויום הכיפורים תולים וייסורים ממרקים, וה' יתברך שולח לו ייסורים קלים כדי לכפר על עוונותיו. וזה שאמרו רבותינו ז"ל (ערכין טז:) 'עד היכן תכלית ייסורין? אמר רבי אלעזר כל שארגו לו בגד ללבוש ואין מתקבל עליו... גדולה מזו אמרו אפילו נתכוונו למזוג בחמין ומזגו לו בצונן, בצונן ומזגו לו בחמין... אפילו נהפך לו חלוקו... אפילו הושיט ידו לכיס ליטול שלש ועלו בידו שתיים...' **והוא דווקא שמשים אל ליבו שכל תנועותיו בחפץ הבורא**" עכ"ל.

הכל לטובה

בספר הקדוש 'שומר אמונים' (דרוש הבטחון ז') מבאר את עניין המדרגה של קבלת הייסורים וכך לשונו: "מובא בספר 'הפתגמין קדישין' בשם הבעל שם טוב כי בעניין בטחון יש בחינת 'גם זו לטובה' (תענית כא.) ויש בחינת 'כל דעביד רחמנא לטב' (כל מה שעושה ה', לטוב הוא עושה - ברכות ס.), כי הבחינה של 'כל דעביד רחמנא לטב' היא **שיאמין שמאתו יתברך לא תצא הרעות ח"ו, אך טוב וחסד יוצא מאתו, רק בהשתלשלות הטובה למטה עומדים מקטרגים ח"ו בסיבות עוונותיו, ומונעים ומהפכים הצרוף ונהיה רעה ח"ו**. וממתינים בשמים על מדת בטחונו של זה האיש, אם מתחזק בביטחונו בה' שבודאי מזה הרע יצמח טוב, רק שעדיין אינה נגלית, **אזי ע"י האמונה והבטחון ממתיק הדין, ומתהפך מדת הדין למדת הרחמים ויזכה ויראה ישועה בגלוי**, ומכלל הן אתה שומע לאו ח"ו. אולם יש בחינת '**גם זו לטובה**' והוא יותר עמוק, שמאמין באמונה שלמה **שהייסורים בעצם הם טובה גדולה ולא היה שם רע מעולם**, וכתב שם שהוא דבר עמוק ובאמת הוא דבר עמוק" עכ"ל.

על דרך זה מבאר 'בעל התניא' זצוק"ל את עניין נחש הנחושת שעשה משה במדבר כמו שכתוב: " וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה נְחַשׁ נְחֹשֶׁת וַיְשִׂמֵהוּ עַל הַנֵּס וְהָיָה אִם נָשַׁךְ הַנָּחָשׁ אֶת אִישׁ וְהִבִּיט אֶל נְחַשׁ הַנְּחֹשֶׁת וָחָי" (במדבר כא' ט').

ואמרו חז"ל (משנה ר"ה כט' א'): "וכי נחש ממית או מחיה?! **אלא בזמן שישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתרפאים**".

לכאורה תמוה, למה הוצרך משה לשים נחש נחושת על נס כדי לעורר את ישראל לשעבד את לבם לאביהם שבשמים, והרי היה יכול לצוות אותם במפורש להסתכל כלפי מעלה ולשעבד את לבם להקב"ה?

ביאור הדברים: כל נברא בעולמנו מורכב מחלק גשמי וחלק רוחני המחיה אותו. מקור ושורש החיות הרוחנית המחיה כל נברא נמשך מהבורא יתברך הטוב והמיטיב ויורד דרך העולמות העליונים עד עולמנו, מגלים לנו חז"ל שגם מציאות הרע, הדינים והייסורים בעולמנו נמשכים משורש הטוב, דהיינו גם הם בריאה של הקב"ה אשר ניתנה לנו לצורך עבודתנו.

הבורא יתברך הטיל על יצר הרע תפקיד מיוחד, לפתות, לנסות ולבדוק את האדם האם יעבור על רצון קונו, אם האדם יעמוד בנסיון ויתגבר על יצרו יעשה בזה נחת רוח גדולה ליוצרו, והאמת היא **שגם רצון המלאך המקטרג, שהאדם יתגבר עליו, היות ובכך יעשה לאדונו נחת רוח**.

ע"פ חכמי האמת, עבודתנו העיקרית היא: 'המתקת הדינים בשורשם', דהיינו ע"י התבוננות בכל הנ"ל באמונה פשוטה ששורש הכל הוא הבורא יתברך הטוב ומיטיב ו"מִפִּי עֶלְיוֹן לֹא תֵצֵא הָרָעוֹת..." (איכה ג') יכול האדם להעלות את החיות האלוקית של הדבר הרע עד שורשו ומקורו כפי שהוא למעלה בעולמות העליונים שהטוב גלוי שם, **ולשנות את צורת ההמשכה שתרד לעולמנו, באופן שאותו דבר רע יתהפך לטוב גשמי נראה, נגלה ומוחשי**.

וזהו הביאור הפנימי בהפלגת חז"ל במעלת 'נחום איש גם זו' שהיה אומר בכל דבר שנראה רע, 'גם זו לטובה', כי ע"י אמונתו השלמה והתבוננות בשורש הדברים הצליח למתק את הדין בשורשו לשנות את ההמשכה מרע לטוב, עד שאפילו חול ועפר נהפכו לחיצים כפי שמספרת הגמרא[227].

[227] על שום מה כינוהו "איש גם זו"? משום שעל כל מאורע שהיה קורה לו, גם אם היה נראה רע היה אומר, גם זו לטובה. פעם אחת רצו ישראל לשלוח דורון לבית הקיסר. אמרו: מי ילך בשליחותנו? כדאי שילך נחום איש גם זו, שמלומד ורגיל בניסים הוא. שלחו בידו ארגז מלא אבנים טובות ומרגליות. הלך ולן בדרך בבית מלון. בלילה, כאשר נחום נם את שנתו, קמו דיירי הבית, ונטלו את הארגז, הוציאו את מה שהיה בתוכו ונטלו לעצמם, ומלאו את הארגז בעפר מחצר ביתם, והחזירוהו למקומו, כאילו לא אירע דבר. כאשר הגיע נחום לבית הקיסר והגיש את התשורה לקיסר, פתחו המשרתים את הארגז, וראו שהוא מלא בעפר. רצה המלך בכעסו להרוג את כל היהודים. אמר: לועגים לי היהודים, ששולחים לי במתנה ארגז מלא עפר! אמר נחום בליבו: גם זו לטובה. בא אליהו הנביא, ונדמה למלך כאחד מהשרים. אמר למלך: הרי אין זה מסתבר שהיהודים יעשו דבר כזה, שישלחו למלך עפר, ויכעיסוהו. אולי אין זה עפר פשוט, אלא מעפרו המיוחד של אברהם אביהם, שהשתמש בו במלחמת המלכים (כמסופר בספר בראשית פרק יד') שכאשר היה אברהם זורק עפר על אויביו - היה העפר הופך לחרבות, וכאשר היה זורק על אויביו קש - היה הופך לחיצים. קיבל המלך את דבריו של אליהו הנביא, והחליט לנסות ולבדוק האם אכן עפר פלא הוא. היתה מדינה אחת, שלא היו יכולים חילותיו של הקיסר לכבשה. זרקו מאותו עפר על חיל אותה מדינה וכך הצליחו לכבשה. נכנסו לבית גנזיו של המלך ומלאו את ארגזו של נחום באבנים טובות ומרגליות, ושלחוהו למקומו בכבוד גדול (תענית כא.).

ועל פי הנ"ל מתבאר היטב עניין עשיית נחש הנחושת כי רצונו של הקב"ה היה שלא זו בלבד שיתרפאו ישראל מנשיכת הנחש, אלא שגם ישיגו כיצד הנשיכה והארס הממית שהתפשט בגופם הוא טוב בעצם, וע"י השגה זו יומתק הדין בשורשו ויתגלה הטוב שברע גם בעולמנו החשוך ותמשך הרפואה מעל הטבע.

וזהו עומק דברי חז"ל: '**בזמן שישראל מסתכלים כלפי מעלה היו מתרפאין**'. כי הנחש מסמל את כל הרע בעולם בצורתו החיצונית, אבל האמת לאמיתה היא שאין רע בעצם

וגם הנחש שלוחו של בורא עולם לתכלית הטוב, ומה' יתברך מושפע לעולם רק טוב, וכל מה שנראה בעולם רע, זה מחמת חסרון המקבלים[228], חסרון כלים מזוככים לקבלת הטוב, דהיינו האמונה שהכל לטובה, שהיא בחינת נתינה, התדמות ודבקות כנ"ל בעניין "התכלית".

[228] עיין לעייל בנושא 'אין עוד מלבדו'.

מובא במסכת פסחים (דף נ.) שבעולם הזה מברכים על בשורה טובה 'הטוב והמיטיב', ועל בשורה רעה 'דיין האמת', אם כי לעתיד לבוא נברך על הכל 'הטוב והמיטיב'.

בעולם הזה אי אפשר להשיג בשלימות את עניין 'הכל לטובה', ואפילו במדרגת משה רבנו ע"ה צריך לברך 'דיין האמת' על מה שהוא מרגיש לרע מצד בחינת העולם הזה.

אך בעולם הבא נראה בבירור שכל הנהגת ה' יתברך היא טובה בעצם, ומשום כך נברך על הכל 'הטוב והמיטיב', שנאמר (זכריה יד' ט'): "וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד", דהיינו שנכיר שהכל נובע אך משם י-ה-ו-ה הנהגת החסד והרחמים.

לכן אנו מבקשים בתפילה: 'ברוך כבוד י-ה-ו-ה ממקומו', פירוש: 'ברוך' - שיתברך ויתרבה בעולמינו ובפנימיותנו' 'כבוד י-ה-ו-ה', פירוש גילוי חסדו, ע"י השגות הנשפעות לנו 'ממקומו' - מעולם העליון, דהיינו שנשיב אל לבבנו כבר בעולם הזה הכרת חסדיו יתברך על פי השגות שכלנו ('מכתב מאליהו' ג' 279).

'בדרך שאדם רוצה לילך...'

הורגלנו לחשוב שכאשר רואים סייעתא דשמיא מיוחדת בעניין מסוים זוהי ראיה מוכרחת, לכאורה שרוצה ה' את מעשינו, אך באמת לא כך דעת חז"ל.

אומרת הגמרא (מכות י:): "אמר רבה בר רב הונא אמר רב הונא, ואמרי לה אמר רב הונא א"ר אלעזר: (יש ראיה) מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים - '**בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו**' (מהשמים):

מן התורה, דכתיב (במדבר כב' יב'): "וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים אֶל בִּלְעָם לֹא תֵלֵךְ עִמָּהֶם" (ה' אמר לבלעם לא ללכת לקלל את ישראל), **וכתיב**: (במדבר כב' כ') "קוּם לֵךְ אִתָּם"(כפי רצונו).

מן הנביאים, דכתיב (ישעיהו מח' יז'): "אֲנִי ה' אֱלֹהֶיךָ מְלַמֶּדְךָ לְהוֹעִיל (לתועלתך, מכל מקום) מַדְרִיכְךָ בְּדֶרֶךְ (זו) תֵּלֵךְ" (כחפצך, אפילו שאינה ישרה)".

מן הכתובים, דכתיב (משלי ג' לד'): "אִם לַלֵּצִים (אם אדם רוצה ללכת אחר הלצים) הוּא יָלִיץ (מהשמים יוליכו אותו בדרכם) וְלַעֲנָוִים (אם ירצה ללכת אחר הענווים) יִתֶּן חֵן (יתן לו ה' חפצו)".

מבאר ה'מאירי' (מכות י): "מיסודות הדת ומפְנות האמונה להאמין שהבחירה ביד האדם להרע או להיטיב ומפי עליון לא תצא הרעות, **והטוב אין מכריח עליו**[229], שאם לא כן כבר בטלו המצוות והתורות והוא שאמר (דברים ל' טו'): "רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב וְאֶת הַמָּוֶת וְאֶת הָרָע... וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים..." (פסוק יט'). שזהו שדרשו כאן מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים: בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו".

[229] מלבד המונהגים בדרך נס, בבחינת "... רַגְלֵי חֲסִידָיו יִשְׁמֹר" (שמואל א - ב' ט'). ועיין עוד בדברי הרמב"ן בפירושו לספר איוב (לו' ז').

וכתוב עוד בספר 'צדקת הצדיק'[230], פעמים שרואה בבירור שהשם יתברך מסייעו ומסכים עם מעשיו, **עם כל זה אינו ראיה כי מעשיו ישרים באמת**, ועל זה נאמר (ישעיה מח' יז'): "...מַדְרִיכְךָ בְּדֶרֶךְ תֵּלֵךְ" ודרשו חז"ל (מכות י' ב') בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו. [ואמר בדרך, דרצה לומר בספר משלי דרך התורה כמו שכתבתי לעיל (אות מ"ח), כי אין השם יתברך מסייע אלא כשהוא על פי דעתו הולך בדרך התורה ומה שלמדו מבלעם גם לפי דעתו של בלעם כפי סיטרא דיליה היה דרך זה ישר לו כפי מה שהוא, ומובן]. הלא תראה באליהו שאמרו ז"ל (סנהדרין קיג.) שהיה קשה לפניו יתברך עצירת הגשמים, ואף על פי כן אמר לו לאליהו (מלכים א- יז' ג'): "לֵךְ מִזֶּה וּפָנִיתָ לְךָ קֶדְמָה וְנִסְתַּרְתָּ...". ועזרו (ה') להסתר מפני אחאב בדרך נס, ואילו היה אחאב מוצאו היה מכריחו לבטל, כמו שהיה אחר כך וכמו שעשה יהורם לאלישע.

[230] ר' צדוק הכהן מלובלין - אות סד'.

[231]ועל זה נאמר (דברים ל' יב') "לֹא בַשָּׁמַיִם הִוא..." ואף על פי שעזרו לר' אליעזר בדרך נס להראות שהדין עמו לא סמכו על זה (בבא מציעא נט:) שחשבו (חכמים) שהוא מפני שרוצה (ר' אליעזר) ללילך בדרך זה. [232]וזו היתה גם כן תלונת בני ישראל (במדבר יז' ו') "וַיִּלֹּנוּ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמָּחֳרָת עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן לֵאמֹר אַתֶּם הֲמִתֶּם אֶת עַם ה' ", אף על פי שראו הפלגת הנס באבדם, מכל מקום חשבו על זה כי לא בשמים הוא ואין לסמוך על זה שהדין עם משה ואהרן נגד קרח ועדתו, רק אתם רציתם לילך בדרך זה וזכותכם גדול ולכך המיתם וגו'.

[231] שנחלקו ר' אליעזר וחכמים בסוגית "תנור של עכנאי".

[232] במחלוקת קרח ועדתו.

רבי נתן מברסלב מוסיף (הלכות תענית ד- ח), שאותה בחינה של הנהגה קיימת גם כאשר אדם מחפש עצה אצל הצדיק, "וכמו ששואלים את הצדיק כן הוא משיב, ומזה באים כל העצות המקולקלות, שנדמה לו שמאת ה' הם או שהצדיק יעץ לו כך, ובאמת הכל ממנו בעצמו, כמו שכתוב (משלי יט' ג'): "אִוֶּלֶת אָדָם תְּסַלֵּף דַּרְכּוֹ וְעַל ה' יִזְעַף לִבּוֹ"...".

נמצא, כשאדם הולך לצדיק לשאול דרך מוצא ממצוקתו, ורצונו נוטה בחוזקה לצד אחד, אפשר שהצדיק יורה לו דרך על פי רצונו.

בפנימיות העניין מבאר הרב דסלר זצ"ל את הנהגת ה' ("מכתב מאליהו' ג' 97): "ה' יתברך ברא את האדם כך **שרצונו יוכל לפעול גדולות**, שהרי "...בְּצֶלֶם אֱ-לֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם" (בראשית ט' ו'). וכמו שרצון ה' הוא הפועל ובורא את הכל [ידוע שכל "ויאמר" שבמעשה בראשית ביאורו, שכך רצה וכן נתהוה כפי רצונו, עיין שם רמב"ן], מעין כח זה נתן הבורא לאדם, שרצונו לבד יוכל לפעול הרבה. אף שאנו רואים שפעמים הרבה אין רצונו של אדם מתגשם, אין זאת אלא משום שרצונותיהם של אחרים מתנגדים לרצונו, אבל אילו כל בני אדם היו מאוחדים בשאיפה אחת, לא היה דבר עומד בפני רצונם.

נמצא, שאילו היו מאוחדים כולם במטרה להשיג כל טוב עולם הזה בלי שום זיקה לרוחניות, לכאורה היו יכולים להשיג זאת, והיתה מתבטלת תכלית הבריאה - גילוי כבודו יתברך (גילוי חסדו יתברך, בבחינת הטוב והמיטיב). לכן גזר ה' יתברך שלעולם לא יוכלו כל בני אדם להתאגד למטרה רעה כמו שכתוב: "הָבָה נֵרְדָה וְנָבְלָה שָׁם שְׂפָתָם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שְׂפַת רֵעֵהוּ" (בראשית יא' ז'). לא יוכל להיות שלום של קיימא בין האומות. ותמיד יהיה ריב בין הלאומים, מאחר וכל מגמתם ושאיפתם היא למטרות גשמיות פחותות (רצון לקבל לעצמם). רק בביאת משיח צדקנו, כשיתגלה כבודו יתברך, ויכירו כל הגויים את מטרת הבריאה ותכליתה, ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצון ה' בלבב שלם, רק אז יהיה שלום בעולם. כן איתא בתרגום (ישעיה סב' א') "עד דאעבד פורקן לציון, לא אניח לעממיא, ועד דאייתי נחמא לירושלם, לא אשקוט למלכותא..." עכ"ל.

"**החשק** (הרצון) **יש לו כח לפעול** אותו דבר שהוא משתוקק לו הרבה אפילו הוא רע, כעניין "בדרך שאדם **רוצה** לילך וכו' (מכות י' ב'), **מצד הרצון שלו פועל**, אפילו כל חמדת עולם הזה, אם לא יהיה דבר מעכב שבמשפט אין מגיע לו זה ומונעין ממנו מה', לולא זה על **ידי החשק היה משיג כל מה שחושק**. ולכך שלמה המלך ע"ה דבימיו סיהרא באשלמותא ולא היה שום מונע (מלכים א - ט' א') נאמר ככלות וגו' כל חשק שלמה וגו' **שכל חשקו היה נשלם ומובא לו**. והוא היה בתוקף החשק מכל הנבראים שעל זה חיבר שיר השירים **וכפי תוקף התגברות כח החשק כך הוא משיג**. כי החשק נקרא סוף מעשה שהוא מסיטרא דנוקבא ומצד החסרון הוא חושק למילוי והוא דבוק במחשבה תחילה וראשית מחשבת השם יתברך שממנו שורש כל ההשפעות. וכן מסיטרא דרע כאשר אין דבר מונעו" ("צדקת הצדיק' רמט').

התברר, כי עצם רצונו וחשקו של האדם יוצר מציאות וזהו עומק דברי חז"ל באומרם "בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו.

אמנם, אחר כל הדברים הללו אנו עומדים תמהים ומשתוממים, כיצד יהיה ניתן להימנע מללכת שולל אחר רצונותינו, שאפשר שאינם תואמים עם רצון ה'?

מגלה לנו הרב דסלר זצ"ל: "וזה מחסדי הבורא ברוך הוא, שלא נתן רשות ליצר לכסות את האמת לגמרי, אלא **כל אדם** יוכל להבחין בליבו באיזה דרך הוא האמת לאמיתו, וכמו שהוא בגלות הגוף, שנאמר (ויקרא כו' מד): "...לֹא מְאַסְתִּים וְלֹא גְעַלְתִּים לְכַלֹּתָם..." כן הוא בגלות הנפש, **שאין הכרת האמת כלה לגמרי בתוך גלותו של הסטרא אחרא**... ודבר נפלא יש בזה, לראות עד כמה כוחו של 'מבט האמת' מגיע וכמה האדם אחראי אפילו בעד טעות דקה מן הדקה, מכיון שיכול לבררה על פי 'מבט האמת'... ותנחומין גדולים בדבר זה לאדם, כי עליו רק להתחזק הרבה ולהתרכז על האמת ולידבק בו, כי אז לא יוכל עוד היצר הרע להטעותו בשום פנים"(מכתב מאליהו א' 63-60).

על פי זה לא נשאר לנו, אלא להתפלל מעומק הלב, כי מלמד אותנו דוד המלך ע"ה: "קָרוֹב ה' לְכָל קֹרְאָיו **לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאֻהוּ בֶאֱמֶת**" (קמה' יח').

גלגול נשמות

חז"ל הקדושים וחכמי הדורות גילו לנו סודות רבים ביסודות האמונה ובהנהגת ה' את עולמו, אשר בעזרתם נוכל להתחזק במדרגת 'הכל לטובה' ובאמונה התמימה שכל המאורעות העוברים עלינו מדוקדקים מאִתו יתברך בחשבון מדהים לתיקוננו השלם, למרות ההעלם שבעולם הזה.

אך היסוד הגדול מכולם, לענ‏יות דעתי, הוא גילוי 'תורת גלגול הנשמות' המובא באריכות בתורת הקבלה, ובעומדים על סודו.

נושא 'גלגול הנשמות' עמוק מי ימצאנו, והחכמה ארוכה מארץ מדה ורחבה מיני ים, אך לצאת בלי כלום אי אפשר, לכן ראיתי לנכון ללקט מעט מהמקורות לצורך העניין.

"והנראה בזה, דהנה אם אדם הראשון לא היה פוגם - לא היה נטרד מגן - עדן והיה מוליד בנים בגן - עדן מסטרא דקדושה לבד, ולא היה שום תערובת רע וטוב, והיה הקדוש ברוך הוא משרה שכינתו בתחתונים כמו שהיה כוונת הבריאה. אך, על ידי חטא אדם הראשון - נתערב רע בטוב, ונפלו ניצוצי נשמות לבין הקליפות. והנשמות שבאים לעולם - צריכים לתקן מה שחסר להם, עד שורש אדם הראשון; ואם לא תיקנו בפעם ראשון - מוכרחים הן לבוא עוד בגלגול. וכן מצינו כמה נשמות שנתגלגלו, כגון הבל - במשה, וקין - ביתרו. והנה, הצדיק כשבא לעולם, יתבונן בעצמו על מה שבא לעולם ומה שצריך

לתקן, והוא משים בטחונו בהקב"ה ואינו רודף אחר טרדות הזמן, ומשים כל מגמת נפשו לתקן מה שצריך; וצדיק כזה - שוב אינו בא בגלגול עוד. אבל בעוונותינו הרבים, רובא דרובא שוכחים על מה הן באים לעולם, ומשימים פניהם אל הכסף והזהב, ורודפים אחר הממון יוֹם וְלַיְלָה לֹא יִשְׁבֹּתוּ לקבץ הון, לכן מוכרחים הן לשוב לעולם הזה בגלגול עוד אולי יתקן מה שעיוות" (מאור ושמש דברים רמזי שבת חול המועד של סוכות).

"דהנה איתא בספרי האר"י הקדוש על זה הגמרא (יבמות סב א) אין בן דוד בא עד שֶׁיִּכְלוּ כל הנשמות שבגוף; איתא שָׁם, שעדיין לא יצאו כל הנשמות מהחדר הנ"ל, כי כל הנשמות שהם בזה העולם הם כולם נשמות בסוד הגלגול, שצריכים כל הנשמות לתקן מה שפגמו בגלגולים שעברו; ויש נשמות הרבה שנתגלגלו פעמים הרבה עד אין שיעור, כי אם חיסר אפילו מצוה דרבנן - צריך להתגלגל עבורו לתקן, נמצא אותו נשמה שבא בסוד הגלגול - זה הנשמה בכל פעם בעת הסתלקות מזה העולם טועמת טעם מיתה; וכשנבראת פעם אחרת לתקן מה שפגמה בגלגול הקודם, ונקצב לה כמה שנים להיות בזה העולם עד שתתקן מה שצריכה לתקן בזה הגלגול, ובעת שתיקנה הצריך לה מסתלקת מזה העולם וטועמת טעם מיתה; וכן בכל עת שתבוא לזה העולם - כל פעם ופעם טועמת טעם מיתה, ועד עתה לא נבררו כל הנשמות לתקנם מכל וכל. ויש נשמות שתקנו כל צרכם בזה העולם עד שורשם למעלה, וזאת הנשמה אינה צריכה שוב לבוא בזה העולם בסוד הגלגול, ואינם טועמים טעם מיתה עוד, רק יכולה לבוא בזה העולם בסוד העיבור באיזה צדיק, לסיוע לעבודת השם ולגלות לו סודי התורה, וזה גם כן נחת רוח לנשמה בגן עדן - שמסייע לעבוד ה' בזה העולם, אבל זאת הנשמה שבאה בזה העולם בסוד העיבור - אינה טועמת שוב טעם מיתה, כי יכולה ללכת מזה הצדיק בכל עת שתרצה, ובפרט כשתקנה מה שהיה צריך לצדיק הזה - אזי הולכת מאתו, אפילו כשהצדיק עדיין בחיים חיותו" (מאור ושמש ויקרא פרשת אחרי מות).

"דע כי אעפ"י שתמצא כתוב במקומות רבים כי פלוני נתגלגל בפלוני ואח"כ בפלוני וכו', אל תטעה לומר כי הנשמה הראשונה עצמה היא המתגלגלת תמיד, אבל הענין הוא כי הנה כמה שרשים נתחלקו נשמות בני אדם, ובשורש אחד מהם יש כמה ניצוצות נשמות, ובכל גלגול וגלגול נתקנים קצת ניצוצות מהם ואותם ניצוצות שלא נתקנו חוזרות להתגלגל להתקן, ואותם שכבר נתקנו אינם מתגלגלים, אבל עולים ועומדים במדרגה הראויה להם" (המהרח"ו בשער הגלגולים הקדמה י"ד).

מביא הרמ"ק בספרו 'שיעור קומה': "וכן יתגלגל לפעמים להביא לעולם נפש שהרג, וכמו שהוציאו מן העולם, כך הוא מביאו לעולם, או להביא אביו לעולם, כמו שהביאו

יביאהו, וכיוצא בזה לשלם לחבירו ממון שגזלו וייתן לו נכסיו, או ליתן לו כל נכסיו לבן בין הבנים, או יטיב לאדם זר בחשק נפשו בטובה ההיא, ואינו יודע בזה, רק יודע כל נסתרות, שהוא מגלגל את העניין, או משיא את בתו לו, או מקנה לו נכסיו וכיוצא בזה במשפטי ה' והנהגתו הסתומה והדלת ננעלת מבני אדם..."ע"כ .

ועוד מובא בספר 'שיעור קומה': "למשל אשה שהיא עוברה (מעוברת) ומפלת ח"ו, הוא ע"י שזה הוולד הנוצר נגזר עליו בבית דין של מעלה מסיבת חטאיו של גלגול קודם, אם סקילה נופלת עמו על אבן או עץ ומפלת, ואם שרפה ח"ו אז נכווית באיזה דבר ומפלת, וככה ע"י הפחד או שאר סיבות. וגם אביו ואמו חייבים מעין זה הדבר, לכן מזוגן הקב"ה ביחד, וזה "...מִשְׁפְּטֵי ה' אֱמֶת צָדְקוּ יַחְדָּו" (תהלים יט') כי סובלים בשותפות זה העונש ח"ו, לכן נסתובב שאמו של זה הוולד דייקא מתעברת בזה העובר.

ידיעה ובחירה

בדרך כלל סוגיות מעין סוגית 'הידיעה והבחירה', מאוד מורכבות ומרתיעות גדולים וטובים, ובצדק. במאמר זה איננו באים להציע ישובים לסתירות במחשבה שהם מולידות, אלא להציע איך לחיות איתם בשלום. כלומר אם חז"ל הקדושים, למרות הסתירה, בחרו לגלות לנו את עניין 'הידיעה', ודאי שהיא נצרכת לעבודת ה'. לכן ננסה לתת **קוים כלליים** בנושא, בבחינת 'דרך המלך'.

המשנה בפרקי אבות (ג' טז') אומרת: "**הכל צפוי והרשות נתונה**".

חז"ל במשנה זו קיפלו בקצרה את כל נושא 'הידיעה והבחירה' וגילו לנו אמיתה בסוד הבריאה.

מבאר הרמב"ם[233]: "**זה המאמר כולל עניינים גדולים מאוד**... כל מה שבעולם ידוע אצלו יתעלה והוא משיגו, והוא אומרו: "**הכל צפוי**". אחר כך אמר: ולא תחשוב שבהיותו יתעלה יודע הפעולות, יתחייב ההכרח, ושיהיה האדם כפוי על פעולה מן הפעולות. אין הדבר כן, אלא כל אדם בוחר במה שיעשהו, והוא אומרו: "**והרשות נתונה**", רצונו לומר: רשות כל אדם נתונה לו, כמו שבארנו בפרק השמיני".

[233] משנה מסכת אבות פרק ג משנה טו'.

מוסיף הרמב"ם לבאר[234]: "**שמא** תאמר והלא הקב"ה יודע כל מה שיהיה (הכל צפוי), וקודם שיהיה ידע שזה יהיה צדיק או רשע או לא ידע. **אם ידע שהוא יהיה צדיק, אי אפשר שלא יהיה צדיק** (כי ידיעתו יתברך היא עובדה קיימת), ואם תאמר שידע שיהיה צדיק, ואפשר שיהיה רשע, הרי לא ידע הדבר על בוריו[235] (וכי יש חסרון בבורא יתברך, ח"ו?! ועוד, הרי **ידיעת הבורא היא מציאות בעצם** ולא כידיעת בשר ודם). דע שתשובת שאלה זו

ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים וכמה עיקרים גדולים והררים רמים תלויים בה, אבל צריך אתה לידע ולהבין בדבר זה שאני אומר. כבר בארנו בפ' שני מהלכות יסודי התורה שהקב"ה אינו יודע מדעה שהיא חוץ ממנו כבני אדם שהם ודעתם שניים. אלא הוא יתעלה שמו ודעתו אחד **ואין דעתו של אדם יכולה להשיג דבר זה על בוריו** וכשם שאין כח באדם להשיג ולמצוא אמיתת הבורא שנאמר (שמות לג' כ'): "...כִּי לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי" כך אין כח באדם להשיג ולמצוא דעתו של בורא. הוא שהנביא אמר (ישעיה נה' ח'): " כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם וְלֹא דַרְכֵיכֶם דְּרָכָי נְאֻם ה' ". וכיון שכן הוא, **אין בנו כח לידע היאך ידע הקב"ה כל הברואים והמעשים** (בבחינת 'הכל צפוי', אלא חייבים אנו להאמין) **אבל נדע בלא ספק שמעשה האדם ביד האדם ואין הקב"ה מושכו ולא גוזר עליו לעשות כך** ('הרשות נתונה'). ולא מפני קבלת הדת בלבד נודע דבר זה אלא בראיות ברורות מדברי החכמה. ומפני זה נאמר בנבואה שדנין את האדם על מעשיו כפי מעשיו אם טוב ואם רע[236] וזה הוא העיקר שכל דברי הנבואה תלויין בו" עכ"ל.

[234] בהלכות תשובה פרק ה' הלכה ה'.

[235] הגמרא אומרת (נדה טז:): "דדריש ר' חנינא בר פפא: אותו מלאך הממונה על ההריון לילה שמו, ונוטל טיפה ומעמידה לפני הקדוש ברוך הוא, ואומר לפניו: רבש"ע, טיפה זו מה תהא עליה? גבור או חלש, חכם או טיפש, עשיר או עני? **ואילו רשע או צדיק - לא קאמר**, כדר' חנינא; דא"ר חנינא: הכל בידי שמים - חוץ מיראת שמים, שנאמר (דברים י') ועתה ישראל מה ה' אלוקיך שואל מעמך כי אם ליראה..." ע"כ. דהיינו רשע או צדיק נתון בבחינה של 'הרשות נתונה', ולמרות זאת הרמב"ם בחר בדוקא לתת דוגמא מצדיק ורשע לבאר את עניין 'הכל צפוי', כדי להורות שבאמת לאמיתה אין סתירה מגמרא זו לקמן נבאר יותר.

[236] כי לא שייך שכר או עונש אלא במציאות שיש לאדם בחירה.

נמצנו למדים ע"פ הרמב"ם:

מושכל ראשון - "הכל צפוי", כלומר כל המציאות בעבר, בהווה ובעתיד ידועה **ונקבעה מראש**, בבחינת 'סוף מעשה במחשבה תחילה'[237].

[237] כן ברמב"ן בראשית פרק א' ג': "ויאמר אלוקים יהי אור - מלת "**אמירה**" בכאן להורות על **החפץ**, כדרך מה תאמר נפשך ואעשה לך (ש"א כ' ד') ...כי כן הוא הרצון לפניו, **או הוא כגון מחשבה**...". וכן בבעל 'הסולם' זצ"ל: "ונודע, שמחשבתו יתברך, נגמרת ופועלת תיכף, שלא אדם הוא, להיות מחויב לכלי מעשה, אלא המחשבה לבדה, גומרת כל הפעולה תיכף ומיד" ('הסתכלות פנימית' א של בעל 'הסולם' זצ"ל).

מושכל שני - "הרשות נתונה", כלומר יש בחירה לאדם **לבחור** בין טוב לרע **ובכחו ובבחירתו ליצור מציאות**, שנאמר (דברים ל' יט'):

"הַעִידֹתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמָּוֶת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים לְמַעַן תִּחְיֶה אַתָּה וְזַרְעֶךָ".

ע"פ השכל האנושי שתי העובדות הללו סותרות זו את זו[238], שהרי אם העבר, ההווה והעתיד נקבעו מראש על כל פרטי פרטיהם ללא אפשרות לשינוי[239] כיצד עדיין נשארה בחירה?

[238] עיין במרכבת המשנה לר"י אלאשקר על אבות פרק ג' משנה טו'.

[239] עיין בדברי הרמב"ם לעיל.

לפיכך היסוד הראשון והעיקרי בסוגית 'ידיעה ובחירה' **לעניין עבודת ה'** היא **האמונה, דהיינו** להאמין לדברי חז"ל באמונה תמימה ש'הכל צפוי' וגם להאמין ש'הרשות נתונה', ומוגבלותנו וחסרון הבנתנו אינו גורע ומחסר כלל וכלל מאותה אמת[240]. ויותר מזה אומר הרב דסלר זצ"ל[241] שערבוב התחומים הוא שורש התמיהות שאנו נתקלים בהן במחשבתנו ומקור הבעיות שלכאורה פתרונן רחוק מהשגתנו, אולם היצר הרע מתאמץ להחליף לנו את הגדרים, דהיינו לעורר בנו קושיות מהסתירות השונות למען הגביר בנו את ההסתר משני הצדדים.

[240] עיין בתוספות יום טוב (מסכת אבות פרק ג' משנה טו') בביאורו את דברי הרמב"ם, לא רק שמצוה **להאמין** "**ששניהם אמִתיים**", אלא גם אסור לחקור בזה כמו שאמרו חז"ל במשנה במסכת (חגיגה ב' א'): "כל המסתכל בארבעה דברים ראוי לו כאילו לא בא לעולם, מה למעלה מה למטה מה לפנים ומה לאחור וכל שלא חס על כבוד קונו ראוי לו שלא בא לעולם".

[241] עיין ב'מכתב מאליהו' ג' מעמ' 255 בהרחבה.

לכן חשוב לנו לדעת **שעיקר** עבודתנו מצטמצמת בהשגות שבתוך הבריאה והבחירה, דהיינו בַּבחינה של '**הרשות נתונה**', שהוא הגילוי הנכון לפי מדרגתנו, ומאידך הבחינה של '**הכל צפוי**', שהוא ניצוץ מהעולם העליון, **תכליתו לברר לנו את הגבלותינו וקטנותנו ולהצילנו מהגשמת הבורא ח"ו**[242], ואין כל סתירה בין שני אופני ההשגה, שתיהן נצרכות במקומן ומתאחדות בתכליתן.

[242] עיין לעיל בנושא 'אין עוד מלבדו'.

עוד בעניין 'העבודה', כותב הרב דסלר זצ"ל ב'קונטרס הבחירה' ('מכתב מאליהו' א' 113): "כל אדם יש לו בחירה, היינו בנקודת פגישת האמת שלו עם האמת המדומה - תולדת השקר. אבל רוב מעשיו הם במקום שאין האמת והשקר נפגשים שם כלל. כי יש הרבה מן האמת שהאדם מחונך לעשותו, ולא יעלה על דעתו כלל לעשות ההיפך, וכן הרבה אשר יעשה מן הרע והשקר, שלא יבחין כלל שאין ראוי לעשותו. **אין הבחירה שייכת אלא בנקודה שבין צבאו של היצר הטוב לצבאו של היצר הרע**... (באופן שיש ניגוד רצונות)

אמנם נקודה זו של בחירה אינה עומדת תמיד על מצב אחד, כי בבחירות הטובות האדם עולה למעלה, היינו שהמקומות שהיו מערכת המלחמה מקודם, נכנסים לרשות היצר הטוב. ואז המעשים הטובים שיוסיף לעשות בהם יהיה בלי שום מלחמה ובחירה כלל, וזהו 'מצוה גוררת מצוה'.

וכן להיפך - הבחירות הרעות מגרשות היצר הטוב ממקומו, וכשיוסיף לעשות מן הרע ההוא יעשנו בלי בחירה, כי אין עוד אחיזה ליצר הטוב במקום ההוא. וזהו שאמרו חז"ל (אבות ד' ב') 'עבירה גוררת עבירה', וכן 'כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה, הותרה לו' (יומא פו:)".

נמצא, **שנקודת הבחירה מותאמת אישית ומשתנה מאדם לאדם בהתייחס לבחירותיו, ואפילו באדם אחד היא מותאמת למדרגת אמונתו ובטחונו בה' יתברך**, למשל, ההבדל בין אדם הנזהר מלהיכשל בלשון הרע לבין אדם שאינו נזהר, הוא במדרגת האמונה ויראת השמים שלו, וככל שיתחזק בתורה ויראת שמים נקודת בחירתו תשתנה למקום גבוה יותר, וכך גם בכל המצוות.

וכן למשל בעניין הכעס, ככל שמדרגת האמונה של האדם יותר מוחשית בהכרה שהכל מה' ולטובה, כך נקודת הבחירה תעלה לגבול ולנסיון דק וזך יותר ויוכל האדם להבחין בשעת נסיון שאין לו עסק עם אדם כזה או אחר, אלא רק עם מסובב הסיבות, שתכליתו אחת, להיטיב לנבראיו[243].

[243] עיין לעייל בנושא 'חזית המלחמה' בסופו.

נמצא, כשאדם מתעלה ע"י תורה ומצוות למדרגה **מוחשית**, ב'השבה אל הלב', של 'אין עוד מלבדו' הוא מבין שההשתדלות של אתמול, היום מיותרת, ומה שייחס אתמול לכחו, בעצם היה כח ה' שפעל ועשה, וכך מתעלה ועולה בסולם האמונה ובטחון עד שמגיע למדרגת אמונה כל כך גבוהה **שנקודת הבחירה נותרה ברצון** בלבד - **לרצות לעשות את הטוב והישר בעיני ה'**, ומלבד זאת, הכל בידי ה' יתברך.

אם כי, יש מדרגה גבוהה יותר של השגה ובהירות הדעת שבה לכאורה מתבטלת הבחירה כמובא ב'ליקוטי מוהר"ן' וכך לשונו[244]: "...ודע, שזה עיקר כח הבחירה, כל זמן שהשכל אין כל כך גדול להבין 'הידיעה והבחירה', אזי כח הבחירה על מקומו, כי יש בידו כח לבחור החיים או היפוכו, אבל כשיכנס (אור) המקיף הזה לפנים, ואז **יתגדל השכל האנושי ויתגלה לאנושי 'הידיעה והבחירה', אז יתבטל הבחירה**, כי אז על ידי גידולו של השכל יצא מגדר האנושי ויעלה לגדר מלאך, ואז יתבטל הבחירה; וזה זה עיקר כח הבחירה, זה שאין יודע השכל של 'הידיעה והבחירה'. וזה שאמרו חכמינו ז"ל

(ברכות י"ז), שלעתיד צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם - 'על ראשיהם' הוצרך לומר, כי לעתיד יתבטל הבחירה...".

[244] סימן כא' - עתיקא טמיר וסתים.

כעין זה אומר הרב דסלר זצ"ל ('מכתב מאליהו' ב' 123), במעמד הר סיני ה' יתברך פתח לעם ישראל את כל הרקיעים וראו 'שאין עוד מלבדו', כלומר ראו בבהירות נפלאה שה' הוא בעל הכוחות כולם, עשה, עושה ויעשה את כל המעשים, עד **שניטלה בחירתם כי היו כמוכרחים מצד השגת שכלם לקבל את התורה**, וזה הפשט במה שאמרו חז"ל: 'כפה עליהם הר כגיגית" (שבת פח:). כי כמו שלא שייך לומר שיש בחירה ושכר לאדם שפוי שהתגבר לא להכניס ידו ללהבות אש.

נמצא, שמכח ה'בחירה' אפשר להגיע למדרגה ש'אין בחירה' - סוד 'הידיעה והבחירה', האמונה והדבקות השלמה.

עד כאן ספר 'התכלית'

קונטרס

כוונת ברכת האבות (נספח חשוב לספר 'התכלית')

הקדמה קצרה:

אומר הטור בהלכות תפילה (אורח חיים סימן קא'): **"והאידנא אין אנו חוזרין בשביל חסרון כוונה שאף בחזרה קרוב הוא שלא יכווין, אם כן למה יחזור". כלומר אם סיים את התפילה וראה שלא כיוון, אפילו רק בברכה הראשונה עד 'מגן אברהם', שמדינא היה צריך לחזור, אומר הטור, היום לא חוזרים.**

כך פסק הרמ"א, אך השו"ע השמיט מילים אלו של הטור: 'שהיום אין אנו חוזרים', לומר שצריך לחזור, וכך מבאר החיד"א ב'ברכי יוסף' אמנם הלכה למעשה מקל החיד"א כהרמ"א, וכך לשונו (מובא ב'כף החיים'): **דעת מרן שהשמיט דין זה של הטור, שגם עתה בזמנינו ראוי להיות חוזר וכו' ולא נהגו כדבריו. אלא כדברי הרמ"א שלא חוזרים משום חסרון כוונה** (ירידת הדורות).

לעניין הלכה כמובא בפוסקים:

א - לכתחילה צריך לכוון בכל תפילת העמידה, פירוש המילים ותוכנם, וכן להרגיש שעומד לפני ה' ושכינה כנגדו.

ב - אם לא יכול לכוון בכל הברכות, לכל הפחות יכווין בברכת 'אבות' או ב'מודים', ואם לא כיוון בדיעבד אינו חוזר.

מעיקר הדין, **דעת שולחן ערוך** (קא' א'), אם לא כיוון פירוש המילים, לפחות בברכה ראשונה, לא יצא, ואם המשיך, ברכותיו לבטלה, שהרי ברכה ראשונה היא עניין "**סידור שבחו של מקום**"[245] **וזכות אבות** (אבודרהם).

[245] משנה ברורה סימן קא' ס"ק ג'.

אמנם הלכה למעשה, בדיעבד יוצאים ידי חובה, משום שגם הספרדים נהגו כהרמ"א שפסק כהטור כנ"ל. רק צריך להבין חומר העניין ולהתאמץ בכל כחו לפחות לכוון בברכה ראשונה ('חסד לאלפים') ע"כ.

לאחר היסודות שלמדנו בספר 'התכלית' ראיתי לנכון לבאר ברכת ה'אבות' על פי חז"ל דרך אלו יסודות, בבחינת 'עובר לעשייתן' ונביא בקצרה תמצית היסודות.

חייבים לדעת שכל עבודת ה' בכלל, וכוונת התפילה בפרט עניינה להגיע לדבקות בה', כל אחד לפי ערכו ומדרגתו.

אומרת התורה: "וּבוֹ תִּדְבָּקוּן". מפרש רש"י - הדבק בדרכיו, גמול חסדים, קבור מתים, בקר חולים, כמו שעשה הקב"ה". רצונו יתברך שתהיה דומה לו, כי **דבקות והתדמות הוא עניין אחד**. פירוש, כי בדברים גשמיים התופשים מקום - מובנת לנו הדביקות בקירוב מקום, והפירוד מובן לנו בריחוק מקום. אבל בדברים רוחניים שאינם תופשים מקום כלל, אין 'הדביקות' ו'הפירוד' מובנים בהם בקירוב מקום ובריחוק מקום, אלא **ההתדמות** שיש בין שני עניינים רוחניים מובנת לנו כ'**דביקות**', **והשוני** ביניהם מובן לנו כ'**פירוד**'. וכן הוא בכל העניינים, בין אדם למקום, בין אדם לחבירו, בין איש לאשתו וכו', ככול שיגדל המכנה משותף בין שני הצדדים, כך תגדל האהבה והדבקות ביניהם לדוגמא, כאשר הם אוהבים את אותם הדברים, יש להם מטרות זהות וכו'.

הרוצה להדבק בבורא יתברך צריך להדבק בשורש מדותיו יתברך - "**מדת החסד והנתינה**"[246] וזהו עניין "סידור שבחו של מקום", כי **שבח**, **נתינה**, **התדמות ודבקות הם עניין אחד**, וכשם שרצונו יתברך להיטיב לנבראיו ומוריד השפעות לעולמנו, כך **בדומה לו** ע"י עבודתנו אנו מורידים השפעות מהעליונים לתחתונים, בבחינת 'תנו עז לאלוקים', ובכך מתדמים אליו יתברך.

[246] מכתב מאליהו ג' 265.

דרך הטוב להטיב, ובהימצא הכלי הדומה לתכונת הבורא יתברך, בבחינת נתינה והשפעה, תכול הדבקות, וממילא תורגש ההטבה בתוך הסתר עולם הזה ותתחזק הכוונה.

אם אדם מתפלל לצורכי **עצמו**, היפך ההתדמות היפך הדבקות, התוצאה היא, חוסר הרגשה ובלבול הדעת מכח שינוי הצורה, אך במסדר **שבחו** של מקום שהוא עניין השפעה, מסלק את המקטרגים ע"י אור ה', בסוד ההתדמות ודבקות, בבחינת מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך.

על פי הטעם השני, '**זכות אבות**', שהוא עניין מאוד מרכזי בתפילת העמידה וראוי לנו להתאמץ עד מאוד להתחבר לזכות זאת, וממילא נצא ידי חובת התפילה לכל הדעות.

להבנת עניין **זכות האבות**, הגמרא במסכת שבת (נה.) מביאה מחלוקת, האם תמה 'זכות אבות'. ומבאר הרב דסלר זצ"ל[247] ע"פ ר' חיים מוולאז'ין[248]: "עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו ועמד בכולם... ירצה בזה על פי מה שכתוב (משלי כ' ז'): "מִתְהַלֵּךְ בְּתֻמּוֹ צַדִּיק אַשְׁרֵי בָנָיו אַחֲרָיו", **כי כמה מדות שהצדיק טרח ויגע להשיגם, לבניו אחריו המה כמו טבע מוטבע, ובקצת יגיעה יגיעו לזה**. כמו שנראה בחוש, שרבים מעמי הארץ מהיהודים מוסרים את עצמם על קידוש ה', והוא מוטבע בנו מאבינו אברהם שמסר נפשו לאור כשדים על אמונתו, וכן כל העשרה נסיונות היו להישיר הדרך לפנינו, וכן ההתעוררות לאדם פתאום לילך לארץ הקודש הוא מניסיון 'לך לך'...", **והוא עניין זכות אבות**[249].

[247] 'מכתב מאליהו' א' 8.

[248] 'רוח חיים' על פרקי אבות ה' ג'.

[249] עיין שם עוד לגבי שאר הטבעים שהנחילו האבות.

ע"פ זה, אומר הרב דסלר זצ"ל, באמת אין מחלוקת בגמרא, האם תמה זכות אבות או לא, אלא הביאור הוא: **לדבקים במדת האבות**, '**זכות אבות לא תמה**' **ומתעוררת בנפשנו כפי שיעור** '**ההתדמות**' **למידות האבות**, **ולאלה שלא דבקים במדת האבות**, **תמה** '**זכות אבות**' **בסוד** '**השינוי צורה**' **והפירוד**'. ולא פליגי בגמרא, אלו ואלו דברי אלוקים חיים.

הרגשת ה'ממשות' בתפילה, בבחינת 'דבר איש אל רעהו' כל כך חשובה ומשמעותית, עד שאין הנחות! זהו תנאי מעכב, אי אפשר בלעדיו, וכמו שאנו מתאמצים ומשתדלים בענייני הגוף להחיות אותו, כך עובד ה' צריך להתאמץ ולהתעקש 'להרגיש' ממשות בזמן שמתפלל או שמברך ומשבח את ה' להחיות את נפשו.

אם נתאמץ מעט לצאת מהאנוכיות והאהבה העצמית **ונתכוון בתפילה להוריד השפעות על כלל ישראל** ועלינו בתוכם, כמו רפואה, דעת וכו', דהיינו **נשפיע** ו'**ניתן**', בהכרח שגם נוכל להגיע לבחינת ההתדמות, הדבקות ו'הרגש' בתפילה דבר שיעזור לנו מאוד

לא להסיח דעתנו, שהרי **שורש כל ענייני ה'פרוד' והריחוק הוא 'הרצון לקבל לעצמנו'**, שינוי הצורה והיפך מדותיו יתברך.

ביאור קצר של הברכה הראשונה:

אֲדֹנָי, שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ - יהי רצון שפי וליבי יהיו שווים להגיד תהילתך ולא עבור צרכי האנוכיים.

בָּרוּךְ - מקור הברכות (וע"י שבח זה תשפיע עלינו שפע ברכות).

אַתָּה י-ה-ו-ה - אדון הכל היה הווה ויהיה, מהווה בחסדו כל רגע ורגע מעשה בראשית.

אֱלֹהֵינוּ - שלנו (כי רק נשמות ישראל הם 'חלק אלוה ממעל'), **בהשגחה פרטית, תקיף, בעל היכולת, בעל הכוחות כולם.**

וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ - עמודי עולם, בזכותם כל מה שיש לנו וזכותם תעמוד לנו[250].

[250] "על שלושה דברים העולם עומד: על התורה, ועל העבודה, ועל גמילות חסדים" (פרקי אבות א' ב').

אֱלֹהֵי אַבְרָהָם - עמוד החסד.

אֱלֹהֵי יִצְחָק - עמוד העבודה - התפילה.

וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב - עמוד התורה.

הָאֵל[251] **- החסד בשורשו.**

[251] "**אל**" היא בחינת חסד, וכן "**הגדול**" עניין חסד, ולכאורה יש כאן כפילות, אלא החסד של "**האל**" מתייחס גם ל"**הגיבור**" ול"**והנורא**", כי כל ייסוריו הם לטובה (אלשיך, דברים עקב פרק י פסוק יז).

הַגָּדוֹל – גדול בחסד, טוב ומיטיב[252].

[252] 'את גדלך' - זו מדת טובך וכן הוא אומר: (במדבר יד' יז') ועתה יגדל נא כח ה': (רש"י דברים פרשת ואתחנן פרק ג פסוק כד).

הַגִּבּוֹר - מאריך אפו[253].

[253] בבחינת מיהו הגיבור? הכובש את יצרו. "בא משה אמר: האל **הגדול הגבור והנורא**, אתא ירמיה ואמר: נכרים מקרקרין בהיכלו, איה נוראותיו? לא אמר **נורא**. בא דניאל, אמר: נכרים משתעבדים בבניו, איה גבורותיו? לא אמר **גבור**. באו אינהו (אנשי כנסת גדולה) ואמרו: אדרבה, זו היא גבורת **גבורתו** שכובש את יצרו, **שנותן ארך אפים לרשעים**. ואלו הן **נוראותיו** - שאלמלא מוראו של הקדוש ברוך הוא היאך אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות? (מסכת יומא דף סט:).

וְהַנּוֹרָא - מעורר יראה.

אֵל עֶלְיוֹן - מריק ברכה מהעליונים[254].

[254] מלבי"ם, בראשית פרשת לך לך פרק יד' פסוק כ'.

גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים - שתכליתם טוב מוחלט.

קוֹנֵה הַכֹּל - הכל שלו, מאחר שמחדשם כל רגע מחדש[255].

[255] "...ולא שקנה שמים וארץ בעבר בעת הבריאה רק **שקונה** תמיד, כי מחדש בכל יום מעשה בראשית ומשגיח בהשגחה תמידית מופלאת בכל רגע..." (מלבי"ם בראשית פרק יד).

וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת - לבנים הדבקים במדת האבות[256].

[256] "זוכר חסדי אבות לבניהם לגאלם, ואף אם תמה זכות אבות (לבנים שלא דבקים במדת האבות - ע"פ ההקדמה לעיל) מביא גואל לבני בניהם למען שמו (י-ה-ו-ה, גילוי חסדו, שהכל מאתו יתברך לתכלית הטוב) שהוא קיים לעולם" (טור הלכות תפילה סימן קיג).

וּמֵבִיא גּוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם - ואם תמה זכות אבות, לבנים שאינם דבקים במדת האבות.

לְמַעַן שְׁמוֹ - בעבור שיתגלה חסדו גם לאינם ראויים[257].

[257] עיין הערה קודמת.

בְּאַהֲבָה - אהבה תמידית, שהם חלק אלוה ממעל משורש בריאתם[258].

[258] "כי מאהבת ה' אתכם" - ...ומה שהוציא אתכם היה מאהבת ה' אתכם, **שהאהבה לא תהיה אלא בשוים** (התדמות- הקדמה לעיל) ואיך יצויר אהבה שיאהב ה' אתכם (לנצח, היות ומעשיכם לא תמיד רצויים), הלא זה מצד שיש בכם אלהות היא נפשכם, שהיא **חלק אלוה ממעל, שמצדה יאהב דומה לדומה**" (בבחינת בנים אתם לה' אלקיכם) (מלבי"ם דברים פרק ז').

מֶלֶךְ עוֹזֵר - מסייע במלחמת היצר[259].

[259] "...ואלמלא הקדוש ברוך הוא **עוזרו** - אינו יכול לו" (סוכה נב:).

וּמוֹשִׁיעַ - מחלץ מאחיזת היצר.

וּמָגֵן - שלא יפגע בנו היצר.

בָּרוּךְ אַתָּה ה', מָגֵן אַבְרָהָם - ואת ההולכים במדתו, חסד לפנים משורת הדין.

יהי רצון שנזכה להשלים תיקון נפשנו רוחנו ונשמתנו בגלגול זה, שלא ניגע לריק ולא נלד לבהלה, אמן כן יהי רצון.

כל תגובה, התייחסות, הערות או הארות התקבלו בשמחה לכתובת:
Mbk47806@gmail.com